

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Івано-Франківська обласна рада
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу

**ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**„ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СТРАТЕГІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ГАЛУЗЕВИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ
СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ”**
(збірник тез доповідей)

м. Івано-Франківськ
21-22 жовтня 2011

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Івано-Франківська обласна рада
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу

III ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**„ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ
ГАЛУЗЕВИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ
СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ”
(збірник тез доповідей)**

м. Івано-Франківськ
21-22 жовтня 2011

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Співголови:

Вишиванюк Михайло Васильович – голова Івано-Франківської обласної державної адміністрації, к. е. н.

Сич Олександр Максимович – голова Івано-Франківської обласної ради, к. іст. н

Заступник голови:

Крижанівський Євстахій Іванович – ректор Івано-Франківського НТУНГ, член-кореспондент НАН України, д. т. н., професор

Члени оргкомітету:

Благуни Іван Семенович – завідувач кафедри економічної кібернетики Прикарпатського НУ ім. В. Стефаника, д. е. н., професор

Витвицький Ярослав Степанович – д. е. н., професор кафедри економіки підприємств Івано-Франківського НТУНГ

Вовканич Степан Йосипович – провідний науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України, д. е. н., професор

Данилюк Микола Олексійович – завідувач кафедри економіки підприємств Івано-Франківського НТУНГ, д. е. н., професор

Дзвінчук Дмитро Іванович – декан факультету управління та інформаційної діяльності Івано-Франківського НТУНГ, д. філос. н., професор

Зварич Ігор Теодорович – депутат Верховної Ради України, д. політ. н., професор кафедри державного управління Івано-Франківського НТУНГ.

Зелінська Галина Олександрівна – завідувач кафедри нормування праці Івано-Франківського НТУНГ, к. е. н., доцент

Орлова Валентина Кузьмівна - завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Івано-Франківського НТУНГ, к. е. н., професор

Петренко Віктор Павлович – завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Івано-Франківського НТУНГ, д. е. н., професор

Ревтюк Євген Антонович – декан факультету управління галузевим і регіональним економічним розвитком, к. е. н., доцент

Семів Любов Казимирівна – завідувач кафедри економіки та управління персоналом Львівського інституту банківської справи УБС НБУ, д. е. н., професор

Ткач Олег Володимирович – начальник головного управління економіки Івано-Франківської обласної державної адміністрації, к. е. н., доцент

Устенко Андрій Олександрович – професор кафедри менеджменту і адміністрування Івано-Франківського НТУНГ, к. е. н., доцент

Шлемко Дмитро Васильович – депутат Верховної Ради України, завідувач кафедри економічної теорії Івано-Франківського НТУНГ, к. е. н., доцент

Головний редактор видання: д.е.н., професор Петренко В.П.

Редактори: к.е.н. Кісь С.Я, к.е.н., доц. Максим'юк С.В.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Розвиток теоретичних основ стратегічного управління економічним, технологічним і соціальним розвитком суспільних систем

1. Вишиванюк М. В. Стратегічне управління економічним, технологічним і соціальним розвитком регіону: теоретичне узагальнення практичного досвіду
2. Крижанівський Є. І. Теоретичні аспекти використання досвіду стратегічного бізнес-планування в управлінні вищими навчальними закладами України
3. Брагинец Н. В., Гончаров В. Н., Брагинец А. Н. Еволюційний підхід до стратегічного менеджменту складних економічних систем..
4. Дзвінчук Д. І., Зварич І. Т., Немчук О. В., Петренко В. П. Щодо підходів до теоретичної інтерпретації сутності зворотного зв'язку в соціально-економічних системах
5. Витвицький Я. С., Витвицька У. Я. Економічний механізм стратегічних трансформацій і розвитку регіональних суспільних систем
6. Данилюк М. О. Про посилення вимог до формування та оцінювання стратегій і програм розвитку
7. Кузьмин В. М., Насадюк В. В., Шкунда С. Г. Інтеграційне управління територіальною громадою
8. Паневник Т. М. Інтегровані корпоративні структури як напрям стратегічного розвитку соціально-економічних систем
9. Полянська А. С. Теоретичні основи і прикладні аспекти ситуаційного управління промисловими підприємствами України.....
10. Андрусів У. Я., Мазур І. М. Теоретичні засади побудови постмодерністичної економічної системи в Україні
11. Кондур О. С. Про узагальнення стабільності економічної системи.....
12. Устенко А. О., Мельник А. В. До обґрунтування розробки концепції оцінювання якості менеджменту
13. Гречаник Б. В., Яськевич Т. Б. Інвестиційно-інноваційна система як категорія інформаційної економіки
14. Устенко А. О. Інформатизація стратегічного управління.....

СЕКЦІЯ 2

Роль і місце інтелектуальних ресурсів у стратегічному розвитку галузевих і регіональних суспільних систем

1. Шевчук С. П., Шевчук О. С. Корпоративна культура в системі менеджменту організації
2. Скороходов В. А., Шевчук С. П. Концепції корпоративної соціальної відповідальності
3. Якубівська Ю. Є. Система РСТ як ефективний інструмент патентного захисту у період економічної кризи
4. Тимошенко Д. В. Мотиваційний механізм інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем у стратегічному вимірі економіки.....

5. Швидкий Е. А. З досвіду використання основ і елементів стратегічного контролінгу в практиці управління підприємствами (на прикладі НАК «Надра України»)
6. Боднарук І. Р. Методологічні підходи до оцінки людського потенціалу підприємства як основи його стратегічного розвитку
7. Шлемко Д. В., Ревтюк Є. А., Осипенко З. В. До уточнення структури людського капіталу суспільної системи
8. Максим'юк С. В. Інтелектуальний потенціал у контексті стратегічного розвитку суспільних систем
9. Фіщук І., П'яста А. Підприємницький інтелект як стратегічний ресурс у гарантуванні економічної безпеки регіону.....

СЕКЦІЯ 3

Стратегічний вимір економіки та управління в нафтовій і газовій промисловості

1. Благун І. С., Галюк Л. І. Оптимальні витрати – одна із умов сталого розвитку газорозподільних підприємств (ГРП)
2. Сухін Є.І., Боднар Г. Ф. Стратегічний напрямок трансформування газотранспортної системи України – державно-приватні партнерства
3. Витвицька О. М. Інформаційне середовище підприємств нафтогазової промисловості
4. Іванченко І. М. Аналіз фонду низькодебітних свердловин західного регіону
5. Семенютіна Т. В. Економіко-політичні аспекти ризик-менеджменту газотранспортної системи України
6. Федорович І. В. Управління процесом відтворення лінійної частини магістральних газопроводів
7. Ріщук Л. І. Формування системи управління ризиками як складової стратегічного управління нафтопереробними підприємствами
8. Гавадзин Н. О. Методичні основи оцінки ефективності інвестиційних проектів щодо попередження та подолання шкідливих впливів нафтогазовидобувних підприємств на навколишнє природне середовище
9. Савко О. Я. Особливості розробки фінансової стратегії розвитку газотранспортних підприємств
10. Запухляк І. Б. Енергозбереження як фактор стратегічного розвитку вітчизняної газотранспортної системи
11. Загорняк В. Б. Стратегія вирішення проблем забезпечення промислової безпеки на нафтогазовидобувних підприємствах
12. Попович В. В., Мацьків Р. Т. Кількісна оцінка рівня соціальної відповідальності підприємств нафтогазового комплексу Івано-Франківщини
13. Писар Н. Б. Політика ціноутворення у газовому секторі економіки України
14. Палійчук У. В., Петренко В. П. Щодо ідентифікації стратегічних шляхів диверсифікації господарської діяльності нафтогазовидобувних підприємств України

15. Вольський В. В., Кравчук С. М., Пожалюк В. П. Визначення особливостей бюджетування газорозподільних підприємств.....
16. Кісь С. Я., Ільницький Д. С., Мельницький М.М. Про взаємозв'язок енергетичної стратегії та системи управління якістю на підприємствах з транспорту газу
17. Галюк І.Б. Стратегічні орієнтири економічної безпеки підприємств нафтогазової галузі.....

СЕКЦІЯ 4

Управлінський облік і аудит в стратегічному управлінні

1. Перезова І. В., Кафка С. М., Степанюк О. С. Актуальні питання аудиту в системі стратегічного управління підприємством.....
2. Ларіков В. Ю. Електронна обробка облікових даних в умовах ІТ-технологій
3. Коцкулич Т. Я., Пахольчук І. І., Ткаченко Л. В. АВС-калькулювання як інструмент прийняття стратегічних управлінських рішень на бурових підприємствах
4. Василик О. Б., Гладун О. В., Шляпська Л. А. Багатоваріантність стратегій фінансування активів в інформаційних системах управління підприємством
5. Перезова І. В., Обельницька Х. В., Романів А. М. Статистичні дослідження в системі інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління
6. Долішня Т. І., Бринецька Т. В., Кецман О. В. Облік як інформаційне підґрунтя для прийняття управлінських рішень.....
7. Негрич І. М., Хома С. В., Медвідь І. Б. Особливості обліку податкового зобов'язання з ПДВ у бюджетних установах
8. Кафка С. М., Гриненко Т. М. Внутрішньогосподарська звітність в системі управління витратами нафтогазовидобувних підприємств.
9. Кафка С. М., Портико А. С. Дослідження особливостей страхування аудиторського ризику
10. Камінська І. Б. Сучасні інструменти оцінки ефективності витрат на персонал
11. Кропельницька С. О. Управління витратами кластера народних художніх промислів
12. Пилипів Н. І., Івасишин М. О. Удосконалення системи управлінського обліку витрат на газотранспортних підприємствах...
13. Орлова В. К., Барзюк О. В., Березовська І. В. Призначення бухгалтерського балансу і Звіту про фінансовий стан підприємства..
14. Левицька С. О., Осадча О. О. Документування підприємницької діяльності в контексті сучасних економічних реформ
15. Савчук Т. В., Савчук І. В. Класифікація й облік привілейованих акцій, що підлягають викупу емітентом
16. Афанас'єва О. Є. Сучасні аспекти інформаційного забезпечення стратегічного управління
17. Федорович Р. В., Фроленко Р.В. Управлінська звітність як важлива складова стратегічного управління
18. Гуцайлюк З. В., Фроленко Р.В. Місце та роль управлінського обліку у стратегічному управлінні виробництвом

СЕКЦІЯ 5

Практика використання методів, технологій та інструментів стратегічного управління розвитком галузевих суспільних систем

1. Горошкова Л. А. Економіко-математичне моделювання циклічного розвитку металургійної галузі в умовах трансформації економіки.....
2. Гобир І. Б. Напрями стратегії реформування природних монополій
3. Пермінова С. О. Ефективне державне управління вищою освітою як раціональний шлях соціально-економічного розвитку країни
4. Пуйда Г. В. Проблематика оцінки та аналізу технічних ресурсів сучасних підприємств України
5. Кутикін К. М. Оцінка нетарифних бар'єрів на етапах стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств
6. Подольчак Н. Ю., Тимейчук А. А. Зміст та значення стратегій взаємовідносин у системі «підприємство – державна податкова служба»
7. Федорак В. І., Даляк Н. А. Напрями стратегічного управління галузевим технологічним розвитком аграрного виробництва
8. Ларікова Л. Ф., Сурженко Л. О. Використання маржинального аналізу для підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств швейної галузі
9. Кінаш І. П. Стратегічні напрями інноватизації вищої школи як шлях до її реформування
10. Сидоренко Н. С. Про стратегічну доцільність управління агропромисловими підприємствами Прикарпаття на основі інновацій модифікаційного характеру
11. Криворучко Ю. М. Оптимізація механізму державного управління у сфері туризму
12. Савченко О. І., Нестеренко Р. О. Необхідність визначення культури оцінювання клієнтського капіталу як інструменту стратегічного маркетингу
13. Степанюк Г. С., Кушлик О. Ю. Реінжиніринг виробничих процесів як технологія реалізації стратегії нафтовидобувних підприємств
14. Афонькін С. О. Стратегічні аспекти проектування інформаційної системи енергоменеджменту
15. Серединська І. В. Основні підходи до трактування вартості підприємства в системі вартісно-орієнтованого менеджменту
16. Кільчицький Ю. М. Інституційні зміни в сфері лісової політики.....
17. Винник Т. М., Павликівська О. І. Стратегічний аналіз як важлива складова реструктуризації підприємств будівельної галузі...
18. Мацькевич О. Ю. Внутрішній маркетинг як спосіб реалізації стратегії підприємства
19. Малинка О. Я. Інструментарій оцінки капіталу бренду за компонентами ідентичності бренду
20. Ящеріцина Н. І. Стратегічна сутність інфраструктури ринку споживчих послуг

21. Устенко А. О., Недільська І. І., Малинка О. Я. Інформаційна структуризація стратегічних рішень

СЕКЦІЯ 6

Практика використання методів, технологій та інструментів стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем

1. Сич О. М. Інтелектоінтегруюча роль Івано-Франківської обласної ради в процесі стратегічного управління економічним, технологічним і соціальним розвитком області
2. Шевченко О. В. Шляхи досягнення цілей стратегічного планування регіонального розвитку
3. Тараєвська Л. С., Петрина М. Ю. Соціально-економічний розвиток Карпатського регіону в контексті структурних трансформацій зайнятості
4. Вербовська Л. С. Роль єврорегіонів у формуванні стратегії розвитку прикордонних територій
5. Миронова І. В. Окремі аспекти формування інноваційного потенціалу регіону як передумови стратегії його конкурентного розвитку
6. Васильченко Г. В., Кулик Т.П. Методологія та практика стратегій місцевого економічного розвитку в умовах глобалізації
7. Іванова М. О. Стратегічні тенденції інвестування розвитку людського капіталу на регіональному рівні
8. Мельничук І. В. Забезпечення якісною питною водою населення як стратегічне завдання розвитку житлово-комунального господарства великого міста
9. Сочавська А. Є. Державне управління екологічними проблемами регіональних суспільних систем (на прикладі Івано-Франківської області)
10. Куценко Н. А. Визначення пріоритетів розвитку інтеграційних зв'язків регіону
11. Зелінська Г. О. Система ефективного менеджменту освіти у взаємодії з вирішенням питань фінансування регіональних програм.....
12. Пилипів М. І. Проблеми розвитку в Україні системи мікро фінансування
13. Брода Х. І., Білик Б. І. Узагальнення досвіду стратегічного планування м. Івано-Франківська
14. Галушак І. Є. Конкурентоспроможність регіону як інтегральна ціль його розвитку
15. Зварич О. І. Регулювання інвестиційної діяльності у контексті стратегічного розвитку регіону
16. Савків У. С. Механізм вибору оціночних показників сталого розвитку регіональної системи.....
17. Станьковська І.М. Формування системи діагностики управління конкурентоспроможністю підприємств регіону.....

Секція 1

Розвиток теоретичних основ стратегічного управління економічним, технологічним і соціальним розвитком суспільних систем

Вишиванюк М. В.,
к. е. н., Івано-Франківська облдержадміністрація

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ, ТЕХНОЛОГІЧНИМ І СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ: ТЕОРЕТИЧНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ

Свого часу на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів України», яка відбулася у вересні 2002 року в Донецькому національному університеті тодішній прем'єр-міністр, а сьогодні Президент України В. Ф. Янукович наголосив на тому, що «Безсистемність державної політики в сфері регіонального розвитку стала однією із основних причин стримування комплексного соціально-економічного розвитку регіонів, повільного здійснення ринкових перетворень на місцях, загострення багатьох соціальних, економічних, екологічних та інших проблем».

Слід вказати, що рівень економічного і соціального розвитку територіально-адміністративних утворень у всьому світі окрім державної політики визначається багатьма іншими чинниками. Найважливішим і одним із критичних (особливо в Україні) можна вважати чинник, який характеризує активність освоєння і використання органами державного управління і місцевого самоврядування сучасних методів і технологій стратегічного аналізу, планування та управління регіонами на основі залученням до цих процесів якомога ширших верств населення.

Слід вказати, що Івано-Франківщина саме на зламі тисячоліть (1999 -2002 р. р.) стала лідером впровадження в практику управління економічним розвитком регіональних суспільних систем України технологій стратегічного управління на різних рівнях, про що свідчить ряд наукових публікацій [1, 2, 3].

Масштабне і динамічне розповсюдження цього досвіду в інших містах і регіонах привело до того, що в Україні поступово створилося реальне підґрунтя для ідеологічної та організаційної інтеграції зусиль, намірів, бажань і прагнень більшості тих представників територіальних громад, які можуть, мають бажання і зобов'язані впливати на їх майбутнє - лідерів місцевих органів державного управління і самоврядування, представників політичних і бізнесових кіл, науковців, професійних і громадських неурядових організацій, пересічних громадян. Метою такого інтегрування є максимально ефективне використання людських, фінансових, фізичних і природних ресурсів, які є в розпорядженні кожного окремого регіону і окремої самоврядної громади, для забезпечення високого рівня добробуту і гідного життя кожного члена громади того чи іншого рівня зокрема і всіх загалом.

Узагальнюючи інформацію про більш як десятирічний досвід використання цих управлінських технологій в області, можна прийти до висновку, що їх освоєння відбувалось поступово і послідовно на основі перших досягнутих позитивних результатів [3, 4]. Послідовність і динаміка

розробки стратегічних планів на різних рівнях управління громадами [1, 3, 4, 5, 6, 7] демонструється на рис. 1.

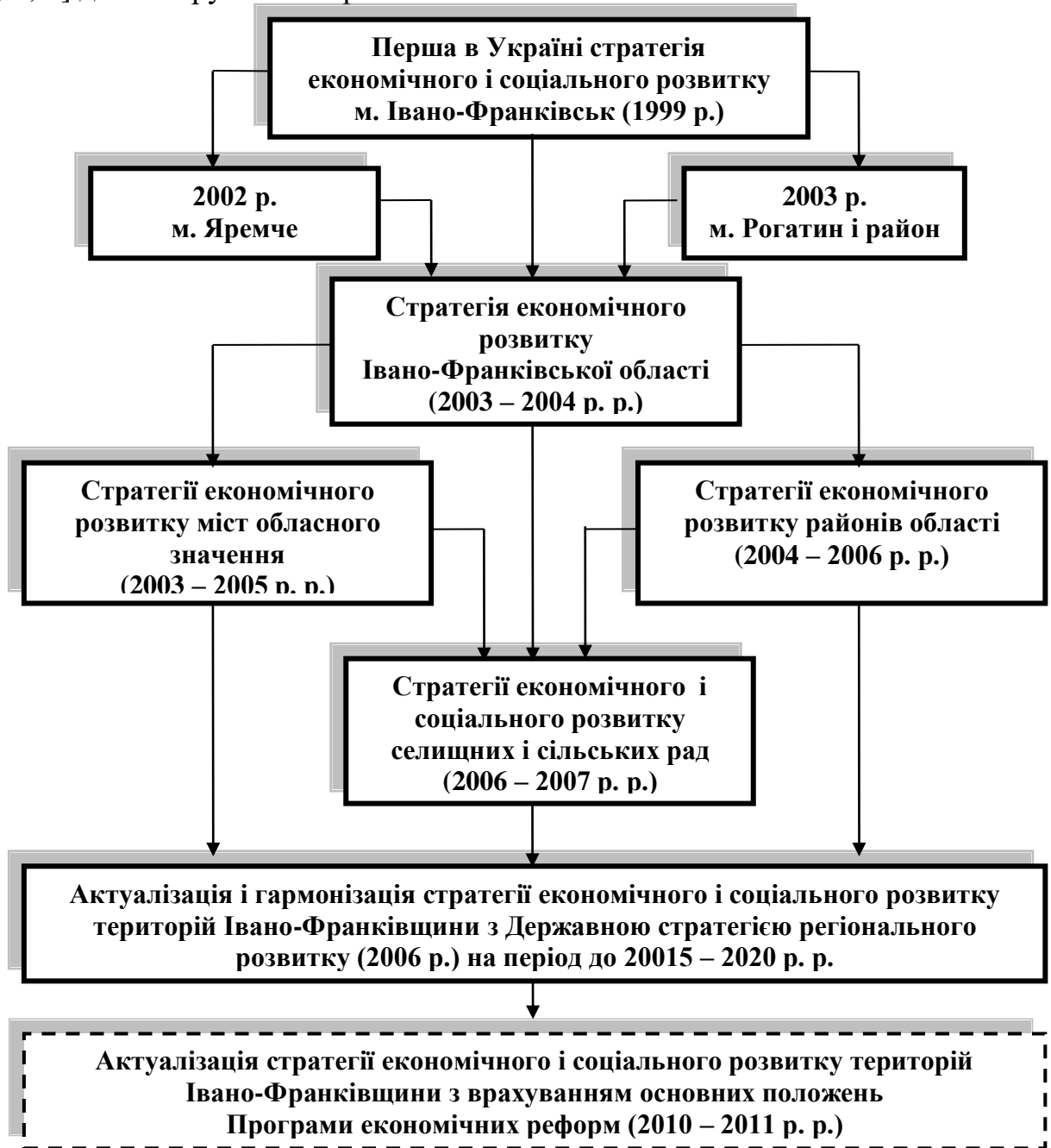

Рис. 1- Послідовність і динаміка розробки та реалізації стратегій економічного і соціального розвитку територіальних громад Івано-Франківщини

Цілком очевидно, що забезпечення цього процесу вимагало в першу чергу доброї волі і сприяння керівництва області, районів, міст і сіл. Проведена підготовча робота з навчання державних службовців і працівників органів місцевого самоврядування різних рівнів основам стратегічного управління [8, 9], проведення загальнообласних науково-практичних конференцій [11] і постійний науковий супровід [4, 5] дали позитивні результати.

Сьогодні спільні зусилля керівництва і апаратів Івано-Франківської облдержадміністрації і обласної ради повинні сфокусуватись на черговому етапі актуалізації діючої в області «Стратегії» шляхом гармонізації з такими

документами як Програма Президента «Україна для людей». Програма економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та «Угода щодо регіонального розвитку Івано-Франківської області між Кабінетом міністрів України та Івано-Франківською обласною радою» від 06.10.2010.

Література

1. Стратегічний план економічного розвитку міста Івано-Франківська. – Івано-Франківськ: АЕРІФ, 1999 р. – 32 с.
2. Пархоменко В. Стратегічне планування розвитку громади / В. Пархоменко, В. Прошко, П. Мавко. – Львів: “В-во “СПОЛОМ””. – 2002. – 159 с.
3. Вишиванюк М. В. Івано-Франківщина – поступ в майбутнє / М. В. Вишиванюк, В. Х Брус // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. (Збірник наукових праць). Випуск 5 (XLIX) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів: 2004. - С. 3-8.
4. Стратегічний маркетинг пріоритетних напрямків розвитку Івано-Франківщини (організаційно-методичні засади): Науково-практичний посібник / За заг. ред. В. П. Петренка. – Івано-Франківськ: АЕРІФ, Лілея НВ. – 2006. – 95 с.
5. Стратегічний розвиток області (2004-2007 роки). Здобутки проблеми, перспективи (підсумки, цифри і факти) / За заг. ред. В. П. Петренка. – Івано-Франківськ: Місто НВ. 2008. – 58 с.
6. Концептуальні положення проекту Стратегії соціального і економічного розвитку Івано-Франківської області до 2011 року / [Електронний ресурс] Івано-Франківська ОДА. – Режим доступу : <http://www.if.gov.ua/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=275>
7. Стратегія економічного та соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року [Електронний ресурс] Івано-Франківська ОДА. – Режим доступу : <http://www.if.gov.ua/files/ifstrategy2015.pdf>
8. Петренко В. П. Як підготувати стратегію економічного і соціального розвитку сільської громади?! / В. П. Петренка та ін. // Методичні вказівки для голів сільських і селищних рад, студентів спеціальності “Менеджмент організацій”, магістрів спеціальності “Державне управління”. – Івано-Франківськ: Видавництво ІФНТУНГ “Факел”, 2006. – 100 с.
9. Волошинський Б. І. Щодо необхідності підготовки голів сільських і селищних рад області до використання технологій стратегічного планування / Б. І. Волошинський, О. Ю. Прокопенко, В. П. Петренко // Матеріали І-ї обласної наук.-практ. інтернет-конференції «Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року». – Івано-Франківськ: Вид-во ІФНТУНГ “Факел”. – 2007. – С. 29-30.
10. «Івано-Франківщина – поступ в майбутнє» / Матеріали науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 17 лютого 2004 року). – Видавництво ІФНТУНГ, 2004. – 57 с.
11. «Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року» / Матеріали І-ї обласної науково-практичної інтернет-конференції – Івано-Франківськ: “ Вид-во ІФНТУНГ, 2007. – 67 с..

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ СТРАТЕГІЧНОГО БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ УКРАЇНИ

Досвід стратегічного управління, здобутий людством з древніх часів у сфері управління військами, а з другої половини ХХ століття – у сфері бізнесу, поступово знаходить своє цілком виправдане використання в багатьох інших царинах життєдіяльності соціально-економічних систем.

В епоху становлення і розвитку економіки знань освітня система будь-якої держави стає джерелом головним формування основного виду ресурсного забезпечення стратегічно вивіреного і цілеспрямованого руху в майбутнє, який є неможливим без виконання адекватних вимогам ситуації стратегічних змін або іншими словами – стратегічного реформування системи освіти України.

Цілком очевидно, що сучасний етап реформування вищої освіти згідно існуючих теоретичних положень і практичного досвіду мав би здійснюватись в рамках пріоритетів, встановлених національною Стратегією соціально-економічного розвитку і Стратегією співпраці та інтеграції в європейський та світовий освітній простір. Однак, в зв'язку з відсутністю на сьогоднішній день розроблених і затверджених документів подібного характеру цей процес до їх появи повинен відбуватися з врахуванням основних положень таких документів як Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті, Програма економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» (Розділ «Підвищення стандартів життя», «Реформа системи освіти») та ін.

Потреба органічного вживання української вищої освіти в європейський та світовий освітній простір, зберігаючи при цьому національну ідентичність, є незаперечною. При цьому, в багатьох керівних європейських документах зазначається необхідність врахування національних підходів до організації навчання і змісту освіти та збереження університетами власних традицій, надбань і досвіду. В зв'язку з цим, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України доцільно особливу увагу звернути на те, щоб кожен університет, користуючись загальними рекомендаціями та порадами міністерства для всіх без виключення університетів країни, одночасно формував своє власне, унікальне, притаманне тільки йому освітнє середовище, організаційну корпоративну культуру, культуру викладачів і студентів, навчально-технологічну культуру і культуру якості підготовки майбутніх фахівців і спеціалістів вищої кваліфікації.

Однак, унікальність і особливість кожного університету в рамках загальних положень і рекомендацій може бути відображеною тільки в процесі виконання достратегічного аналізу і оцінки, ретельної розробки і затвердження, реалізації і моніторингу власних стратегічних документів типу «Стратегія розвитку університету на період до року».

Прийнявши до уваги ту обставину, що університет в ринковому конкурентному середовищі доцільно інтерпретувати в якості суб'єкта господарювання, а значить і об'єкта управління мікроекономічного рівня [1, 2], цілком виправданим слід вважати можливість використання для розробки

стратегії його розвитку відомих технологій стратегічного планування бізнес-діяльності, адаптовані до умов і потреб вищих навчальних закладів [3].

Слід вказати, що багатьма університетами нашої держави ініціативно виконуються певні кроки в напрямку стратегічного планування своєї діяльності у вигляді «Програм розвитку ...», «Концепцій розвитку...», «Концептуальних основ ...» і т. п. На жаль, процес стратегічного планування ще не став обов'язковою процедурою для всіх українських навчальних закладів. Враховуючи ж кращий досвід західних і східних світових університетів, саме ця управлінська технологія здатна забезпечити запровадження ринкових стосунків, державно-громадського контролю якості наукових досліджень, викладання і навчання, зробити українські університети повноправними учасниками міжнародного ринку освітніх і наукових послуг, диверсифікувати джерела фінансування університетів [4, 5].

Література

1. Крижанівський Є. І. Про стратегії розвитку та використання інтелектуально-ресурсного потенціалу економічної системи / Є. І. Крижанівський, Є. А. Ревтюк, В. П. Петренко // «Інноваційна модель та стратегія економічного розвитку» : III Міжнародна наук.-практ. конф. – К.: Інститут економічного прогнозування НАН України, 2002. – с. 62-64.

2. Петренко В. П. Визначення вищого навчального закладу як об'єкта управління мікроекономічного рівня. – Тези науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу інституту нафти і газу. Івано-Франківськ: ІФІНГ, 1994., с. 222-224.

3. Рекомендації зі стратегічного планування та управління в навчальних закладах (факультетах) бізнес та менеджмент-освіти. – Київ: Українська асоціація з розвитку менеджменту та бізнес освіти (УАРМБО), 2004. – 6 с.

4. Кузьмин В. М. Теоретичні аспекти формування структури і стратегії університету / В. М. Кузьмин, В. П. Петренко // Науковий вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – №2, Т.1. – С. 57 – 60.

5. Петренко В. П. Масова менеджмент-освіта – основа трансформаційних процесів в національному господарстві України / В. П. Петренко, І. М. Данилюк-Черних, М. Л. Лосєва // «Менеджмент освіта в контексті трансформаційних перетворень в суспільстві» : VII укр. наук.-практ. конф. (20-22 квітня 2011 р. , Донецьк – Святогірськ) / Том II. Тези конференції // Під заг. ред. Дорوفієнка В. В. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – С. 52-54.

**Брагинец Н. В. д. т. н. проф,
Гончаров В. Н. д. е. н. проф.,
Брагинец А. Н. к. е. н.,
ЛНАУ м. Луганськ**

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СКЛАДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Процес стратегічного управління аналогічний еволюційному процесу і процесу пізнання. Ми стверджуємо, що економічна еволюція, в основі якої лежать такі фундаментальні категорії і явища як конкуренція, кооперація,

інновації і традиції а організаціях, структурно і системно є дуже подібними до еволюційного процесу в біології.

Тому еволюційна теорія та її структурна сутність може бути використана для інтеграції процесів планування і управління при розробці стратегії. В еволюційному підході можна знайти багато подібностей з економічною і соціальною дійсністю. Якщо придивитися, то кожна із природничих дисциплін може зробити свій внесок в боротьбу із складністю і комплексністю систем. Фізика забезпечує вимірювання відносних характеристик соціальних систем. Кібернетика дозволяє створити алгоритм побудови складних систем. Біологія володіє експериментальним дослідженням тривалістю 250 років і, відповідно, історією наслідків взаємодії складних підсистем, конкурентних процесів і виникнення нового (інновацій). Всі системи, які вивчають ці дисципліни, є динамічними нелінійними системами з механізмами зворотного зв'язку. При цьому, в результаті еволюційної або примусової флуктуації цих складних нелінійних систем може виникати непередбачувана поведінка. Важливо підкреслити, що еволюційний підхід не повинен просто копіюватися (імпортуватися) з природничих наук і використовуватись без, без адаптації, до теорії галузей і фірм. Майбутня робота повинна бути спрямована на розвиток концепції та аналітичних методів, які привели б відмінності між соціальними і природничими науками (підкресливши при цьому подібність) відносно природи невизначеності в соціальному світі. Зростаюча кількість емпіричних досліджень ілюструє можливість інтеграції використання теорії хаосу і системного аналізу для вивчення галузевих і бізнесових стратегій.

Ми згодні, що інтеграція еволюційного і системного підходів для менеджменту соціальних систем зокрема щодо довготривалого періоду повинна знайти своє використання в стратегічному менеджменті.

Тим не менше, наука до цього часу знаходиться далеко від розкриття секретів організованої адаптації навчання і креативності. Тому необхідною є велика робота з розкриття цих фундаментального розуміння структури, порядку, невизначеності і навіть хаосу складних економічних і соціальних явищ і систем в контексті еволюційного підходу в стратегічному менеджменті.

**Дзвінчук Д. І. д. філос. н., Зварич І. Т. д. політ. н.,
Немчук О. В., Петренко В. П. д. екон. н.
Івано-Франківський НТУ нафти і газу**

ЩОДО ПІДХОДІВ ДО ТЕОРЕТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУТНОСТІ ЗВОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Тема дослідження сутності і дієвості зворотного зв'язку в соціально-економічних системах тривалий час продовжує залишатись актуальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Якщо теоретичні аспекти викликають інтерес з точки зору поглиблення розуміння соціальної і економічної природи впливу на суспільство її місця в структурі управління соціально-економічними системами, то з практичної – потребою суб'єктів управління у отриманні і використанні релевантної і достовірної інформації щодо результатів своєї діяльності.

Вивченню цих проблем присвячено безліч наукових публікацій зарубіжних і вітчизняних авторів. Однак, природа організації і дії зворотного зв'язку, яка досить добре досліджена і формалізована для випадку абіогенних систем, ще далека від свого вирішення щодо систем соціально-економічних.

В зв'язку з цим цілком доцільною виглядає можливість аналізу існуючих підходів та обґрунтуванню можливостей реінтерпретації відомих моделей або їх складових саме в умовах соціально-економічних систем. Сьогодні загально прийнято вважати, що зворотний зв'язок це «... вплив результату функціонування якої небудь системи на характер її подальшого функціонування» - термін, який використовують стосовно протікання процесів в соціальних, біологічних, технічних, економічних і інших системах, а також в кібернетичі та теорії автоматичного регулювання і управління [1, с. 102]. Однак, якщо відоме визначення фундатора кібернетики Н. Вінера стверджує, що «... всяка цілеспрямована дія вимагає від'ємного зворотного зв'язку» [2, с. 300], то уже автор сучасного дослідження з нейроменджменту [3] виносить в заголовок книги питання «Чому не працює зворотний зв'язок?». Вочевидь відповідь потрібно шукати в змінах, які відбуваються в суспільстві, в організації його життєдіяльності, в інтелекті і менталітеті людей тощо.

Свого часу одним із авторів в [4] була запропонована інтерпретація соціотехнічної системи у вигляді типової управлінської пари (ТУП) як комплексу «суб'єкт управління – об'єкт управління» з використання відомої залежності зв'язку між входом і виходом системи. При цьому, вхідний сигнал u – вартість всього комплексу необхідних для належного функціонування суб'єкта господарювання ресурсів (фінансових, людських, фізичних і сировинних) і вихідний сигнал U – вартість вихідної продукції, генерованої суб'єктом господарювання зв'язані лінійним співвідношенням

$$U = ku, \quad (1)$$

де k — коефіцієнт трансформації (підсилення).

Якщо звернутись до наведеного в [5] відомого математичного опису ефекту синергії О. Я. Єрманського $\Sigma(a,b,c,\dots,n) > a+b+c+\dots+n$ та формалізації сенсу цього ж таки ефекту І. Ансофом у вигляді виразу « $2+2=5$ », побачимо, що і в першому і в другому виразах відсутні складові, які могли б пояснити причину виникнення цього ефекту.

Математично вплив ефекту синергізму можна було б визначити як відношення $K_C = \Sigma(a,b,c,\dots,n) / a+b+c+\dots+n$ або $K_C = 5/2+2$, що за змістом цілком відповідає коефіцієнту перевищення (підсилення) результату, отриманого в процесі трансформації ресурсів за рахунок належної організації взаємодії елементів системи, щодо результату, отриманого без наявності такої взаємодії. Таким чином, якщо ефект синергії вважати ефектом підвищення результативності та успішності об'єкта управління, коли кінцевий результат перевищує просту суму показників потенційної віддачі всіх організаційних ресурсів, тобто може трактуватись як коефіцієнт підсилення, то умовою його виникнення є наявність зворотного зв'язку, який виступає першою і необхідною умовою належної організації процесу взаємодії суб'єкта і об'єкта управління.

Відомо однак, що за наявності такого зв'язку вхідний сигнал стане $u + \alpha U$, де α — коефіцієнт зворотного зв'язку. У такому разі вихідний сигнал визначатиметься формулою

$$U = \frac{ku}{1 - k\alpha}, \quad (2)$$

а від значення і знаку α буде критично змінюватись поведінка системи в рамках «стабільна – нестабільна», що є особливо важливою умовою тривалого існування і розвитку соціально-економічних об'єктів управління.

Таким чином, якщо коефіцієнт підсилення k в рівнянні (2) можна в першому наближенні інтерпретувати як коефіцієнт синергії, то коефіцієнт α стає абсолютно цікавим елементом цього рівняння, який потребує своєї інтерпретації в категоріях соціально-економічних принципів і законів, що відкриває простір для наукового пошуку в напрямку його соціалізації.

Література

1. Енциклопедія кібернетики в 2 т. / За ред. В. М. Глушкова. Т. 2. — Київ: Головна редакція [Української радянської енциклопедії](#), 1973. — 584 с.

2. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине / Норберт Винер. — 2-е издание. — М.: Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. — С. 297–307 (приложение I).

3. Джейкобс С. Чарльз. Нейроменеджмент. Пер. с англ. — К.: Companion Group, 2010. — 208 с.

4. Петренко В. П. До створення моделі типової управлінської пари соціотехнічних систем / В. П. Петренко // Тези науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу університету. — Івано-Франківськ: ІФДТУНГ, 1995. — С. 110.

5. Ляхов А. В. Поняття и види синергизма [Текст] / А. В. Ляхов, М. В. Крачулова / [Електронний ресурс] Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Наукова періодика України. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2009_47/st_47_05.pdf

**Витвицький Я. С., д.е.н., проф.
Витвицька У. Я., к.е.н., доц.
ІФНТУНГ,
м. Івано-Франківськ**

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ І РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Актуальність проблеми. Регіональні суспільні системи (РСС), виступаючи основою формування суспільних систем вищих рівнів, відіграють важливу роль в сталому цивілізаційному розвитку. РСС є саме тими територіальними одиницями, у яких повинні здійснюватись неперервні трансформації і формуватися цілісні, структурно виражені та економічно згруповані інноваційні системи, в межах яких створюватимуться умови для сталого розвитку та неперервного соціально-економічного поступу. Необхідне вивчення сучасних форм трансформацій РСС і, на цій підставі, використання для різних РСС таких їх видів, які дозволять сформувати якісно нові організаційні форми поєднання науково-дослідної сфери з виробничо-технічними галузями і забезпечать реалізацію інноваційної парадигми економічного розвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблеми регіональних аспектів економічного розвитку у сучасних умовах досліджувались у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як: Є. Борщука [1], Я. Витвицького [2], М. Войнаренка [3], В. Кравціва [4], О. Комеліної [5], В. Петренка [6], Л. Семів [7], Л. Яремка [8] та інших. Проте у

цих дослідженнях, не розглядалися комплексно питання можливих трансформацій РСС, які б забезпечували їх неперервний розвиток і протидію глобальним деструктивним впливам.

Мета роботи полягає у розгляді і вдосконаленні методів і механізмів управління процесами трансформацій і розвитку РСС у сучасні соціально- і екологічно орієнтовані системи, що функціонують на основі концепції сталого розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. З метою трансформацій та розвитку РСС пропонується економічний механізм, який включає комплекс сучасних механізмів трансформацій РСС – інформаційні технології, кластеризацію, реінжиніринг бізнес-процесів, аутсорсинг, реформування відносин власності, а також економічних інструментів, інституцій, нормативного, фінансового та консалтингового забезпечення. Концептуальна схема економічного механізму трансформацій і розвитку РСС зображена на рисунку 1.

Трансформації і розвиток РСС мають супроводжуватися реформуванням відносин власності. Можливі такі форми реформування власності, з різною глибиною її перетворень: передача у оперативне управління, оренда, лізинг, франчайзинг, угоди про розподіл продукції, угоди про спільну діяльність, концесії, партнерства, приватизація державного майна. Треба зазначити, що особливу роль в умовах глобалізації має інтелектуальна власність та її трансформації.

Здійснення трансформацій і розвитку РСС неможливі без належного нормативно-правового забезпечення. Це відповідні законодавчі акти, постанови, розпорядження, накази, інструкції, методики, нормативи, норми, які встановлюють права, обов'язки, обмеження, процедури тощо, щодо трансформацій і розвитку РСС.

Також, реалізація трансформацій і розвитку РСС потребує використання широкого спектру економічних інструментів. До них відносяться цінові інструменти, умови кредитування, податкова і митна системи, система рентних та інших платежів, штрафні санкції, а також різні види сприяння економічній діяльності у вигляді страхування, дотацій, субсидій, премій, грантів тощо [9].

Необхідно також зазначити, що у сучасному глобалізованому світі трансформації таких складних економічних систем як РСС, пов'язані зі значними ризиками і обов'язково потребують належного експертно-консалтингового забезпечення.

Нарешті процеси трансформації і розвитку РСС неможливі без фінансового забезпечення, що вимагає перегляду механізму акумуляції коштів, принципів і процедур вкладання мобілізованого капіталу, вдосконалення банківської системи, механізму контролю за інвестиціями, пошук нових організаційних форм їх залучення

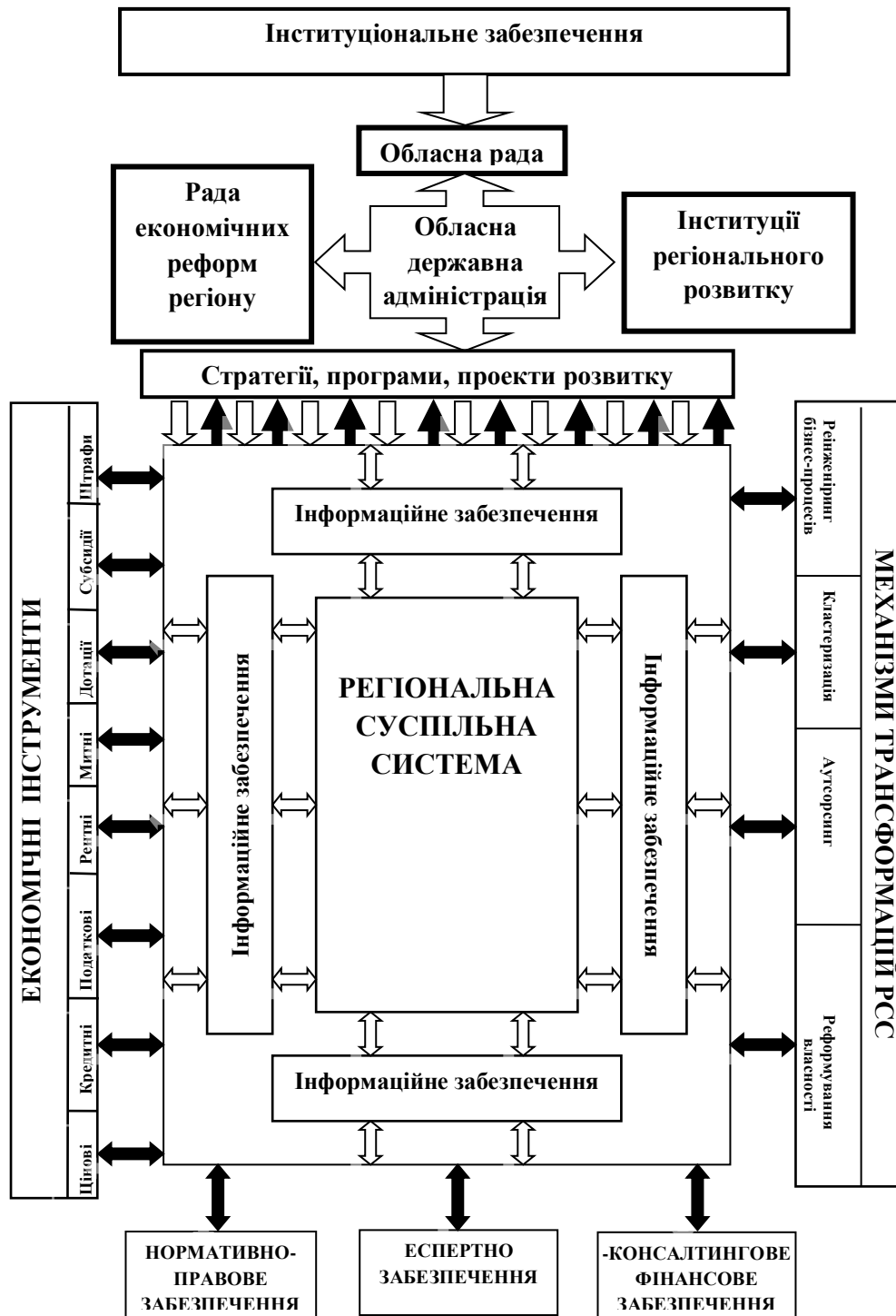

Рис. 1 - Економічний механізм трансформацій і розвитку РСС

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Подальші дослідження треба спрямувати на розробку підходів до підвищення ефективності трансформацій регіональних суспільних систем, пошуку шляхів і економічних механізмів підтримки та стимулювання інноваційних шляхів їх розвитку.

Література

1. Борщук Є. М. Теоретико-методологічні основи системного аналізу сталого розвитку еколого-економічних систем: автореф. дис. на здобуття ступеня докт. економ. наук. економ. наук: спец. 08. 00. 06 – «Економіка

природокористування та охорони навколишнього середовища» / Є. М. Борщук. – Львів, 2009. – 37 с.

2. Витвицький Я. С. Економічний розвиток регіональних суспільних систем у постіндустріальний період / Я. С. Витвицький, М. В. Палійчук, В. П. Петренко // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2010. – №1 (15). – с. 320-332.

3. Войнаренко М. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / М. Войнаренко // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 27-30.

4. Комеліна О. В. Стратегія трансформації інноваційно-інвестиційного простру України / О. В. Комеліна – К.: ТОВ «ДКС центр», 2010. – 486 с.

5. Кравців В. С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія, формування, методи реалізації) / В. С. Кравців // НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2007. – 336 с.

6. Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах. Наукова монографія / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.

7. Регіональні суспільні системи. Монографія. / Відп. ред. Л. К. Семів // Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007. – 496 с.

8. Яремко Л. А. Глобальна конкурентоспроможність регіону: джерела конкурентних переваг / Л. А. Яремко // Регіональна економіка. – 2009, № 1. – С. 51- 58.

9. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / [За заг. ред. Л. Г. Мельника]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.

**Данилюк М.О., д.е.н, професор
ІФНТУНГ**

ПРО ПОСИЛЕННЯ ВИМОГ ДО ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЙ ТА ПРОГРАМ РОЗВИТКУ

У нинішніх умовах необхідність та вагомість розробки стратегічних планів розвитку для абсолютної більшості колективів суб'єктів господарювання давно не викликає сумніву. За останні 10-15 років сформувався певний вітчизняний досвід розробки як стратегій економічного та соціального розвитку територій (територіальних громад), так і корпоративних (галузевих) стратегій розвитку. Частина з них виконує свою основну функцію – конкретизує місію, цілі, завдання та механізми їх досягнення у довгостроковому періоді. Однак на думку автора, велика кількість розроблених за цей тривалий період матеріалів стратегічного розвитку могли би закласти відповідну теоретичну та практичну основу для переходу на нову їх якість. На жаль цього не сталося.

На сьогодні залишаються не узгодженими регіональні стратегії соціально-економічного розвитку з корпоративними стратегічними планами. Вони розробляються автономно і не передбачають компромісного вирішення спільних проблем регіонально-корпоративного характеру. Для кращого сприйняття цих документів та розробки заходів щодо їх виконання стратегія має бути чітко структурована, конкретні цілі узгоджені з індикаторами їх досягнення, визначати орієнтири для усіх структурних підрозділів з

формуванням мотиваційного механізму реалізації наміченого, передбачати процедуру внесення змін та коректив.

Важливим при формуванні стратегічних планів є використання наукових методів, які би сприяли адаптації підприємств та організацій до швидкозмінних умов бізнес-середовища. Серед них можна виділити, насамперед, метод сценаріїв розвитку, який дозволяє використовувати сценарний підхід для стратегічного аналізу майбутніх тенденцій вітчизняного та зарубіжного бізнесу, прогнозу інвестицій, оцінювання ризиків тощо. Серед нових наукових підходів, які можна використати при реалізації стратегічних планів це метод AGILE (гнучке управління проектами). Він передбачає розділення відповідного бізнес-процесу на короткі періоди. На кожний відрізок часу формується локальна ціль. Потім регулярно перевіряється чи відповідають результати кожного етапу поставленим задачам. На думку Дженніфер Баррі [2] це оптимальний спосіб досягнення цілей.

Будь-який творчий інтелектуальний продукт (сюди відносяться і науково обґрунтована стратегія розвитку) має обов'язково зафіксувати в титрах авторський колектив і пройти наукову експертизу, бути оцінений незалежними експертами-фахівцями. Це вимагає чинний Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу», в якому зазначено про «проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проектів...» [1].

І останнє. Для досягнення успіху в реалізації наміченої стратегічної про-грами важливо також забезпечити контроль та публічність за ходом її виконання як зі сторони відповідних органів, так і громадськості. Наглядним прикладом цього є виконання програми підготовки до ЄВРО-12.

Література

1. Закон України «Про наукову і науково технічну експертизу». Відомості Верховної Ради, 1995, № 9 ст.56.
2. Дженніфер Баррі. Фургон ідей. – Бизнес, 21/23.05.2011, ст.48-49.

**Кузьмин В.М., к.е.н.
Насадюк В. В., Шкунда С. Г.
ІФНТУНГ**

Івано-Франківський міськвиконком

ІНТЕГРАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ

Становлення в нашій державі громадянського суспільства є складним процесом, можливо, навіть складнішим, ніж становлення громадянського суспільства еволюційним шляхом у розвинених демократичних країнах. “Громадянське суспільство - це постійно функціонуюча організація людей, об'єднаних навколо самостійно обраних моральних і політичних цілей, на яку держава, незважаючи на її владні орієнтації, не може справляти свого підпорядковуючого впливу” [1, с.356.]. Самоврядна територіальна громада є однією з основних систем громадянського суспільства, причому це складна система (включає економічну, соціальну, культурну, духовну та інші підсистеми) і відкрита система, яка функціонує в складному зовнішньому

середовищі. В той же час, це – диференційована (розділена на різні підсистеми) система і для ефективного свого функціонування і розвитку вимагає впровадження інтеграційних управлінських рішень. “Сучасний менеджмент інтегрує досягнення цивілізації з управління складними відкритими системами. Тенденція до інтеграції, тобто об'єднанню методів різних наук і встановленню їх загальних закономірностей, є однією з особливостей розвитку наук на сучасному етапі розвитку соціуму по дорозі до «вільного суспільства», тобто ідеальному соціуму, в якому всім культурним традиціям надані рівні права”[2]. Інтеграція відбувається не тільки в сукупності різних наук, але і підходів до управління, функцій і видів менеджменту, елементів управління. В сучасних системах відбувається інтеграція підходів, процесів, систем менеджменту, рівнів управління, взаємодії особи і організацій громади, громади і суспільства та ін. Тому одним з основних завдань управління територіальною громадою в сучасних умовах зростання складності і невизначеності зовнішнього середовища організації є інтеграція різних підсистем громади і окремих членів громади в єдину систему управління за допомогою спільного визначення цілей, об'єднання підходів, видів, функцій управління підходів в комплексній (інтегрованій) системі управління територіальною громадою. Це дозволить досягти синергетичного ефекту в управлінні - ефекту підвищення результативності за рахунок взаємозв'язків, взаємодії і взаємопідсилення діяльності більшості членів громади чи груп у різних сферах діяльності.

Практика сучасного менеджменту переконливо свідчить про існування двох основних типів менеджменту, двох модусів управлінської діяльності [3, с.24]. Тобто управління може реалізовуватись на основі двох підходів: цільового і ціннісного (вірніше — нормативно-ціннісного).

Цільове управління. Цільове управління направлено на досягнення цілей, тобто стану, що задовольняє критеріям поставленої цілі яка є не що інше, як образ бажаного майбутнього, визначений в часі і просторі. Концепцію управління за цілями в ділових організаціях в 1954р. запропонував П. Друкер, в подальшому відобразилася в розвитку стратегічного планування і управління.

Нормативно-ціннісне управління Нормативно-ціннісне управління направлено на створення нових (позитивних) цінностей і пов'язано з діяльністю в площині певних норм (правил), що задаються відповідною шкалою цінностей. Такі цінності можуть бути здебільшого конкретними і досяжними, але можуть бути і “ідеальними”, “трансцендентними”, тобто їх реальне досягнення практично, а то і у принципі неможливо. “Управління, що базується на цінностях, створює умови для саморегульованої поведінки, інновацій і розвитку нових підходів. При цьому якщо в основі інновацій лежить філософія компанії, нові рішення містять в собі її принципи і цінності” [3, с.26].

Ціннісні норми задають площину, яка визначає допустимі межі суспільних і особистих цілей. Окрема конкретна ціль є по суті конкретизацією ціннісних норм і ідеалів. В діяльності з досягнення цілі (навіть суто особистої) відбувається інтеріоризація (суб'єктивація, “засвоєння”) цієї цілі свідомістю і, тим самим, формування ціннісних орієнтацій і установок (спочатку ми формуємо свої цілі, а потім цілі формують нас).

В той же час досягнення є реалізацією конкретного проекту, а “проект – людська діяльність з створення нових цінностей майбутнього, яка є унікальною по сукупності умов здійснення” [4, с.87]. Таким чином

відбувається своєрідний синтез (інтеграція) цільового і нормативно-ціннісного управління. “Реальний менеджмент неминує містити в собі обидва компоненти, проте, можна і потрібно говорити про розстановку акцентів” [3, с. 31].

Інтеграція стратегічного і оперативного управління. Теорію подвійного управління сформулював І. Ансофф в класичній праці “Стратегічне управління” [5, с.506], він визначив наступні цілі для основних видів управління:

управління операціями: ціль – отримання прибутку;

стратегічне управління: ціль – забезпечення майбутнього потенціалу для отримання прибутку. І. Ансофф формував дану теорію для великих ділових організацій, згідно приведеної теорії реалізацію різних цілей стратегічного і оперативного управління повинні забезпечувати різні підрозділи організації. Проте фізичні особи, приватні підприємці, невеликі підприємства поєднують (інтегрують) операційну і стратегічну діяльність і проблема об’єднання (інтеграції) стратегічних і операційних цілей неминує постає для всіх організацій, як великих підприємств, так і територіальних громад.

Інтеграція в часі. Обґрунтування інтеграційних процесів в часі, насамперед минулого і майбутнього, характеризується двома розповсюдженими суперечливими твердженнями:

чим даліше ми дивимось в минуле, тим краще бачимо майбутнє,
неможливо будувати майбутнє дивлячись назад.

Необхідно відмітити, що Толкотт Парсонс, засновник структурного функціоналізму, одну з вимог до організації суспільства (громади) сформував як збереження цінностей. Ю. Шайгородський констатує: “Ієрархія національних цінностей вибудовувалась віками, обумовлювалася всією історією нації і коригувалась нею через зміну ціннісних норм і настанов у залежності від часу, конкретної епохи розвитку” [6]. В той же час необхідно використання (чи розуміння і врахування) сучасних цінностей зовнішнього середовища (наприклад, “європейських” цінностей для євроінтеграції), таким чином в громаді формується інтегрована система “вікових” і сучасних цінностей.

Інтеграція стратегічного і інноваційного менеджменту. Без інновацій у всіх сферах діяльності і, головним чином, управлінні забезпечити ефективної реалізації сформованих громадою цілей проблематично. Інноваційна діяльність повинна бути в основі стратегічного розвитку територіальної громади. Аналогічні твердження для ділових організацій приводять Коробейников О.П. та Трифилова А.А. ще в 2001 році: “Взаємопроникнення стратегічного і інноваційного управління може привести до того, що можливо в майбутньому ці два види менеджменту, один з яких сьогодні відноситься до загального управління (стратегічний), а інший до функціонального (інноваційний), повністю інтегруються” [7]. Це твердження є актуальним і для територіальних громад. Власне інтеграційне управління є теж інноваційним.

Таким чином, інтеграційне управління направлене на згуртування для досягнення цілей всіх членів і соціальних груп громади за допомогою інтеграції управління для спільного розуміння і формування цінностей, визначення і реалізацію спільних цілей, ефективного саморегулювання, впровадження інновацій і нових підходів до управління функціонуванням і розвитком територіальної громади.

Література

1. Філософія. Навчальний посібник за ред І.Ф.Надольного. – 5-е вид., К.: Вікар, 2005. – 455 с.
2. Родина Л.А. Проблемы структурирования научного знания в аспекте систематизации управленческой информации. Менеджмент в России и за рубежом. 2004, №5.С.11-20.
3. Тульчинский Г.Л. Бренд-интегрированный менеджмент: каждый сотрудник в ответе за бренд / Тульчинский Г.Л., Терентьева В.И. — Москва : Вершина, 2006. — 352 с.
4. Михеев В.Н Живой менеджмент проектов/ Михеев В.Н – М.: Эксмо, 2007 - 480 с.
5. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. Перевод с англ./ Научн. ред. и авт. предисл. Л.И.Евченко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
6. Шайгородський Ю.Ж. Ціннісний конструкт міжкультурної комунікації // Український соціум, №1(6), 2005 р.
7. Коробейников В.П. Интеграция стратегического и инновационного менеджмента/ Коробейников О.П., Трифилова А.А. // Менеджмент в России и за рубежом, № 4, 2001 – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/02.shtml/>

**Паневник Т.М., к.е.н., доцент
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

ІНТЕГРОВАНІ КОРПОРАТИВНІ СТРУКТУРИ ЯК НАПРЯМ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

В умовах взаємодії глобальних та національних соціально-економічних факторів, що зумовлюють лібералізацію входження на національні ринки та необхідність консолідації фінансових і трудових ресурсів для проведення масштабних НДКР, необхідним елементом успішного господарювання та економічного розвитку є поглиблення економічних зв'язків, посилення конкурентних позицій товаровиробників. Глобалізаційні явища викликають необхідність активізації співробітництва суб'єктів господарювання як стратегічний напрям розвитку соціально-економічної системи. Одним із ефективних механізмів реалізації цього завдання є посилення інтеграційних процесів в усіх її проявах: від повного злиття пов'язаного з ліквідацією юридичної самостійності підприємств до утворення стратегічних альянсів і глобальних організацій, заснованих на врахуванні спільних інтересів.

Розвиток соціально-економічних систем супроводжується транснаціоналізацією, яка проявляється у розширенні прямих іноземних інвестицій, збільшенні масштабів діяльності на світовому ринку та інтеграцією промислових і кредитно-фінансових установ в рамках корпорацій. Взаємодія інтегрованих корпоративних структур з зовнішнім середовищем забезпечує виконання певних функцій: як загальних (соціальної, яка полягає у виготовленні підприємствами-учасниками товарів і послуг, необхідних суспільству; ресурсної – виявляється в найбільш ефективному використанні матеріальних, трудових, інвестиційних ресурсів; організаційної – являє собою поєднання ресурсів в оптимальних пропорціях) так і притаманних переважно великому бізнесу (функція організації,

інноваційна функція, функція зовнішньоекономічного представництва національної економіки, здійснення реальної господарської влади в країні).

Саме це зумовлює значний інтерес до інтегрованих корпоративних структур - особливої групи корпоративних об'єднань, яка розглядається не як окрема компанія, а як система взаємодії господарюючих суб'єктів, що характеризуються власними закономірностями розвитку.

Виходячи із змісту інтегрованої корпоративної структури необхідно її розглядати у системі організаційно-правової форми та організаційної структури з наявністю різного ступеня жорсткості взаємозв'язків між учасниками, яка може коливатися від повної централізації, входження в спільний технологічний ланцюг та єдиного власника до виконання лише координаційних функцій на основі регулярної співпраці.

Інтегровані корпоративні структури функціонують в різноманітних галузях економіки як на регіональних так і на транснаціональних рівнях.

До вертикально інтегрованих корпоративних структур можна віднести System Capital Management, групу "Приват", "ІСД", "Концерн "Енерго", "Смарт-груп"[1]. До складу System Capital Management входять такі компанії як Азовсталь, Єнакіївський, МЗ / Метален, Центральний ГЗК, Північний ГЗК, Єнакіївський коксохім, Авдієвський коксохім, Макрохім, Запоріжжкокс. Група "Приват" включає ДМЗ ім. Петровського, Дніпродзержинський коксохім, Дніпрококс, Баглійкокс, Південний ГЗК, Суха Балка; "ІСД" об'єднує ДМК ім. Дзержинського, Алчевський МК, Алчевський коксохім, "Концерн "Енерго" – Донецький МЗ, Макіївський коксохім, Ясинівський коксохім, Смарт-груп" – Макіївський МК, Інгuleцький ГЗК [2].

Доцільність вступу в інтегровану структуру зумовлюється тими перевагами, які отримують потенційні учасники об'єднання. Перш за все, суттєво можуть знизитися трансакційні витрати. Частина робіт, необхідних для забезпечення реалізації технологічного циклу на основі розвитку диверсифікації надається структурним підрозділам інтеграційного формування. При цьому знижуються витрати на маркетингові дослідження, пошук сторонніх підприємств, які би могли виконувати дані роботи, на укладання договорів. Співпраця з власним структурним підрозділом суттєво знижує ризики невиконання договірних зобов'язань та дозволяє знижувати ціну при збереженні високої якості виконання робіт. Зацікавленість структурного підрозділу полягає в стабільному забезпеченні завантаження власних потужностей, що сприяє підвищенню рентабельності виробництва. Крім того, всередині інтегрованої структури відбувається активний розвиток взаємозв'язків, який зумовлює інтенсивний обмін фінансовими, кадровими та інформаційними ресурсами та визначає більш високий рівень конкурентоздатності як кожного учасника так і об'єднання в цілому. Обмін факторами виробництва, збільшення обсягів реалізації продукції, централізація та усунення дублювання управлінських функцій, використання ефекту масштабу, зменшення податкових платежів є додатковим аргументом на користь інтегрованих формувань.

Важливими факторами, які сприяють посиленню конкурентних позицій на основі вертикальної інтеграції є: створення мережі дилерів, зниження витрат при проведенні прямих продаж кінцевому споживачу, диверсифікація продукції. Разом з тим необхідно розуміти, що входження у вертикальну інтегровану структуру передбачає обмеження постачальників та споживачів. Оскільки учасники інтеграції на попередніх етапах технологічного ланцюга мають визначені можливості, то це вносить певні обмеження в гнучкість виробництва у наступних учасників інтегрованої структури. Вертикальна

інтеграція є найбільш вигідним шляхом співпраці в умовах, коли специфічність основних фондів та капіталоємність, тривалість експлуатації та висока частота трансакцій змушують технологічно тісно пов'язані підприємства обговорювати умови неперервного потоку взаємодій, координувати різні складові галузевого ланцюга.

Формування інтегрованої корпоративної структури базується на міцному взаємозв'язку стратегічних цілей та функцій об'єднання, прогнозуванні майбутніх фінансових потоків, врахуванні якісних та кількісних аспектів синергії інтеграційної взаємодії. Синергійний ефект досягається і інтегратором, і приєднаним підприємством, за рахунок чого показники економічної, соціальної і технологічної ефективності новоствореної організації вищі за суму відповідних показників обох підприємств до інтеграції; місія новоствореної організації не йде в протиріччя місіям інтегрованих підприємств до об'єднання; відбувається ріст та оптимізація потенціалу підприємств та підвищення рівня їх економічної безпеки.

Розвиток інтегрованих корпоративних структур дозволить оптимізувати використання нагромаджених фінансових ресурсів й інвестування в найбільш ефективні, пріоритетні проекти, галузі, сфери діяльності, посилити позиції вітчизняних виробників на національному та світовому ринку, підвищити інвестиційну та інноваційну активність в економіці.

Література

1. Великий український капітал: взаємовідносини з владою і суспільством / О.Й. Пасхавер, Л.Т. Верховодова, К.М. Агеєва. Центр економічного розвитку. – К.: “Дух і літера”, 2007. – 130 с.

2. Точилін В.О., Венгер В.В. Вертикально-інтегровані структури гірничо-металургійного комплексу України: стан та напрями [Електронний ресурс]. – Доступний з: www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Tochilin_Venger308.pdf

Полянська А.С.
к.е.н., доцент
ІФНТУНГ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СИТУАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Сучасний погляд на управління підприємствами концентрує свою увагу на ситуаційних різницях між організаціями і всередині самих організацій. Такий ситуаційний погляд відповідає відображенню реальних обставин ринкової економіки, яка відчуває прояв нових, раніше незнаних явищ та труднощів, з якими стикаються як окремі організації, так і цілі галузі та сфери економіки. Тому для реалізації нових закономірностей управління та вироблення найбільш придатних до нових конкретних ситуацій рішень використовують ситуаційний підхід — імовірний, залежний від випадків, обставин, від ситуацій спосіб мислення про організаційні проблеми та їх вирішення, у рамках якого сформувалась концепція ситуаційного управління. Досліджуючи питання управління розвитком підприємства на засадах ситуаційного підходу слід зазначити, що даний вид менеджменту розглядають як керування, у якому поставлено, певним чином, передбачення небезпеки, аналіз її симптомів, заходів для зниження негативних наслідків, усунення і використання отриманого досвіду для наступного розвитку. Виділення основних етапів прийняття рішення та механізму його реалізації у

конкретній ситуації дозволяє узагальнити досвід управління в умовах змін та передбачає вирішення таких проблем: розпізнання ситуацій; підтримання життєдіяльності підприємства; аналіз і оцінку ситуацій; розробку механізму реалізації рішень у різних ситуаціях; врахування людського чинника у процесі реалізації альтернативних (ситуаційних) рішень.

Використання зазначених положень є актуальним в умовах вітчизняної економіки, для дослідження умов розвитку окремих секторів економіки, зокрема нафтогазового. Ситуація, у якій на сьогодні перебуває нафтогазова промисловість України характеризується кризовими явищами. Однією із причин такого стану розглядають саме ситуативність рішень [1]. Вимагає з'ясування, які передумови зумовили такий висновок, що можливо на основі узагальнення наукових засад даного управлінського підходу та його теоретико – методологічного забезпечення у вирішенні проблем розвитку промислових підприємств.

Під ситуаційним управлінням розглядають підхід, який дозволяє усунути відхилення, які виникають і мають суттєвий вплив на виконання визначених (у планах і програмах довгострокового розвитку) завдань. Ситуаційний підхід визнає, що хоча управлінський процес однаковий, специфічні прийоми, які використовуються для ефективного досягнення цілей організації, можуть значною мірою відрізнятися. Він намагається пов'язати конкретні прийоми і концепції управління з певними ситуаціями для того, щоб досягти цілей організації найефективніше. Центральним моментом ситуаційного підходу є ситуація, тобто конкретний набір обставин, які сильно впливають на досліджуваний об'єкт у певний конкретний момент часу.

Слід зазначити, що суттєвою відмінністю ситуаційного управління є передбачення і корегування поточної ситуації та виділення довгострокових пріоритетів розвитку. Головним чином, ситуаційне управління – це управління в умовах відхилень, які пов'язані із кризовими явищами чи з їх передбаченням. Зазвичай, ситуаційне управління частіше застосовується на нижчому або середньому рівнях ієрархії, а стратегічне — на вищому. Проте, в умовах кризової ситуації рішення, які приймаються на вищих рівнях можуть також базуватись на ситуаційному підході. Зокрема, у нафтогазовій галузі передумови його застосування характеризуються: 1) наслідками фінансової кризи 2008-2009 років. Стан, у якому перебуває нафтогазова галузь ускладнився наслідками кризи, що у підсумку відобразилось на результатах діяльності як окремих господарюючих суб'єктів, так і макроекономічних показниках діяльності. Одним із стабілізуючих заходів у нафтогазовому секторі є нещодавнє ухвалення Верховною Радою рішення щодо списання заборгованостей низки обленерго та облгазів перед «Нафтогазом» та бюджетом [2]; 2) умовами підписання газового контракту на період 2009-2019 роки, який визначає обсяги постачань газу і його ціну. Слід зазначити, що передбачені у контракті обсяги поставок газу не відповідають зазначеним у Енергетичній стратегії обсягам потреб, який до періоду до 2019 року повинен би зменшуватись (умовами контракту передбачено постачання 41,6 – 33,28 млн. м. куб. газу (максимальні і мінімальні обсяги), а у Стратегії передбачено зменшення обсягів споживання газу до 20,8 млн. м. куб. газу) і вимагає внесення відповідних змін у програмні документи; 3) ціновою політикою на енергоресурси, супроводжується поетапним зростанням цін на енергоресурси, зокрема, на газ, що, у свою чергу, впливатиме на стан промислових підприємств.

Необхідно зазначити, що існує суттєва відмінність між застосуванням ситуаційного підходу на макро- і мікрорівнях. На макрорівні рішення приймаються згідно стратегічних орієнтирів, програм, стратегій розвитку, у яких закладається основні напрями макроекономічного розвитку і шляхи їх досягнення. Однак, у поточній ситуації виникають відхилення, які суттєво впливають на макроекономічну ситуацію і вимагають ситуаційного управління (вирівнювання згідно закладеного курсу). Складність полягає у тому, що рішення, які приймаються на макрорівні є досить суб'єктивними, тому існує загроза впливу на такі рішення інтересів окремих політичних груп, міжнародного оточення, що на сьогодні знайшло відображення у так званому "ручному управлінні". Разом з тим, від рішень, які приймаються на макрорівні, залежить не тільки стан господарюючих суб'єктів, але і економіки в цілому.

На рівні окремого підприємства ситуаційне управління визначає його можливості підтримувати параметри життєздатності. Для того щоб діяти у рамках концепції загального процесу управління і з урахуванням ситуаційного підходу, варто узагальнити та пов'язати наявні знання, дати їм необхідний каркас, що можливо на основі системного підходу з використанням основних методологічних положень щодо ситуаційного менеджменту [3]:

—кожна конкретна ситуація є складною системою з притаманним їй складом компонентів і зв'язками з іншими системами, які треба пізнати суб'єкту управління. Ситуація, яка негативно впливає на діяльність окремого підприємства зумовлена дією широкого спектру чинників зовнішнього середовища, тому і потребує вирішення на відповідному рівні;

—для розв'язання кожної конкретної ситуації необхідно знати її основну ланку, що визначає специфіку ситуаційного управління на макро- і мікрорівнях;

—кожна управлінська ситуація вимагає застосування адаптивних, гнучких структур і методів управління, щоб суб'єкт управління адекватно відображав усі основні риси об'єкта управління і його зовнішнього середовища, у тому числі суттєвої ситуації, і відповідно проводив необхідне перегрупування сил, намічав нову тактику своєї поведінки, що відповідала б новим умовам [3, с.301].

У процесі реалізації ситуаційних рішень необхідно досягати активної й ефективної взаємодії суб'єктів прийняття рішень. Однак, управлінське рішення визначає не тільки основні етапи та суб'єкти, задіяні у процесі його вироблення і реалізації. Воно також враховує виконавчі механізми, які формуються на основі створення сигналів управління і управлінських впливів (способів, міроприємств, впливів, планів), які визначають діяльність керованої системи для ефективного вирішення проблемних ситуацій, на основі аналізу інформації про її стан і використовуючи об'єктивні закони її функціонування [4].

Таким чином, ситуаційне управління в умовах кризових явищ в економіці слід розглядати як дієвий інструмент, що дозволяє контролювати ситуацію і вчасно вирішувати відхилення із врахуванням таких положень: ситуаційні рішення повинні відповідати загальнонаціональним інтересам і національній безпеці України; відповідати стратегічним напрямкам економічної політики держави; базуватись на системному баченні причин виникнення ситуації, що вимагає втручання та шляхів виходу із неї. Ситуаційне управління - це процес, який вимагає системного бачення усіх аспектів діяльності підприємства у різних ситуаціях та вибору найбільш оптимальних умов

розвитку. Як стверджують науковці, ні один метод здійснення змін не може надійно працювати у всіх ситуаціях", тому в таких умовах доцільно застосовувати ситуаційний підхід.

Література

1. Газовий ринок в Україні: стан і проблеми // Центр Разумкова. Національна безпека і оборона, № 8, 2008. – С.18-29.
2. Закон від 12.05.2011 3319-VI "Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію // Голос України, № 101 (5101) від 4 червня 2011 року)".
3. Державне управління: Навчальний посібник / [А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко]; За ред. А.Ф. Мельник. — К.: Знання - Прес, 2003. – С.300.
4. Бажин И.И. Управление изменениями / Бажин И.И. – Харьков, 2006. – С.295.

Андрусів У. Я., асистент ІФНТУНГ
Мазур І. М., кандидат економічних наук
Івано-Франківський університет права ім.
Короля Данила Галицького

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ПОСТМОДЕРНІСТИЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Еволюція економічних систем характеризується чітким виділенням основних трьох етапів: 1) домодернізму, 2) модернізму; 3) післямодернізму. Економічні системи на різних етапах еволюційного розвитку відрізняються цілями, принципами побудови та механізмом функціонування.

В системах домодерністського періоду чітко прослідковується формування зростання капіталу у грошовій сфері за рахунок додаткового продукту, створеного в результаті підвищення продуктивності праці та ефективності використання інших ресурсів у сфері реального виробництва.

Система ринкової економіки, що відповідає соціальній системі капіталізму, за своєю структурою та функціонуванням є економічною системою модернізму [1]. Стимулювання зростання прибутку, фінансування економічного розвитку та підвищення соціального рівня життя населення є метою функціонування ринкової економіки. У цьому випадку основним джерелом фінансування виступає утворення капіталу у грошовій сфері за рахунок кредитної емісії, що стимулює зростання платоспроможного та інвестиційного попиту і впливає на залучення інвестицій у сферу реального виробництва та розширеного відтворення. Об'єктивно такою системою створюються умови, в яких утворений капітал у фінансовій сфері не залучається для фінансування реальної економіки. Як наслідок виникає диспропорція у розвитку реального сектору економіки та фінансової сфери, що зумовлює дефіцит продукції і виникнення фінансових криз, аналогічних фінансово-економічній кризі 2008 – 2011 років.

З кінця ХХ століття в результаті розвитку інформаційних технологій в економічній теорії набув поширення новий напрям – постмодернізм. Ця теоретична концепція обґрунтовувала ефективність трансформації економічної системи в інформаційну, а суспільної – у постіндустріальну [2]. Швидкий розвиток інформаційноорієнтованих галузей зумовив зміну

структури економіки розвинутих країн заходу та США: суттєво зменшилась частка традиційних галузей виробництва, а продуктивність праці в них не зросла [3]. Комп'ютеризація інформаційних потоків та автоматизація передачі інформації не вплинули на збільшення фізичного обсягу виробництва споживчої продукції, що було підтверджено і дослідженнями міжнародної компанії Маккінзі у 2001 році. Проведені дослідження відобразили необґрунтованість прискореного росту інформаційних галузей реальними результатами господарювання: відсутній перерозподіл ресурсів на користь цих галузей в межах економічної системи. Перерозподіл факторів виробництва відбувся у світовому масштабі на користь менш розвинутих країн, що зумовило стагнацію економік США та європейських країн.

Сьогодні в реальному секторі економіки зайнято тільки близько 15% працівників, інших 85% - у сфері перерозподілу валового внутрішнього продукту. Про яке соціально-економічне зростання в умовах морально і технічно застарілих технологій може йти мова?

Не зважаючи на тип соціально-економічної системи (фашизм, капіталізм, соціалізм чи комунізм), в її основу покладено гроші, працю та конкуренцію.

На думку американських вчених 90% робочих місць можна замінити машинами. Основний зміст впровадження технологій та машинної праці полягає у звільненні людей від виснажливої праці та у підвищенні її продуктивності [3].

Підвищення ефективності виробництва, ресурсозабезпеченості й фінансова стабільність негативно впливають на формування прибутку та перерозподіл доходів, що не відповідає інтересам можновладців і власників капіталу. Конфуз ситуації полягає в тому, що саме дефіцит продукції та ресурсів забезпечують зростання прибутку за рахунок збереження цінності продукції. Ця суперечність стала основною перешкодою на шляху економічного розвитку.

Отже, основою побудови постмодерністської системи не може бути орієнтація на забезпечення зростання прибутку, а виключно переорієнтація на зростання фізичного обсягу виробництва продукції та послуг реальним сектором економіки. Україні слід вибудовувати національноорієнтовану постмодерністичну економічну систему, враховуючи досвід інших країн на шляху інформатизації економіки.

З огляду на стрімке формування економічної системи України на ринкових й інформаційних, а суспільної системи – на капіталістичних засадах та прискорений темп розвитку економічних процесів, постала необхідність перебудови економічної системи на постмодерністських принципах для попередження виникнення кризових явищ.

Зважаючи на світовий досвід розвитку й функціонування економічних систем, можна виділити основні тенденції, які сьогодні характерні для країн із зростаючою економікою: 1) пріоритетним напрямом економічної політики є формування ресурсного потенціалу для забезпечення стабільного економічного розвитку; 2) обмеження і жорстке регулювання функціонування фінансової системи; 3) відсутність або обмеження функціонування фінансових ринків; 4) випереджаюче зростання продуктивності праці відносно підвищення рівня доходів населення; 5) впровадження інноваційних продуктів і продукції у виробництво; 6) розвиток наукоємних галузей промисловості; 7) впровадження ресурсо-зберігаючих технологій та забезпечення енергонезалежності економіки тощо.

Зазначені тенденції характеризують інформаційну, високотехнологічну та ресурсорієнтовану економіку або постмодерністичну економічну систему, розвиток якої забезпечується зростанням підприємництва.

В Україні на заваді економічному розвитку традиційно стоять внутрішні соціально-економічні конфлікти, інтереси можновладців, бідність, корупція та дефіцит продуктів споживання, тому необхідна повна інституційна перебудова соціально-економічної системи з врахуванням ресурсного потенціалу. З огляду на структуру та функціонування економічної системи України тільки впровадження новітніх технологій зможе забезпечити економічну стабільність та покращення якості життя населення. Основним фактором у постмодерністичній системі повинно виступати раціональне використання природних ресурсів в замкнених циклах виробництва продукції для споживання населення, а не інформації при продукуванні послуг фінансового характеру та торгівлі. Саме природні ресурси є джерелом доданої вартості, що забезпечує економічний розвиток. Важливою передумовою ефективного використання природних ресурсів є заборона та обмеження їх експорту й переорієнтація на експорт споживчих товарів.

Сьогодні засади побудови постмодерністичних економічних систем широко обговорюються світовою науковою громадськістю [1]. На нашу думку слід забезпечити трансформацію економічної системи України за рахунок реформування моделі ресурсокористування та інноваційного розвитку. Об'єктивно, що в умовах значної енергозалежності держави від імпортованих енергоносіїв назріла необхідність проведення інституційних структурних реформ у нафтогазовому комплексі України.

Література

1. Осипов Ю.М. Постмодерн // Философия хозяйства / Ю. Осипов. – 2004 - №6 (36). – С. 260 – 282.
2. Хазин М. Постмодерн – реальность или фантазия? : [ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://worldcrisis.ru/crisis/170860>
3. Григорьев О., Хазин М. Добьются ли США Апокалипсиса /О. Григорьев, М. Хазин // Эксперт. – 2000. - №28 . – С. – 239 -240.

**Кондур О.С., к.ф.-м.н., доцент
ПНУ, м. Івано-Франківськ**

ПРО УЗАГАЛЬНЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

У моделях вальрасівського типу [1] вважається, що економічна система існує при обмеженості виробничих потужностей, у будь-який час доходи обмежуються факторами виробництва, основний вплив на рівень виробництва споживчих товарів мають ціни, які змінюються в часі відповідно до узгодження попиту та пропозиції. Ринкова рівновага за Л.Вальрасом означає такий стан економічної системи, при якому ціни, обсяги виробництва, розміри виробничих факторів, виторги від реалізації товарів такі, що кожен споживач реалізує свої переваги, виробник максимізує прибуток, попит на продукцію і послуги збалансовані в масштабах всієї економіки.

Стаціонарність економічної системи у теорії загальної рівноваги Л. Вальраса означається в сенсі незалежності від часу та зовнішніх факторів, а стабільність системи трактується як її здатність повертатись до стану

рівноваги, що можливе при існуванні сукупності рівноважних цін на товари. Рівновагу стаціонарного ринку можна розуміти як погодження ринку на таку ціну p (фактично – вектор цін), при якій $E(p)=0$, де E – надлишковий попит на товар, який визначається як різниця між обсягом попиту та обсягом пропозиції на відповідний товар. Проте часто спостерігається зростання економічної системи, не зважаючи на відсутність в ній стійкої рівноваги. Це можна описати, ввівши умову регулювання динаміки цін конкуренцією, та вважати стаціонарний ринок з динамікою цін глобально асимптотично стійким, коли не тільки виконується $E(p)=0$, але і кожна допустима траєкторія цін асимптотично близька до p .

В дійсності економічна система, як правило, нестаціонарна. Якщо узагальнити на нестаціонарний випадок модель Л. Вальраса, то отримаємо опис динаміки поведінки цін за допомогою системи диференціальних рівнянь, яка в загальному випадку не завжди має розв'язок. Це означає, що нестаціонарна система в загальному не може знаходитись у стані рівноваги. Тому поняття стабільності нестаціонарної економічної системи можна розглядати, пов'язуючи його не із поверненням системи в стан рівноваги, а із асимптотичною стійкістю в часі траєкторій цін – розв'язків відповідної задачі оптимального керування.

Література

1. Walras L. Elements of Pure Economics / L. Walras. – London: Allen and Unwin, 1954.

Устенко А.О. к.е.н., професор,
Мельник А.В., асистент
ІФНТУНГ, Івано-Франківськ

ДО ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РОЗРОБКИ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ

У сучасних умовах ринкової економіки якість виступає основною перевагою, що забезпечує конкурентоспроможність організації на ринку.

Якість – це абсолютний показник, результат розумової праці, що охоплює сукупність властивостей і характеристик товару, які зумовлюють його здатність задовольняти конкретні особові чи виробничі потреби відносно свого призначення і є основою конкурентоспроможності. До показників якості відносять: функціональність, надійність, технологічність (ресурсомісткість), безпека, ергономічність, екологічність.

Еволюція поняття якість налічує 4 етапи:

I – з 1950 року це відповідність (або невідповідність) вимогам стандарту або іншому документу (відповідність стандарту);

II – з 1960 року – це відповідність вимогам стандарту і експлуатаційним вимогам ринку («відповідність використанню»);

III – з 1970 року це в ідеальному варіанті відповідність про виконання вимог щодо високої якості з помірною ціною;

IV – з 1980 року перевага надається якості товарів, які задовольняють неусвідомлені, приховані потреби (відповідність латентним потребам).

Отже, сьогодні ми можемо впевнено стверджувати що якість формує не виробник товару, а його споживач.

В. Едвардс Демінг, видатний експерт з якості стверджує: «За 85% якості відповідає менеджмент. Оцінка якості менеджменту актуальна не лише для управління якістю продукції. Від того, наскільки ефективний менеджмент в організації залежить ефективність діяльності в цілому, можливості та динаміка розвитку організації, а також її інвестиційна привабливість. Оцінка якості менеджменту – стратегічно важлива інформація для організації.

Отже, проблема полягає у розробці чіткої методики оцінки якості управління.

Оцінка якості являє собою поступовий процес оцінки організації. Алгоритм даного процесу полягає у дотриманні послідовності запропонованої схеми 1:

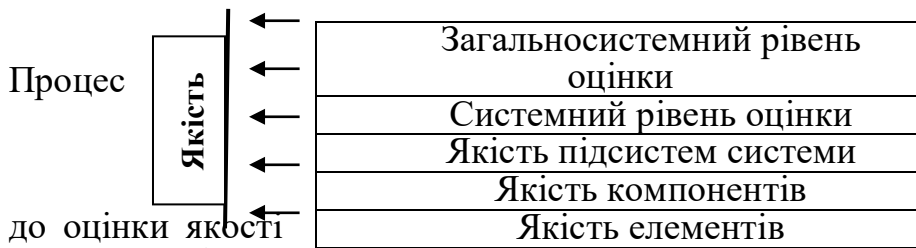

Рис. 1 – оцінки організації

Відповідно, системний підхід базуватиметься на трирівневої оцінки організації, а саме на локальному, системному та загальносистемному рівнях рис. 1.

Локальний рівень оцінки являє собою оцінку відповідних характеристик окремих елементів системи управління, які у свою чергу утворюватимуть певну сукупність елементів (компоненти), які необхідно об'єднати для переходу на системний рівень оцінки (оцінка підсистем системи). Надавши оцінку якості елементів управління на системному рівні маємо змогу оцінити ефективність діяльності організації у порівнянні з іншими системними рівнями організації на загальносистемному рівні у контексті діяльності організації в цілому.

Таким чином, отримаємо загальну функцію оцінки якості управління, а саме:

$$Y = f(X; XY; XYZ);$$

Де X – локальний рівень оцінки;

XY – системний рівень оцінки;

XYZ – загальносистемний рівень оцінки.

Отже, за відсутності загальноприйнятої методики оцінки якості управління виникає потреба у розробці підходу оцінки менеджменту, який забезпечує повною інформацією щодо недоліків у системі управління на кожному етапі функціонування організації. Оцінка елементів, компонентів, підсистем систем дозволить виявити проблему у джерелі її виникненні та ліквідувати її, для унеможливлення подальшого впливу на інші елементи організації, таким чином забезпечуючи ефективний менеджмент та найвищий рівень якості.

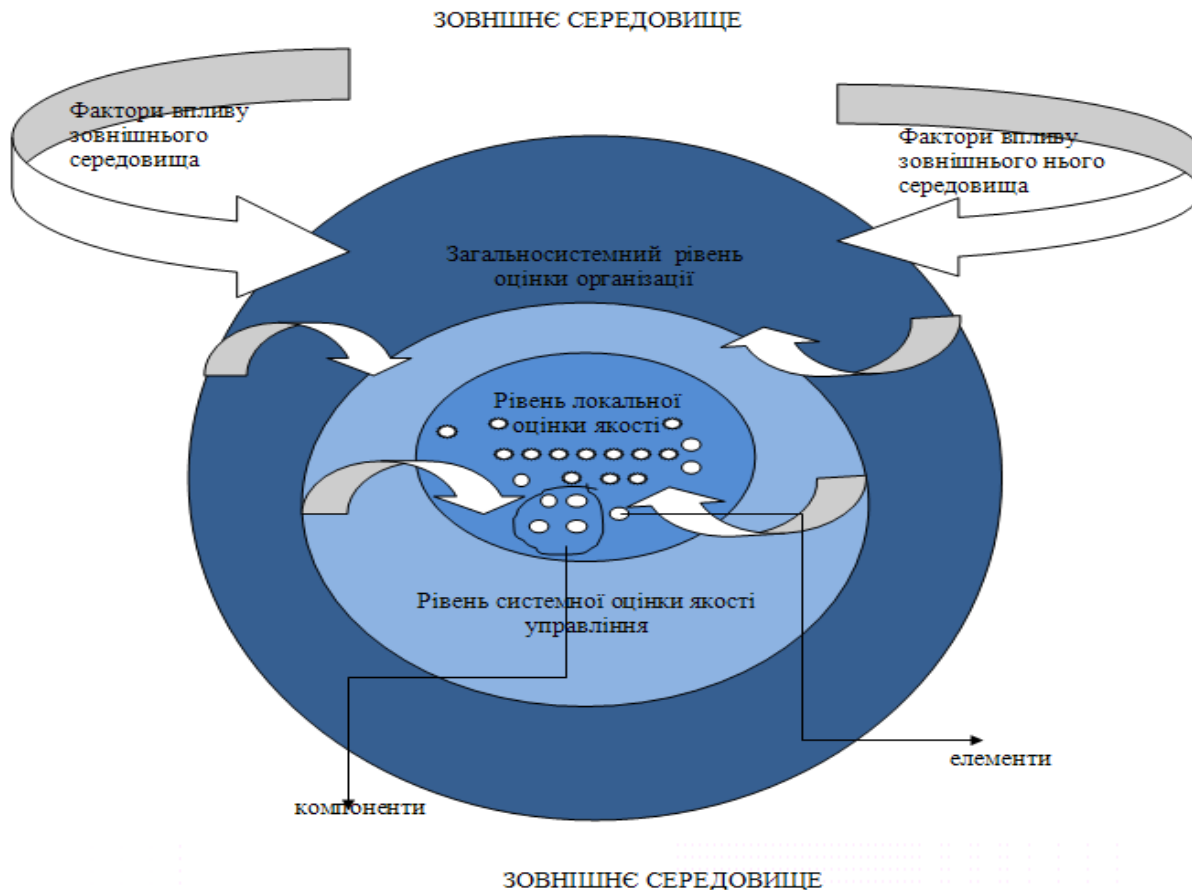

Рисунок 2 – Рівні оцінки організації

Таким чином, отримаємо загальну функцію оцінки якості управління, а саме:

$$Y = f(X; XY; XYZ);$$

Де X – локальний рівень оцінки;
 XY – системний рівень оцінки;
 XYZ – загальносистемний рівень оцінки.

Отже, за відсутності загальноприйнятої методики оцінки якості управління виникає потреба у розробці підходу оцінки менеджменту, який забезпечує повною інформацією щодо недоліків у системі управління на кожному етапі функціонування організації. Оцінка елементів, компонентів, підсистем систем дозволить виявити проблему у джерелі її виникнення та ліквідувати її, для унеможливлення подальшого впливу на інші елементи організації, таким чином забезпечуючи ефективний менеджмент та найвищий рівень якості.

Література

1. Устенко А.О. Економіко-організаційні проблеми інформатизації управління. - Тернопіль. Економічна думка, 2002. – 247с.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК КАТЕГОРІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Визначальним фактором економічного розвитку України, фактором, який в сучасних умовах (в умовах, коли на тлі стрімкого поширення інтеграційних та глобалізаційних процесів, яке набуває системного характеру, у світі відбувається “кристалізація” новітньої економічної моделі — інформаційної економіки) повинен сформувати необхідний рівень її економічної безпеки та конкурентоспроможності, є активізація інноваційної діяльності усіма вітчизняними суб’єктами господарювання. Очевидно, що така активізація можлива лише за умови наявності в структурі національного господарства України “спеціалізованих” систем (інвестиційно-інноваційних систем (ІІС)) ефективного функціонування яких, власне, і повинно забезпечити результативність процесів генерування, продукування, впровадження та поширення інновацій у всіх галузях вітчизняної економіки.

Проблематика формування та ефективного функціонування суб’єктів господарювання, основною діяльністю яких є продукування, впровадження та поширення інновацій не втрачає своєї актуальності протягом останніх 30-40 років. Чимало зарубіжних та вітчизняних вчених, науковців, практиків активно і системно проводили дослідження в галузі інноватики, і як результат — сьогодні в економічно розвинених країнах ефективно функціонують різні (різні за масштабами завдань, за розмірами, за галузями національної економіки, за організаційно-правовими формами тощо) інституції (“інноваційні організації” або “інноваційні системи”), які успішно продукують нововведення в усіх сферах суспільного життя [1, 2].

Водночас, в умовах утвердження інформаційної економіки розглядати такі інституції “лише” як “інноваційні організації”, тобто системи, які за умови належного фінансового (ресурсного) забезпечення продукують нововведення, не зовсім вірно, оскільки такі структури, сьогодні дедалі виразніше набувають ознак цілісних “інвестиційно-інноваційних систем”.

Дане твердження потребує деякого пояснення:

1) продукування інновацій завжди пов’язане з використанням специфічного ресурсу (“інформація”, “знання”, “інтелектуальний капітал”), який в загальному випадку можна розглядати як інтелектуальні інвестиції. Очевидно, що в умовах інформаційної економіки, наявність у суб’єкта господарювання саме цього ресурсу (або доступу до використання цього ресурсу) виступає необхідною умовою можливості здійснення ним інноваційної діяльності;

2) однією з визначальних характеристик нової економічної моделі є скорочення (або “тенденція до скорочення”) життєвого циклу “нового товару”. В результаті, тривалість процесу розроблення цього товару також зменшується, а отже відбувається і скорочення життєвого циклу нововведення (інновації), яке лежить в основі “нового товару”. В свою чергу, зменшення тривалості життєвого циклу інновації детермінує прогресивне зростання ($k > 1$) витрат, пов’язаних з інноваційною діяльністю, що неодмінно призводить до корегування самого процесу її організації [3];

3) однією з основних складових національної економічної системи, яка ґрунтується на “новій економічній моделі”, виступає Національна система інновацій (НСІ), головне завдання якої полягає у забезпеченні “системної координації” дій (і по вертикалі, і по горизонталі) усіх учасників інноваційної діяльності (учасників процесів генерування, продукування, впровадження і поширення інновацій), відповідно, на мікро-, мезо- та макрорівнях [2, с. 55]. При цьому, оскільки формування та функціонування такої системи безпосередньо пов’язане з виникненням явища “конвергенції інновацій” [2, с. 57] (явище “конвергенція інновацій” не є тотожним “дифузії інновацій”), видається очевидним, що нині діючий механізм ресурсного забезпечення діяльності таких інноваційних організацій потребує “нових” підходів та рішень. Таким чином, логічно припустити, що ефективність “нових” моделей фінансування діяльності “інноваційних організацій” буде вищою у тому випадку, коли такі структури розглядатимуться як цілісні “інвестиційно-інноваційні системи”, в яких процес інвестування (процес ресурсного забезпечення діяльності) і процес продукування інновацій пов’язані між собою не лише “арифметично” — на основі вартісних вимірників, але й через саму “суть” нововведення, що продукується.

Таким чином, категорія “інвестиційно-інноваційна система” сьогодні розглядається і як об’єктивна реальність новітньої моделі економічної системи, і як ключовий елемент Національної системи інновацій.

Більшість науковців, котрі займаються дослідженням ІС у своїх роботах використовують таке її визначення: “інвестиційно-інноваційна система — це територіально-замкнута структура, в якій “молоді підприємства” та ініціативні групи здійснюють НДДКР, ТПВ, маркетингові дослідження, внаслідок чого створюються і доводяться до серійного виробництва нові товари і технології [4].

Вважаючи, що таке тлумачення “інвестиційно-інноваційної системи” не відображає всі аспекти даної категорії, а також особливості її функціонування, запропонуємо власне визначення цієї дефініції.

Інвестиційно-інноваційна система — це організована сукупність відповідних структур-користувачів і розпорядників інвестиційних ресурсів та продуктів інноваційної діяльності, закріплених нормативно-правовими положеннями, які забезпечують єдність процесів інвестування та інноваційного розвитку виробництва з метою досягнення конкурентоспроможності продукції та послуг.

Таке визначення, на нашу думку, більш повно виражає сутність категорії “інвестиційно-інноваційна система”, окреслює її характерні ознаки, створюючи при цьому необхідні умови для розширення і водночас систематизації подальших досліджень процесів формування вітчизняної Національної системи інновацій.

Література

1. Гречаник Б. В. Розвиток інноваційного потенціалу регіонів як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємств України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., “Функціонування євро регіонів в умовах трансформаційної економіки”. 7–8 травн. 2009 р. — Чернівці, 2009. — 456 с.

2. Гречаник Б. В. Інноваційноспрямований розвиток підприємств: організаційно-економічні аспекти. Монографія / Б.В. Гречаник. — Львів, Інститут регіональних досліджень НАН України. — Івано-Франківськ, ПП “Супрун”, 2007. — 187 с.

3. Гольдштейн Г. Я. Глобальный стратегический инновационный менеджмент / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.economics.com.ua/lib/download.php>

4. Исламов И. З. Инвестиционно-инновационные системы — основной инструмент развития предприятия / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://subcontract.ru/Conf2003/Disk/sb2/islamov.html>

**А.О.Устенко, к.е.н., проф.
кафедри менеджменту і адміністрування
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

"Інформатизаційна економіка потребує високопродуктивних м'язів."

Newsweek

"Мозок складається з трьох частин: енергетичної, інформаційної, управлінської."

NN

"Найширше використання систем обробки інформації – принаймні, до нашого часу – знайшли не у сфері управління... Ми не змогли вчасно зрозуміти, що змінюються самі задачі... мова йде про інструменти, необхідні керівникам для отримання корисної інформації... що стосується стратегії, то тут необхідна систематизована інформація про зовнішнє середовище."

Пітер Ф. Друкер

Менеджер – це мозок будь-якої організації, а менеджмент – інструмент продуктивного використання мозку для вирішення складних стратегічних задач. Ядро стратегічного управління – якісні стратегічні рішення, які можливо прийняти тільки на основі використання релевантної інформації. Отримати таку інформацію допомагають високопродуктивні інформаційно-керуючі системи управління.

Ринкова економіка вимагає створення і використання довготривалих життєздатних проектів щодо інформатизації управління соціально-економічними системами (СЕС). Ця проблема характеризується такими якісними аспектами – адаптивністю, складністю і системністю.

В методологічному плані вирішення цієї проблеми ми бачимо насамперед через створення концептуальної структурно-функціональної моделі процесів праці як соціально-економічної структури і фундаментальних стратегій їх вдосконалення і розвитку. Така система складається з підсистем, які, в свою чергу, складаються з компонентів, опис яких представляє як теоретичний, так і практичний інтерес і утворює специфічну лексико-граматичну мову відносин управління.

В процесі інформатизації створюється об'єктивно необхідний інформаційний ресурс, який використовується керівництвом для отримання інформаційних виробів і продуктів. Особливе значення наведені атрибути управління мають при проектуванні стратегічного розвитку соціально-економічних систем (підприємств, організацій, галузей, регіонів, національної економіки тощо).

Відповідно, виникає проблема уніфікації інформатизації управління соціально-економічними системами для підвищення ефективності і якості їх

керівництва. З метою надання визначеності і чіткості поглядів на процеси інформатизації управління (розраховуючи хоча б на уніфікацію уявлення про основні компоненти об'єктів і суб'єктів внутрішнього середовища управління) для забезпечення єдності і визначеності щодо їх розуміння, теоретичного і практичного трактування і опису, доречно розробити цілісну концепцію інформатизації (для певної стандартизації сумісних дій менеджера, фінансиста, програміста, економіста, технолога тощо).

Така концепція повинна базуватися на економічних законах і відображати канонічну структуру, елементний склад, функції, задачі, моделі і причинно-наслідкові відносини, що відображають сутність соціально-економічної системи в конкурентному середовищі. Тоді стратегія виступає зв'язковою ланкою між СЕС і ринковим середовищем, а інформатизація виступає вирішальною функцією успішної адаптація "малої" системи до "великої".

Однією з форм інформатизації може бути програма розвитку соціально-економічної системи, практична ефективність якої залежить від якості управління. Ефективність буде залежати від того, скільки будуть коштувати кінцеві цілі (система цілей) такого розвитку. Аналіз показує, що запропоновані шляхи уніфікації інформатизації соціально-економічних систем дозволяють з оптимізмом дивитись на практичне використання запропонованої концепції уніфікації. Підхід дозволить комплексно оцінювати навіть рейтинг ефективності соціально-економічної системи (наприклад, регіону) і визначати певний ККД (коефіцієнт корисної дії) керівництва за ступенем досягнення головної мети – рівня якості життя людей (зрозуміло, за умови їх наповнення якісною інформацією про реальні об'єкти).

Основою для контурів такої уніфікованої інформаційно-керуючої системи (УІКС) може бути представлена разом із базовими моделями на рис. 1.

Література:

1. Устенко А. О. Інформатизація управління виробничими процесами / А. О. Устенко. – Івано-Франківськ : Факел, 2011. – 220 с.
2. Устенко А. О. Унификация информационного обеспечения топ-менеджеров / А. О. Устенко, О. Я. Малинка // Бизнес Информ. – 2008. – № 4. – С. 84–90.

Секція 2

Роль і місце інтелектуальних ресурсів у стратегічному розвитку галузевих і регіональних суспільних систем

Шевчук С.П., к.п.н., професор
Шевчук О.С., к.п.н., доцент
Південнослов'янський інститут Київського славістичного
університету, м. Миколаїв

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Люди, працюючи в організації, постійно взаємодіють один з одним, вступаючи у певні стосунки з керівництвом, колегами, клієнтами, партнерами по бізнесу, з представниками інших організацій тощо. Кожен співробітник має свої, притаманні йому, орієнтири щодо способів і засобів виконання виробничих завдань, прийняття рішень, поведіння й спілкування з іншими людьми. Для того, щоб діяльність людей була упорядкованою й злагодженою, кожна організація приймає загальні для всіх правила й норми поведінки, звертання й спілкування, прийняття та реалізації рішень, виконання трудових операцій і інше.

Поряд з офіційними орієнтирами (тобто оформленими у вигляді статуту, правил внутрішнього трудового розпорядку, інструкцій) співіснують неофіційні (неформальні) правила й норми, які регулюють взаємини й поведіння співробітників у безлічі нерегламентованих ситуаціях. Такі правила дають уявлення працівникам, які саме дії, вчинки, способи спілкування й поведінки підтримуються керівництвом, колегами, а які – можуть викликати осуд й інші негативні реакції найближчого оточення (бригади, відділу). Неписані правила й норми передаються від співробітників, що працюють в організації тривалий час, новачкам, існують в переказах, легендах, символах тощо. Кожна організація відрізняється від інших організацій завдяки властивій їй системі цінностей, способів взаємодії людей в колективі, у навколишньому соціальному й економічному оточенні. Інакше кажучи, кожна організація має свою, притаманну лише їй, культуру.

Враховуючи наведе вище, можна сформулювати функції, які виконує корпоративна культура.

По-перше, вона об'єднує дії всіх членів організації, надає працівникам організаційну ідентичність, викликаючи в них почуття безпеки і стабільності, тобто виконує **інтегруючу функцію**.

По-друге, корпоративна культура має **адаптивну функцію**, тобто забезпечує входження й адаптацію нових працівників в організацію; допомагає новим працівникам правильно інтерпретувати події, які відбуваються в організації.

По-третє, корпоративна культура виконує **регулюючу функцію** – забезпечує підтримку правил та норм поведінки в колективі.

По-четверте, важливою є **орієнтуюча функція**, - надання загальних орієнтирів і критеріїв дій співробітників організації в необхідному напрямі.

По-п'яте, корпоративна культура спонукає працівників активно брати участь у справах організації, сприяє вияву ефективних, творчих працівників, які згодом стають зразком для інших, отже йдеться про **мотивуючу функцію**.

Далі наведемо визначення корпоративної культури Е. Шейна.

Корпоративна культура – сукупність колективних базових правил, винайдених, відкритих або вироблених певною групою людей у міру того, як вона вчилася вирішувати проблеми, пов'язані з адаптацією до зовнішнього середовища й внутрішньою інтеграцією, і розроблених досить добре для того, щоб вважатися цінними.

Згідно Е. Шейну структура корпоративної культури складається з трьох рівнів.

Рівень артефактів – це перший, «поверхневий», або «символічний» рівень, до якого належать зовнішні, видимі прояви, які можна побачити, почути, одним словом, сприйняти за допомогою відчуттів. Йдеться про використання технології та технічну оснащеність, продукти операційної діяльності, мовну культуру, способи вербальної та невербальної комунікації, поведінку, гасла, зразки поведінки, організаційні процеси (наприклад, прийняття рішень, планування, контроль), архітектура інтер'єру та оформлення офісних і виробничих приміщень. Крім того, йдеться про історію, міфи, ритуали, церемонії, морально-психологічний клімат в колективі тощо.

Другий рівень (рівень цінностей) складається зі спільних для усіх (принаймні для більшості) членів організації. Цінності відображаються в програмних документах організації, складають «організаційну ідеологію» і слугують орієнтирами у прийнятті рішень і поведінці співробітників.

У свою чергу прийняті цінності значною мірою визначаються базовими (підсвідомими) уявленнями про навколишній світ, людську природу, місце людини у світі, людські взаємини та ін. Якщо люди поділяють однакові базові уявлення, вони відчувають комфорт, якщо різні — дискомфорт. Ці приховані й прийняті на віру припущення знаходяться у сфері підсвідомого, недостатньо усвідомлюються людьми і розкриваються лише в процесі спеціального аналізу.

Структурна модель організаційної культури Е. Шейна є достатньо універсальною, однак вона має теоретичний характер, деякі її елементи (наприклад, базові уявлення) потребують спеціальних методів досліджень, що не завжди можливо в управлінській практиці. Тому на практиці бажано застосувати простішу модель структури корпоративної культури.

Так, Ф. Харріс та Р. Моран пропонують розглядати конкретну організаційну культуру на основі десяти характеристик. Розглянемо ці характеристики.

1. Ідентифікація і мета.

Культура дає людям відчуття ідентичності стосовно групи і визначає їх місце в житті: усвідомлення себе і свого місця в організації. Культура також сприяє поясненню сенсу об'єднання людей в групу за допомогою місії і цілей.

2. Комунікації і мова.

Група відрізняється своїми власними системами як вербальної, так і невербальної комунікації. Процеси взаємодії здійснюються за допомогою використання спеціального набору слів, особливої термінології і кодів, діалектів, сленгу, жаргону, аббревіатур, жестикуляції, які варіюються залежно від галузевої, функціональної та територіальної приналежності організації тощо.

3. Одяг і зовнішній вигляд.

Культура проявляє себе через предмети одягу, художнє оформлення, прикраси тощо. Довжина волосся і зачіска, макіяж або його відсутність,

наявність коштовностей, спецодяг або уніформа можуть характеризувати як всю організацію, так і її підрозділ (люди похилого віку, підлітки, військові, медпрацівники, залізничники тощо).

4. Їжа і спосіб її подачі.

Підготовка, обслуговування, харчові переваги, що і як їдять люди, звички і традиції, організація внутрішньофірмового харчування.

5. Час і усвідомлення часу.

На біологічні та цілодобовий ритм людини впливає природа і клімат. Культурні фактори впливають на те, що одні люди використовують більш точний, інші - відносний зміст часу, використовують різний ритм і темп роботи. При виконанні спеціальних проектних робіт зазвичай вказуються лише крайні терміни. У той же час нова технологічна культура роботи часто функціонує за цілодобовим графіком, де операції розписані похвилинно.

6. Взаємини і відмінності людей.

Культура встановлює людські й організаційні стосунки в залежності до віку, статі, статусу і ступеню спорідненості, багатства, влади і мудрості, рангу, протоколу, релігії і громадянства, роду, нагород і визнання.

7. Цінності і норми.

Цінності культури і норми поведінки виражені в суспільстві відкрито або приховано. Ці прийнятні стандарти поведінки можуть бути представлені у формі робочої етики, у принципах етикету, кодексах поведінки, нормативах і законах. Процес засвоєння норм і цінностей починається в сім'ї і продовжується в організаційному житті, де стандарти поведінки службовця заявлені формально чи неформально.

8. Переконавання і відносини.

Культура дозволяє забезпечувати керівництво людьми, формуючи систему поглядів на такі фундаментальні питання життя, як: особливості людської сутності; сенс життя людини; ставлення людей до природи; часовий фокус життя (на минуле, сьогодні або майбутнє); модальність людської діяльності (безпосереднє вираження, саморозвиток, вимірне досягнення); ставлення однієї людини до іншої.

В організаційних культурах домінуюча ділова філософія відображається в документах, процедурах і публікаціях. Організаційні переконання і відносини визначають системи визнання і винагороди через обряди та ритуали, а також включаються в міфи, традиції, легенди. Переконавання можуть проявляти себе в організації стосовно молоді, ветеранів, жінок, керівництва і інше.

9. Ментальні звички і навчання.

Способи обмірковування, вивчення, організації та обробки інформації у всіх людей унікальні і часто різні. Деякі культури використовують цілісне мозкове мислення, інші вважають за краще правопівкульне (західноєвропейський спосіб) або лівопівкульне (культура східних країн) сприйняття. У деяких компаніях високо цінується логіка, в інших - інтуїція. Форми освіти і навчання також можуть бути дуже різними.

10. Особливості та методи роботи.

Культури відрізняються способом сприйняття і ставлення до роботи: типи схвалюваної роботи, методи і спрямованість роботи, робочі патерни і процедури, управління і лідерство, трудова етика і мотивування, відповідальність, поділ і заміщення посад; оцінка, контроль і винагорода.

КОНЦЕПЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Соціальна відповідальність менеджменту ґрунтується на поглядах, відповідно до яких організація є складовою частиною суспільства, а не просто суб'єктом економічної цілісності. Суспільство дозволяє організації здійснювати бізнес тією мірою, наскільки ця діяльність є корисною для суспільства. Сучасна організація діє не у вакуумі, - на неї впливає безліч суспільних чинників: громадська думка, місцеві громади, споживачі, постачальники, засоби інформації, громадські організації, союзи або об'єднання, а також працівники й власники акцій. Саме тому неетичність менеджменту організації може призвести до втрати довіри з боку суспільства і мати для організації фатальні наслідки.

Ряд дослідників вважають, що соціальна відповідальність корпорацій ґрунтується на негласній угоді між ними та суспільством, згідно якої суспільство дозволяє використовувати як природні, так і людські ресурси (так звана договірنا концепція корпоративної соціальної відповідальності). Згідно такої угоди бізнесові компанії зобов'язані прийняти на себе соціальну відповідальність. Якщо ж компанія не працює відповідально, то суспільство висловлює свою недовіру до такого бізнесу, в результаті чого він втрачає прихильність споживачів і широкої громадськості, знижується вартість його нематеріальних активів (Goodwill), суспільство поступово створює для такого бізнесу ряд обмежень через закони і нормативні приписи.

Така концепція КСВ отримує усе більше й більше прихильників і звучить таким чином: «Корпорації мають не тільки економічне, але й соціальне призначення (місію)».

Можна зауважити, що основна концепція - це просто ще один рівень адміністративної відповідальності, що є результатом розвитку капіталізму в мінливому світі. Інші пропонують замінити слово «відповідальність» на «чуйність», тому що компанії не можуть бути юридично відповідальними перед всіма, але в їхніх інтересах бути чуйними. Інша точка зору полягає в тому, що оскільки підприємство реалізує свої основні потреби у виживанні, безпеці й/або приналежності, КСВ є природним явищем. Якщо провести паралель із ієрархією потреб Маслоу, то можна зробити наступний висновок: КСВ - це задоволення пріоритетних зовнішніх і внутрішніх потреб самореалізації фірми.

Тому бізнес-організаціям доводиться не тільки дбати про власні прибутки, але й враховувати соціальні інтереси і здійснювати добровільну і активну участь у вирішенні соціальних проблем, таких як захист середовища, захист інтересів споживача, допомога дітям-сиротам, інвалідам, іншим уразливим верствам населення, охорона здоров'я й безпека тощо.

Як економічна, так соціально-економічна моделі мають свої аргументи на користь і проти. Перевагою соціальної моделі менеджменту вважається те, що залучена до соціальної відповідальності організація, має сприятливі для бізнесу довгострокові перспективи. Беручи участь у вирішенні певних соціальних проблем, організація мусить залучати частину власних людських, фінансових, матеріальних та інших ресурсів, що призводить до збільшення поточних витрат. Натомість організація формує позитивний імідж у

споживачів, постачальників і громадськості, що в довгостроковій перспективі сприятиме збільшенню її частки ринку і прибутків.

Позитивним наслідком дотримання підприємствами соціальної моделі також може бути скорочення контролю з боку держави і місцевого самоврядування. Соціально відповідальні організації отримують певні преференції з боку суспільства і тим самим створюються більш сприятливі умови для ведення бізнесу.

Слід також зазначити, що участь бізнесу у вирішенні соціальних проблем вважається очікуваною широкими колами громадськості. Суспільство вимагає від бізнесу діяти відповідально і з точки зору моральних норм. Підприємство є членом суспільства, отже, його поведінка повинна відповідати суспільним нормам моралі так само, як поведінка кожного окремого члена суспільства. Ця вимога ґрунтується на тому, що чинні закони й нормативи не можуть передбачити різноманіття реального життя. Саме в таких ситуаціях організація повинна керуватись етикою і моральними цінностями.

З іншого боку існує ціла низка аргументів проти соціальної відповідальності. Прихильники економічної моделі бізнесу дорікають своїм опонентам, що відволікання ресурсів на соціальні потреби при дотриманні соціальної відповідальності порушує головний економічний принцип - принцип максимізації прибутку. Навпаки, підприємство повинно зосередитись тільки на власних економічних інтересах. Соціальна відповідальність бізнесу полягає в тому, щоб збільшувати прибутки і сплачувати податки, завдяки чому формується бюджет країни і місцевої спільноти. Отже, соціальні проблеми мають вирішувати відповідні державні установи, соціальні й благодійні установи й організації.

Витрати на заходи соціальної відповідальності підвищують собівартість продукції, що може призвести і часто призводить до підвищення цін. Крім того, соціально відповідальні організації, що здійснюють експортно-імпорتنі операції можуть втратити свою конкурентоспроможність у порівнянні зі своїми іноземними конкурентами, які не витрачають кошти на соціальні заходи.

Є й інший аргумент проти соціальної моделі бізнесу: поки що в суспільстві не вироблено чітких критеріїв і показників соціальної відповідальності, за якими можна було б контролювати те чи інше підприємство. Недостатній рівень звітності щодо соціальної відповідальності перед широкою громадськістю стримує участь бізнесу у соціальних діях.

В сучасному економічному житті все більшого розповсюдження набуває «модель стейкхолдерства», згідно якої підприємство має бути відповідальним не тільки перед інвесторами, але й перед усіма, кого торкаються його рішення й дії. Цей підхід трактує корпоративну соціальну відповідальність як добровільну інтеграцію соціальної, екологічної відповідальності й урахування потреб зацікавлених груп (стейкхолдерів) у комерційній стратегії компанії, підприємства, банку.

До стейкхолдерів належать групи, на які впливає бізнес і які, у свою чергу, можуть вплинути на успіх бізнесу та його соціальну відповідальність. Серед них шість основних груп розглядаються як чинники прямого впливу на бізнес - це акціонери, споживачі, працівники, постачальники й інші ділові партнери (дистриб'ютори, спільні підприємства, альянси), місцеві жителі й екологічна обстановка. Інші п'ять груп розглядаються як непрямі фактори. До них належать органи влади й державного управління (національні, регіональні й місцеві); громадські організації (захисту прав споживачів,

екологічні організації тощо); профспілки й представники трудового колективу; банки й інші кредитори; майбутні покоління.

Згідно з даною концепцією соціальна відповідальність може бути визначена як підхід до регулювання взаємин і врахуванню інтересів груп і/або окремих особистостей, що значною мірою впливають на функціонування підприємства або виявляються в зоні його безпосереднього впливу (стейкхолдерів).

Організації, що прагне бути відповідальним корпоративним громадянином, варто проводити відповідальну політику в багатьох сферах, серед яких: дотримання цивільних прав; захист навколишнього середовища; охорона здоров'я і безпека праці співробітників; захист інтересів споживачів; внесок у корпоративну філантропію та інше.

Наприклад, CSR Europe виділяє п'ять основних цілей в сфері корпоративної соціальної відповідальності: розвиток інновацій, конкурентоздатності, підприємництва; інвестування в навички й навчання протягом всього життя, створення балансу між робочим часом й особистим життям, підвищення компетентності підприємців; прагнення до досягнення рівних можливостей в організаціях поза залежністю від гендера, віку, культурних або особливих потреб; створення здорових і безпечних умов праці; екологічна безпека.

Отже, соціально-відповідальна компанія:

1) винагороджує акціонерів дивідендами в розумних межах після закінчення часу;

2) концентрує свою увагу й зусилля на споживачеві;

3) розглядає працівників як найбільш важливий актив;

4) забезпечує осмислену роботу, справедливу оплату праці й пільги, надає гарантії зайнятості й створює сприятливі умови праці;

5) вносить вклад у процвітання й соціальну інтеграцію суспільства, у якому вона працює;

6) використовує у відносинах зі своїми діловими партнерами (постачальниками, об'єднаннями, ліцензіатами) золоте правило: «робити з іншими так, як ти хотів, щоб робили з тобою»;

7) практикує еко-ефективність і заходи щодо захисту навколишнього середовища.

Якубівська Ю. Є.
аспірант
УДУФМТ, м.Київ

СИСТЕМА РСТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПАТЕНТНОГО ЗАХИСТУ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Світовий ринок промислової власності на сучасному етапі розвитку економіки визначається сукупністю відповідних результатів інтелектуальної діяльності, що пов'язані із винахідництвом та раціоналізаторською діяльністю.

Проаналізуємо окремі тенденції у сфері промислової власності на світовому рівні. За останні два десятиліття патентна система зазнала значних змін у всьому світі. Як результат, основи патентного законодавства та особливості процесу патентування стали найактуальнішими суспільними темами. Патенти надають виключні права заявникам за законом на винаходи,

які відповідають критеріям новизни, винахідницького рівня та промислової придатності. Вони чинні на обмежений період часу (зазвичай 20 років), в ході якого патентовласники можуть використовувати у комерційних цілях свої винаходи на ексклюзивній основі. У свою чергу, кандидати зобов'язані розкривати свої винаходи для громадськості, щоб інші фахівці у цій галузі змогли повторити винахід. Патентна система призначена для заохочення інноваційної діяльності шляхом надання новаторам тимчасових ексклюзивних юридичних прав. Порядок придбання патентних прав регулюється правилами і положеннями національного та регіонального патентних відомств, які несуть відповідальність за видачу патентів, а права обмежуються юрисдикцією відповідного органу.

При розгляді структури світового ринку промислової власності вважаємо за доречне проаналізувати активність суб'єктів ринку в контексті використання системи РСТ. Договір про патентну кооперацію (РСТ) пропонує заявникам зручний шлях для отримання патентного захисту на міжнародному рівні. Заявники та патентні відомства договірних держав РСТ отримують вигоду від рівномірних формальних вимог, міжнародного пошуку, попередньої експертизи та міжнародної публікації патентної заявки. Крім того, в порівнянні із подачею патентних заявок безпосередньо в іноземних юрисдикціях (з використанням так званих засад "Паризької конвенції"), заявники, які використовують РСТ можуть відкласти розгляд процедури в національних патентних офісах, а також виплати, пов'язані із судовими витратами, і витрати на переклад. Станом на 1978 р. було тільки 18 країн-членів системи РСТ, а в кінці 2009 року вже налічувалося 142 договірних держави РСТ.

Тенденції в заявках РСТ за країною походження представляє нам рис 1. Критерієм для віднесення заявок за процедурою РСТ до тієї чи іншої країни є резиденція первинного заявника в заявці РСТ. Дані відносяться до міжнародної фази процедури РСТ і основані на даті подання заявки [1]:

Рис 1.- Тенденції заявок за процедурою РСТ

Джерело: Складено автором за даними: *Звіт Всесвітньої організації інтелектуальної власності.* –

http://www.wipo.int/export/sites/www/ipstats/en/statistics/patents/pdf/wipo_pub_941.pdf

Регіональний розподіл заявок за Договором про патентну кооперацію РСТ характеризувався за звітний період наступними структурними змінами: у 2009 році, за оцінками експертів, 155900 заявок за процедурою РСТ було подано у всьому світі, що на 4,5% менше, ніж в 2008 році. Це було обумовлено в значній мірі негативним впливом в деяких країнах глобального економічного спаду на міжнародну патентну діяльність. Кількість заяв із США, найбільшого користувача системи, скоротилася на 10,8% в 2009 році. Кількість заявок РСТ, поданих у 2009 році громадянами Китаю, отримала високе річне зростання (29,1%). Дані з Японії (3,6%) також показали

позитивний річний приріст у 2009 році. У багатьох європейських країнах зареєстровано зниження кількості заявок за процедурою РСТ в 2009 році: Німеччина (-11,3%) та Швеція (-13,4%) відчували найбільше падіння. На заявників із США, як і раніше, припала найбільша частка (29,6%) заявок за процедурою РСТ у 2009 році, після них йдуть такі країни, як Японія (19,1%) і Німеччина (10,7%). Перші три країни охоплювали 59% всіх РСТ заявок в 2009 році, у порівнянні з 64% у 2005 році. За період 2005-2009 р.р., три з провідних користувача системи РСТ отримали подвійне річне зростання: Китай (33,2%), Бразилія (16,2%) і Республіка Корея (14,5%). Щорічні темпи зростання в США, найбільшого користувача в рамках системи РСТ, була близька до нуля протягом того ж періоду [1].

Розвиток технологій, пов'язаних з навколишнім середовищем, наприклад, пов'язаних з поновлюваними джерелами енергії, буде відігравати важливу роль у вирішенні проблеми зміни клімату вже в найближчий час. За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності, загальна кількість заявок за процедурою РСТ, поданих у чотирьох, пов'язаних з енергетикою сферах, збільшилася з 584 заяв в 2000 році до 3424 в 2009 році. Спостерігалось значне збільшення патентних заявок по сонячній енергії, в той час як кількість патентних заявок у сфері використання енергії вітру і паливній енергетиці в цілому мала стійку тенденцію до зростання[2]. Програми в області геотермальної енергії були нечисленні, в порівнянні з трьома іншими сферами, але тим не менш, збільшилися за останні три роки. Заявники з Японії подали найбільшу кількість заявок за процедурою РСТ у сфері сонячної енергії (33,8%) і паливних технологій (45,9%) в період з 2005 по 2009 роки, у той час як на жителів США доводиться чверть всіх заявок за процедурою РСТ в цих двох областях. Канада отримала у 2009 році незначну частку заявок за процедурою РСТ по паливних технологіях, проте загальне число заявок за процедурою РСТ, поданих Канадою, більше, ніж у США, Франції та Німеччина. Крім того, Республіка Корея у 2009 році отримала найвищий показник кількості заяв за процедурою РСТ на технології сонячної енергії. Представники з Данії, Німеччини та США отримали практично аналогічні показники кількості заявок за процедурою РСТ для вітрових енерготехнологій[3].

Отже, що стосується заявок за процедурою РСТ, то їх кількість в меншій мірі постраждала від економічного спаду, порівняно з падінням кількості національних або регіональних патентних заявок. По-перше, криза призвела до істотного падіння у міжнародній торгівлі. Патентні стратегії фірм були зосереджені на внутрішніх ринках, таким чином, у меншій мірі спиралися на систему РСТ в пошуках захисту в іноземних юрисдикціях. По-друге, фірми подавали заявки на отримання патентів виключно на їхні найбільш цінні винаходи. Оскільки патентний захист для винаходів, швидше за все, був необхідним в більш ніж одній країні, активність заявок по процедурі РСТ була нижчою, ніж для національних або регіональних програм. Крім того, при подачі заявки РСТ, заявники отримували додатковий час для вирішення питань щодо кількості країн, в яких потрібно проводити патентний захист, тим самим відстрочуючи витрати подачі заявки на більш пізній термін.

Література

1. World Intellectual Property Indicators : [Електронний ресурс] / World Intellectual Property Organization. - 2010. - № 941(E). - – Режим доступу до журналу:

2.

http://www.wipo.int/freepublications/en/intproperty/941/wipo_pub_941.pdf

3. IP Due Diligence Readiness : [Електронний ресурс] / World Intellectual Property Organization. - 2010. - Режим доступу:

4. http://www.wipo.int/sme/en/documents/due_diligence_readiness.html

5. PCT. The International Patent System. Yearly review. Developments and Performance in 2009 : [Електронний ресурс] / World Intellectual Property Organization. - 2010. - Режим доступу:

6. <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/index.html>

**Тимошенко Д. В., асистент
ІФНТУНГ**

МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ У СТРАТЕГІЧНОМУ ВИМІРІ ЕКОНОМІКИ

Дедалі частіше в економічних наукових виданнях фігурує інформація стосовно «температури» світової економіки, яка, останнім часом, є нестабільною. Нестабільність примушує соціально-економічні системи трансформувати свої бізнес моделі, у формулу яких все частіше прописуються принципи меритократії, що проявляють себе у підвищенні рівня культури та професійних знань. Мотиваційний механізм інноваційної діяльності в таких формаціях ґрунтується на пріоритетному використанні особами та груповими утвореннями сучасних драйверів демократичного суспільства – інтелектуальних ресурсів, які забезпечують якісно новий рівень продуктивності інтелектуальної праці, результатом якої є патенти, ліцензії, а також інші об'єкти інтелектуальної власності.

Сьогоднішня глобалізація вже не залишить можливості говорити про динамічність і збалансованість розвитку української держави в контексті світової економіки – принаймні теперішньої. Поділ глобальної економіки за джерелом [1] на чотири сектора (країни-продуценти інтелектуальних продуктів (інновацій); країни – глобальні майстерні та країни-рудники) виносить Україну за дужки світового соціально-економічного рівняння, як «... і все інше, поки що ні до чого не придатне» [1, с. 26]. Здавалося б, що такі як сумні, так і сумнівні погляди майже не залишають Україні можливості досягти успіхів у інноваційному та інтелектуальному розвитку. В той самий час, понижувальна фаза циклу Кондрат'єва в сучасній світовій економіці, на думку аналітиків банку Сос'єте Женераль (франц. *Societe Generale*) [2] протиставляє еру інженерів-технологів, спеціалістів аграрного сектору ері сьогоднішніх фінансових спекуляцій; при цьому значний крок буде зроблено в бік «...регіоналізації торгівлі в противагу глобалізації останніх 20 років» [2, с. 11]. В контексті теперішньої ситуації, розвиток України – це безумовна соціально-економічна розвиненість українських областей та регіонів через попит на інновації, які ними продукуються. Саме вони відіграють провідну роль у формуванні розвитку України в її неухильному переході до економіки знань (англ. *knowledge-based economy*), яка характеризується не лише одночасним виробленням і споживанням інформаційних продуктів і послуг, але й перевагою ролі самої творчої праці над механістичними підходами індустріальної економіки до неї [3], оскільки

«Ми живемо в еру економіки вражень і галузі майбутнього будуть галузями творчими» [3, с. 25].

У праці [4] автором серед багатьох стратегій розвитку української економіки, виділено стратегію збереження, стратегію захисту та *стратегію конкуренції*. Останню слід вважати найперспективнішою стратегією модернізації української держави, оскільки, за словами автора, «... зростання відбувається на основі відкритої ринкової економіки, яка дозволяє регіонам, усьому економічному потенціалу включитися у конкурентний простір на світових ринках і стимулює їх до цього» [4, с. 9]. Одразу ж зазначимо, що без належної мотивації носіїв інтелектуальних ресурсів поява якісних інтелектуальних продуктів – необхідної передумови формування економіки знань є для України неможливою, так само, як і реалізація вищевказаної Стратегії. Ситуація значно ускладнюється тим, що в практиці управління українськими соціально-економічними системами продовжують використовуватись традиційні, притаманні економіці індустріального типу, автократичні методи управління людськими ресурсами, які не мають нічого спільного з сучасними технологіями мотивації носіїв інтелектуальних ресурсів [5-7]. Більш того, у низці робіт [8-11] опубліковано результати досліджень в яких доказово стверджується щодо необхідності удосконалення якості управління людськими ресурсами в контексті інноваційної діяльності українських нафтогазових підприємств та організацій – стратегічно важливої для України галузі. При ідентифікації проблемних питань мотивації персоналу доведено, що застосування методів та інструментів системної мотивації в умовах становлення і розвитку економіки знань в країні з живучими традиціями патерналізму, автократизму і правового нігілізму є соціальною проблемою, вирішення якої в рамках кожного окремого підприємства є критично важливим для виживання.

Звідси, розробка інноваційних управлінських технологій мотивації персоналу українських нафтогазових підприємств та організацій в системі українських регіонів, має здійснюватися як в рамках вищевказаної стратегії конкуренції, так і, в більшій мірі, в масштабах широко відомої стратегії «Блакитного океану» [12], коли соціально-економічна система відмовляються від конкуренції на старих, «червоних від крові», ринках на користь «чистої води» – незайнятого ринкового простору, де дотепер конкуренції не існувало з причини відсутності інновацій – результатів інтелектуальної діяльності персоналу підприємств всіх форм власності та сфер діяльності.

Саме така реалізація стратегії розвитку є, без сумніву, актуальною, важливою і науково виправданою задачею, вирішення якої дозволить інтенсифікувати процеси інноваційного розвитку всієї національної економіки.

Література

1. Спецпроект. 2 : 0 А с кем играем? [Текст] // Компаньон. — 2011. — № 33—34. — С. 20—26.
2. Спуск с горы. [Текст] // Компаньон. — 2011. — № 35. — С. 10—11.
3. Гуле де Монто П. Арт-фирма: Эстетический менеджмент и метафизический маркетинг / Пьер Гуле де Монто. Пер. с англ. — К. : Companion Group, 2010. — 416 с.
4. Симоненко В. К. Становлення інноваційної моделі розвитку економіки України: проблеми центральної влади і регіонів [Текст] / В. К. Симоненко // Регіональна економіка. — 2009. — № 3. — С.7—15.

5. Тимошенко Д. В. Мотивація інноваційного розвитку регіону – це майбутній розвиток держави [Текст] / Д. В. Тимошенко, В. П. Петренко // Тези доповідей Міжвузівської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Актуальні питання стратегії соціально-економічного розвитку регіону». — Івано-Франківськ : «Факел», 2007. — С.78—79.

6. Тимошенко Д. В. Про важливість процесу мотивації для забезпечення стійкого розвитку людських ресурсів в контексті напрямку стратегії економічного і соціального розвитку області [Текст] / Д. В. Тимошенко // Матеріали Першої обласної науково-практичної Інтернет-конференції «Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року». — Івано-Франківськ : «Факел», 2007. — С. 50—52.

7. Тимошенко Д. В. Інтелектуальний ресурс – один із базових складових продуктивних сил регіону [Текст] / Д. В. Тимошенко // Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2007». Том 10. Экономика. — Одесса : Черноморье, 2007. — С. 88—94.

8. Кісь С. Я. Про доцільність виконання масштабної діагностики і оцінки стану персоналу організаційних утворень нафтогазового комплексу України [Текст] / С. Я. Кісь, Д. В. Тимошенко, В. П. Петренко // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. — 2009. — № 1 (19). — С. 147—152.

9. Тимошенко Д. В. Інноваційна соціалізація працівників НГКУ як інструмент активізації винахідницької діяльності [Текст] / Д. В. Тимошенко // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія «Економіка та управління в нафтогазовій промисловості». — 2010. — № 1 (1). — С. 49—53.

10. Тимошенко Д. В. Щодо ідентифікації проблем мотивації працівників інтелектуальної праці в нафтогазовій галузі України [Текст] / Д. В. Тимошенко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Стратегії розвитку регіонів : методологія розробки, механізми реалізації: зб. наук. п. / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; редкол. : Є. І. Бойко (відп. ред.). — Львів, 2008. — Вип. 2 (70). — 2008. — С. 313—322.

11. Тимошенко Д. В. Стратегічний розвиток нафтогазового комплексу України і роль національного технічного університету нафти і газу в його інтелектуальному забезпеченні [Текст] / Є. І. Крижанівський, Д. І. Дзвінчук, В. Д. Никифоров, Д. В. Тимошенко // Збірник тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем». — Івано-Франківськ : Вид-во ІФНТУНГ «Факел». — 2007. — С. 103—105.

12. Chan Kim W. Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make Competition Irrelevant [Текст] / W. Chan Kim, Renee Mauborgne. — Boston : Harvard Business Press, 2005. — 256 p.

З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВ І ЕЛЕМЕНТІВ СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛІНГУ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ (НА ПРИКЛАДІ НАК «НАДРА УКРАЇНИ»)

Поступове проникнення в практику сучасного управління суб'єктами господарювання національного господарства України новітніх технологій викликане необхідністю підвищення конкурентоспроможності і здатності протистояти викликам ринкового оточення. Не є виключенням і така стратегічно важлива для української держави галузева суспільна система, як її нафтогазовий комплекс.

Важливим напрямком удосконалення процесів і процедур оперативного управління реалізацією стратегічних цілей будь-якого підприємства є використання сучасного контролінгу – управлінської технології, яка була покладена в основу заходів з удосконалення діяльності НАК «Надра України» і апробована під керівництвом автора. Головною метою цієї апробації було удосконалення процесу управління ліквідністю Компанії, формування планів доходів і витрат та руху грошових коштів і контролю за їх виконанням.

Для досягнення встановленої мети нами були розроблено і затверджено перелік наступних Положень:

- про формування місячного плану доходів та витрат апарату управління НАК "Надра України" і контролю за його виконанням;
- про формування місячного плану руху грошових коштів – фінансового документу, який відображає рух (надходження та витрати) грошових коштів та цінних паперів по операційній, інвестиційній, фінансовій та іншій діяльності НАК «Надра України» і контролю за його виконанням;
- про порядок взаємодій структурних підрозділів по питанням управління ліквідністю Компанії (платіжний регламент);
- про формування місячного консолідованого плану доходів та витрат НАК "Надра України" і контролю за його виконанням;
- про формування консолідованого місячного плану руху грошових коштів НАК "Надра України" і контролю за його виконанням.

Одночасно з цим всім керівникам дочірніх підприємств Компанії було доручено за методологічної підтримки управлінь економіки, фінансів та бухгалтерії апарату управління Компанії розробити та затвердити відповідні Положення, щодо регламенту роботи очолюваних ними підприємств, надавши їх копії відповідальному за процес експериментальної апробації заступнику Голови правління НАК «Надра України», забезпечивши безумовне їх виконання після проведення відповідного навчання всіх працівників з питань практичного їх застосування.

Слід вказати, що вказаними положеннями визначались порядок та строки формування, розгляду і затвердження, корегування місячного плану руху грошових коштів Компанії та контролю за його виконанням. При цьому:

- плани руху грошових коштів формувались окремо по кожному структурному підрозділу (експедиції) та апарату управління Компанії з наступною їх консолідацією.

- плани доходів та витрат складались відповідно до затверджених виробничих програм на основі затверджених норм витрат на основі річного бізнес-плану.

Розрахунок показників плану руху грошових коштів Компанії виконувався на основі показників плану доходів та витрат повинен був відповідати фінансовій політиці Компанії, охоплювати всі види її діяльності, відповідати вимогам її облікової політики, забезпечувати бездефіцитність грошових коштів. Разом з цим, план руху грошових коштів розподілявся на чотири фінансових тижня. Фінансовий тиждень збігається з календарним, причому календарний тиждень (у разі якщо в місяці їх п'ять) з найменшою кількістю робочих днів входить до складу відповідно першого або останнього фінансового тижня. Якщо у двох коротких тижнях однакова кількість робочих днів, то перший та другий календарні тижні утворювали перший фінансовий тиждень.

В організаційному плані всю роботу по формуванню плану руху грошових коштів Компанії очолював заступник керівника Компанії з економіки та фінансів, а в кожному центрі фінансової відповідальності її керівником була призначена відповідальна особа, яка безпосередньо здійснювала формування фінансових документів та контроль за їх виконанням. Відповідальним виконавцем за формування і дотримання плану руху грошових коштів Компанії стала фінансова служба

Основою системи стратегічного контролінгу стали Центри фінансової відповідальності (ЦВФ) дочірніх підприємств та служб апарату управління Компанії, якими згідно наказу були визначені: управління, відділи, відділення, служби та інші підрозділи апарату, які здійснюють планування грошових надходжень та витрат, руху цінних паперів за відповідними напрямками діяльності, формують бюджет ЦВФ, несуть відповідальність за надходження та здійснення платежів по конкретних статтях затвердженого бюджету, а також здійснюють контроль за його виконанням (оперативний, періодичний).

В доповіді приведені статистичні дані про зафіксовані позитивні кількісні і якісні зміни в результатах діяльності Компанії, які були отримані внаслідок тільки часткового запровадження в практику управління елементів контролінгу. Отримані результати підтверджують доцільність і актуальність масштабного впровадження технології управлінського контролінгу в рамках всіх підприємств нафтогазового комплексу України.

**Боднарук І.Р., асистент
ІФНТУНГ**

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВИ ЙОГО СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується впровадженням високотехнічного обладнання та нових технологій, скороченням некваліфікованої ручної праці, широким застосуванням інтелектуальних та творчих здібностей працівників. Все це вимагає постійного підвищення ефективності управління використанням людського потенціалу підприємств для забезпечення позитивних результатів їх діяльності. Одним з методів є оцінка людського потенціалу, що розглядається як елемент управління, так і

система атестації працівників, що застосовується на підприємстві в тій чи іншій модифікації. В той же час це необхідний засіб вивчення якісного складу людського потенціалу підприємства, його сильних і слабких сторін, а також основа для удосконалення індивідуальних професійних здібностей працівника і підвищення його кваліфікації.

Із всієї сукупності цілей і напрямків проведення оцінки людського потенціалу слід виділити основну – покращення управління діяльністю організації. Підприємство не може розраховувати на довготривалий розвиток без ефективного управління персоналом та організації його діяльності. Основою забезпечення цього і є оцінка працівників як відправна точка для удосконалення персоналу, його мотивації. Оцінка працівників найбільш повною мірою охоплює дві сфери його діяльності – поточну і перспективну [2].

Найвідомішим інтегральним показником оцінки людського потенціалу є індекс людського розвитку (ІЛР), який ще називають індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Методика його розрахунку розроблена фахівцями Програми розвитку ООН [3]. Також в управлінні персоналом підприємства визначення характеристик та потенціалу працівника відбувається за допомогою джерелознавчого аналізу, інтерв'ювання, анкетування, соціологічного опитування, тестування, експертних оцінок, аналізу конкретних ситуацій, спостереження, атестації тощо [1;8]. В останні роки дедалі більше компаній використовують метод "360 градусів" [6]. Для оцінки персоналу найчастіше використовується інформація оперативної і бухгалтерської звітностей, дані табельного обліку, первинних документів, матеріали хронометражу і фотографій робочого дня, що дозволяють здійснити аналіз чисельності, складу та руху робочої сили, використання фонду робочого часу, продуктивності праці тощо [4].

Проте, на нашу думку, доцільним є використання наступних методологічних підходів до оцінки людського потенціалу. Необхідно сформулювати систему критеріїв, які визначає керівник підприємства в залежності від специфіки праці кожного працівника. Кожний із критеріїв, що входить у систему оцінки, по-різному впливає на оцінку загальних результатів роботи фахівця, тобто має визначену питому вагу в групі критеріїв, яку також визначають керівники чи запрошені експерти. В якості критеріїв використовуються складові людського потенціалу та чинники, які на нього впливають.

Кожен із критеріїв оцінюється за «методом 360», який являється досить надійним завдяки тому, що інформація про дії персоналу в реальних ситуаціях, а також про проявлені ним професійні якості поступає від співробітників, які спілкуються з ним на різних рівнях управління підприємством: керівника, колег чи підлеглих та безпосередньо самого працівника. Оцінки проставляються по кожному із вибраних критеріїв.

Перед безпосереднім здійсненням оцінки необхідно поінформувати персонал про те, що така оцінка буде відбуватись, про мету та наслідки, написати чітку і доступну для сприйняття працівників інструкцію: за якими критеріями вони мають оцінювати, як позначити свої оцінки тощо.

Зокрема можуть бути розглянуті критерії професійної складової людського потенціалу - професійні знання та кваліфікація, тобто група якостей, що включає знання, уміння, культурний рівень, професійну універсальність, отримані працівником підприємства протягом життя, і досвід практичної діяльності, що дозволяє йому бути компетентним в питаннях, пов'язаних з виконанням професійних функцій. Адже це саме ті

навики, які кожна людина може розвивати протягом свого життя, а отже і підвищувати свій потенціал.

За результатами проведеної оцінки здійснюється розрахунок коефіцієнту за формулою:

$$K_n = \sum_{i=1}^n O_i \times B_i, \quad (1)$$

де K_n – коефіцієнт потенціалу працівника,

B_i – вагомість i -го критерію,

O_i – бальна оцінка i -го критерію (з точки зору самого працівника, керівника або співробітників)

n – кількість критеріїв, за якими проводиться оцінка.

Ця технологія дозволяє оцінити компетенції, будь-які вміння або навички, які є необхідними для виконання співробітником своїх посадових обов'язків і досягнення цілей, а також співставити оцінки самого працівника, керівника та колег.

Для того, щоб зробити висновки та наголосити на моментах, на які потрібно звернути найбільшу увагу з метою підвищення людського потенціалу, потрібно проаналізувати показник кожного критерію, а також здійснювати оцінку потенціалу окремо кожного працівника чи окремих відділів.

Ідеальним є варіант, коли самооцінка працівника (K_1) співпадає з баченням керівника щодо наявності ключових професійних компетенцій відповідно до займаної посади (K_2), а також оцінкою співробітників (K_3) (рисунок 1).

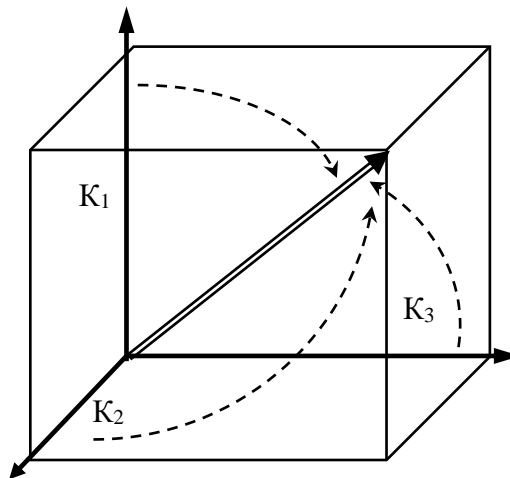

Рис. 1. – Просторова модель оцінки потенціалу працівників

Таким чином оцінка людського потенціалу набуває комплексного характеру з врахуванням думки самого працівника, а також колективу в якому він працює.

Крім того, оцінка персоналу може допомогти у вирішенні таких значних задач, як:

- встановлення зворотного зв'язку зі співробітником по професійним, організаційним та іншим питанням;
- задоволення потреби співробітника в оцінці власної праці і якісних характеристик.

На основі запропонованих методологічних підходів доцільно розробити та апробувати методику оцінки людського потенціалу.

Література

1. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами / М. Армстронг; пер. с англ. Н.В. Гринберг (пер.с.англ.). – М.:ИНФРА-М, 2002. – 372 с.
2. Гомба Л.А. Методичні підходи до оцінки персоналу сучасного підприємства / Л.А. Гомба // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Економічні науки. Випуск II. – Чернівці: Ант Лтд, 2010. - с. 149- 157.
3. Грішнова О. А. Людський розвиток: навч. посіб. / О.А. Грішнова – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
4. Крушельницька О.В. Управління персоналом: Навчальний посібник / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – К.: Кондор, 2006. – 308 с.
5. Рудич Л.В. Людський потенціал: сутності та складові / Л.В. Рудич // Збірник надрукованих праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. Випуск 22, Ч.1.– Черкаси: ЧДТУ, 2009. – с. 170-172
6. Рюмин С. Метод 360 градусів: Эффективная система оценки в организации / С. Рюмин // Менеджмент и менеджер. – 2007. – № 10. – С. 38-46.
7. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України: Монографія / О.В. Стефанишин – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2006. – 315 с.
8. Хміль Ф.І. Менеджмент: Підручник / Ф.І. Хміль. – К.: Вища школа, 1995. – 357 с.

**Шлемко Д. В., к. е. н., доц.,
Ревтюк Є. А., к.е.н, доц.,
Осипенко З. В.
ІФНТУНГ**

ДО УТОЧНЕННЯ СТРУКТУРИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

В умовах переходу суспільства від традиційної індустріальної до постіндустріальної моделі розвитку надзвичайно важливою умовою сталого розвитку соціально-економічної системи будь якого рангу, і з цим погоджуються більшість теоретиків та практиків, є наявність людського капіталу певної якості та його ефективного використання. І тоді, коли поняття людського капіталу детально розглянуто та проаналізовано в багатьох працях, моделі формування його належного кількісного та якісного складу залишається досить дискусійним, а особливо в умовах суспільних перетворень.

Основною складністю в розробці теоретико-методологічних підходів щодо формування людського капіталу є те, що його складові досить неоднорідні за своєю природою, відрізняються специфічними інституціями їх нагромадження, в різній мірі залежать від фактору часу використання людського капіталу, інвестування тощо. Тому доцільно систематизувати підходи до класифікації складових людського капіталу та розглянути особливості формування кожної з них. В більшості працях дослідників при розгляді людського капіталу останній поділяють в залежності від природи його складових. Так зокрема Т.Шульц стверджує що « Розуміння капіталу як чогось такого, що в надає в майбутньому послуги, дозволяє наступним чином поділити ціле на дві частини: на людський та нелюдський капітал».[1]. В залежності від елементів затрат в роботі [2, с.30] людський капітал

пропонується поділити на капітал здоров'я, капітал освіти та капітал культури. А.Циренова структуру людського капіталу диференціює на капітал здоров'я, трудовий капітал, інтелектуальний капітал, організаційно-підприємницький капітал та культурно-ціннісний [3, с.20-21,]. В роботі [4] в залежності від форми втілення людський капітал поділяють на живий, втілений в людині, неживий, втілений в знаннях в матеріальній формі та інституційний, який складається з живого та неживого, що об'єднуються для задоволення суспільних потреб.

Об'єднання підходів науковців щодо класифікації людського капіталу та шляхів його накопичення дозволило нам запропонувати просторову модель формування людського капіталу (рис 1.), яка дозволить більш детально проаналізувати процеси його формування. При побудові моделі були в якості вимірів обрані три основних групи характеристик, які, на нашу думку, найбільш повно впливають на процеси накопичення людського капіталу, а саме природа складової людського капіталу, джерело його накопичення та

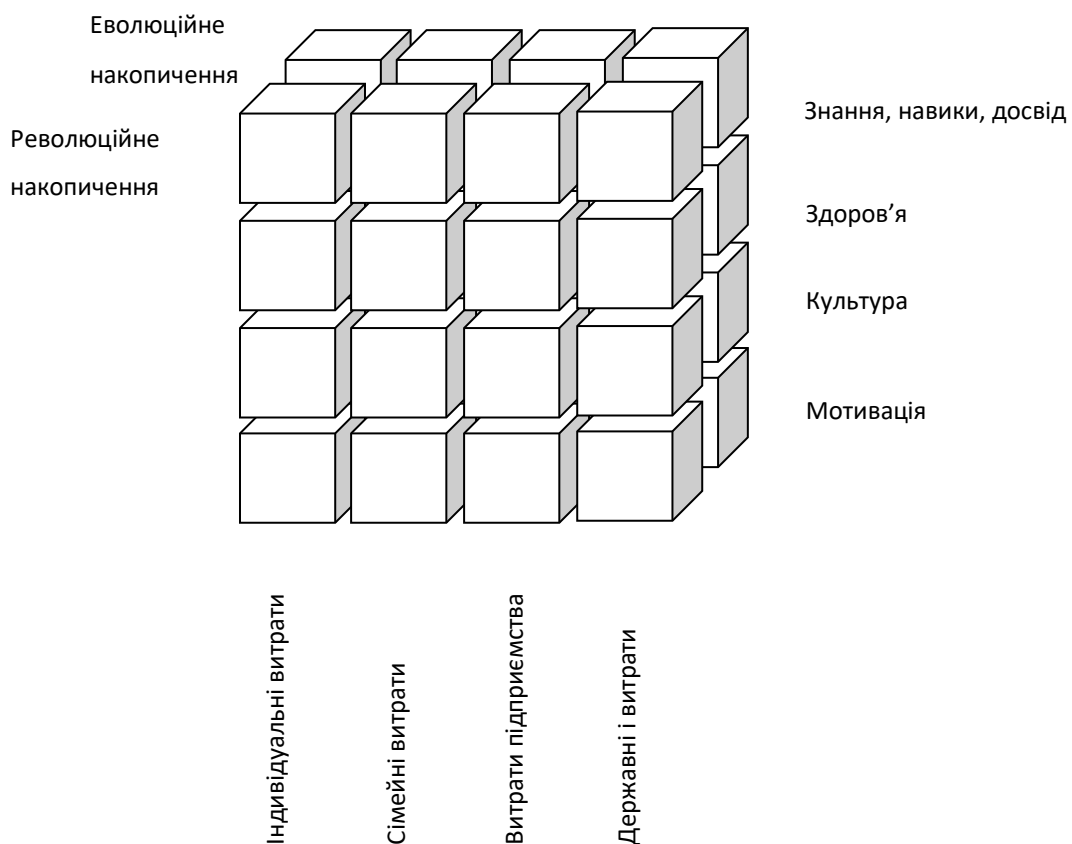

Рис.1.- Структура людського капіталу

характер процесів, що характеризують його формування.

Традиційно людський капітал поділяють на капітал здоров'я, інтелектуальну складову людського капіталу, соціокультурний капітал, що визначає вподобання, звичаї, традиції носіїв людського капіталу, мотиваційні цінності, які впливають прагнення носія людського капіталу до трудової діяльності.

Аналіз джерел інвестицій в людський капітал дозволив класифікувати останній в залежності від цілей, що переслідують інвестори. Так зокрема індивідуум – носій людського капіталу – приймаючи рішення щодо його накопичення оцінює не тільки прямі й непрямі витрати та можливий економічний ефект, але й затрачені зусилля щодо формування свого людського капіталу. При цьому рішення приймається не завжди з точки зору

раціонального мислення, адже в значній мірі побудоване на уподобаннях, звичках, традиціях тощо. Рішення щодо інвестування в людський капітал домогосподарства в незначній мірі залежать від економічного розрахунку, особливо складові, що не пов'язані з освітою. Підприємство під час прийняття рішення щодо можливості інвестування коштів в людський капітал прагне максимізувати свій прибуток, а тому, на нашу думку, для аналізу саме цієї складової капіталовкладень доцільно використовувати концепцію граничних витрат, приведену в роботі [5]. Держава за рахунок інвестицій в людський капітал має можливість нівелювати диспропорції в формуванні людського капіталу, що виникають за рахунок різниці в оцінках доцільності капіталовкладень вищенаведеними економічними агентами.

Для більш кращого розуміння особливостей процесу формування людського капіталу останній в залежності від способу накопичення слід поділити на революційний та еволюційний. Під революційним слід розуміти створення нових зразків людського капіталу, для прикладу народження та виховання особи, формування первинних навичок, здобуття початкової, середньої чи вищої освіти тощо. Еволюційне накопичення людського капіталу передбачає вдосконалення його наявного запасу, зокрема набуття навичок на робочому місці, удосконалення знань та вмінь, підвищення кваліфікації, профілактика здоров'я тощо.

Запропонований підхід дозволяє розглядати процес накопичення людського капіталу поза межею традиційної економічної парадигми, що створює передумови до розробки теоретико-методологічних основ щодо інтенсифікації процесів його формування на основі немонетарних чинників. При цьому складові отриманого тривимірного простору запропонованої моделі людського капіталу належать до різних наукових дисциплін як от економіка, медицина, психологія, теорія управління, соціологія, культурологія тощо, що, з однієї сторони, робить дослідження процесів накопичення людського капіталу більш складним, з іншої сторони дозволяє розширити межі пізнання даного феномену.

Література

1. Shultz T. Investment in Human Capital //The American Economic Review. March, 1961, №1
2. Ильинский И.В. Инвестиции в будущее: образование в инвестиционном воспроизводстве. - СПб. : Изд-во СПбУЭФ, 1996.
3. Цыренова А. Развитие человеческого капитала в условиях трансформации институциональной среды.- Улан-Уде: Изд-во ВСГТУ, 2006 с.188
4. Добрынин А., Дятлов С., Цыренова Е. Человеческий капитал в транзитивной экономике : формирование, оценка, эффективность использования . – СПб.: Наука, 1999 с.309
5. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический поход.Избранные труды по экономической теории / Беккер Г.С. – М.: ГУ ВШЭ, 2003 – 672с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ

Сучасний стан вітчизняної економіки характеризується, з одного боку, глобально-інтеграційними процесами вступу у світову економічну спільноту, а з іншого – низьким рівнем розвитку науково-технічної бази, моральним зносом матеріальних активів і дефіцитом фінансових ресурсів для їх модернізації, що сприяють підвищенню ролі інформаційно-інтелектуальних факторів в її розвитку. Економіка знань, яку активно пропагує сучасне суспільство та яка є наслідком глобально-інтеграційних процесів, характеризується органічним поєднанням науки, техніки і виробництва, базується на інноваційній моделі розвитку та інтелектуалізації виробничо-організаційного процесу.

У сучасній економіці інтелектуальний потенціал виходить на передній план, оскільки він є одним із основних факторів, що визначають конкурентоспроможність суспільних систем сьогодення. Задля обґрунтування перспективних напрямів нарощення інтелектуального потенціалу суспільних систем необхідно визначитися із його економічним змістом. Цьому повинне передувати дослідження понять “потенціал” та “інтелект”.

Термін “потенціал” (від латинського “potentia” – сила, міць) у широкому розумінні означає сукупність наявних засобів, можливостей у будь-якій галузі. У тлумачному словнику сучасної української мови “потенціал” трактується як запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [1, с. 902]. Економічний енциклопедичний словник визначає потенціал як наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [2, с. 142].

У розвитку сучасних уявлень про потенціал виділяють наступні напрямки [3, с. 6-8]:

- 1) потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку систем різних видів ресурсів;
- 2) потенціал – це система матеріальних і трудових факторів, що забезпечують досягнення мети виробництва;
- 3) потенціал – це здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання.

Потенціал концентрує в собі одночасно три рівні зв'язків і відносин [3, с. 11; 4, с. 30]:

- перший рівень відображає минуле, тобто являє собою сукупність властивостей, накопичених системою в процесі її становлення і таких, що зумовлюють можливість до її функціонування та розвитку;
- другий рівень характеризує сьогодення з точки зору практичного застосування і використання наявних можливостей;
- третій рівень орієнтований на розвиток, а будучи єдністю стійкого і мінливого станів, потенціал містить елементи майбутнього розвитку.

Потенціал не завжди означає наявність зростання в цей час, він може бути використаним, а може – і ні. Це залежить від стану окремих його

складових та факторів, що можуть впливати на нього як позитивно, так і негативно.

Термін “інтелект” (від латинського *intellectus* – розуміння, розсудок, пізнання) означає розум, здатність людини думати, мислити; рівень розумового розвитку [1, с. 401]. Економічний енциклопедичний словник визначає інтелект як сукупність розумових здібностей людини, її здатність до мислення та раціонального пізнання природи, суспільства та людини [2, с. 285]. У філософському розумінні інтелект (як необхідна умова створення об'єктів інтелектуальної власності) – це розум, здатність мислити, проникливість, сукупність тих розумових функцій (порівняння, абстракції, утворення понять, судження, висновки тощо), які або перетворюють сприйняття у знання, або критично переглядають вже наявні знання, або аналізують їх [5, с. 181].

Інтелектуальний потенціал – це один із різновидів потенціалу, який має відповідні ознаки потенціалу й одночасно відтворює характерну лише йому специфіку та особливості. Дане поняття є одним із найбільш неоднозначних за своїм науковим тлумаченням, воно характеризується складністю, багатогранністю й багатством проявів.

Аналіз літературних джерел із даної проблематики дозволяє виділити три підходи до трактування поняття “інтелектуальний потенціал”.

Представники *ресурсного підходу* [6; 7; 8; 9] трактують інтелектуальний потенціал шляхом визначення сукупності ресурсів, що його формують, розкриття його структури.

У рамках *функціонального підходу* категорію «інтелектуальний потенціал» науковці визначають як здатність економічних суб'єктів виконувати певні дії з метою відтворення їх інтелектуальних ресурсів [10;11;12;13;14;15].

Представники *цільового підходу* [16;17;18;19;20;21;22] при визначенні інтелектуального потенціалу акцентують увагу як на його складових елементах, процесі відтворення, так і на результаті його використання певним суб'єктом (підприємством, регіоном, державою).

Професор В. Петренко, говорячи про інтелектуальний потенціал, пропонує розглядати і деякі інші його виміри - інтелектуально-інноваційний потенціал та інтелектуально-духовний потенціал. При цьому він також говорить про інтелектуальний потенціал як про прогнозовану інтегральну здатність особи чи групи осіб (персоналу організації, підприємства, населення територіальної громади, регіону, країни, нації, людства) до створення нових духовних та матеріальних цінностей [23, с. 26-27].

Слід наголосити на тому, що у фаховій літературі знайшов широке використання ще і такий синтетичний термін, як «інтелектуально-ресурсний потенціал» - характеристика спільної здатності до проявів інтелекту детермінованою кількістю людей, як природного джерела, запаси і можливості (ресурси) якого можуть бути використаними, а можуть залишитись і незайманими.

Так, як об'єктом нашого дослідження є інтелектуальний потенціал суспільних систем, то сформулюємо дефініцію даного поняття.

Під інтелектуальним потенціалом суспільних систем будемо розуміти можливості останніх створювати, накопичувати та ефективно використовувати інтелектуальні ресурси задля забезпечення високого рівня свого соціально-економічного розвитку.

Інтелектуальний потенціал суспільних систем можна охарактеризувати двома основними рисами:

1. Інтелектуальний потенціал суспільних систем, як і будь-який інший потенціал ґрунтується на ресурсному забезпеченні. Інтелектуальний потенціал можна розкривати за складом інтелектуальних ресурсів (людські, науково-технічні та інформаційно-комунікаційні ресурси), які є необмеженими.

2. Інтелектуальний потенціал суспільних систем визначається їх реальними можливостями, причому не тільки реалізованими, а й нереалізованими з будь-яких причин.

Тому розкриття економічного змісту поняття “інтелектуальний потенціал” шляхом узагальнення існуючих підходів до його визначення дає змогу глибше усвідомити його сутність і механізм функціонування, що є особливо актуальним в сучасному суспільстві, а подальші дослідження в даному напрямку необхідні з огляду на те, що саме інтелектуальний потенціал виступає глобальною характеристикою стратегічного розвитку суспільних систем.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 слів і словосполучень. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
2. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.
3. Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
4. Довгань О.О. Сутність та особливості визначення поняття “інтелектуальний капітал” // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. Науковий журнал. – №6 (Т.2). – Хмельницький: Хмельницький національний університет. – 2009. – С. 153-157. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_6_2/153-157.pdf.
5. Философский энциклопедический словарь / Губский Е. Ф., Кораблева Г. В., Лутченко В. А. – М.: Инфра-М, 1997. – 576 с.
6. Грішнова О.А. Людський розвиток : Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
7. Бутнік-Сіверський О., Красовська А. Теоретичні засади інтелектуальної інноваційної діяльності на підприємстві // Економіка України. – № 12. – 2004. – С. 31-37.
8. Гадзало А.Я. Значення інтелектуального потенціалу в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів // Економіка АПК. – 2006. – №8. – С. 138-142.
9. Зинов В.Г. Управление интеллектуальной собственностью. Учеб. пособие / В.Г. Зинов – М.: Дело, 2003. – 512 с.
10. Канигін Ю. М. Інтелект народу // Вісник Академії наук України. – 1993. – № 7. – С. 37-47.
11. Матусевич К.М. Гносеологія інтелектуального потенціалу суспільства // Економіка та підприємництво: Збірник наукових праць молодих вчених та аспірантів. – Випуск 22. – К.: КНЕУ. – 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_//2009_22/Matusevych.pdf.
12. Вовканич С. Соціогуманістична стратегія інтелектуального забезпечення інноваційного розвитку // Регіональна економіка. – 2004. – № 3. – С. 41-52.
13. Панченко Є. Інтелектуальний потенціал компаній: досвід емпіричного дослідження // Економіка України. – № 10. – 2005. – С. 14-25.

14. Орищенко В. Національна еліта та інтелектуальний потенціал України // Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, 1996. – С. 88.
15. Яновський О. Нематеріальні активи у бізнесовій діяльності підприємств // Інтелектуальний капітал. – 2004. – №1. – С. 42-45.
16. Прошак В. Інтелектуальний потенціал України в умовах ринкової трансформації економіки // Автореф. дис. канд. екон. наук. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка. – 2002. – 21 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://econom.franko.lviv.ua/Economics/Avtoferaty/Proshak_avt.pdf.
17. Мойсеєнко І.П., Демчишин М.Я. Регресійний аналіз інтелектуального потенціалу // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №10. – С.142-148.
18. Гуревичов М. Ринок інтелектуальних продуктів України // Економіка України. – 1994. – № 5. – С. 31-35.
19. Стефанишин О.В. Людський потенціал ринкової економіки України // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2006. – Випуск 16.1. – С. 276-284. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/16_1/2_Stefanyszyn_16_1.pdf.
20. Городянська Л.В. Факторно-критеріальна модель відтворення інтелектуальних ресурсів у системі обліку // Фінанси України. – 2009. – №5. – С. 112-119.
21. Гуцько В.І. Інтелектуальний потенціал регіону: сутність, структура, проблеми формування та використання // Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. Науковий журнал. – Випуск 153. – Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – 2009. – С. 95-100. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N153/N153p095-100.pdf.
22. Мурашко В.В. Організаційно-економічне регулювання використання та розвитку інтелектуального потенціалу // Автореф. дис.на здобуття наук. ступ. к.е.н. – Донецьк: ДонНУ. – 2006. – 20 с.
23. Петренко В.П. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління. Монографія. – Івано-Франківськ: ПП Курилюк В.Д., 2009. – 196 с.

**Ірина Фіщук, аспірант ІФНТУНГ
П'яста Андрій, студент ФУГРЕР**

ПІДПРИСМНИЦЬКИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС У ГАРАНТУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Аналіз існуючих у вітчизняній та зарубіжній літературі визначень поняття „економічна безпека” свідчить, що більшість дослідників цю категорію характеризують через призму забезпеченості матеріальними ресурсами, які без сумніву зберігають провідну роль у створенні добробуту держави і суспільства та мають важливе значення у досягненні їх безпечного розвитку. Згідно позиції авторів роботи [1], провідні країни світу досягли свого високого технологічного і економічного розвитку завдяки створенню і ефективній державній підтримці власного інтелектуального потенціалу. Вони стверджують, що „... відставання в цій сфері ставить країну в небезпечну залежність від більш розвинених держав і створює для неї небезпечну ситуацію перетворення на другорядну державу” [1 с. 36.], що інтелект є

одним із найважливіших стратегічних ресурсів, який забезпечує необхідний рівень економічного розвитку та обороноздатності держави, а отже – її безпеку, в т. ч. економічну.

В наукових працях присвячених проблемі гарантування економічної безпеки значне місце займають теоретичні та практичні дослідження безпечного економічного розвитку держави в цілому. Проте поняття „економічна безпека” може бути застосоване до систем різного рівня ієрархії, таких як: держава, регіон, підприємство. Слід зазначити, що питанням економічної безпеки на регіональному рівні приділено значно менше уваги в науковій літературі.

Авторами роботи [2] пропонується в якості економічної безпеки регіону розглядати сукупність властивостей економічної системи регіону, які забезпечують його стабільність, стійкість та поступальний розвиток. На нашу думку, якщо економічна безпека держави – це захист її національних інтересів, то економічну безпеку регіону слід розглядати в контексті виокремлення територіальних (регіональних) інтересів. В [3] зазначено, що одним із сукупності інтересів регіону можна вважати „наявність можливостей для ефективного використання природно-ресурсного та людського потенціалу, забезпечення процесу інтелектуалізації праці у різних сферах господарювання” [3, с.45]. Зважаючи на те, що в сучасних умовах підприємницька сфера господарської системи регіону відіграє ключову роль у формуванні результатів економічної діяльності, постає необхідність ефективного використання продуктивних сил сконцентрованих в галузі підприємництва, в тому числі підприємницького таланту, який пов’язаний з такими категоріями сучасної інтелектуальної економіки як інтелектокористування, інтелектуальний капітал, інтелектуальний ресурс [4,5].

Зважаючи на те, що гарантування економічної безпеки регіону досягається за рахунок ефективного використання наявних матеріально-речових та інтелектуальних ресурсів, а також враховуючи думку автора про те, що підприємницький інтелект – це „інтелект, здатний самостійно і ефективно генерувати та реалізовувати інтелектуальні продукти...на основі використання меншої кількості ресурсів з отриманням позитивних особистих і соціальних економічних результатів” [6], можна вести мову про підприємницький інтелект як стратегічний ресурс гарантування економічної безпеки регіону.

Щодо шляхів практичного застосування інтелектуального ресурсу сконцентрованого в підприємницькому середовищі, доцільним, на нашу думку, є залучення осіб з числа підприємців до роботи в Раді економічної безпеки регіону як експертно-дорадчому органі при місцевій адміністрації [3]. Автори [3] вважають, що головною метою створення РЕБР є теоретичний та науково-практичний супровід роботи органів виконавчої влади та керівного корпусу підприємств та організацій регіонального та загальнодержавного масштабу щодо прийняття ними якісних та ефективних рішень у розв’язанні проблем економічної безпеки регіону.

Перспективою подальших досліджень в напрямку вивчення особливостей формування та використання підприємницького інтелекту може стати розробка методики його оцінки, а також підходів щодо активізації інтелектуальної діяльності підприємців з метою досягнення стратегічних цілей економічного розвитку регіону.

Література

1. Парахонський Б.О. Гуманітаризація науки –стратегія інтелектуального розвитку України / Б.О. Парахонський, В.П.Загороднюк. –К.: НІСД, 1996. - 44с.

2. Пономаренко В.С., Клебанова Т.С., Чернова Н.Л. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: Монография. – Х.:ИД «ИНЖЭК», -2004.-С. 28-30.

3. Кісь С.Я. Про доцільність експертного супроводу процесу управління економічною безпекою регіону / С. Я. Кісь, М. В. Палійчук, Є. А. Ревтюк // Моделювання регіональної економіки: збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – № 1(11). – С. 103 - 113.

4. Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах//Наукова монографія. –Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006, 351с.

5. Интеллектуальный капитал – стратегический потенциал организации: Учебное пособие. Под. Ред.. д.э.н. проф.. Гапоненко А.Л., д.э.н. Орловой Т.М.- М.: Издательский Дом «Социальные отношения», 2003.-184 с.

6. Фіщук І. Визначення поняття „підприємницький інтелект” як основи розвитку підприємництва в Україні /І.Фіщук // Вісник Хмельницького національного університету: 2010, №3 Т1. с.223-227.

Секція 3

Стратегічний вимір економіки та управління в нафтовій і газовій промисловості

Благує І.С.
д.е.н., професор
Галюк Л.І.

**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано - Франківськ**

ОПТИМАЛЬНІ ВИТРАТИ – ОДНА ІЗ УМОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ (ГРП).

Витрати і знаходження способів їх зниження, є необхідною умовою сталого розвитку ГРП.

Виходячи з основних видів діяльності газорозподільних підприємств, їм властиві витрати виробництва, пов'язані із:

- обслуговуванням газопроводів та споруд на них,
- обліком природного газу;
- виконанням будівельно-монтажних робіт, пов'язаних із газифікацією житлових будинків, підприємств, організацій з виконанням пусконаладжувальних робіт;
- реалізацією зрідженого газу (заправкою автотранспорту моторним паливом тощо),
- проектною діяльністю (видача технічних умов, виготовлення проектної документації, внесення змін до проектів),
- технічним обслуговуванням та ремонтом газового обладнання за договорами, ремонтом побутових та промислових лічильників.

У господарській практиці для визначення витрат усіх видів діяльності використовується категорія «собівартість». Відповідно до виконаних робіт, на ГРП визначається собівартість: транспортування і постачання природного газу, реалізації зрідженого газу; іншої діяльності.

До складу експлуатаційних витрат входять: матеріальні витрати, витрати з оплати праці, відрахування на соціальні потреби, амортизація основних фондів, інші витрати. Структура собівартості реалізації зрідженого газу складається з витрат на оплату отриманого газу, транспортні витрати по доставці газу та експлуатаційні витрати на його реалізацію через мережу газонаповнювальних пунктів.

Для газорозподільних підприємств притаманний високий рівень постійних витрат, оскільки обсяги виконуваних робіт для забезпечення безперебійного та безаварійного газопостачання не залежать від обсягів транспортування і постачання природного газу. Умовно-постійними для транспортування природного газу залишаються матеріальні витрати (окрім витрат, пов'язаних з оплатою вартості природного газу на виробничо-технологічні витрати та нормовані), витрати на оплату праці адміністративно-управлінських і інших працівників, що мають фіксовану заробітну плату, а також загальнопромислові й загальногосподарські витрати; для постачання природного газу умовно-постійними є всі витрати, пов'язані із виконанням даної функції; для реалізації зрідженого газу та іншої діяльності постійними витратами є витрати на оплату праці адміністративно-управлінських і інших працівників, що мають фіксовану заробітну плату, а

також загальновиробничі й загальногосподарські витрати. Отже, питома вага витрат є постійними, оскільки у структурі діяльності ГРП саме транспортування і постачання природного газу споживачам є основними статтями отримання доходу.

Існуючий нерозривний зв'язок між прибутком і сукупними витратами обумовлює необхідність зниження витрат з метою його підвищення. Кінцевий результат по ГРП у цілому залежить від результатів діяльності за окремими видами. Так, витрати з реалізації зрідженого газу, як правило, перевищують затверджену відпускну ціну (тариф). Більше того, зріджений газ здебільшого надходить населенню, та й окремим підприємствам, за пільговими тарифами. Виникаючі звідси збитки від реалізації зрідженого газу порушують фінансову стійкість системи.

Таким чином, підвищення стійкості ГРП за допомогою впливу такого чинника, як витрати, має специфічний аспект.

З одного боку, знаючи, що систематичне зниження витрат приводить до підвищення прибутковості, даний напрямок повинний розглядатися як необхідна умова. Це однаковою мірою відноситься як до постійних і явних витрат, так і до змінних, неявних і трансакційних. З іншого боку, в умовах недосконалої політики ціноутворення в газовій промисловості в цілому і на ГРП, зокрема найважливішим напрямком підвищення прибутковості, як категорії, прямо пов'язаної з витратами, є державне регулювання даного процесу.

При цьому політика цін повинна здійснюватися виходячи з наступних основних принципів: установка цін (тарифів) з урахуванням відшкодування обґрунтованих витрат, обґрунтованої норми прибутку на капітал, що забезпечує розвиток виробництва, і фіксування інших необхідних витрат; відмова від регулювання кінцевих цін на газ і перехід до регулювання тарифів на послуги із транспортування газу; припинення перехресного субсидування окремих категорій споживачів газу.

Сухін Є.І., д. е.н.
Боднар Г. Ф., к. е. н., доцент
Івано-Франківський НТУ нафти і газу

СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК ТРАНСФОРМАЦІЇ ГАЗОТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ – ДЕРЖАВНО- ПРИВАТНІ ПАРТНЕРСТВА

Газотранспортна система (ГТС) України на сьогодні є одним з найбільших надбань держави, основним стрижнем нафтогазового комплексу країни, гарантом її енергетичної безпеки.

На наш погляд, основне проблемне питання з забезпечення надійного і ефективного функціонування всіх складових ГТС України сьогодні полягає в тому, що приналежна колись до єдиного народногосподарського комплексу СРСР з притаманним цій системі господарювання централізованому управлінню об'єднанням «Укрнафтогаз» (включеним до загальносоюзної вертикалі управління «загальнонародною власністю») з розпадом СРСР стала об'єктом не завжди добре обґрунтованих і продуманих управлінських, юридично-організаційних і організаційно-технологічних трансформацій в умовах формування внутрішнього і зовнішнього ринків природного газу та послуг з його доставки. Тому формування сучасного ринкового

організаційно-правового середовища, орієнтованого на всебічне забезпечення інтересів усіх потенційних суб'єктів цього ринку природного газу з метою поступової його інтеграції до європейського енергетичного простору, вимагає пріоритетного аналізу та удосконалення процесів управління діяльністю підприємств – складових вітчизняної ГТС. З цієї точки зору стає абсолютно доцільним питання аналізу та оцінки місця і ролі держави та її управлінських впливів на процеси і результати діяльності комплексу компаній та підприємств, які сьогодні забезпечують функціонування ГТС України.

В аналізованій системі складова «бізнесу» диференційована на «державний», «приватний бізнес» та «державно-приватний» відносини між якими є далекими від врегульовано-паритетних.

В зв'язку з цим, між всіма суб'єктами газового ринку з відсутністю збігу корпоративних інтересів з національними, з розбіжністю між інтересами вітчизняних суб'єктів газового ринку та іноземних партнерів навіть в процесі імплементації і дії нового Закону України «Про засади функціонування ринку природного газу» будуть продовжувати виникати цілком зрозумілі конфліктні ситуації, породжені різними цілями і завданнями. Тому, цілком виправданою і актуальною виглядає проблема пошуку і визначення таких управлінських технологій та інструментів, використання яких в практиці управління діяльністю підприємств – суб'єктів господарської діяльності на вітчизняному ринку природного газу – дозволить мінімізувати загрози виникнення конфліктів через гармонізацію їх різноорієнтованих цілей та інтересів в процесі досягнення «парето-оптимальної точки» на цьому сегменту ринку.

Однією з таких потенційно придатних технологій ми вважаємо організаційно-юридичну форму державно-приватних партнерств (ДПП), яка може стати альтернативним вирішенням проблеми управління газотранспортними мережами і дозволить удосконалити співпрацю держави та всіх категорій бізнесу на цьому ринку.

В процесі управління ДПП співгенераторами всіх управлінських рішень будуть виступати:

- суб'єкти зовнішнього регуляторного впливу зі сторони держави, як сторони-власника;
- суб'єкти зовнішнього регуляторного впливу зі сторони бізнесу, як сторони-власника;
- суб'єкт прийняття і реалізації комплексних і компромісних управлінських рішень щодо діяльності – управлінський і виконавчий персонал ДПП, як сторони, особливо зацікавленої у тривалій, стабільній, ефективній та результативній роботі за обґрунтованими тарифами;
- суб'єкти реалізації представницьких прав споживачі товарів і послуг, як сторони, зацікавленої в отриманні якісних послуг з постачання природного газу за прийнятними ціною і тарифом на постачання.

Організаційно-юридична форма ДПП має значний потенціал інтеграції інтересів всіх учасників процесу і може успішно використовуватись в подальшому реформуванні ГТС України.

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Актуальність проблеми. Успішне функціонування будь-якого суб'єкта господарювання значно залежить від ефективного використання його інформаційних ресурсів. Тому інформаційне забезпечення на підприємствах є важливим ресурсом, який впливає на розвиток всіх процесів, оскільки саме інформація є сполучною ланкою управління і містить відомості, необхідні для оцінки ситуації і прийняття управлінських рішень. Нафтогазовидобувні підприємства також функціонують у певному середовищі, з яким відбувається обмін інформацією в процесі розвідки, видобутку і транспортування нафти і газу.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню інформаційного середовища підприємств, його впливів і взаємодії із зовнішнім середовищем присвячені праці значної кількості авторів [4, 5, 6]. Однак інформаційне середовище нафтогазовидобувних підприємств характеризується значною специфікою і тому потребує детального розгляду.

Результати досліджень. Інформаційне середовище нафтогазовидобувних підприємств є зовнішнім і внутрішнім. Зовнішнє інформаційне середовище можна поділити на дві групи:

1) Макроінформаційне середовище – це середовище, яке формується під дією загально цивілізаційних, державних, територіальних факторів, які опосередковано впливають на нафтогазовидобувні підприємства. Тут основними інформаційними потоками є інформація про: стан ресурсного забезпечення розвіданими запасами нафти і газу; цінову кон'юктуру на нафту і газ на світових ринках; стан економіки і ринків; інноваційні процеси; соціально-культурні процеси.

Мікроінформаційне середовище – це середовище, що формується під дією факторів, які мають прямий вплив на діяльність нафтогазовидобувних підприємств. Тут визначальною є: інформація, пов'язана з відносинами підприємства і держави; інформація, пов'язана із взаємовідносинами нафтогазовидобувних підприємств із вищестоящими організаціями; інформація, пов'язана із взаємовідносинами із споживачами; інформація, пов'язана із забезпеченням матеріальними ресурсами; інформація, пов'язана з фінансуванням і кредитуванням; інформація, пов'язана з діяльністю конкурентів; інформація, пов'язана з контактами нафтогазовидобувних компаній з громадськістю, консалтинговими, юридичними, аудиторськими, страховими фірмами, контролюючими організаціями тощо.

Внутрішнє інформаційне середовище нафтогазовидобувних підприємств також має надзвичайно широкую номенклатуру, кожен вид інформаційних потоків, що циркулює на підприємстві, має свої особливості і тому необхідна їх класифікація. Проведений аналіз показав, що цю інформацію доцільно об'єднати у сім груп:

1 Геологічна інформація. Геологічну інформацію можна поділити на такі підгрупи [7]: первинна геологічна інформація; інформація, отримана як результат обробки первинної геологічної інформації; залежності та взаємозв'язки між геологічними властивостями об'єктів; інформація як результат геологічних експериментів та моделювання; інформація про

підрахунок запасів родовищ нафти і газу і геолого-економічну оцінку процесів розвідки і розробки родовищ нафти і газу.

2 Нормативна інформація – це інформація, що встановлює витрати матеріальних, трудових ресурсів, норми запасів, регламентні роботи та ін. Нормативну інформацію нафтогазовидобувних підприємств можна поділити на такі групи [1,2]: стандарти підприємства; методики; інструкції; регламенти; норми часу, виробітку, чисельності; норми витрат матеріальних ресурсів; кошторисні норми.

Науково-технічна інформація – це інформація, пов'язана з процесами пошуку та обґрунтування доцільності впровадження у виробництво нових або вдосконалених технічних засобів та прогресивних технологій. Основні види науково-технічної інформації на нафтогазовидобувних підприємствах такі: промислова інформація, яка збирається і передається у академічні, галузеві, науково-дослідні організації для проведення науково-дослідних робіт; інформація, яка необхідна для наукової, технічної і проектно-конструкторської підготовки виробництва на нафтогазовидобувних підприємствах; інформація, пов'язана з проведенням і результатами тематичних, науково-дослідних робіт, що здійснюються власними структурними підрозділами нафтогазовидобувних підприємств; інформація, пов'язана з довідниково-інформаційним, науково-технічним забезпеченням структурних підрозділів, керівників і фахівців.

Техніко-технологічна інформація – це інформація про протікання виробничих процесів на нафтогазовидобувних підприємствах. Це інформація про: технологічні процеси з буріння нафтових і газових свердловин; виробничі потужності нафтогазовидобувних підприємств; технологічні режими; виконані регламентні роботи з обслуговування свердловин, машин та обладнання нафтогазовидобувних підприємств; діагностику і контроль технічного стану будівель, споруд, передавальних пристроїв, машин та обладнання; контроль якості нафти і газу; технологічні втрати нафти і газу за певний час; виконані види ремонтів свердловин; виконані гідродинамічні і геофізичні дослідження свердловин; види виконаних будівельних і транспортних робіт; види впровадженої нової техніки.

Організаційно-правова інформація – це інформація, яка становить організаційно-правову основу діяльності нафтогазовидобувних підприємств. Вона включає інформацію про: правовий статус підприємства; організаційну структуру і структуру управління підприємства; взаємовідносини адміністрації з трудовим колективом, обов'язки посадових осіб; договірні відносини підприємств з постачальниками, споживачами продукції, партнерами, державою; оперативна адміністративно-розпорядницька інформація.

Економічна інформація – це інформація, яка використовується нафтогазовидобувними підприємствами, сприяє реалізації цілей їх діяльності і приносить економічні вигоди. Економічну інформацію нафтогазовидобувних підприємств можна поділити на такі види: прогнозна проектно-кошторисна; планова; облікова; нормативно-економічна; цінова; довідникова інформація.

Екологічна інформація, яку ділять на такі види [3]: інформація про екодиструктивний вплив нафтогазовидобувних підприємств на навколишнє середовище; шкідливий вплив нафтогазовидобувних підприємств на реципієнтів; шкідливий вплив нафтогазовидобувних підприємств на власний персонал; екологічність матеріально-енергетичного забезпечення виробництва підприємств; рівень використання відходів

нафтогазовидобувних підприємств; рівень екологічних платежів підприємств; рівень реінвестування у екологічну діяльність нафтогазовидобувними підприємствами.

Висновки і напрями подальших досліджень. Досліджено інформаційне середовище нафтогазовидобувних підприємств, його взаємодію із зовнішнім середовищем. Здійснена класифікація інформаційних потоків, що циркулюють на підприємстві, сприяє більш ефективному керуванню всіма процесами, а також може бути використана для оцінки інформаційного капіталу підприємства, що є одним із шляхів втілення концепції вартісно-орієнтованого управління.

Література

1. Бойко В. С. Тлумачно-термінологічний словник-довідник з нафти і газу (5-ти-мовний – українсько-російсько-англійсько-французько-німецький). У двох томах. Том 1. А-К. Близько 4800 статей / В. С. Бойко, Р. В. Бойко. – К.: „Міжнародна економічна фундація”, 2004. – 560 с.;
2. Бойко В. С. Тлумачно-термінологічний словник-довідник з нафти і газу (5-ти-мовний – українсько-російсько-англійсько-французько-німецький). У двох томах. Том 2. Л-Я. 5831 стаття / В. С. Бойко, Р. В. Бойко. – Львів. „Апріорі”, „Міжнародна економічна фундація”, 2006. – 800 с.
3. Степанюк Г. С. Доінжинірингова діагностика техногенно небезпечних нафтогазових підприємств / Г. С. Степанюк, Я. С. Витвицький // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2010. – № 3 (25). – С. 178-183
4. Устенко А. О. Інформатизація управління виробничими процесами: Монографія / Устенко А. О. – Івано-Франківськ.: Факел, 2011. – 220 с.
5. Єжова Л.Ф. “Інформаційний маркетинг (2002)” [Інтернет-ресурс] / Л.Ф. Єжова. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/97/6659.html>
6. Яременко С.С. Дослідження інформаційного середовища домогосподарств та пошук можливостей впливу на їх поведінку на прикладі машинобудівного підприємства [Інтернет-ресурс] / С.С. Яременко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ever/2010_2/32.pdf
7. Витвицький Я.С. Економічна оцінка гірничого капіталу нафтогазових компаній: теорія і практика: дис. на здобуття наукового ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.06 “Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища” / Я. С. Витвицький . – Київ, 2009. – 476 с.

**Іванченко І.М.,
аспірант кафедри
економіки підприємства
ІФНТУНГ,
м. Івано-Франківськ**

АНАЛІЗ ФОНДУ НИЗЬКОДЕБІТНИХ СВЕРДЛОВИН ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ

За сьогоdnішніх умов значна кількість родовищ України знаходиться на завершальній стадії розробки, тому питання сповільнення темпів падіння видобування нафти постає надзвичайно актуальним. Різке погіршення структури запасів, обмеженість фінансових ресурсів для модернізації виробництва ускладнюють дане завдання. Проблема оптимізації розробки

нафтових родовищ зумовлює необхідність адаптації високообводненого низькодебітного фонду свердловин до погіршених умов розробки, і як наслідок, до встановлення економічної доцільності експлуатації такого фонду, що потребує детального обґрунтування.

Багато дослідників присвячують свої роботи проблемам підвищення ефективності роботи низькодебітних свердловин, визначенню граничних меж та доцільності подальшої експлуатації із врахуванням їх мінімально рентабельних дебітів [1, 3, 4]. В ринкових умовах, що склалися, економічна доцільність подальшої експлуатації як високообводнених родовищ (покладів), так і окремих свердловин після досягнення граничної межі є проблематичною і потребує детального обґрунтування.

Згідно Положення про порядок техніко-економічного обґрунтування кондицій для підрахунку запасів родовищ нафти і газу за рентабельний період розробки приймається період отримання позитивних значень річного дисконтованого грошового потоку. Даний критерій допускає одночасну експлуатацію об'єкта як свердловинами, які приносять дохід підприємству, тобто рентабельними, так і збитковими свердловинами.

При цьому збитки від експлуатації нерентабельних свердловин повинні покриватися доходами рентабельних свердловин, тобто дохід повинен бути позитивним. При даному підході прибутковість від розробки об'єкта в цілому складається із суми доходів (збитків) від експлуатації окремих свердловин [1].

Поки висока ефективність роботи окремих високодебітних свердловин дозволяє продовжувати експлуатацію окремих низькодебітних свердловин без значних збитків, проблем, пов'язаних із оцінкою рентабельності роботи окремої свердловини, не виникає. Але з вичерпанням запасів рівень видобутку по ним знизиться, і за рахунок чого тоді проходить вирівнювання і підтримання середніх витрат.

Визначення структури доходів від кожної свердловини дозволить встановити економічну межу її експлуатації і прийняти практичне рішення про подальше використання свердловини.

Найпростішим способом оцінки роботи видобувної свердловини є визначення фінансового результату (ФР) від її експлуатації, як добутку різниці ціни і собівартості одиниці продукції та товарної кількості продукції із окремої свердловини.

Згідно методики визначення граничних меж економічної доцільності подальшої експлуатації свердловини [2] виділяють наступні області ефективності експлуатації свердловини:

- якщо $ФР > 0$, свердловина економічно рентабельна;
- якщо $ФР = 0$, свердловина, працює на межі рентабельності (беззбиткова експлуатація свердловини);
- якщо $ФР < 0$, свердловина нерентабельна.

Для нерентабельних свердловин виділяють наступні умови:

– якщо ціна $Ц > C^{y3}$ (C^{y3} – умовно-змінна складова собівартості одиниці товарної продукції), то частина прибутку покриває постійні витрати, значить доцільно продовжувати експлуатацію даної свердловини, такі свердловини відносяться до категорії умовно-рентабельних. Для таких свердловин в першу чергу необхідно застосовувати різні методи підвищення нафтовіддачі пластів;

– якщо $Ц < C^{y3}$, то свердловина належить до збиткових, з економічної точки зору, її варто вивести з видобувного фонду.

Для більш детального вивчення доцільності виведення свердловини з видобувного фонду в якості межі можна порівнювати не лише умовно-змінні, а і вивільнені витрати (V^B). Якщо виконується умова $V^B > Ц$ – свердловина нерентабельна.

Проте, як зазначено в роботах [1, 3], виведення збиткових свердловин з видобувного фонду може призвести до технологічних, екологічних, соціальних та економічних негативних наслідків.

Щодо економічного аспекту, то переведення збиткових свердловин у бездію не призведе до суттєвого зменшення збитків, так як більша частина умовно-постійних витрат і амортизація самої свердловини, що враховуються при розрахунку собівартості, не залежать від роботи окремої свердловини. При виведенні свердловини з діючого фонду дані витрати будуть перерозподілені між свердловинами діючого фонду. Для прийняття остаточного рішення про економічну доцільність подальшої експлуатації свердловини при конкретних умовах розробки необхідно порівняти дві величини – збитки від експлуатації свердловини та умовно-постійні витрати. Якщо збитки від експлуатації не більші, ніж умовно-постійні витрати, то недоцільно переводити таку свердловину в бездіючий фонд.

Згідно правил розробки родовищ нафти і газу, до низькодебітних свердловин відносять свердловини із дебітом нафти ($q_n \leq 5$ т/добу). Так, по нафтогазовидобувних управліннях західного регіону в цілому за 2010 рік питома вага низькодебітних свердловин становила 92 % від загального фонду свердловин, забезпечуючи при цьому 45,4 % видобутку нафти. Розподіл фонду свердловин за продуктивністю та видобутком нафти наведено на рисунку 1.

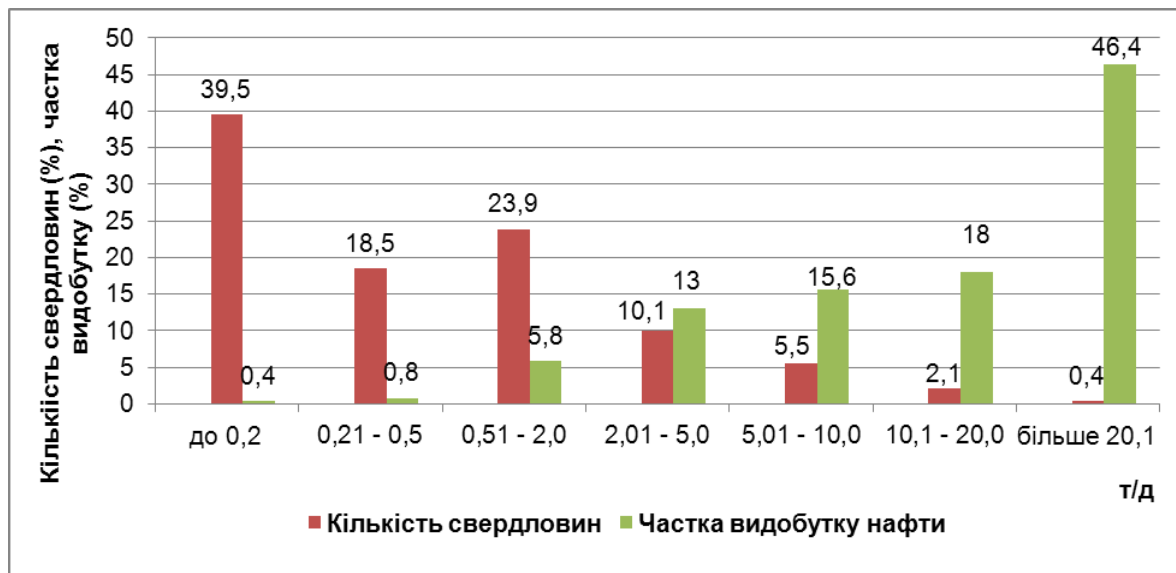

Рис. 1 – Розподіл фонду свердловин за продуктивністю та видобутком нафти по НГВУ західного регіону у 2010 р.

По НГВУ "Долинанафтогаз" питома вага даних свердловин становить 81,9 % від загального фонду, видобуток нафти – 36,7 %; по НГВУ "Надвірнанафтогаз" відповідно 98,6 % і 74,7 %, по НГВУ "Бориславнафтогаз" відповідно 97,1 % і 54,1 %.

З наведених даних бачимо значні резерви підвищення видобутку нафти за рахунок низькодебітних свердловин, що можливе тільки при широкому промисловому застосуванні на них методів інтенсифікації видобування.

Література

1 Терегулова Г.Р. Экономический предел эксплуатации скважин [Текст] / Г.Р. Терегулова, Н.Ю. Коробейников // Нефтепромысловое дело. – 2002. – №3. – с.34-37.

2 Методика визначення граничних меж можливості та економічної доцільності подальшої експлуатації видобувних свердловин. [Чинний від 2009-12-01]. – ПАТ “Укрнафта”. – 54 с.

3 Ганущак О.М. Визначення граничних меж можливості та доцільності подальшої експлуатації свердловин [Текст] / О.М. Ганущак, Т.А. Бабій // Нафтова і газова промисловість. – 2007. – №2. – с.24-26.

4 Арбатов П.А. Проблемы определения минимального текущего рентабельного дебита [Текст] / П.А. Арбатов // Нефтепромысловое дело. – 2002. – №6. – с.58-59.

**Семенютіна Т.В.,
асистент кафедри організації праці і виробництва
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу**

ЕКОНОМІКО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ГАЗОТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Газотранспортна система (ГТС) України є стратегічною складовою паливно-енергетичного комплексу держави, головним транзитним „коридором” у постачанні російського газу до європейських споживачів. Від ефективності її функціонування значною мірою залежить не лише рівень національної безпеки та добробуту, але й енергетична безпека країн ЄС. Разом з тим, критична залежність від імпорту природного газу, жорсткий конкурентний механізм міжнародних ринкових відносин в газовій сфері, економічна та політична нестабільність в державі, а також ряд внутрішніх чинників вносять у виробничо-господарську діяльність вітчизняної ГТС елементи невизначеності та конфліктності, що часто призводить до виникнення ризикових ситуацій та робить процес управління українською газотранспортною системою важко детермінованим і складно прогнозованим. Необхідність забезпечення надійності функціонування ГТС України актуалізує доцільність пошуку шляхів мінімізації ризиків її господарської діяльності.

Станом на кінець 2009 року обсяг споживання природного газу в Україні склав 55,9 млрд. м³ при власному видобутку всього 21,3 млрд. м³ [1], що свідчить про істотний дефіцит власних природних вуглеводневих ресурсів. Загалом, відсутність в державі достатнього обсягу власних енергоресурсів, необхідних для стабільного функціонування національної економіки та, як наслідок, забезпечення їх імпорту з інших країн – це типова схема, яку успішно реалізовує більше половини держав світу. Однак при цьому характерним є те, що більшість промислово розвинених енергодефіцитних західноєвропейських країн імпортує природний газ як мінімум із трьох незалежних приблизно рівнопотужних джерел. Завдяки такій енергетичній

політиці, у випадку припинення подачі газу від одного із постачальників, дефіцит енергії, для прикладу, в Німеччині становитиме всього 6,7%, Італії – 6,5%, Франції – 3,8% [2]. Специфікою функціонування сучасної української газотранспортної системи є її фактично монопольна залежність від імпорту російського газу, оскільки укладення російсько-туркменської газової угоди на період до 2028 рр. та досягнення ВАТ „Газпром” домовленостей з Узбекистаном та Казахстаном щодо придбання вільних обсягів газу унеможливили в найближчій перспективі будь-яку диверсифікацію як шляхів, так і джерел трубопровідних поставок природного газу в Україну. Враховуючи високий рівень енергоємності національного ВВП та значну частку газу в паливно-енергетичному балансі країни, в разі припинення надходження „блакитного палива” з РФ загальний дефіцит первинної енергії в Україні становитиме близько 37% [2], що є прямою загрозою не лише енергетичній, але й національній безпеці держави.

При цьому варто зазначити, що відносини України та Росії в газовій сфері істотно залежать від політичної кон’юнктури обох країн і характеру контактів між їх лідерами, про що, зокрема, яскраво свідчать як неодноразові міждержавні газові конфлікти, останній з яких мав місце в січні 2009р., так і побудова ВАТ „Газпром” магістральних газопроводів в обхід України, економічна доцільність яких, на наш погляд, є досить сумнівною. Нестабільність діяльності державних органів влади, недосконалість вітчизняного законодавства, непрозорість функціонування внутрішнього газового ринку, відсутність виваженої та послідовної, орієнтованої на довгострокову перспективу, державної енергетичної політики в умовах критичної енергозалежності від Росії призводять до того, що більшість управлінських рішень щодо господарської діяльності української газотранспортної системи приймаються в умовах істотної невизначеності зовнішнього середовища її функціонування, що є передумовою виникнення ризику.

Слід також зауважити, що зовнішня енергетична політика Євросоюзу на сьогоднішній день ще перебуває на стадії розробки та узгодження. Держави-члени ЄС неохоче делегують повноваження щодо прийняття рішень в газовій сфері на наднаціональний рівень, зберігаючи в галузі енергетики свій національний суверенітет. Така ситуація є безперечно вигідною для геополітики Росії, оскільки це дає їй можливість ефективно використовувати „газовий важіль” для політичного тиску на Євросоюз шляхом надання цінних преференцій в газовій сфері окремим країнам ЄС в обмін на їхню політичну лояльність.

Основним важелем протидії російському монопольному впливу для України є те, що вона володіє потужною системою транзитних магістральних газопроводів, яка забезпечує близько 75% експортних поставок російського газу до європейських споживачів [1]]. Газотранспортна система ДК „Укртрансгаз” технологічно пов’язана із системами магістральних газопроводів сусідніх європейських країн – Росії, Білорусі, Польщі, Молдови, Словаччини, Угорщини та Румунії, а через них – з газовою мережею Західної та Центральної Європи.

Крім того варто звернути увагу на те, що окрім розвиненої трубопровідної інфраструктури (загальна протяжність газопроводів становить 38,2 тис. км, у тому числі магістральних - 22,2 тис. км), важливою технологічною ланкою газотранспортної системи України є потужна мережа підземного зберігання газу (ПЗГ), що складається із 13 газосховищ (ПСГ) і

за показником сумарної активної місткості (32,1 млрд м³) займає друге місце в Європі, поступаючись при цьому лише Росії (63,5 млрд) [3].

З точки зору зовнішнього використання мережі ПСГ важливим є те, що майже 80% газосховищ України розташовані в її західних регіонах на шляху найбільших транзитних газопотоків з Росії у безпосередній близькості від кордону з ЄС. Нагадаємо, що під час конфлікту з РФ на початку 2009 року ДК "Укртрансгаз" вдалося забезпечити східні області газом за рахунок його реверсного прокачування саме із західних газосховищ. Враховуючи те, що більшість промислових об'єктів, які є основними внутрішніми споживачами газу, сконцентровані в східних та південно-східних регіонах нашої держави, розширення мережі ПСГ Причорноморського та Донецького комплексу дало б змогу поступово перевести західні газосховища для потреб транзитного транспортування газу. Природні передумови для цього в Україні є: значний об'єм підземних резервуарів газових (газоконденсатних), а із збільшенням потреби – і нафтових родовищ, в основному істотно вироблених, що мають сприятливі умови для ПЗГ (відносно невелика глибина залягання продуктивних пластів, їх високі геолого-фізичні параметри, достатня герметичність) [4]. На даний час, досягнута активна місткість Західного КПЗГ України становить 25,9 млрд м³[3], що перевищує сукупну потужність газосховищ будь-якої з країн ЄС. Однак з 2013р. внаслідок реалізації ряду проектів, ініційованих ВАТ „Газпром” щодо створення нових ПСГ в країнах Європи [5], цінність українських газосховищ для РФ та ЄС може істотно зменшитись, тому саме зараз Україні необхідно докласти максимум зусиль для того, щоб вдало використати наявний потенціал з ПЗГ та зміцнити свої позиції у європейській системі забезпечення енергетичної безпеки.

Таким чином, ГТС України є головним транзитним „мостом” між найбільшими газовидобувними регіонами – Росією та Середньою Азією – і європейськими споживачами, а тому в необхідності деполітизації відносин з Росією в напрямку постачальник-транзитер-споживач природного газу зацікавлена не лише Україна, але й ЄС. Врахувавши цей спільний інтерес та сформувавши єдину консолідовану позицію щодо протистояння політичному тиску зі сторони РФ на європейському газовому ринку, Україна та ЄС матимуть змогу мінімізувати політичний аспект зовнішніх ризиків у сфері енергетики, побудувати прозорі економічні відносини з ВАТ „Газпром” та підвищити рівень власної енергобезпеки.

Література

1. Офіційний сайт ДК „Укртрансгаз”. Режим доступу: <http://www.utg.ua/uk/benefits/>
2. Ковалко М.П. Методи та засоби підвищення ефективності функціонування систем трубопроводного транспорту газу / М.П. Ковалко. – К.:Українські енциклопедичні знання, 2001. – 288с.
3. Офіційний сайт асоціації Gas Storage Europe (GSE. Режим доступу:<http://uaenergy.com.ua/c225758200614cc9/0/5d7c90ad6d733288c22575de00439ea2>
4. Винокуров С., Клюк Б., Вечерик Р., Шваченко И. Уникальные сокровищницы Украины//Еженедельник 2000. – №27-28 (517) 9 - 15 июля 2010 г.
5. Клюк Б.О., Вечерик Р.Л., Шваченко І.І. Перспективи розвитку підземного зберігання газу в країнах СНД//Трубопровідний транспорт, №3(57) березень-квітень. – 2009

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНІЙНОЇ ЧАСТИНИ МАГІСТРАЛЬНИХ ГАЗОПРОВОДІВ

Термін «управління» характеризує сферу людської діяльності, що виникла в результаті розподілу праці, за допомогою якої людина впливає на соціально-політичні, техніко-економічні та соціально культурні процеси для досягнення певної мети. Науково підтвердженим є той факт, що у будь-якому управлінні є дві підсистеми: керуюча і керована. Наступним слідує рішення, команда, наказ, дія керуючої системи над керованою. Таким чином, управління – це процес цілеспрямованої дії керуючої системи на керовану для досягнення певних результатів.

Управління, як і будь-який інший вид діяльності, вимагає конкретної оцінки, визначення його ефективності. Основна частина фахівців схиляються до висновку стосовно впливу управлінського персоналу на ефективність діяльності підприємства. Визначення рівня ефективності управління діяльністю чи процесом зокрема, є проблемою, що пов'язана з істотними об'єктивними труднощами, характеризується значною кількістю методологічних підходів та викликає чи не найактивнішу дискусію серед дослідників та фахівців-практиків.

Головною метою діяльності будь-якої системи управління є досягнення підприємством встановлених цілей його основної діяльності найраціональнішим (економічним) способом. Відповідно до цього ефективність управління вимірюється ступенем досягнення підприємства показників, що характеризують головні цілі її діяльності.

Ефективність управління залежить від дій персоналу в процесі діяльності підприємства, реалізації розроблених планів і програм розвитку підприємства, досягненні певних цілей. Існує багато підходів до визначення поняття ефективності управління. Узагальнення різних підходів дало нам можливість запропонувати наступне визначення: ефективність управління - це результативність функціонування системи і на основі взаємодії керуючої і керованої систем, що забезпечує досягнення цілей підприємства, і визначається співвідношенням одержаного прибутку від реалізації різноманітних інвестицій в систему управління підприємством з розміром витрат, необхідних для їх впровадження.

Що стосується управління процесом відтворення ЛЧМГ, то у якості керуючої системи розглядаються управлінські трудові ресурси, зайняті у цьому процесі, з їхніми здібностями та можливостями, а до керованої відноситься процес відтворення, а саме відновлення і підтримка ЛЧ МГ у працездатному стані. Оскільки процес управління відтворенням ЛЧ МГ – це дія за допомогою інформаційних рішень, у керованій системі, а саме у відтворенні основних засобів то повинен бути механізм, який забезпечує перетворення рішень у реальні дії, так як управління – це не сама по собі інформація, а досягнення поставленої мети – відтворення ЛЧ МГ. Для цього керуюча система (трудова ресурси) повинна одержати зворотну інформацію, без якої управління не можливе. Тільки після зворотньої інформації можна правильно обрати наступну дію. Основні елементи процесу управління відтворенням ЛЧМГ зображені на рис. 1.

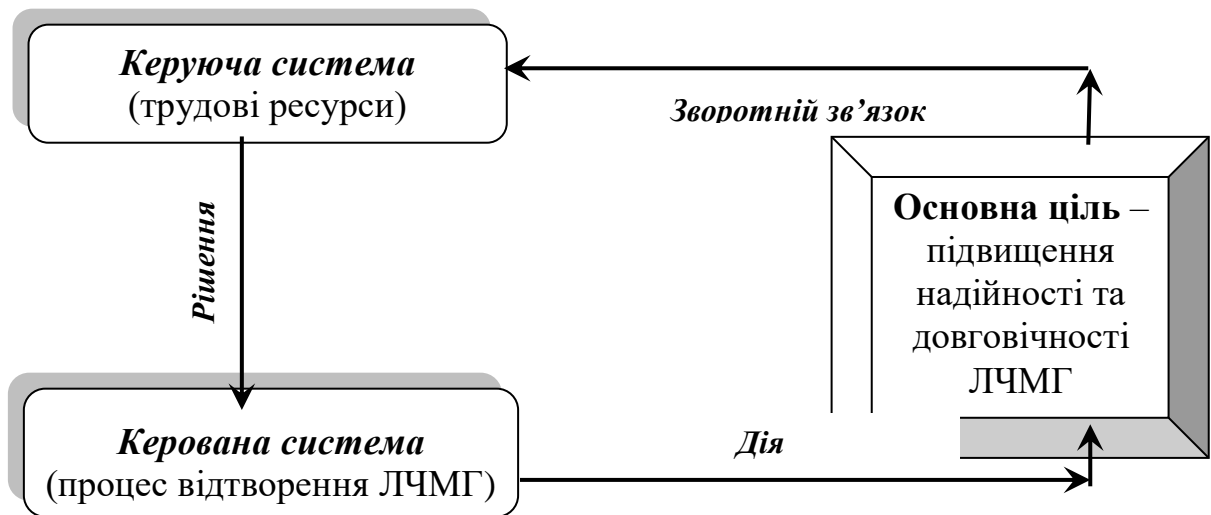

Рис. 1.- Основні елементи управління процесом відтворення ЛЧМГ

Сьогодні необхідно звернути велику увагу на ефективність управління саме технічним станом та надійністю ЛЧ МГ, тому що внаслідок недостатнього обсягу інвестицій погіршується технічний стан об'єктів газотранспортної системи, збільшуються питомі та непродуктивні витрати матеріальних та енергетичних ресурсів.

Комплексна схема управління технічним станом та надійністю ЛЧ МГ зображена на рис. 2.

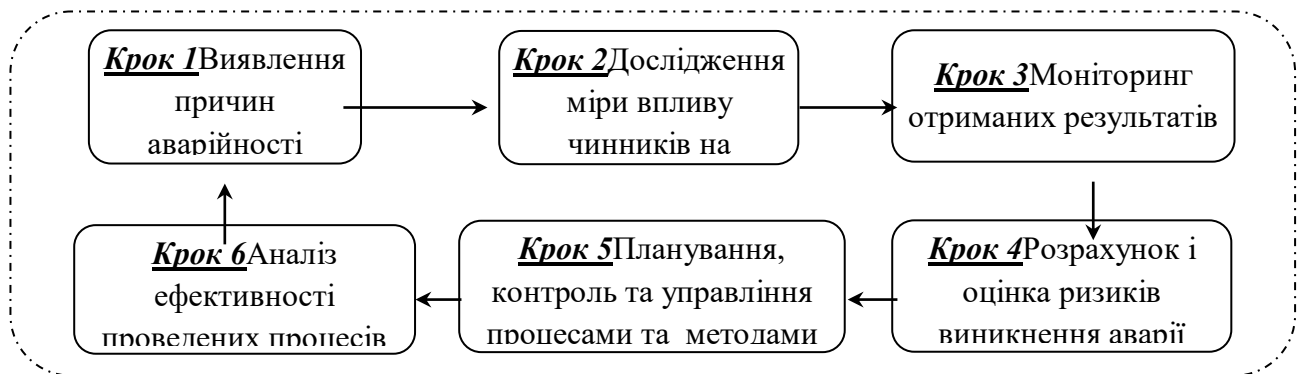

Рис. 2.- Комплексна схема управління технічним станом та надійністю ЛЧМГ

Процес відтворення ЛЧ МГ може розглядатися як послідовна зміна стадій введення газопроводів та його складових в експлуатацію, підтримки їх у працездатному стані і відновлення протягом терміну служби, а потім вибуття.

Управління процесом відтворення ЛЧ МГ на рівні підприємства ускладнене тим, що всі об'єкти лінійної частини у певний час можуть знаходитися на різних стадіях. Ефективність відтворення досягається за умови успішного вирішення завдань на кожній стадії для всієї сукупності засобів праці, що забезпечується функціонуванням відповідного механізму. Формування ефективного механізму відтворення ЛЧ МГ в існуючих умовах господарювання є одним із напрямків підвищення не тільки надійності і довговічності ЛЧ МГ, але і ефективності діяльності підприємства загалом.

Ми виходимо з гіпотези, що процес відтворення ЛЧМГ може здійснюватися тільки при професійних, активних, цілеспрямованих

управлінських діях. Таким чином процес відтворення можна розглядати як сукупність форм, методів, економічних інструментів і засобів управління.

Якщо розглядати процес управління, як взаємодію двох систем – керованої і керуючої, то з одного боку через процес відтворення ЛЧМГ на газотранспортних підприємствах відбувається управління надійністю та довговічністю ЛЧМГ, а з іншого боку – господарський суб'єкт отримує інформацію у вигляді результатів, які диктують подальші дії керуючої системи. Чим точніше результат відповідає поставленій меті, тим вища якість управління.

Для ефективного функціонування процесу відтворення ЛЧМГ на підприємствах транспортування газу повинна бути створена цілісна система управління, яка б враховувала особливості функціонування газотранспортних підприємств, а саме:

- процес та обсяги транспортування газу в повній мірі залежать від стану та надійності газотранспортної системи;
- велика складність проведення ремонтних робіт через зупинки подачі газу при його транспортуванні;
- монопольне становище на ринку, що практично виключає конкуренцію між газотранспортними підприємствами та стримує їх розвиток;
- висока капіталоємність галузі, що вимагає залучення значних фінансових ресурсів для відтворення об'єктів газотранспортної системи.

На основі загальних положень теорії управління, в системі управління процесом відтворення ЛЧМГ на підприємствах транспортування газу можна виділити декілька відокремлених, і в той же час взаємопов'язаних елементів до яких відноситься апарат управління, механізм управління, процес управління та засоби управління.

Управління відтворенням ЛЧМГ на підприємстві слід розглядати як процес безперервних та взаємопов'язаних дій, спрямованих на відновлення та підтримку ЛЧМГ в працездатному стані. Такі дії, які є частковими процесами називаються функціями управління відтворювальними процесами на ЛЧМГ газотранспортних підприємств. Тому процес управління відтворенням може здійснюватися за допомогою основних функцій – планування, організації, мотивації, координації та контролю. Управлінський процес здійснюється безперервно, починаючись із постановки цілі (основної мети), завдання та закінчується її виконанням.

**Ріщук Л.І., к.е.н.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК СКЛАДОВОЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАФТОПЕРЕРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Враховуючи той факт, що нафтопереробні підприємства характеризуються високим рівнем ризикованості та використанням у своїй діяльності лише деяких елементів ризик-менеджменту, тому керівництву необхідно розробити та впровадити систему управління ризиками. Адже її наявність на нафтопереробних підприємствах матиме вагоме значення для успішної та прибуткової діяльності. Побудова ефективної системи управління ризиками – це складна та громіздка робота, яка залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх факторів.

Пропонована нами система управління ризиками для нафтопереробних підприємств базується на поєднанні керуючої та керованої підсистемах та враховує процес ризик-менеджменту. Керуюча підсистема управління ризиками включає голову та членів правління підприємства, службу управління ризиками, яка поєднує групу інформаційного та методичного забезпечення та кураторів підрозділів, а також тимчасово створену групу управління антиризиковими заходами. Керована підсистема – процес ризик-менеджменту.

Розглянемо детальніше функції представників сектора управління ризиками. Вищий рівень управління ризиками, який представлений у запропонованій схемі головою та членами правління, є найбільш відповідальним за діяльність організації, а отже, і за ризик-менеджмент. Представники вказаного рівня формують політику та стратегію управління ризиками. Політика ризик-менеджменту відображає головні підходи організації до управління ризиками та ступінь його прийняття. Стратегія ризик - менеджменту – це орієнтири довгострокового плану дій, які спрямовані на досягнення цілей організації та забезпечують їх реалізацію за умов регулювання (оптимізації) ступеня ризику.

На вибір стратегії впливають фактори внутрішнього і зовнішнього середовища. На наш погляд, можливими варіантами стратегій нафтопереробних підприємств щодо управління ризиками є обережна, зважена та ризикована. Обережна стратегія передбачає передачу ризику або ж відмову від нього навіть при невеликих значеннях втрат. Зважена стратегія враховує вплив додаткових факторів та передбачає прийняття ризику при прогнозовано невеликих збитках та відмову від нього чи його передачу при збільшенні втрат. Суть ризикованої стратегії полягає у використанні процедур прийняття ризику чи його передачу навіть при прогнозовано високих розмірах збитків.

Рис. 1.- Схема взаємодії рівнів керуючої підсистеми управління ризиками

Також основними функціями представників вищого рівня ризик-менеджменту є визначення загальних напрямків управління, формулювання мети та оцінка ситуації, прогнозування стану розвитку об'єкта, ідентифікація ризиків та аналіз цінностей під ризиками, здійснення моніторингу ризиків та контролю за виконанням прийнятих рішень відповідно до обраних методів оптимізації, а також забезпечення погодженої роботи та мотивація команди сектору ризик-менеджменту, контроль функціонування системи управління ризиками тощо.

Служба управління ризиками є ядром керуючої підсистеми ризик-менеджменту, важливим завданням якої є розробка тактики та програми управління ризиками. Служба управління ризиками складається з двох підрозділів: група інформаційного та методичного забезпечення та куратори підрозділів. Куратори підрозділів координують роботу, пов'язану з процесом ризик-менеджменту, безпосередньо у визначеному відділі. До їх обов'язків входить виявлення та оцінювання факторів і рівня економічних ризиків, прогноз і аналіз можливих збитків та пошук резервів їх зниження. Вони готують вихідну інформацію по підрозділах для групи інформаційного та методичного забезпечення, яка узагальнює подану інформацію та виділяє найбільш небезпечні види ризиків для підприємства загалом. Слід зазначити, що група інформаційного та методичного забезпечення повинна займатися також формуванням та веденням інформаційних банків даних щодо факторів ризиків, моделей та методів аналізу ризикових ситуацій, алгоритмів та заходів ризик-менеджменту, обробляти цю інформацію та своєчасно забезпечувати нею суб'єктів при реалізації ними відповідних етапів процесу управління ризиками.

Тимчасово створена група управління антиризиковими заходами — нижній рівень керуючої підсистеми управління ризиками. Основними обов'язками цієї групи є розробка конкретних дій та антиризикових заходів на основі розробленої тактики та їх виконання. Разом зі службою управління ризиками група управління антиризиковими заходами оцінює та корегує результати роботи.

Для забезпечення ефективної діяльності керуючої підсистеми управління ризиками комунікація та співпраця між її рівнями повинна відбуватися також і "знизу-вгору". Таким чином, група управління антиризиковими заходами разом із керівниками підрозділів відстежують та збирають інформацію про ризикові події, їх оцінку та розвиток, на основі якої служба управління ризиками розробляє плани ризик-менеджменту для окремих підрозділів. Плани ризик-менеджменту можуть бути одноразового або ж постійного використання. Розробка та реалізація планів ризик-менеджменту для підрозділів забезпечують підвищення ефективності управління.

Розробка положення з управління ризиками для організації — це внутрішній нормативний документ, де відображено філософію підприємства і його основні стратегії щодо ризик-менеджменту, структурні одиниці підсистеми управління ризиками та розподіл повноважень між ними тощо.

Таким чином, враховуючи значимість та важливість функцій керуючої підсистеми управління ризиками, можна стверджувати про необхідність та доцільність впровадження системи управління ризиками на нафтопереробних підприємствах. Зазначимо, що сектор управління ризиками повинен періодично здійснювати комплексну оцінку ефективності системи управління ризиками, що дозволяє оцінити відповідність між розробленою системою управління ризиками та стратегічними напрямками розвитку організації.

Впровадження запропонованої системи управління ризиками на нафтопереробних підприємствах призведе до зменшення збитків та сприятиме їх успішній діяльності. Розроблена структурна схема управління ризиками повинна слугувати основою для планування організаційних заходів щодо управління ризиками та оптимізації витрат на їх здійснення.

**Гавадзин Н.О., асистент
ІФНТУНГ**

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ ШКІДЛИВИХ ВПЛИВІВ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Оцінка інвестиційних проектів щодо попередження та подолання шкідливих впливів нафтогазовидобувних підприємств повинна здійснюватися не тільки для досягнення максимальної ефективності інвестиційних ресурсів, але й для найбільш повного використання природних ресурсів нафти і газу, які є обмеженими і не відтворювальними. Оскільки природоохоронні заходи не завжди дають можливість отримати конкретний прибуток, результат цих заходів часто проявляється не одразу, а через досить тривалий період часу, нерідко позитивний результат або його частку отримує не той, хто впровадив природоохоронний захід.

Метою статті є розгляд методів оцінки ефективності природоохоронних інвестицій при розробці нафтогазових родовищ.

При економічній оцінці шкідливих впливів на довкілля, у тому числі у нафтогазовидобутку найбільшого поширення набув підхід, який ототожнює ефект від здійснення природоохоронних заходів з величиною попереджених збитків. Тобто термін «попереджені збитки» часто розглядається як синонім економічного ефекту в його специфічному прояві в сфері природокористування [1].

Розрахунок економічного ефекту від впровадження природоохоронних заходів в діяльності нафтогазовидобувних підприємств повинен проводитися з врахуванням факту залучення значних інвестиційних ресурсів, що завжди є обмеженими.

Наукою розроблено значну кількість методик і рекомендацій з економічної оцінки інвестицій [2,3,4,5]. Ці методики використовувалися для визначення економічного ефекту заходів науково-технічного прогресу, проте цілком реальним було їх використання для визначення ефективності від впровадження природоохоронних заходів.

Особливістю радянського періоду у дослідженнях оцінки збитків і платного природокористування, було те, що централізована планова система мала потребу в уніфікованому, єдиному критерії для прийняття рішень про вибір напрямків інвестиційної політики. У ролі такого критерію був прийнятий показник економічної ефективності капітальних вкладень. Під ним розуміли співвідношення річного економічного результату (росту національного доходу, прибутку підприємства) і величини капітальних вкладень, які його викликали. Як правило, зазначений показник мав характер прогнозних оцінок, а не конкретних фактичних результатів роботи [6]. Також, в даних методиках не йшлося про вимірювання результату, в чому полягала проблема. В сучасних ринкових умовах показники ефективності природоохоронних заходів, що базувались на нормативах економічної ефективності капітальних вкладень втратили можливість практично застосовуватися. Вони могли застосовуватись лише за планової економіки при контрольованості цін, та навіть в той час вони були далекі від практичних потреб.

В умовах сьогодення враховуючи умови невизначеності та високий рівень ризику фахівці спираються на ринковий досвід визначення ефективності превентивних заходів.

Проте помилково вважати бездоганними й методики, які широко відпрацьовані міжнародною практикою. Вони втрачають свою цінність без детального дослідження і врахування специфіки соціально-економічних процесів, характерних для нашої країни. Також, варто відзначити, що оцінка ефективності інвестиційних проектів має враховувати галузеві особливості. Нафтогазовидобувна промисловість відноситься до найбільш ризикових, а тому при оцінці ефективності інвестиційних проектів повинні враховуватися специфічні фактори, а саме: геологічні, хімічні, фізичні, технологічні та інші.

Теорія оцінки ефективності інвестиційних проектів поділяє методи на дві групи:

- експрес-методи;
- методи дисконтування [7, 8, 9, 10].

Перша група методів застосовується для наближеної та швидкої оцінки привабливості проектів і рекомендується до використання на ранніх етапах дослідження. Недоліком даної групи методів є співставлення різночасових витрат та поступлень як рівноцінних, а тому, як вже було сказано, їх

використовують для попередньої наближеної оцінки на стадії відбору інвестиційних проектів з ряду альтернативних.

Методи дисконтування відносяться до більш точних при оцінці ефективності інвестиційних проектів. Перевагою методу визначення дисконтованого періоду окупності є визначення того періоду, коли дисконтовані чисті грошові потоки, отримані в результаті реалізації інвестиційного проекту, прирівнюються до дисконтованих інвестиційних витрат. Метод в повній мірі враховує концепцію дисконтування, а отже впливу фактора часу. Недоліком – відзначимо труднощі прогнозування грошових потоків на наступні роки. Як вже було сказано інвестування у природоохоронні заходи не завжди дає можливість отримати конкретний прибуток, результат цих заходів часто проявляється через тривалий період часу, а чим довший період надходження грошових потоків, тим важче їх достовірно оцінити. Переоцінка чи недооцінка грошових потоків у майбутньому може призвести до ухвалення неефективного інвестиційного проекту і навпаки.

Визначення ставки дисконту в даному методі теж породжує складності. Дисконтна ставка може змінюватися з року в рік, через певні причини і ризики щодо реалізації проекту, а визначення ефективності інвестицій є достовірним тільки для тієї дисконтної ставки, яка була використана у розрахунках. При визначенні ставки норми доходу повинен враховуватися фактор ризику і пов'язана з ним невизначеність, що зумовлює доцільність застосування комплексного підходу до оцінки.

При оцінці проектів пов'язаних з розробкою чи дорозробкою нафтових та нафтогазових родовищ окрім фінансових показників неодмінно слід розглядати і технологічні показники, а саме обсяги видобутку нафти, природного та нафтового газу, конденсату, приріст коефіцієнта нафтовилучення і інші.

Невід'ємною умовою при прийнятті рішення щодо реалізації інвестиційного проекту є оцінка соціальних та екологічних наслідків, а також витрат, пов'язаних з соціальними заходами та збереженням навколишнього природного середовища. Вона доповнює економічну оцінку ефективності інвестиційних проектів.

На основі проведеного аналізу, щодо методів оцінки ефективності природоохоронних інвестицій варто виокремити питання, яке потребує подальшого розвитку, а саме – розробка методичних основ оцінки інвестиційних превентивних проектів, які повинні бути максимально наближеними до світових стандартів і враховувати соціально-еколого-економічні особливості України та специфіку нафтогазовидобувної галузі.

Література

1. Приходько М.М. Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю/ М.М. Приходько . – Івано-Франківськ : „Фоліант”, 2004. – 847 с. ISBN 966-96464-0-5.

2. Типовая методика определения экономической эффективности капитальных вложений и новой техники в народном хозяйстве СССР. – М.: Экономика, 1960. – 22с.

3. Методика определения годового экономического эффекта, полученного в результате внедрения новой техники. ГКНТ СМ. – М., 1961. – 47с.

4. методика определения экономической эффективности внедрения новой техники, механизации и автоматизации производственных процес сов в промышленности. – М.: Издательство АН СССР, 1963. – 47с.

5. Эффективность капитальных вложений (вопросы теории и практики)/Под ред.. Б .П.Плышевского. – М.: Экономика, 1972. – 247с.
6. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : Підручник. –3-тє вид., випр. і допов.- Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 367 с.
7. Оцінка ефективності інвестицій у розвідку і розробку нафтових родовищ. Монографія / За ред. Витвицького Я.С. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2006. – 248с.
8. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навч. посіб. / Т.В.Майорова. – К. : ЦУЛ, 2003. – 376 с.
9. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2002.
10. Федоренко В.Г. Инвестознавство/ В.Г.Федоренко, А.Ф. Гойко. – Підручник / за наук.ред. В. Г. Федоренка. – К.: МАУП, 2000.

**Савко О. Я., аспірант
ІФНТУНГ**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах зростання цінової та політичної нестабільності, підвищення ризиків на світових ринках нафти і газу, більшість вітчизняних підприємств не можуть об'єктивно оцінити свої можливості, намітити перспективні напрямки розвитку без належно розробленої стратегії розвитку. У зв'язку з цим, формування фінансової стратегії розвитку підприємства є особливо важливим, оскільки передбачає оцінку можливостей та перспективних напрямків розвитку, саме фінансового характеру в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Фінансова стратегія є засобом для забезпечення життєдіяльності підприємства, яка включає в себе: формування, планування, облік, аналіз та контроль за фінансовими ресурсами фірми. Вона узгоджується із завданнями та напрямками загальної стратегії розвитку підприємства і повинна корегуватися при зміні екзогенних чи ендогенних чинників.

Базовими організаційними принципами побудови фінансової стратегії розвитку на думку Н. Горицької [4] є:

- поточне і перспективне фінансове планування, яке визначає на перспективу всі надходження грошових коштів підприємства і основні напрямки їх використання;
- централізація фінансових ресурсів, які забезпечують маневреність фінансовими ресурсами, їх концентрацію на основних напрямках виробничо – господарської діяльності;
- формування фінансових резервів, які забезпечують стійкість діяльності підприємства в умовах можливих коливань кон'юнктури ринку;
- обов'язкове виконання фінансових зобов'язань перед партнерами;
- розробку обліково – фінансової і амортизаційної політики підприємства;
- організацію і ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності по підприємству у відповідності з діючими нормами та правилами згідно вимог нормативних документів;
- фінансовий аналіз та контроль діяльності підприємства.

Розробка фінансової стратегії розвитку неможлива без врахування специфіки діяльності господарюючого суб'єкта, особливостей формування його дохідної частини та напрямків використання фінансових ресурсів. Для газотранспортних підприємств особливими умовами при розробці фінансової стратегії повинні стати:

- регульований механізм ціноутворення на тарифи;
- демонополізація газотранспортного ринку;
- орієнтація на впровадження енергозберігаючих технологій;
- впровадження інноваційних рішень;
- залучення капіталу.

При цьому виникає необхідність у належному фінансуванні витрат щодо забезпечення захисту та безпеки роботи газотранспортної мережі, пошуку шляхів зменшення витрат поточної діяльності та втрат природного газу в газотранспортній системі для здійснення інвестиційних проектів, залучення централізованих фінансових ресурсів, у т.ч. державних, корпоративних, зовнішніх тощо.

Фінансова стратегія передбачає два основні напрямки – пошук джерел фінансування та визначення об'єктів фінансування [3]. Дослідження показують, що стратегічні рішення у технічному, соціальному та управлінському напрямках, які мають часові рамки та відповідають за виконання певного завдання, формують проект розвитку підприємства і є об'єктом фінансування.

Фінансова стратегія охоплює всі форми фінансової діяльності підприємства, а саме : оптимізацію основних та оборотних засобів, формування та розподіл прибутку, грошові розрахунки, інвестиційну політику [5]. Зокрема, для газопостачальних, газорозподільних та газотранспортних підприємств основними напрямками інвестиційних програм є: реконструкція, модернізація та розвиток основних засобів і інших активів компаній. Фінансування таких програм здійснюється у повному обсязі за рахунок амортизаційних відрахувань, певної частки прибутку та інших джерел фінансування до яких належать, кошти отримані від здійснення діяльності, пов'язаної та не пов'язаної з ліцензованим видом діяльності; операційних витрат підприємств; залучені та/або запозичені кошти за погодженням з Національною комісією регулювання електроенергетики [2].

В сучасних умовах інвестиції за рахунок акумулювання власних коштів підприємств забезпечують тільки незначну частину необхідних для розвитку діяльності грошових надходжень. Так, вартість основних засобів зазначених підприємств суттєво знизилась через тривалий термін експлуатації, зменшилась і сума амортизаційних відрахувань.

Аналіз існуючої газотранспортної системи України дає підстави стверджувати, що вона характеризується високим рівнем моральної та фізичної зношеності технологічного обладнання та устаткування, низькою ефективністю роботи газоперекачувальних агрегатів компресорних станцій. На сьогодні близько 70 відсотків загальної довжини газопроводів та близько 80 відсотків газоперекачувальних агрегатів компресорних станцій відпрацювали понад 20 років [1].

Отже, можна зробити наступні висновки:

1. Фінансова стратегія є невід'ємною складовою та надзвичайно важливим елементом у стратегічному управлінні компанії. Вона повинна корегуватися із змінами зовнішнього і внутрішнього середовища фірми та

узгоджуватись і відповідати цілям, напрямкам, завданням формування загальної стратегії розвитку підприємства.

2. Фінансова стратегія газотранспортних підприємств повинна формуватись з врахуванням специфіки, умов та форм фінансової діяльності для підприємств даної галузі.

3. При формування фінансової стратегії розвитку газотранспортних підприємств слід включати основні напрямки інвестиційних програм щодо реконструкції, модернізації, розвитку основних засобів та інших активів компаній для забезпечення надійності і безаварійності експлуатації газових мереж .

Література:

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009 – 2015 роки» від 21.10.2009 року. - № 1417- р.

2. Постанова НКРЕ «Порядок формування інвестиційних програм газопостачальних, газорозподільних та газотранспортних підприємств» від 17.03.2011 року. - №358.

3. Веретенникова Г. Теоретичні засади процесу формування фінансової стратегії // Наука молода. – 2004. - № 2.- С. 15-19.

4. Горицкая Н. Финансовая стратегия: финансовые технологии / Н. Горицкая // Финансовый директор. – 2005. - № 11. – С. 74-79.

5. Фінансовий менеджмент: конспект лекцій / А.М. Поддєрьогін // КНЕУ режим доступу [http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-726.htm]

**Запухляк І. Б., к.е.н.,
доцент кафедри організації
праці і виробництва
ІФНТУНГ
м.Івано-Франківськ**

ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ФАКТОР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ГАЗОТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Функціонування підприємства в сучасних умовах, як правило, розглядається в контексті концепції сталого розвитку, основними принципами якого є: раціональне використання усіх видів природних ресурсів та збереження їх для майбутніх поколінь; покращення стану навколишнього середовища; економічне зростання, функціонування ефективної економіки та раціональне споживання енерго- та матеріальних ресурсів [7, с. 245].

Враховуючи природну обмеженість ПЕР, значні втрати енергії, що мають місце не тільки при споживанні енергії, але й під час її виробництва, транспортування та перетворення, енергозбереження відіграє вагомий роль в активізації факторів розвитку як на мікро -, так і на макрорівнях.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває енергозбереження у формі раціонального (доцільного, вдосконаленого) використання ПЕР. Саме завдяки раціональному використанню ПЕР можна досягти того ж корисного ефекту при менших енерговитратах чи отримати більший ефект без додаткових енерговитрат, що варто розглядати як заощадження (зменшення

витрат, можливість збереження внаслідок дбайливого використання) енергоресурсів.

Недостатня забезпеченість енергоресурсами та одночасно висока енерговитратність вітчизняного виробництва об'єктивно посилює енергетичну залежність України від інших країн світу та знижує конкурентоспроможність вітчизняної економіки. За таких умов енергозбереження виступає не лише одним з визначальних факторів розвитку вітчизняних підприємств, але й економічної безпеки країни, як з точки зору зменшення залежності від імпорту поставок ПЕР, так і вирішення проблеми платоспроможного попиту на ці ресурси. Завдяки енергозбереженню в умовах дефіциту ПЕР можна частково задовольнити потребу в останніх за рахунок їх економії, оскільки саме величина економії ПЕР і буде результатом реалізації заходів з енергозбереження.

На сьогодні основним енергоносієм в Україні є природний газ, частка якого у структурі використання первинних ПЕР займає – 41%; вугілля – 19%; нафта – 19%, уран – 17%, при цьому тільки на 24-27% забезпечується потреба природного газу за рахунок власного видобутку [5]. За прогнозованими значеннями очікується зростання потреби природного газу до 2030 р. до рівня 86,65 млрд. куб. м., що майже на 20% більше сьогоdnішнього обсягу споживання [2, с.18]. З огляду на вичерпність покладів природного газу та значну залежність національної економіки від зовнішніх постачальників даного виду енергоресурсу, дефіциту між потребами та видобутком власного природного газу в Україні, особливої уваги набуває зменшення питомого споживання природного газу шляхом забезпечення раціонального його споживання, заміни іншими видами ПЕР тощо.

Природний газ проходить певний життєвий цикл від видобутку до його споживання, при цьому на кожному з етапів мають місце витрати та втрати даного енергоресурсу (рис. 1).

Виробничо-технологічні витрати та втрати газу:

Рис. 1.- Розподіл виробничо-технологічних витрат та втрат природного газу за стадіями життєвого циклу

Джерело: складено та розраховано автором на основі: [3, с. 15; 4, с. 4-5].

Наведені вище дані підтверджують необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності споживання природного газу, усунення втрат, підвищення техніко-технологічного рівня його видобутку, транспортування

та розподілу, зокрема на підприємствах вітчизняної газотранспортної системи, як однієї з найпотужніших споживачів газу.

Можна умовно виділити техніко-технологічний, економічний, екологічний та соціальний аспекти процесу енергозбереження. З одного боку, застосування сучасних технологій транспортування природного газу, модернізація, реконструкція та впровадження енергоефективної техніки, оптимальне завантаження газотранспортної системи та підвищення рівня автоматизації даного процесу та ін. дозволить досягти раціонального використання ПЕР в процесі транспортування природного газу, а з іншого, - внаслідок реалізації енергозберігаючих заходів отримаємо не тільки економію ПЕР на одиницю кінцевого продукту, але й підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, покращення системи обліку ПЕР тощо.

При цьому, економічний результат енергозберігаючих заходів оцінюється підвищенням ефективності використання ПЕР, зниженням собівартості транспортування газу, отриманням додаткового обсягу транспортованого газу; екологічний - збереженням природних ресурсів, зменшенням забруднення довкілля; соціальний - покращенням умов праці та життєдіяльності людей тощо.

В умовах, що склались, виникає об'єктивна необхідність активної розробки та втілення енергозберігаючої політики як на рівні держави, галузі, регіону, так і підприємства та індивідуального споживача. Нераціональне використання ПЕР, в тому числі природного газу, має місце через виникнення прямих втрат енергоресурсів, їх марнотратного витрачання та використання понад встановлені норми. На сьогодні низька ефективність використання ПЕР зумовлена як структурою виробництва країни, необхідністю технологічного переозброєння підприємств, потребою модернізувати чи закрити певні технологічні процеси, так і недосконалістю законодавства з енергозбереження, потребою переглянути норми витрат ПЕР та створити сприятливі умови для зацікавлення підприємств у економії енергоресурсів та ін. Не виключенням є і вітчизняні газотранспортні підприємства, від надійності та ефективності діяльності яких, значною мірою залежить енергозабезпеченість як економіки нашої країни, так і сусідніх держав. Саме енергозбереження в умовах дефіциту ПЕР та постійного зростання цін відіграє вагомую роль в активізації факторів розвитку як на мікро-, так і на макрорівні.

Література

1. Приходько М. М. Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю / М. М. Приходько, М. М. Приходько (молодший). — Івано-Франківськ : „Фоліант”, 2004. — 847 с.

2. Теплов Л. Втеча від газу / Леонід Теплов, Людмила Кміть // Газ & Нафта. — 2009. — №2. — С. 16-20.

3. Теплов Л. Хто втрачає.., ніхто не знаходить / Леонід Теплов // Газ & Нафта. Енергетичний бюлетень. — 2005. — №12. — С.14-19.

4. Тищук О. Вигнання з раю / О. Тищук // Газ & Нафта. Енергетичний бюлетень. — 2008. — №1. — С. 2-5.

5. Шидловський А. К. Енергетичні ресурси та потоки / [А. К. Шидловський, Ю. О. Віхорєв та ін.]. — К. : Українські енциклопедичні знання: Видавництво ТОВ „Дредноут”, 2003. — 469 с. — (НАН України, П-во „Укренергозбереження”).

6. Экономия энергии – новый энергетический источник / пер. с нем. под ред. В. А. Кирова. — М. : Прогресс, 1982. — 384 с.

СТРАТЕГІЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОМИСЛОВОЇ БЕЗПЕКИ НА НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Проблема формування ефективної системи управління промисловою безпекою (СУПБ) на підприємствах нафтогазовидобувної галузі вимагає розробки нових комплексних підходів, зважаючи на важливість систематичної ідентифікації небезпеки на виробництві, попередження нещасних випадків, травматизму, аварійних станів технологічних процесів. Зміна у ставленні до проблеми промислової безпеки означає найперше вироблення її концептуальних та методологічних засад. Існує необхідність трансформації традиційних схем управління промисловою безпекою на основі застосування прогресивних технологій, створення комбінованих технологічних систем, перебудови системи підготовки кадрів, у тому числі і фахівців з промислової безпеки, удосконалення схем контролю за виконанням заходів із забезпечення промислової безпеки праці. Особлива важливість формування СУПБ обумовлюється тим, що дана проблема відноситься до стратегічних, від успішного вирішення якої залежить надійність та безпека підприємства в цілому, що зумовлює значний економічний та соціальний ефект.

Сьогодні низка підприємств України впроваджує систему управління промислової безпеки і здоров'я OHSAS (Occupation Health and Safety Assessment Series). Створення на підприємстві СУПБ, яка відповідає світовим стандартам, та її сертифікація акредитованим органом сприяє зміцненню його позицій на ринку і дає нові можливості для безпечної роботи, забезпечуючи таким чином конкурентну перевагу. Тривала успішна діяльність підприємства визначається його можливістю не тільки постійно покращувати свою продукцію чи якість робіт або послуг, а й вдосконалювати системи збереження здоров'я людей і середовища, в якому вони живуть і працюють.

Дослідження показують, що системи промислової безпеки праці нафтогазовидобувних підприємств повинні проектуватись як такі, що здатні забезпечити захист працівників від небезпечних і шкідливих виробничих чинників, які генеруються технологічними процесами виробництва, з необхідним рівнем надійності або з допустимим рівнем ризику.

При забезпеченні промислової безпеки на нафтогазовидобувних підприємствах особливої уваги потребує вирішення таких проблем:

- вдосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення промислової та пожежної безпеки, охорони праці;
- приведення нормативної документації підприємств у відповідність з вимогами міжнародних стандартів;
- технічне вдосконалення виробництва, впровадження нового обладнання, приладів контролю, засобів автоматизації та комп'ютеризації для забезпечення промислової, пожежної, радіаційної безпеки, поліпшення умов і охорони праці працівників;
- забезпечення контролю над виробничими ризиками шляхом їх ідентифікації, атестації робочих місць, розробки декларацій безпеки;
- вдосконалення системи забезпечення працівників засобами їх

індивідуального захисту, санітарно-побутовим та лікувально-профілактичним обладнанням;

- підвищення якості навчання, підготовці та підвищенню кваліфікації працівників в галузі промислової безпеки і охорони праці;

- проведення комплексу заходів щодо попередження надзвичайних ситуацій і готовності, у разі виникнення таких, до їх ліквідації.

Серед стратегічних заходів, спрямованих на вирішення проблем забезпечення промислової безпеки на нафтогазовидобувних підприємствах, необхідно виокремити наступні:

- планування системних заходів щодо належного забезпечення промислової та пожежної безпеки, поліпшення умов і охорони праці та захисту працюючих від надзвичайних ситуацій на всіх рівнях;

- ідентифікація виробничих ризиків і оцінка їх впливу на виробничий травматизм та професійні захворювання;

- реалізація заходів промислової безпеки на робочих місцях, включаючи медичне обслуговування, профілактику захворюваності, турботу про здоров'я працівників, забезпечення необхідними засобами колективного та індивідуального захисту;

- проведення періодичної атестації робочих місць, систематичного аудиту промислової безпеки і охорони праці;

- забезпечення захисту від шкідливих чинників;

- безперервне комплексне вдосконалення промислової, пожежної безпеки та охорони праці;

- періодичне оцінювання результатів впровадження заходів, повторна оцінка ризиків і постійне врахування пропозицій працівників та досягнень передового досвіду з цих питань;

- активізація ініціативно-творчого потенціалу працівників на розробку ефективних пропозицій, спрямованих на зниження виробничих ризиків, поліпшення умов праці, профілактику травматизму і професійних захворювань;

- проведення постійного моніторингу поточних результатів та вже здійснених у цьому плані заходів.

Попович В. В.
ДПА, м. Івано-Франківськ
Мацьків Р. Т.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

КІЛЬКІСНА ОЦІНКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ ІВАНО- ФРАНКІВЩИНИ

Діяльність підприємств нафтогазового комплексу відіграє чи не найбільшу роль у процесі промислового розвитку Івано-Франківської області. Водночас, зазначені структури сприяють функціонуванню соціальної інфраструктури регіону, реалізуючи відповідні соціальні функції в межах концепції соціальної відповідальності.

Як і виробнича, така діяльність потребує відповідної оцінки. Беручи за основу модель А. Керролла [1], соціальну відповідальність базового рівня (тобто економічну і правову) доцільно оцінювати кількісними показниками.

Відповідно, перш за все, необхідно наголосити, що нафтогазові підприємства забезпечують значною мірою наповнення місцевих бюджетів. Підтвердженням цього є дані, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Вклад нафтогазових підприємств Івано-Франківської області у надходження до місцевих бюджетів відповідних рівнів*

Роки Підприємство	2007		2008		2009		2010	
	Частка подат кових надто джень у загаль ному обсязі дохо дів, %	Частка плати за землю, %	Частка подат кових надто джень у загаль ному обсязі дохо дів, %	Частка плати за землю, %	Частка подат кових надто джень у загаль ному обсязі дохо дів, %	Частка плати за землю, %	Частка подат кових надто джень у загаль ному обсязі дохо дів, %	Частка плати за землю, %
НГВУ "Долинанафтога"	34,43	97,42	32,46	90,54	34,76	86,73	19,33	5,78
НГВУ "Надвірнанафтогаз"	21,00	39,74	18,52	34,38	19,88	38,85	17,96	2,93
УМГ "Прикарпаттрансгаз"	0,88	0,30	1,80	1,05	4,94	1,06	4,95	0,06
Науково-дослідний і проектний інститут ПАТ "Укрнафта"	0,81	0,14	0,88	0,10	1,03	0,17	1,07	0,01

* За даними Івано-Франківської ДПА та Головного управління економіки Івано-Франківської обласної державної адміністрації

Якщо аналізувати зокрема надходження від підприємств, які є структурними підрозділами ПАТ "Укрнафта" (НГВУ "Долинанафтогаз", Прикарпатське УБР, Тампонажне управління, Долинський газопереробний завод) та ДАТ "Укрспецтрансгаз", які здійснюють свою діяльність у Долинському районі, то від них у 2009 році до Зведеного бюджету надійшло 428,3 млн. грн., до державного бюджету – 394,2 млн. грн., до місцевих бюджетів – 34,2 млн. грн., що становили відповідно 90,1 %; 95,7 % та 51,2 % до бюджету району.

Загалом, серед трансрегіональних господарюючих структур, які входять у склад НАК "Нафтогаз України", діяльність ПАТ "Укрнафта" практично найширше представлена на території Івано-Франківської області. Також саме це товариство активно співпрацює з Івано-Франківською облдержадміністрацією у сфері соціальної відповідальності через такий механізм: щороку в адміністрації на основі пропозицій, поданих з районів, де здійснюється видобування нафти і газу підприємствами ПАТ "Укрнафта", складають попередній перелік об'єктів соціально-економічного та соціально-культурного призначення, що потребують фінансування. Виходячи із цих даних, обласна державна адміністрація укладає угоду про співпрацю з ПАТ

“Укрнафта”, відповідно до якої у 2006 році товариством було виділено 2 млн. 550 тис.грн., у 2007 році – 3 млн. 250 тис.грн., у 2008 році – 6 млн. 840 тис.грн. У 2009 році потреби соціально-економічного розвитку районів було профінансовано за участі ПАТ “Укрнафта”, за узгодженням з облдержадміністрацією, на 7 млн. 900 тис.грн. Обсяг виконання угод головно залежить від економічної ситуації, однак, як видно із приведеної динаміки, він щороку зростає. При цьому зростає не лише абсолютна величини, а й їх частка у прибутку компанії (рис. 1).

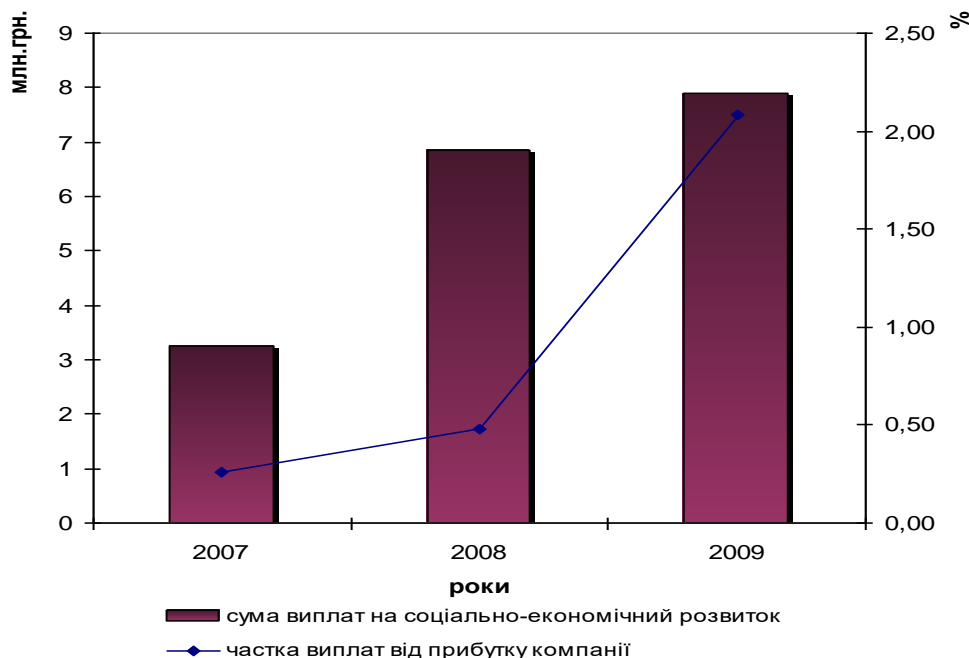

Рис. 1.- Виплати ПАТ “Укрнафта” на соціально-економічний розвиток районів Івано-Франківської області*

* Джерело: складено на основі [2]; за даними Головного управління економіки Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

Тому передбачається, що практика укладання угод про співпрацю між Івано-Франківською облдержадміністрацією та ПАТ “Укрнафта” набуде постійного характеру.

В межах концепції соціальної відповідальності реалізуються благодійні заходи і окремими нафтогазовими підприємствами. Зокрема, на ПАТ “Нафтохімік Прикарпаття” існує спеціальний цех, де працюють інваліди. Також нафтопереробним заводом періодично надається спонсорська допомога малозабезпеченим громадянам та релігійним громадам. Окрім цього, завод утримує дитячий садочок, будинок відпочинку в місті Яремче, басейн та спорткомплекс.

Аналогічну діяльність щодо надання благодійної допомоги місцевим громадам, підтримання соціальної інфраструктури відповідних територій тощо здійснюють і НГВУ “Долина нафтогаз”, НГВУ “Надвірнанфтогаз” та інші підприємства нафтогазового комплексу Івано-Франківської області.

Проведений аналіз засвідчує позитивні тенденції реалізації концепції соціальної відповідальності підприємствами нафтогазового комплексу.

Література

1. Carroll Archie B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, "Business Horizons" Vol. 34, #4 July-August, 1991, p. 39-48. – Режим доступу: <http://bas.sagepub.com/cgi/content/refs/38/3/268>

2. Фінансові показники ВАТ "Укрнафта". – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/reestr/?kod=00135390&tab=2&lang=ua>

Писар Надія Богданівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри теоретичної
і прикладної економіки
Прикарпатського
національного
університету імені Василя
Стефаніка
м. Івано-Франківськ

ПОЛІТИКА ЦІНОУТВОРЕННЯ У ГАЗОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Наслідки різкого підвищення цін на стратегічний товар – газ, частка якого складає 45 % у паливно-енергетичному балансі України мають хвилеподібний характер і зумовили вплив на макроекономічні показники України. Як відомо, стрибок цін викликає зниження попиту на товар, та зростання собівартості продукції при його переробці, що скорочує попит на продукцію, відповідно, гальмує економічний розвиток, знижує прибутковість виробництв і через це – надходження до бюджету. Безпосередня реакція на стрибок цін зумовлює необхідність відновлення купівельної спроможності населення – підвищення заробітної плати, що, у свою чергу, призводить до прискорення інфляції та нового кола зростання цін, що формує друге коло наслідків і масштабніше гальмування економічного розвитку.

Як правило, тимчасова втрата координуючої функції цін навіть по одній товарній позиції (сегменту ринку) викликає напруження на інших його сегментах внаслідок, зокрема, порушення або затримки взаєморозрахунків, що, у свою чергу, може викликати непередбачувані цінові коливання й руйнування сталості системи в цілому або ж на окремих (але більш значущих) її сегментах.

Сьогоднішній стан газової промисловості України засвідчує, що пріоритетними навіть у державному управлінні цим сектором вітчизняної економіки досить часто є відомчі, корпоративні, а не національні інтереси.

Зростання рівня паливно-енергетичної незалежності країни має бути однією із стратегічних цілей державної енергетичної політики України на найближче і на перспективу. Тому, розвиток газової промисловості потребує інноваційного раціонального підходу до її функціонування з урахуванням економічно логічних та соціальних критеріїв ефективності.

Урахування всіх цих обставин можна забезпечити тільки за допомогою, державного втручання в процеси ціноутворення шляхом розроблення відповідної цінової політики, яка є складовою частиною загальної економічної і соціальної політики. Дану тезу сьогодні "важко" підтвердити так як ціна на газ стрімко зростає, тягнучи за собою вище перелічену хвилю

негативних наслідків, в тому числі і неспроможність сплати комунальних послуг населенням, оскільки темпи зростання ціни на газ перевищують темпи зростання середньомісячної заробітної плати населення,

Така ситуація склалася тому, що з самого початку реформ чіткого уявлення про цілі та методи державного регулювання цін в економіці, яка трансформується, в керівництва країни не було через відсутність теоретичних розробок з цього питання. Реформатори поклали ціноутворення на ринок і не допускають будь-якого втручання держави в цей процес. Вони не відступають від своїх позицій навіть сьогодні, коли проблема цін стала в центрі уваги всього світу, у тому числі в країнах з традиційною ринковою господарською системою.

Змінити цю ситуацію повинна цінова політика, яка системно узгоджується з політикою доходів, податковою, кредитно-грошовою та іншими ланками економічної політики, а дотримання визначених нормативними актами і документами вимог до формування, встановлення та використання цін за умов регульованої економіки має бути принциповим підходом державної дисципліни.

В Україні проводиться політика вирівнювання цін на продукцію на внутрішньому ринку до рівня світових. Але криза наочно показала, наскільки недосконалою практикою копіювання цін іншого ринку з відмінними від українського співвідношеннями попиту і пропозиції і іншими масштабами платоспроможного попиту.

Тому необхідно розробити державну цінову політику газового сектору економіки України з відмовою від орієнтації на світові ціни у внутрішньому ціноутворенні, що в умовах кризи є життєво важливим.

При визначенні оптимальних шляхів адаптації вітчизняної газової промисловості до глобальних тенденцій розвитку кон'юнктури світового та європейського ринків треба обов'язково виходити з вимоги забезпечення належного виконання цією галуззю відповідних економічних та інших суспільних функцій у господарстві України.

До таких функцій газової промисловості слід віднести:

- забезпечення потреб України у природному та скрапленому газі в контексті вимог національної безпеки;
- фінансовий внесок цієї галузі до доходної частини державного та місцевих бюджетів;
- забезпечення процесу економічного відтворення у вітчизняному газовому комплексі, що вимагає ефективної цінової, податкової та інвестиційної політики в Україні.

Для вирішення соціально-економічних проблем країни необхідно розробити концепцію державної цінової політики, яка б базувалася на таких принципах:

- відновлення відтворювальної функції цін;
- орієнтація цін на реалізацію конституційно закріпленого статусу України як соціальної держави;
- надання цінам стимулюючої функції з метою прискорення технічного розвитку і зростання ефективності виробництва;
- здійснення антиінфляційної політики, яка не перешкоджає економічному зростанню країни;
- проведення кредитної політики, спрямованої на усунення дефіцитів і диспропорцій.

Високий рівень виконання вище перелічених функцій і буде визначатися станом готовності національної економіки щодо протистояння

дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх чинників, що створюють загрозу незалежній політиці держави у сфері енергозабезпечення національного господарства (економіки та населення).

Політика ціноутворення є складовою частиною соціальної політики України, тому для захисту вітчизняного споживача необхідно побудувати власну цінову базу з відмовою від орієнтації внутрішнього ринку на світові ціни.

Для виходу з енергетичної кризи необхідно вже у найближчий час визначитись в питаннях формування енергетичної політики на базі чітко сформульованої соціально-економічної концепції розвитку України.

Основним завданням формування енергетичної політики України із стратегічним напрямом зростання рівня енергетичної незалежності є надійне забезпечення потреб країни у паливно-енергетичних ресурсах при прийнятних для суспільства цінах, що приведе до сталого зростання економіки.

Пріоритети України в паливно-енергетичному комплексі мають бути спрямовані на реалізацію чіткої, обґрунтованої стратегії його реформування і розвитку, яка була б тісно пов'язана зі стратегією економічного розвитку держави.

Можна стверджувати, що розвиток вітчизняного газотранспортного комплексу в аспекті заходів щодо власного видобутку газу призведе до стрімкого зростання рівня енергетичної незалежності України, а результати фінансового оздоровлення газового сектору, політична воля та єдність і цілеспрямованість української енергетичної політики можуть виявитися ключовими чинниками оздоровлення найближчими роками вітчизняної економіки.

**Палійчук У. Ю.,
Петренко В. П., д. е. н., проф.
Івано-Франківський НТУ нафти і газу**

ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ШЛЯХІВ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Використання альтернативних джерел енергії стало однією із характерних ознак сучасного суспільства, яке, вбачаючи недалеко перспективу вичерпання традиційних запасів вуглеводневої сировини, перебуває в пошуку можливих альтернатив енергетичного забезпечення свого стратегічного розвитку.

Розуміючи під альтернативним джерелом енергії будь-який спосіб і його технічне вирішення для отримання електричної енергії без використання традиційних перетворювачів вуглеводнів (нафта, природний газ, вугілля), можна прийти до висновку, що до альтернативної енергетики належать: вітроенергетика, геліоенергетика (використання енергії Сонця), альтернативна гідроенергетика (приливні, хвильові електростанції, використання енергії малих рік), енергетика утилізації біомаси, геотермальна енергетика.

Хоча з наведеної низки альтернативних джерел отримання енергії заслуговують на увагу всі без виключення, вважаємо за необхідне наголосити на значному потенціалі геотермальної енергії, яку можна і слід ефективно

використовувати для опалення, гарячого водопостачання і виробництва електроенергії. Цей тип енергії успішно використовується у таких країнах як США, Ісландії, Новій Зеландії, Франції, Угорщині та ін.

Особливий інтерес з точки зору поставленого в даному дослідженні завдання – диверсифікації господарської діяльності нафтогазовидобувних підприємств України – викликає технологія використання глибинних геотермальних зондів. Вперше ця технологія була використана у Швейцарії на початку 90-х років минулого століття. Її особливістю слід вважати можливість використання старих свердловин, які свого часу будувались для пошуку і видобутку нафти і природного газу. З 1994 року у м. Пренцлау (Бранденбург, ФРН) успішно експлуатується бувша свердловина глибиною майже 3000 м, переобладнана в глибинний геотермальний зонд. Якщо врахувати, що на балансі нафтогазовидобувних підприємств знаходяться свердловини з різних причин виведені з експлуатації, то стає цілком очевидною актуальність і науково-практичний потенціал дослідження і визначення можливостей і умов їх використання шляхом переобладнання в джерела альтернативної енергетики. При цьому, дослідженню підлягає комплекс взаємопов'язаних техніко-технологічних, фінансово-економічних і організаційно-юридичних питань, позитивне вирішення яких дозволить нафтогазовидобувним підприємствам диверсифікувати виробництво і джерела отримання додаткових доходів від постачання споживачам електричної і теплової енергії.

Вольський В.В.

Голова правління ПАТ «Львівгаз»

Кравчук С.М.

Перший заступник голови правління ПАТ «Львівгаз»

Пожалюк В.П.

Директор Волочиської філії ПАТ «Хмельницькгаз»

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БЮДЖЕТУВАННЯ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проведення державою економічних реформ створило умови для підвищення активності всіх суб'єктів ринкової економіки шляхом зміни політики цін, стимулювання банківської діяльності, розвитку ринку цінних паперів та ін. На перший план виходять проблеми розробки нових концепцій управління, регулювання, планування, вирішення яких неможливе без гнучкого розвитку підприємства. Обмеженість фінансових ресурсів посилює роль правдивого вибору пріоритетів економічної політики. В таких умовах господарювання стало неможливим без формування бюджету як основного інструменту гнучкого управління підприємством, що забезпечує точною, повною та своєчасною інформацією вище керівництво.

Але на сьогоднішній момент вважається, що приблизно на половині підприємств України система бюджетування неефективна, зокрема на думку Онищенко С.В. неефективність реального застосування системи бюджетування виявляється через певні причини [1]:

- слабка структурованість вітчизняних підприємств створює проблеми при запровадженні системи бюджетування, оскільки виникають труднощі визначення функціональної відповідальності підрозділів за певні статті бюджетів;

- недостатність уваги до управлінського аспекту системи бюджетування. Запровадження системи бюджетування повинно супроводжуватися розробкою ефективної системи мотивації працівників підприємства щодо виконання бюджетних показників.

Подібна ситуація є серйозною проблемою, тому що бюджет підприємства – це основа для прийняття оперативних управлінських рішень. Невиконання бюджету може означати порушення усіх планів підприємства: виробництва, продажу, виплати заробітної плати, податків та ін. В остаточному підсумку це приводить до невиконання основного плану будь-якого підприємства - стратегії розвитку [2].

Як у промислового підприємства, так і у газорозподільного існують свої особливості бюджетування, однак для цього спочатку необхідно визначитися з поняттям “газорозподільного підприємства” взагалі.

Відповідно до “Порядку доступу до газотранспортної системи” [3] газорозподільним підприємством вважається підприємство, що здійснює транспортування природного газу газорозподільними мережами безпосередньо споживачам, і у якого газорозподільні мережі та інші виробничі об’єкти перебувають на правах власності чи на інших законних підставах.

Експлуатація розподільних мереж здійснюється відкритими акціонерними товариствами з газифікації та газопостачання, що мають ідентичну структуру і діють в усіх регіонах України у відповідності із діючим законодавством .

Слід зазначити, що в той же час газорозподільні підприємства розглядають як комунальні підприємства, оскільки вони займаються побутовим обслуговуванням населення того міста, на території якого вони знаходяться. При цьому газорозподільні підприємства відносяться до галузі комунального господарства, в якій праця є продуктивною незалежно від форми її втілення (в матеріальній продукції або в послугах) і результатом якої є заново створена вартість (водо-, газо забезпечення).

У зв’язку з цим вони мають специфічні особливості: не створюють матеріальної продукції, але їх не можна віднести до невиробничої сфери, бо послуги надаються переважно підприємствам виробничої сфери, і сам процес надання послуг створює вартість; розмір та умови експлуатації залежать від розміру та типу території, що обслуговується; структура основних фондів, де переважають передавальні пристрої; безперервний процес виробництва; висока питома вага коштів в розрахунках в загальній сумі коштів; період, що відокремлює процес виробництва та процес споживання послуги дуже короткий.

Тому можна говорити, що газорозподільні підприємства здійснюють реалізацію виробничих послуг, під якими можна розуміти види робіт у виробничій діяльності підприємства (виробника) на основі добровільної взаємодії між виробником та споживачем, у процесі якої може створюватися матеріальний продукт або поліпшуватися якість чи споживча вартість існуючого матеріального продукту, а результати виражаються в корисному ефекті, вигоді, задоволенні потреб споживачів (підприємства).

Виходячи з цього визначення можна запропонувати аналіз відповідності послуг газорозподільного підприємства ознакам виробничої послуги: вид робіт, добровільна взаємодія, процес, результат (табл. 1).

Таблиця 1
Аналіз відповідності послуг газорозподільного підприємства ознакам виробничої послуги

Ознаки виробничої послуги			
Види робіт	Добровільна взаємодія	Процес	Результат
Будівництво газопроводів		Побудований газопровід	Задоволення потреб споживачів
Установка лічильників газу		Встановлений лічильник	Задоволення потреб споживачів
Ремонт та встановлення газових приладів		Встановлений газовий прилад Відремонтований газовий прилад	Задоволення потреб споживачів
Газифікація квартир		Газифікована квартира	Задоволення потреб споживачів
Проектні роботи		Розроблений проект	Задоволення потреб споживачів
Транспортування природного газу організаціям та населенню		Використовується природний газ для подальшого виробництва (сам процес виробництва створює вартість) Кінцеве користування природним газом населенням	Задоволення потреб споживачів
Повірка газових лічильників		Покращення якості обліку газу	Задоволення потреб споживачів

З табл. 1 видно, що послуги газорозподільних підприємств співпадають з ознаками виробничої послуги, тому слід говорити про газорозподільні підприємства як продуцентів виробничої послуги.

Діяльність газорозподільних підприємств щодо надання виробничих послуг, повинен відображати показник, який є визначальним саме для даного виду підприємств та характеризує якість, ефективність його діяльності.

Виходячи з різноманітності послуг, що надаються, слід вибрати найбільш широку, та ту, що в повній мірі характеризує їх діяльність. З вищенаведеного переліку послуги щодо будівництва газопроводів, газифікації квартир, ремонту та повірці лічильників, проектних робіт, ремонту та встановленню газових приладів можуть надаватися не лише газорозподільними підприємствами, а й підприємствами, що мають ліцензію на здійснення даної діяльності. Лише транспортування природного газу є монопольним видом діяльності. Тому необхідно визначити показники, які б характеризували саме цей вид діяльності. У його якості виступає рівень комерційних втрат природного газу (рівень негативного розбалансування природного газу). Саме він, на погляд авторів, лежить в основі оцінки ефективності діяльності підприємства та його системи бюджетування. Важливим показником для підприємств даного типу є рівень оплати за надані виробничі послуги споживачами, від якого залежить ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства.

Стосовно інших мережевих господарств, то показник, аналогічний показнику рівня комерційних втрат, характерний для них також, в силу того, що вони здійснюють транспортування (тепла, води, електроенергії), тобто надають виробничу послугу транспортного характеру.

Відповідно, на думку авторів необхідно для кожного визначеного об'єкту сформулювати перелік бюджетів, які будуть складатися, і для кожного з визначеного бюджету запропонувати найсприйнятливіший підхід та метод для побудови даного бюджету. Дана процедура повинна полегшити процес

складання бюджетів і сприяти уніфікації та консолідації бюджетного процесу на всіх газорозподільних підприємствах.

Література

1. Онищенко С.В. Упровадження бюджетування на вітчизняних підприємствах //Фінанси України.-2003.-№4. - с. 45-51.
2. Вінниченко М.М. Оцінка ризику у бюджетуванні //Фінанси України.-2003.-№7. – с. 90-97.
3. Наказ НАК “Нафтогаз України” Порядок доступу до газотранспортної системи від 26.03.2001р. №79.

Кісь С.Я.
к. е. н, ІФНТУНГ
Ільницький Д.Є.
заступник фінансового директора ПАТ „Прикарпаттяобленерго”
Мельницький М.М.
випускник ІПО ІФНТУНГ

ДО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТРАНСПОРТУ ГАЗУ

В українському законодавстві поняття енергозбереження визначено як діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів [1]. Зважаючи на те, що газотранспортна галузь України займає важливе місце в структурі національного господарства та є однією з найбільш енергоємних в світі, питання ефективного використання енергетичних ресурсів підприємствами галузі є достатньо актуальним і вимагає ґрунтовних теоретичних та практичних досліджень.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин, які характеризуються високим рівнем конкуренції, підприємствам, які займаються транспортуванням та зберіганням газу необхідно використовувати такі підходи до управління діяльністю, які б дозволили досягнути високої якості пропонуванних послуг при мінімальній собівартості, в тому числі за рахунок ефективного використання енергетичних ресурсів. З цією метою суб'єкти господарювання газотранспортної галузі сьогодні активно впроваджують в господарську практику міжнародні стандарти системи управління якістю, які певним чином адаптовані до умов виробничої діяльності. Зокрема, у 2003 році в ДК „Укртрансгаз”, яка є головною газотранспортною компанією України були розроблені та затверджені „Методичні рекомендації для розроблення та впровадження системи управління якістю в підрозділах ДК „Укртрансгаз” [2], а також „Настанови щодо застосування процесного підходу в інтегрованій системі управління якістю та довкіллям ДК „Укртрансгаз””[3]. В свою чергу підприємствами компанії представлені методики системи управління якістю [4], які передбачають регламентацію методів управління засобами виміральної техніки, протоколами, персоналом, документацією, невідповідною продукцією, містять рекомендації щодо застосування коригувальних та запобіжних дій, а також порядку проведення аналізування з боку керівництва системи управління

якістю для оцінки її результативності, ефективності і можливостей поліпшення.

Не заперечуючи важливості та своєчасності використання в практиці функціонування підприємств газотранспортної галузі України стандартизованих підходів до системи управління якістю, слід звернути увагу на те, що існуючі галузеві методики потребують певного доопрацювання, зокрема, в частині їх адаптації до сучасних проблем енергозбереження. Національним стандартом України [5] передбачено, що запровадження системи управління якістю має бути стратегічним рішенням організації, а на її розробку та впровадження впливають середовище організації, зміни в цьому середовищі, а також ризики, пов'язані з цим середовищем, застосовувані процеси, зміна потреб організації та інші чинники. В свою чергу для газотранспортних підприємств України, які є головними споживачами різних видів енергії на території свого розташування, надзвичайно важливим питанням є вироблення та впровадження політики енергозбереження, яка з одного боку буде інтегрована в загальну систему управління якістю, а з іншого – забезпечуватиме стратегічні цілі підприємств та організацій.

Енергетична політика на підприємствах газотранспортної галузі, на нашу думку, повинна реалізовуватись одночасно двома напрямками: стратегічним – це розробка енергетичної стратегії як окремих підприємств, так і галузі загалом; тактичним – розробка та впровадження системи управління енергозбереженням в системі управління якістю. Слід відзначити, що для реалізації другого напрямку можна вести мову про розробку галузевого стандарту управління енергозбереженням, який буде базуватись на основних положеннях та підходах сформованих Міжнародною організацією стандартизації в документі "Енергетичні системи менеджменту - Вимоги та настанови щодо застосування" (ISO 50001:2011) [6]. Інший шлях – це ефективна система енергоменеджменту як частина загальної системи управління на підприємстві, яка включає в себе організаційну структуру, функції управління, обов'язки та відповідальність персоналу, процедури, процеси, ресурси для формування, впровадження, досягнення цілей політики енергозбереження.

В роботі [7] зазначено, що центральне місце у системі енергетичного менеджменту займає розробка енергетичної стратегії. З огляду на це, формування енергетичної стратегії газотранспортної галузі України з одного боку сприятиме проведенню ефективної енергозберігаючої політики, а з іншого – визначатиме потреби та орієнтири в керуванні енергетичною складовою процесів, які застосовуються на підприємствах.

Література

1. Закон України "Про енергозбереження" №74/94-ВР від 1.07.1994р.
2. Методичні рекомендації для розроблення та впровадження системи управління якістю в підрозділах ДК «Укртрансгаз» (за інформаційними джерелами). – Харків: Дочірня компанія «Укртрансгаз», філія НДПАСУтрансгаз, 2003.
3. Настанови щодо застосування Процесного підходу в інтегрованій системі управління якістю та довідкам ДК "Укртрансгаз". – Київ: ДК «Укртрансгаз», 2004.
4. Методика системи управління якістю (МПТГ-07-2003) УМГ «Прикарпаттрансгаз». –Івано-Франківськ, 2003.

5. Національний стандарт України Системи управління якістю. Вимога (ISO 9001:2008, IDT) ДСТУ ISO 9001:2009. Видання офіційне. – Київ.: Держспоживстандарт України, 2009.

6. Разработка нормативных документов. Энергоменеджмент. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.energomanagement.com.ua/data/services/>

7. М.М. Полтавець. Енергетична стратегія як основний факторенергозбереження на підприємстві. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2009_15/stat_09/55.pdf

**Галюк І.Б., к.е.н., доцент
ІФНТУНГ, м. Івано-Франкіськ**

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ

Рівень економічної безпеки окремого підприємства нафтогазової галузі залежить від впливу чинники зовнішнього середовища (ринкова кон'юнктура, економічна політика, інвестиційний клімат, правове регулювання діяльності, політична спрямованість управління) та внутрішнього середовища підприємства (техніко-технологічна, кадрова, фінансова, інформаційна, енергетична, екологічна складові).

З огляду на дану залежність економічну безпеку нафтогазового підприємства, можна визначити її як рівень найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу нафтогазового підприємства для забезпечення його функціонування та розвитку на умовах максимального узгодження інтересів підприємства з вимогами зовнішнього середовища.

Рівень економічної безпеки нафтогазового підприємства визначається кількісними і якісними показниками його роботи та забезпечується оптимізацією даних показників в умовах позитивних та негативних впливів чинників зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування.

В даному випадку можна окреслити наступний ланцюжок етапності забезпечення економічної безпеки підприємства: підприємство нафтогазової галузі – показники діяльності: кількісні та якісні, - оптимізація показників діяльності – узгодження діяльності з вимогами зовнішнього середовища – забезпечення сталого розвитку підприємства – забезпечення економічної безпеки підприємства.

Оскільки кінцевий результат діяльності підприємств нафтогазового сектору залежить від чинників зовнішнього і внутрішнього впливу, необхідно окреслити принципи забезпечення стійкого розвитку нафтогазових підприємств із врахуванням критеріїв економічної безпеки діяльності самих підприємств та критеріїв національної безпеки держави загалом.

На рівні підприємств нафтогазової галузі основні принципи управління розвитком повинні забезпечуватись в таких напрямках:

- 1) формування адекватної організаційної структури;
- 2) управління витратами;
- 3) управління ризиками.

Розглянемо кожен із названих напрямків детальніше.

На сьогоднішній день вертикально-інтегрована структура нафтогазових компаній визнається оптимальною з огляду на можливості збалансування в її межах всієї виробничої системи від геологорозвідувальних робіт до кінцевої

реалізації продукції. Така структура дозволяє досягнути виробничої єдності для досягнення максимального економічного ефекту як для окремих нафтогазових підприємств, так і для паливно-енергетичного комплексу країни в цілому.

Щодо нафтогазовидобувних підприємств, то виділяють два підходи до управління ними – дворівневу та трирівневу структури управління.

Різниця даних підходів полягає у визначенні об'єкта управління. В трирівневій системі об'єктом управління є окремий підрозділ, а в дворівневій системі – родовище.

Трирівнева структура управління є функціонально-операційною і передбачає дотримання наступних принципів:

- 1) показники обсягів виробництва як ціль управління;
- 2) територіальний розподіл як основа структури підприємства;
- 3) наявність багатьох допоміжних підрозділів в межах окремого виробничого підприємства;
- 4) представлення на кожному підприємстві якомога ширшої номенклатури продуктів і послуг;
- 5) відносна фінансова самостійність виробничих підприємств;
- 6) забезпечення кожного виробничого підприємства необхідним спектром соціального самозабезпечення.

Дворівнева структура управління є функціонально-процесною і передбачає пряме підпорядкування підрозділів по видобутку нафти і газу безпосередньо апарату управління. Така структура передбачає використання вузької спеціалізації виробничих одиниць, що дозволяє використовувати підхід до управління виробничою діяльністю на основі виробничих блоків.

Таким чином, кожний підрозділ виступає управлінським підрозділом з функціями замовника і власним бюджетом. Така організаційна структура дозволяє в режимі реального часу отримувати інформацію про стан виробництва, своєчасно приймати управлінські рішення, оперативно корегувати діяльність. Водночас така система забезпечує можливість оптимізації витрат внаслідок чіткого визначення центрів витрат.

Враховуючи, що цінову політику визначає головна компанія, управління витратами забезпечується на рівні самих видобувних підприємств з направленням на максимізацію власного прибутку. Прийняття рішень, які впливають на розмір виручки виробничої компанії, є її сферою управління. Водночас, рішення щодо витратної складової діяльності приймаються на рівні виробничого підприємства із врахуванням допустимих меж витрат.

Такий підхід дозволяє реалізувати управління кожним окремим родовищем, яке є елементом виробничої діяльності нафтогазового підприємства.

Безпека нафтогазового підприємства визначається кількістю загроз і рівнем їхнього впливу на діяльність підприємства.

Компанія «Ернст енд Янг» розробила діаграму бізнес-ризиків для підприємств нафтогазової галузі, які утворюють чотири сегмента:

- 1 Стратегічні ризики:
 - доступ до запасів: обмежуючі фактори політичного характеру і конкуренція за підтвержені запаси;
 - взаємне дублювання послуг, які пропонуються міжнародними нафтогазовими та нафтогазопромисловими сервісними компаніями.
- 2 Фінансові ризики:
 - погіршення фінансових умов діяльності підприємств;
 - нестабільність цін.

3 Ризики невідповідності законодавчим вимогам:

- невизначеність енергетичної політики;
- зміна клімату та екологічні проблеми.

4 Операційні ризики:

- стримування росту витрат;
- дефіцит кадрових ресурсів;
- збої в поставках;
- нові складнощі операційного характеру, в тому числі пов'язані з роботою в невивчених умовах.

Виходячи з наведеного переліку основних бізнес-ризиків для нафтогазових підприємств, на кожному етапі розвитку підприємства позиція кожного ризику в загальному рейтингу може змінюватись, і в залежності від домінуючого положення окремих видів ризиків буде змінюватись не лише діяльність окремих нафтогазових підприємств, але й державна політика щодо забезпечення потреби у вуглеводнях.

Домінуюче положення окремих видів ризиків передбачає використання диференційованих підходів щодо задоволення існуючих потреб країни у нафті та газі. Можливими варіантами основних альтернатив є наступні:

1 Відтворення нових запасів, які мають комерційне значення. Основний напрям діяльності – проведення пошуково-розвідувальних робіт (геофізичних досліджень, пошуково-розвідувальне буріння).

2 Розробка існуючих запасів з отриманням більшого прибутку (у порівнянні з середнім по галузі) за рахунок удосконалення технологій розробки і широкого використання методів збільшення нафтовіддачі на стадії спадного видобутку та інтенсифікації розробки.

3 Купівля запасів, які мають комерційне значення, на тендерах для отримання прав на користування надрами, а також в процесі поглинання, або передачі таких прав по більш низькій ціні у порівнянні з витратами на приріст запасів, які мають місце в рамках підприємства у визначений період часу.

4 Реалізація частини запасів вуглеводневих шляхом продажу (в залежності від прийнятих нормативно-правових умов) по більш високій ціні у порівнянні з витратами на їх приріст.

Таким чином, підвищення рівня економічної безпеки нафтогазових підприємств повинно розглядатись у комплексі забезпечення економічної безпеки національного масштабу у розрізі енергетичної незалежності. Названі питання потребують більш широкого розгляду та вивчення для формування відповідних висновків та практичних рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємств галузі.

Секція 4

Управлінський облік і аудит в стратегічному управлінні

Перезова І.В. к.е.н., доц.,
Кафка С.М. к.е.н., доц.,
Степанюк О.С. асистент
ІФНТУНГ,
м.Івано-Франківськ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АУДИТУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Управління підприємством в умовах динамічних змін зовнішнього середовища з певним рівнем невизначеності щодо прийняття рішень як тактичного характеру, так і стратегічної спрямованості потребує чітко визначеного інструментарію. Вдосконалення системи управління підприємством в цілому і перетворення його на систему відкритого типу, як найбільш пристосованої до ринкових умов і конкуренції, досягається в контексті реалізації місії стратегічного управління: досягнення прибутковості діяльності, конкурентоздатності, стійкості і збалансованості розвитку підприємства. Її досягненню сприяють вдосконалення технічної, технологічної, економічної, організаційної і соціальної підсистем підприємства.

Структуротворчим елементом в системі стратегічного управління підприємством виступає комплексна стратегія розвитку. Такий підхід дозволяє охопити весь процес управління, який включає функції планування, регулювання, аналізу, організації, координації, мотивації, контролю, обліку.

Вихідна інформація для прийняття адекватних стратегічних рішень має відповідати критеріям достовірності, доречності, суттєвості, своєчасності, об'єктивності, повноти та економічності. Тому виникає об'єктивна потреба в її контролі.

Однією з форм реалізації функцій процесу управління - економічного контролю - виступає аудит.

Канонічне визначення аудиту - виключно як форми контролю незалежною особою інформації, яка піддається кількісній оцінці, для підтвердження її достовірності визначеним критеріям. Світова практика застосування цієї форми контролю в економічному контексті, - як незалежна перевірка фінансової звітності підприємств з метою підтвердження достовірності інформації наведеної в них встановленим критеріям формування (законодавчо-нормативні акти).

Всупереч такому сприйняттю, вітчизняна практика аудиту свідчить про існування як незалежної, так і державної форми його реалізації.

Під податковим аудитом в незалежній формі його реалізації розуміють окрему частину супутніх послуг щодо оптимізації податкового навантаження підприємства, заповнення податкової звітності, відстоювання інтересів підприємства в податкових органах.

Під податковим аудитом в державній формі його реалізації розуміють дії контролюючих органів щодо контролю правильності обчислення, своєчасності й повноти сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також дотримання законності операцій, пов'язаних з одержанням доходів і здійсненням розрахунків підприємства.

Отже, в єдності підходів щодо підтвердження достовірності інформації в межах релевантного діапазону для конкретної ситуації, простежуються кардинально різні підходи в характері відносин, що виникають між суб'єктами таких перевірок, правовому регулюванню, завданням, ступеню відповідальності та обов'язковістю реалізації рекомендацій.

Тому, з метою уникнення розбіжностей в понятійному апараті щодо форм реалізації економічного контролю необхідно користуватися принципом превалювання сутності над формою і відійти від підміни суті аудиту як незалежної форми контролю і дій контролюючих органів щодо контролю правильності обчислення, своєчасності й повноти сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), оскільки незалежними вони бути не можуть за природою виникнення.

**Ларіков В.Ю. к.е.н., доц.
СНУ ім. В. Даля, м. Луганськ**

ЕЛЕКТРОННА ОБРОБКА ОБЛІКОВИХ ДАНИХ В УМОВАХ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Електронна обробка облікових даних істотно впливає на облікову функцію, що приводить до необхідності вдосконалення системи обліку товарних операцій через Інтернет. Автоматизація цієї системи дозволяє відстежувати замовлення і доставку товарів покупцям. Таким чином, електронна торгівля - це факт здійснення операцій з використанням комп'ютерно-мережних технологій.

Підприємствам, що працюють в умовах інтернет-торгівлі, для відображення операцій в обліку господарської діяльності, необхідно застосовувати різні прийоми, до яких можна віднести: фіксацію всіх господарських операцій з руху товарів з відображенням їх на рахунках бухгалтерського обліку, постійне проведення інвентаризації, кількісний облік товарів і їх вартісна оцінка, складання звітності за позначений період. Всі ці способи бухгалтерського обліку можна легко регулювати в електронному режимі за допомогою інформаційних систем, заснованих на даних електронного обліку торговельних операцій. Більш того, використання електронних систем обробки облікових даних надає можливість їх контролювати, визначати повноту одержаної інформації і оцінювати їх достовірність. Бухгалтерський облік, на підприємствах, що працюють в умовах інтернет-торгівлі повинен відповідати даним вимогам, який дозволить упроваджувати нові методи проведення моніторингу і вести електронний облік інформації в режимі реального часу.

Покращуючи сервіс обслуговування по доставці товарів, безпосередньо в руки покупцям, продавці пропонують різні зручні для них системи електронних розрахунків: оплата пластиковими картками або використання електронних платіжних систем (платежі on-line).

Для розрахунків за допомогою банківських карт необхідно укласти відповідний договір з банком-еквайером, який зобов'язав проводити для підприємства-продавця розрахунково-касові операції. Для цього банк повинен мати нагоду здійснювати розрахунки картами через Інтернет. Після укладення договору банк відкриває рахунок, на який зараховуватимуться платежі по кредитних картах, що поступають від покупців. Банк зобов'язав направляти щодня на електронну адресу підприємства інформацію про

проведені операції, підтверджуючі факт оплати товарів. Після чого підприємство відвантажує товар покупцю.

При розрахунках, заснованих на електронних платіжних системах, які називають "електронними грошима" або системами електронних розрахунків, розрахунки проводяться між контрагентами через Інтернет напряду. При їх використанні немає необхідності переказу грошей з одного рахунку на інший через банк або іншу фінансову організацію. Такий спосіб розрахунків з покупцями і постачальниками значно прискорює проходження платежів, позбавляє клієнтів від необхідності відкривати банківський рахунок або йти на пошту для оплати замовлення, а торгове підприємство - від оформлення касових операцій.

Підприємство, що здійснює реалізацію товарів через інтернет-магазин, сплачує суми комісії оператору при зарахуванні платежу покупця на віртуальний рахунок і при переказі коштів на рахунок продавця. Ці суми, є витратами обігу і включаються у витрати підприємства по звичайних видах діяльності [3].

В бухгалтерському обліку утримання оператором комісії за послуги з віртуального рахунку підприємства необхідне відображати записом: по дебету рахунку 92 «Адміністративні витрати», субрахунок «Платня за розрахунково-касове обслуговування і інші послуги банку» і кредиту рахунку 377.1 «Розрахунки з оператором через Інтернет».

В цілях оподаткування прибутку виручка від реалізації товарів (за мінусом ПДВ) признається доходом від реалізації [1]. Датою отримання доходу від реалізації товару є дата передачі товару кур'єром покупцю, вказана в товарній накладній. При реалізації купувальних товарів платник податків має право зменшити доходи від таких операцій на вартість придбання даних товарів, визначену відповідно до прийнятої на підприємстві облікової політики для цілей оподаткування.

Література

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» в редакції Закону України від 22.05.97 р. №283/97-ВР, із змінами.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290, із змінами.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318, із змінами та доповненнями.

Коцкулич Т.Я., к.е.н., доц.
Пахольчук І.І., Шляпська Л.А.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

АВС-КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА БУРОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка завдання. У ринкових умовах мета діяльності більшості підприємств - максимізація прибутку. Реалізація даної стратегічної мети часто обмежена попитом на продукцію та витратами підприємства. Витрати – основний обмежуючий чинник при максимізації прибутку, тому керівництву підприємства необхідно мати достовірну інформацію щодо собівартості

окремих об'єктів калькулювання для прийняття довгострокових управлінських рішень. Для бурових підприємств дане питання є також актуальним, оскільки на даний момент у більшості випадків застосовують спрощений підхід до формування собівартості свердловин, а саме до розподілу непрямих витрат.

Мета дослідження. Визначення сутності, відмінностей калькулювання за системою ABC. Вивчення можливості застосування ABC-калькулювання на бурових підприємствах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сутності даного методу калькулювання присвячено праці багатьох вітчизняних та російських вчених, таких як М.А. Вахрушина [1], С.Ф. Голов [3], М.О. Данилюк [4], В.Б.Івашкевич [6], В.Р. Лещій [4], Л.В. Нападковська [8] та ін., та зарубіжних вчених, серед яких Р.Гаррісон [2], К. Друрі [5], Р. Каплан [9], Р.Купер [9], Дж. Фостер [7], Ч.Т. Хорнгрен [7] та ін. Проте досліджень щодо особливостей ABC-калькулювання з урахуванням особливостей вітчизняних бурових підприємств немає.

Результати досліджень. Протягом 19 та першої половини 20 століття системи обліку та калькулювання витрат були досить простими та задовольняли інформаційні потреби управління. Вони були розроблені у відповідності із тодішніми умовами типового фабричного виробництва, а у структурі собівартості продукції прямі витрати займали високу питому вагу. Тому склалась практика спрощеного розподілу непрямих витрат між об'єктами калькулювання. У якості бази розподілу зазвичай застосовували людино-години або машино-години. У трудомістких виробництвах, які раніше переважали, такі бази розподілу «працювали» досить успішно. З часом технології виробництва та його організація почали стрімко розвиватися (автоматизація виробництва, виробництво нових продуктів та послуг, які суттєво відрізняються між собою за обсягами виробництва, величині партій та складності). Як наслідок, питома вага прямих витрат на оплату праці знизилась, натомість зросли витрати на обслуговування автоматизованого обладнання. У таких умовах використання традиційних баз розподілу непрямих витрат вже не надає достовірної інформації про собівартість окремих видів продукції, що може призвести до прийняття неадекватних управлінських рішень.

Ще однією передумовою виникнення нових підходів до калькулювання є зростання конкуренції на ринку, і потрібно одержувати достовірну інформацію про витрати на продукцію, для виявлення потенційно неприбуткові продукти та проводити щодо них більш детальні дослідження.

Традиційні системи калькулювання (абзорбшен-костінг та директ-костінг), не задовольняють інформаційних потреб для ціноутворення у довгостроковому періоді через неадекватний розподіл непрямих витрат або не включення постійних витрат до собівартості.

Необхідність усунути ці обмеження зумовила виникнення калькулювання на основі діяльності - Activity-Based Costing. Поширенню цього методу сприяли вчені Р.Купер та Р.Каплан, які обґрунтували систему калькулювання у її сучасному вигляді (1988-1992 р.р.) [9]. У табл. 1 наведено порівняльну характеристику традиційних методів калькулювання та ABC калькулювання (власна розробка).

Табл. 1 – Порівняльна характеристика методів калькулювання

Ознаки порівняння	Традиційні системи калькулювання	Система ABC
Принцип, на якому ґрунтується метод	Продукція споживає ресурси	Продукція споживає діяльність, діяльність споживає ресурси
Включення витрат до собівартості продукту	Виробничі витрати	Частина виробничих та невиробничих витрат, які мають відношення до продукту
Поділ витрат на змінні та постійні	Змінні залежно від обсягів діяльності, усі інші - постійні	Короткострокові (залежні від обсягів діяльності) та довгострокові змінні витрати (залежні від інших факторів); довгострокові постійні витрати
Алгоритм включення витрат до собівартості продукту	Прямі витрати: одразу до собівартості продукту. Непрямі витрати: розподіл одразу між продуктами	Прямі витрати: одразу до собівартості продукту. Непрямі витрати: розподіл спочатку між функціями, а потім між продуктами
Розподіл непрямих витрат: кількість баз розподілу	Одна, деколи декілька баз розподілу (машино-години, людино-години, кількість продукції)	Для кожної сукупності витрат (функцій) обирають відповідний фактор (базу розподілу)
Розподіл непрямих витрат: зв'язок між базою розподілу та споживанням ресурсів	Базу розподілу не завжди є факторами, які обумовлюють витрати	Базу розподілу завжди є факторами діяльності
Відповідність вимогам НСБО	Відповідає	Не відповідає

Удосконалення розподілу непрямих витрат на будівництво свердловин є актуальним питанням, оскільки їх питома вага у собівартості є досить високою (зокрема, загальновиробничі витрати складають понад 10%, допоміжне виробництво – 7-9%, невиробничі витрати – 5-8%). В той же час, застосовується практика розподілу непрямих витрат пропорційно до прямих витрат на свердловини, що не відображає взаємозв'язку між витратами та реально спожитими ресурсами. На бурових підприємствах для розподілу непрямих виробничих витрат між свердловинами доцільно виділити такі рівні діяльності та фактори витрат: підготовчі роботи (час роботи техніки); буріння і кріплення (проходка, верстато-дні); випробування (верстато-дні); прокат і ремонт бурового обладнання (верстато-дні); прокат і ремонт труб і турбобурів (проходка); електропостачання (кількість спожитої електроенергії); забезпечення промивальними рідинами (кількість використаної промивальної рідини); постачання пари, гарячої води (кількість використаної води, пари); монтаж вишок (відпрацьовані людино-години).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянутий метод калькулювання собівартості дозволить одержати більш точні дані про повну собівартість свердловини, адже при цьому враховано обсяги спожитих свердловиною операцій (функцій). Перспективним слід вважати дослідження щодо виділення факторів витрат до функцій на вищих рівнях управління (головний інженер тощо) для формування адекватної інформації про повну собівартість, до якої включені невиробничі витрати.

Література

1. Вахрушина М.А. Бухгалтерский управленческий учет /Вахрушина М.А.: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по экон. специальностям. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Омега, 2004. – 576 с.
2. Гаррисон Р., Норин Э., Брюэр П. Управленческий учет. /Р. Гаррисон. 12-е изд. /Пер. с англ. Под ред. М.А. Карлика. – СПб.: Питер, 2010. – 592 с.

3. Голов С.Ф. Управлінський облік. /С.Ф. Голов: Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704 с.
4. Данилюк М.О., Лещій В.Р. Управління витратами на промислових підприємствах /М.О.Данилюк, В.Р. Лещій: Науково-практичний посібник. – Івано-Франківськ: ПП Супрун, 2006. – 172 с.
5. Друри К. Управленческий и производственный учет: пер. с англ. Учебник / Друри К. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 1071 с.
6. Ивашкевич В.Б. Бухгалтерский управленческий учет: [Учеб. для вузов] / Ивашкевич В.Б. –М.: Экономистъ, 2003.– 618 с.
7. Хорнгрен Ч.Т. Бухгалтерский учёт: управленческий аспект / [Пер. с англ.; Под ред. Я. В. Соколова] / Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер – М.: Финансы и статистика, 1995. – 416 с.
8. Нападовська Л.В. Управлінський облік: [підручник для студентів вузів] / Нападовська Л.В. – К: Книга, 2004. – 544 с.
9. Cooper Robin and Robert S. Kaplan. Profit Priorities From Activity Based Costing, Harvard Business Review, May-June 1991. – P. 130.

Василик О.Б.,
кандидат економічних наук
Гладун О.В., Шляпська Л.А.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

БАГАТОВАРІАНТІСТЬ СТРАТЕГІЙ ФІНАНСУВАННЯ АКТИВІВ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Стратегічне управління є важливим чинником успішного функціонування підприємств та їх прибутковості в сучасних умовах.

Отримання високого прибутку значною мірою пов'язане із формуванням капіталу підприємства. При формуванні капіталу підприємства потрібно:

- враховувати перспективи розвитку підприємства;
- зберігати відповідність обсягу залученого капіталу та величини активів підприємства;
- пам'ятати про забезпечення оптимальної структури капіталу з позицій його ефективного функціонування;
- мінімізувати витрати при формуванні капіталу з різних джерел;
- максимізувати рентабельність власного капіталу при прийнятному рівні фінансового ризику [2, с. 19-22].

Метою даної роботи є дослідження впливу стратегій фінансування активів на прибутковості підприємства в управлінських інформаційних системах.

Капітал підприємства залежить не лише від його власної діяльності, а й до певної міри перебуває під впливом зовнішнього середовища. Структура капіталу – це взаємозв'язок залучених підприємством в процесі господарської діяльності власних і позичених фінансових засобів.

Структура капіталу впливає на рівень рентабельності активів і власного капіталу, іншими словами, на рівень рентабельності підприємства; визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості і платоспроможності, тобто рівень основних фінансових ризиків, а також формує співвідношення ступеня прибутковості і ризику в процесі розвитку підприємства [2, с. 19].

Таким чином, використовуючи тільки власний капітал, підприємство має найвищу фінансову стійкість, хоча й обмежує темпи свого розвитку, тому що

не може забезпечити формування додаткового обсягу активів за сприятливої ринкової кон'юнктури та відповідне збільшення прибутковості.

Власний капітал підприємства є одним із джерел формування його активів і після вирахування вартості необоротних активів складає власні оборотні кошти, що повинні гарантувати рентабельну діяльність підприємства. Позичені кошти забезпечують додаткові потреби підприємства в коштах і використовуються для формування обігових коштів.

Стратегії вибору співвідношень власних і позичених джерел формування активів підприємств розглядаються в працях багатьох вітчизняних та іноземних авторів. Стратегії ґрунтуються на класифікації оборотних активів за періодом функціонування: постійна частина – це мінімальна величина оборотних активів, яка потрібна для здійснення операційної діяльності підприємством, і змінна, пов'язана із сезонним зростанням виробництва і реалізації та відповідним зростанням супутніх потреб (наприклад, зберігання, транспортування і т.п.).

Визначити, яку саме стратегію фінансування оборотних активів використовує підприємство, можна за допомогою коефіцієнта чистих оборотних активів [1] – відношення середньої суми чистих оборотних активів (тобто робочого капіталу) підприємства в аналізованому періоді до середньої суми оборотних активів підприємства в тому ж періоді. Чисті оборотні активи розраховуються як різниця між сумою валових оборотних активів підприємства та короткостроковими поточними зобов'язаннями підприємства.

Автором пропонується схема (рис. 1), на якій в об'єднаній формі дана узагальнена характеристика існуючих стратегій з наочною ілюстрацією впливу вибору співвідношення власного і двох видів позикового капіталу на показники оцінки ефективності діяльності підприємства.

Рис. 1 Схема стратегії формування оборотних активів і їх зв'язку з показниками ліквідності й ефективності

Так, зі схеми видно, що зі збільшенням вкладу поточних пасивів в оборотні активи (при зміні стратегії фінансування оборотних активів від консервативної до компромісної і далі аж до ідеальної) коефіцієнти чистих активів і ліквідності, а також рентабельність поточних зобов'язань зменшуються, а рентабельність власного капіталу, як правило, зростає.

Протилежні зміни спостерігаються при мінімізації короткострокових запозичень і збільшенні величини робочого капіталу.

Загалом відповідні підходи можуть стосуватися не тільки фінансування активів, а й, наприклад, управління поточними зобов'язаннями. Їхнє поєднання формує комплексну політику управління оборотними активами [1]. Зокрема, найбільше прибутку на одиницю вкладених активів отримає те підприємство, яке буде використовувати агресивну політику. Проте недоліком надання переваги короткостроковим кредитам є вищий ризик.

Отже, існують певні принципи, за якими підприємству треба мобілізувати капітал для покриття потреби у фінансових ресурсах. Результатом дотримання цих принципів є стабільна ліквідність і платоспроможність підприємства.

Існує *золоте правило фінансування* [3, с. 491], яке потребує дотримання двох умов, що виражають його зміст:

$$\text{а) } \frac{\text{Довгострокові активи}}{\text{Довгострокові пасиви}} \leq 1; \quad \text{б) } \frac{\text{Короткострокові активи}}{\text{Короткострокові пасиви}} \geq 1.$$

За цим правилом фінансовий капітал повинен бути мобілізований на термін, не менший від того, на який даний капітал заморожується в необоротних та оборотних активах підприємства [3, с. 491]. Крім того, мають бути дотримані певні співвідношення між окремими статтями пасивів та активів. Для цього слід дотримуватись двох умов:

а) основні засоби мають фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик;

б) довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період.

Підприємство, застосовуючи це правило, не матиме проблем з ліквідністю за узгодження в часі і в розмірах відповідних активів та позикових коштів.

Зважаючи на суттєвий вплив стратегії фінансування на прибутковість і фінансову стабільність підприємств, важливим є пошук відповіді на питання: котра із стратегій і за яких умов є ефективною для підприємств нафтогазового комплексу. Для цього потрібно проаналізувати діяльність низки вітчизняних та зарубіжних компаній, чому будуть присвячені подальші дослідження.

Література

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / Игорь Александрович Бланк. – К. : Ника-Центр, 2001. – 528 с.
2. Ляшенко Г. П. Управление капиталом предприятия : конспект лекцій / Ляшенко Г. П. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 364 с.
3. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / Терещенко О. О. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

Перезова І.В. к.е.н., доц.,
Обельницька Х.В., стажист-дослідник кафедри ОА
Романів А.М., ІФНТУНГ, м.Івано-Франківськ

СТАТИСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Вимоги, що ставляться перед підприємством економічним середовищем на сучасному етапі, актуалізують потребу у адекватних сьогоднішню

управлінських методах та інструментах, впровадження яких в практику функціонування підприємств дозволяло б досягати встановлених ним стратегічних цілей.

Стратегічне управління підприємством зводиться до управління не тільки його фінансовими, матеріальними, трудовими, але й інформаційними ресурсами у визначеному стратегічному інтервалі часу. Інформація - це головний елемент будь-якої із функцій чи систем управління. Володіння повною, достовірною, актуальною, насиченою інформацією знижує фінансовий ризик, ефективно підтримує прийняття рішень. Стратегічне управління підприємством (за умови дотримання принципу безперервності його діяльності) може бути розглянуто як безперервний процес прийняття рішень, що потребує поступлення частини інформації регулярно, а частини інформації – як результату спеціально організованого дослідження.

Оскільки стратегічне управління включає в себе елементи всіх попередніх систем управління (передбачає складання бюджетів, використання екстраполяції для оцінки відносно стабільних факторів, застосування елементів стратегічного планування, а також удосконалення, необхідні для адаптації стратегічних рішень, що реалізуються в реальному масштабі часу), то ступінь визначеності і ймовірності інформації, що переробляється, впливає на ступінь надійності прийнятих стратегічних рішень.

Інформаційні потреби підприємства для прийняття управлінських рішень стратегічного характеру охоплюють весь спектр даних, стосовно діяльності підприємства в довгостроковій перспективі, змінами у середовищі функціонування підприємства тощо. Чіткість формулювання стратегічних цілей підприємства визначає зміст інформаційних потреб при їх досягненні.

Слід відмітити, що на будь-якому підприємстві стратегічне управління базується на неповних даних, навіть якщо на ньому чітко налагоджена система бухгалтерського і статистичного обліку. Існує проблема в тому, що деякі аспекти функціонування економічної системи не піддаються оцінці, а залежать від зовнішнього середовища, яке характеризується швидкою мінливістю. Складність виявлення симптоматики змін середовища функціонування підприємства в умовах невизначеності, потребує від підприємства розробки високочутливої інформаційної системи що в своїй основі матиме спрямованість на інформаційне наповнення системи стратегічного управління попереджувального характеру (намагання здійснювати вплив на події у зовнішньому середовищі функціонування підприємства, а не просто реагувати на них).

В процесі розробки системи інформаційного забезпечення стратегічного управління на різних етапах її формування застосовуються статистичні методи:

- 1) збір інформації, що базується на теорії статистичного спостереження;
- 2) зведення та групування зібраної інформації (застосовуються певні статистичні правила віднесення одиниць вибіркової сукупності до конкретної групи, що включають визначення класифікаційних ознак, інтервалів групування і т.д.);
- 3) дескриптивний аналіз (в основі якого статистичні показники і розподіли) та інтерпретація даних;
- 4) статистичні гіпотези;
- 5) методи оцінки тісноти зв'язку між ознаками (використовується кореляційно – регресійний, дискримінантний, факторний методи аналізу);

б) прогнозування економічних показників (використовуються методи експертних оцінок, екстраполяція, технічна обробка графіків, методи статистичного моделювання (парні та множинні рівняння регресії) та інш.

Весь перелік статистичних методів, що можуть бути застосованими в стратегічному управлінні підприємством, не обмежується вищенаведеними групами. Оскільки після збору й перетворення даних процес управління зосереджується на аналізі причинно-наслідкових зв'язків між ознаками (симптомами) та суттєвістю (корисністю) зібраної інформації для її використанні при прийнятті управлінських рішень, то за допомогою статистичних методів можуть бути вирішеними питання розробки всієї програми статистичного спостереження, зведення та групування масових даних явищ і процесів, обчислення узагальнюючих характеристик структури сукупностей, вимірювання інтенсивності динаміки явищ, визначенні факторів, які формують варіацію та розвиток характерних для середовища функціонування підприємства явищ та оцінювання сили їхнього впливу, оцінка зміни окремих факторів та прогнозування розвитку діяльності підприємства тощо.

Таким чином, статистичні методи збору та аналізу інформації займають важливе місце в системі інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління. Підґрунтям процесу розробки, прийняття та реалізації стратегії розвитку підприємства, а також її оцінки та контролю, часто є статистичні розрахунки, моделі й оцінки.

Поєднання кількісних показників з якісними, атрибутивними оцінками дозволяє всесторонньо відображати й аналізувати явища й процеси, прогнозувати перспективні напрямки розвитку, створити основу для прийняття якісних управлінських рішень стратегічного характеру.

**Долішня Т.І., к.е.н., асистент
кафедри обліку і аудиту,
Бриньцька Т.В., Бецман О.В.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ПІДГРУНТЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Управління підприємством вимагає достовірної та постійної інформації для прийняття економічно обґрунтованих рішень з метою раціонального використання ресурсів, ефективної його діяльності.

Облік відіграє надзвичайно важливу роль в інформаційному забезпеченні процесу управління підприємством, оскільки слугує базою для формування фінансової, управлінської звітності, тобто є основним постачальником економічної інформації про його господарську діяльність. Він є ланкою, яка поєднує господарську діяльність підприємства та осіб, що приймають відповідні рішення. Менеджери всіх рівнів спілкуються між собою за допомогою облікової інформації. Більше того, розуміючи оприлюднену облікову інформацію, вони вирішують чи можна довіряти партнеру при укладанні ділового договору.

В багатьох наукових працях досліджувалися проблеми інформаційного забезпечення процесу управління з метою прийняття ефективних управлінських рішень, запропоновано різні шляхи їх вирішення.

Однак значенню фінансової звітності як важливого інформаційного джерела для прийняття управлінських рішень недостатньо приділено уваги. Це, насамперед, стосується вміння менеджера визначати об'єкти, які необхідно контролювати, вибирати необхідні для контролю показники, міру відхилень у випадках, коли потрібно втручатися у процеси і явища господарського життя, на що і на кого впливати та інші важливі моменти, при цьому використовувати інформацію про події і явища з фінансової звітності.

Основну увагу сконцентруємо на вмінні менеджерів „читати” баланс, його аналізувати. Так як баланс в системі інформаційної бази посідає центральне місце і є найважливішим джерелом даних про фінансовий стан підприємства. Розуміння балансу уможливорює виявлення менеджерами ймовірних місць зловживання, безгосподарності та перевитрат.

Наведемо декілька найбільш яскравих, типових прикладів. Так, первісна вартість основних засобів за звітний період значно збільшилася, а сума зносу практично не змінилася або зросла на незначну суму. У даному випадку можуть бути зроблені наступні висновки:

- або підприємство безкоштовно отримало основні засоби, які не підлягають амортизації;
- або бухгалтер помилково забув нарахувати амортизацію, в результаті чого зріс прибуток.

Якщо ж первісна вартість основних засобів практично не змінилася, а амортизація суттєво зросла, то напрошується висновок щодо умисного завищеного нарахування амортизації з метою приховування прибутку. Спосіб дуже грубий і може призвести до серйозних санкцій з боку податкової інспекції.

Аналогічна ситуація можлива із нематеріальними активами.

Зважаючи на те, що у балансі відображаються минулі події, існує необхідність використання прийомів економічного аналізу для аналізу динаміки абсолютних і відносних показників, структури активів, зобов'язань та капіталу, виявлення міри відхилень за період за всіма статтями, тенденцій згортання чи розширення діяльності тощо. Результати проведеного аналізу дозволять менеджерам обґрунтувати висновок щодо фінансової стійкості даного підприємства, сформулювати кваліфіковані судження й прийняти відповідні рішення, спрямовані на поліпшення фінансового стану підприємства та визначити перспективи подальшого його розвитку.

Таким чином, облік надає інформацію про фактичний стан об'єкта управління, що в свою чергу, дозволяє обґрунтовувати прийняття ефективних управлінських рішень. Усвідомлення цього призведе до істотної трансформації бухгалтерського обліку, тобто перетворення його з пасивного наглядового апарату на інструмент активного впливу на господарські процеси. Менеджери використовуючи дані бухгалтерського обліку і розуміючи їх ретроспективність, повинні вирішувати проблеми, пов'язані з підвищенням ефективності управління господарським процесом.

Література

1. Пушкар М.С. Фінансовий облік : підручник / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 628 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗП

Бухгалтерський облік в бюджетних установах є системою контролю за наявністю та рухом бюджетних і позабюджетних коштів, виконує управлінську, контрольну й інформаційну функції, має певні особливості. Сучасні наукові дослідження головним чином націлені на питання організації обліку, проведення контролю та аналізу діяльності бюджетних установ. Так, проблеми обліку, контролю та аналізу функціонування установ знайшли відображення в наукових працях багатьох українських вчених: П.Й. Атамаса, Р.Т. Джого, Ф.Ф. Бутинця, С.В. Левицької, С.В. Свірко та ін. Одним із найбільш специфічніших об'єктів в обліку установ є податок на додану вартість.

Як відомо, бюджетні організації здійснюють свою діяльність за рахунок коштів, одержуваних із бюджету. Однак, для багатьох бюджетних установ додатковим джерелом грошових коштів є плата, отримувана від діяльності з надання ними платних послуг. Переліки платних послуг затверджуються Кабінетом Міністрів України щодо кожної з галузей бюджетної сфери – охорони здоров'я, освіти чи культури. Часто такі послуги (оренди, продажу майна) є об'єктом нарахування податкового зобов'язання з ПДВ, за умови, що бюджетна установа – платник ПДВ.

Якщо податковий облік ПДВ у бюджетних установах нічим не відрізняється від податкового обліку, що ведуть інші суб'єкти підприємницької діяльності, то, слід зазначити, що на сьогодні залишається проблемним питання відображення в бухгалтерському обліку бюджетної установи податкового зобов'язання з ПДВ.

Відповідно до статті 112 Бюджетного кодексу України на Державне казначейство України покладено обов'язок встановлення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів, кошторисів, видачі інструкцій з цих питань.

Так, Державним казначейством [1] було дано роз'яснення, згідно з яким бюджетними установами, які відповідно до чинного законодавства України зареєстровані платниками податку на додану вартість, у бухгалтерському обліку нарахування сум податку на додану вартість відображається за дебетом субрахунка 811 "Видатки за коштами, отриманими як плати за послуги" та кредитом субрахунка 641 "Розрахунки за платежами і податками в бюджет".

Нарахування оплати за послуги, оренду майна відображається бухгалтерським записом за дебетом субрахунка 364 "Розрахунки з іншими дебіторами" та кредитом субрахунка 711 "Доходи за коштами, отриманими як плата за послуги", включаючи ПДВ

Проте, на наш погляд, дана кореспонденція є не зовсім достовірною, оскільки по-перше за дебетом рахунків 8-го класу бюджетних установ відображаються суми видатків за кодами економічної класифікації, і які передбачені у кошторисі бюджетної установи. Звичайно, існує код 1135 «інші видатки, сплата податків та зборів обов'язкових платежів до бюджету». Однак, зауважимо, що за цим кодом відображається нарахування «постійних» та передбачуваних податкових платежів.

По-друге, в результаті кореспонденції за дебетом субрахунка 364 "Розрахунки з іншими дебіторами" та кредитом субрахунка 711 «Доходи за коштами, отриманими як плата за послуги» сума буде відображатись включаючи ПДВ, що значно завищує суму доходу, отримувану фактично бюджетною установою. Адже сутність поняття доходи в бюджетних установах має дещо інше значення порівняно з цим же поняттям для підприємств. Поняття доходу наведено в МСБОДС 9, де доходи — валове надходження економічних вигод або потенціалу корисності протягом звітного періоду, коли чисті активи/власний капітал зростають у результаті цього надходження, а не в результаті внесків власників. При цьому суми, зібрані представником органу державної влади чи іншої урядової організації, не є економічними вигодами або потенціалом корисності, що надходять до суб'єкта господарювання, і не ведуть до збільшення активів чи зменшення зобов'язань, тому їх виключають з доходу [2].

Крім того, зазначимо, що у меморіальному ордері N 14 «Накопичувальній відомості нарахування доходів спеціального фонду бюджетних установ, що використовується для обліку операцій нарахування доходів спеціального фонду (субрахунки 711 «Доходи за коштами, отриманими як плата за послуги», 712 «Доходи за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ», 713 «Доходи за іншими надходженнями спеціального фонду»), вказуються суми без ПДВ, а інформація з меморіальних ордерів є джерелом для складання звітності бюджетних установ. Зважаючи на вищесказане, вважаємо, що звітність показуватиме не зовсім достовірну інформацію.

Виходячи з цього, пропонуємо нарахування плати за послуги, оренду майна відображати бухгалтерським записом за дебетом субрахунка 364 «Розрахунки з іншими дебіторами» та кредитом субрахунка 711 «Доходи за коштами, отриманими як плата за послуги», без суми ПДВ. А нарахування сум податку на додану вартість відображати за дебетом субрахунка 364 «Розрахунки з іншими дебіторами» та кредитом субрахунка 641 «Розрахунки за платежами і податками в бюджет».

Таке вирішення проблеми відображення податкового зобов'язання з ПДВ у бюджетних установах дозволить забезпечити достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності у бюджетних установах а також наблизить до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку державного сектора.

Література

1. Щодо відображення в обліку розрахунків з ПДВ. Лист від 11.09.2009 р. № 15/10/2324-15158. Все про бухгалтерський облік № 110 від 30.11.2009.
2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку державного сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

**Кафка С.М. к.е.н., доц., Гриненько Т.М., асистент
ІФНТУНГ, м.Івано-Франківськ**

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКА ЗВІТНІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах економічної кризи та динамічних змін зовнішнього середовища для прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимізації витрат

особливого значення набуває налагоджена робота всіх елементів системи управління ними. Тому, додаткового дослідження потребують елементи процесу управління витратами на підприємстві, які необхідні для формування баз даних з необхідною інформацією для розробки варіантів управління витратами. З метою кращого контролю витрат виробництва, для деталізації й групування витрат вирішальне значення мають такі об'єкти обліку, як місця виникнення витрат. Розвиток обліку за цими об'єктами визначає сьогодні головний напрям удосконалення виробничого обліку, контролю та управління формуванням витрат виробництва. Методика управління витратами повинна дозволяти здійснювати аналіз виключно на основі співставлення матеріальних і фінансових потоків, що дозволяє зробити аналіз та його результати зрозумілими менеджерам всіх рівнів управління.

Важливу роль для прийняття правильних управлінських рішень відіграє інформаційна база, адже метою створення системи обліку витрат є одержання точної, оперативної та достовірної інформації для оперативного контролю й аналізу рентабельності окремих видів продукції, процесів. Визначеним цілям повинна служити внутрішньогосподарська звітність підприємств.

Сутність її визначаємо як інтегровану систему обліку, нормування, планування, контролю і аналізу, яка узагальнює інформацію для оперативних управлінських рішень і координації проблем майбутнього розвитку підприємства. Вона повинна задовольняти потреби управлінського персоналу в інформації, чітко розмежованій за галузями діяльності та сферою компетенції та відповідальності кожного менеджера.

Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень система внутрішньогосподарської звітності повинна мати ієрархічну структуру, впорядковану за ступенем деталізації інформації. Проте в її системі на нафтогазовидобувних підприємствах існує ряд недоліків. Зокрема, для обліку видобутку нафти використовують Журнал "Обліку видобутку нафти", що є самостійно розробленим реєстром, є досить громіздким та утруднює використання його в цілях управління. Пропонуємо за кожним центром відповідальності (бригада) всі відомості зносити до Журналу обліку видобутку нафти чи газу, а у вищій рівень центру відповідальності подавати добовий звіт, що міститиме зведену інформацію з видобутку у зручній для управління та аналізу формі.

Впровадження системи управління витратами передбачає використання широкого спектру об'єктів: продукція-технологія-ресурси-процеси-організаційна структура підприємства, а фінансово-облікові показники виступають в якості вихідних параметрів управління ними. При цьому внутрішньобухгалтерська звітність для кожного рівня управління повинна формуватися виходячи з пріоритетності показників: для бригадирів цехів, начальників цехів, управлінь - це технологічні, технічні показники, економічні; для керівництва підприємств - фінансово-економічні. Сформовані напрямки формування інформації для управління витратами слід реалізовувати при побудові корпоративних інформаційних систем.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРАХУВАННЯ АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ

Сучасна економічна діяльність характеризується наявністю системи ризиків, пов'язаних з відсутністю вичерпної інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Аудиторська діяльність не є виключенням із загального правила, оскільки проведення аудиту завжди супроводжується певним ризиком.

Особливої актуальності проблема ризиків в аудиті набуває в умовах економічної кризи, коли збільшується імовірність виникнення фінансових проблем у суб'єктів господарювання, а в суспільстві проявляється підвищений інтерес до фінансової інформації. Саме перед аудиторськими інституціями суспільство поставило завдання перевірки та підтвердження достовірності інформації.

Страховання професійної відповідальності аудитора несе три цілі:

- перша – захист інтересів користувачів послуг, замовників аудиту;
- друга – захист інтересів самих аудиторів;
- третя – захист інтересів третіх сторін.

В страхованні професійної відповідальності аудитора можна виділити дві групи ризиків:

– Ризики, пов'язані з можливістю нанесення збитків третім особам – користувачам інформації. До них відносяться власники, покупці, постачальники, кредитори інші.

– Ризики, пов'язані з можливістю нанесення матеріальних збитків замовнику аудита.

Для підвищення статусу вітчизняного аудиту особливу значущість на сучасному етапі має страховання професійної відповідальності аудиторів, яке пов'язане із можливістю пред'явлення претензій особам за наслідки помилок, допущених аудиторами під час виконання професійних обов'язків. Це один із видів захисту відповідальності професійної діяльності, передбачений ст. 4 Закону України «Про страхування» від 07.03.96 р. №85/96-ВР., що пов'язаний з відшкодуванням шкоди, заподіяної страхувальником юридичній або фізичній особі.

Хоча деякі кроки для поширення страхування аудиторського ризику в Україні зроблено. У “Методичних рекомендаціях з рейтингування аудиторських фірм України” представлено перелік складових показників рівня професійної надійності, серед перших пунктів : “наявність процедури страхування аудиторських ризиків (страховий поліс) та страхових випадків; оцінка фінансового стану та фінансової стабільності (розмір активів, власного капіталу, валових доходів, чистого прибутку, наявність, розмір та ліквідність страхових резервів (депозитів), динаміки цих показників за п'ять років та інших показників)”.

Страховання є ефективним засобом покриття можливих збитків від настання ризикових подій. Проте страхування професійних ризиків, до яких належить і аудиторський, ще не є достатньо поширеним в Україні. Існують лише поодинокі випадки добровільного страхування перед третіми особами за завдані збитки їхнім майновим інтересам, тоді як в багатьох країнах за кордоном таке страхування є обов'язковим.

На відміну від розвинених країн законодавство України не передбачає страхування професійної відповідальності аудиторів і повного і беззастережного відшкодування збитку, нанесеного замовникові аудиту. Статтями 21 і 22 Закона України «Про аудиторську діяльність» №140-V в редакції від 14.09.06 р. визначено, що за неналежне виконання своїх зобов'язань аудитор (аудиторська фірма) несе майнову і іншу цивільно-правову відповідальність згідно з угодою і законом. При цьому цивільно-правову відповідальність можна розділити на відповідальність перед замовниками аудиту і третіми особами, адміністративну, кримінальну. Крім того, Аудиторською палатою України можуть застосовуватися стягнення у вигляді попередження, припинення дії сертифікату на строк до одного року або його анулювання, виключення з Реєстру аудиторських фірм і аудиторів.

Оскільки в Україні цей вид страхування і досі залишається добровільним, для більшості аудиторів страхування своїх ризиків скоріше маркетинговий хід, спрямований на залучення клієнтів.

Перешкодою широкому застосуванню страхування аудиторських ризиків є певні проблемні моменти, зокрема: необхідно з'ясувати, що повинно бути об'єктом страхування – аудиторська діяльність фірми чи окреме замовлення на проведення аудиту; потрібно визначити та уніфікувати ознаки страхового випадку, страхові тарифи, мінімальні суми страхових внесків тощо.

Об'єктом страхування аудиторів є відповідальність професіонала за нанесення прямих фактичних матеріальних збитків у результаті наданих аудиторських послуг. Страхування професійної відповідальності аудиторів переслідує три мети: захист інтересів споживачів послуг, замовників аудиту; захист інтересів самих виконавців (забезпечення їх фінансової стабільності, попередження банкрутств, втрата професійного статусу або іміджу); захист третіх осіб (власники, банки, ін-вестори, кредитори).

Договором страхування професійної відповідальності може бути застрахована лише відповідальність фізичної особи - аудитора, що має кваліфікаційний сертифікат, право здійснювати аудиторську діяльність та зареєстрований як індивідуальний підприємець. Особливу увагу слід звернути на такі пункти договору страхування, як склад страхових випадків і умови їх виникнення, розміри страхового відшкодування щодо кожного страхового випадку, умови передчасного закінчення дії договору за ініціативою однієї із сторін, способи врегулювання питань про збитки.

Помилки аудитора можуть виявлятися двояко : у формі необачності, недбалості, не кваліфікованого виконання своїх обов'язків і у формі навмисних дій. Відповідальність у формі навмисних дій застрахованого аудитора можна встановити лише у судовому порядку. Практичну реалізацію можливостей страхування відповідальності в державі ускладнює відсутність чіткої уяви про відповідальність як об'єкта страхування, недосконалість нормативно-правової бази страхування відповідальності і відсутність розуміння необхідності страхування інтересів вагомої частини населення.

Об'єктом страхування аудитора є відповідальність професіонала за нанесені прямі фактичні матеріальні збитки в результаті наданих аудиторських послуг

Підставою для виникнення професійної відповідальності аудитора є порушення умов договору страхувальником (застрахованою особою) або нанесення ними збитків третім особам, незалежно від моменту їх виявлення. Розміри страхових платежів визначаються договором страхування.

На підставі даного аналізу можна зробити висновок, що в Україні необхідне введення обов'язкового страхування професійної

відповідальності аудиторів, що водночас дасть можливість ефективного розвитку ринку страхових послуг та надасть впевненість потенційним клієнтам аудиторських послуг у фінансовій надійності та незалежності аудитора.

Перешкодою для запровадження страхування професійної відповідальності є високі тарифи та неприйнятні умови страхування, необхідність судового рішення за страховими випадками, адже факт настання страхового випадку визнається після підтвердження його судом, що для аудиторів не завжди прийнятно через побоювання втрати клієнтів.

Запровадження обов'язкового страхування відповідальності аудиторів стане надійним фундаментом для ефективною аудиторської діяльності, перпоною для недобросовісних пропозицій на ринку аудиторських послуг, що не гарантують якісних результатів своєї роботи.

**Камінська І.Б., аспірант,
асистент кафедри обліку і аудиту
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ НА ПЕРСОНАЛ

Питання визначення ефективності витрат на персонал є мало досліджуваним в Україні. Існує ряд методик і показників, які пропонують науковці для такого аналізу, однак практичного впровадження на підприємствах вони не набули в силу складності і трудомісткості розрахунків.

Однак враховуючи те, що людські ресурси стають передовим фактором виробництва, то відповідно і питання визначення ефективності вкладень в персонал набуває великого значення. Адже кожного працедавця цікавить окупність здійснюваних витрат, розмір майбутнього доходу, який забезпечать такі витрати, період його отримання.

Ефективність будь-якого процесу, явища визначається як співвідношення результатів до затрачених зусиль. В даному випадку ефективність витрат на персонал визначатиметься відношенням результатів, отриманих від здійснюваних витрат, до загальної суми таких витрат. При цьому ефект від тих чи інших мотиваційних факторів може набувати не лише економічного, а й соціального характеру, що важко піддається виміру.

Економічна ефективність означає реалізацію персоналом цілей організації, і, перш за все, продуктивності праці та рентабельності, за рахунок економічного використання обмежених ресурсів. Соціальна ж ефективність проявляється в ступені досягнення індивідуальних цілей працівників і характеризує задоволення в процесі керівництва очікуваннями, бажаннями, потребами та інтересами співробітників.

До основних методів визначення ефективності витрат на персонал можна віднести:

- 1) Метод оцінки рентабельності, віддачі на інвестиції в персонал і терміну окупності інвестицій;
- 2) Метод ключових показників ефективності;
- 3) Метод експертних оцінок;
- 4) Кореляційно-регресійний аналіз;

5) Аудит персоналу.

Метод оцінки віддачі на інвестиції (ROI) –це фінансовий показник, який характеризує дохідність інвестиційних вкладень.

Термін окупності інвестицій (Break-even analysis) є оберненим показником ефективності витрат на персонал. Чим менший термін окупності інвестицій, тим ефективнішими є здійсненні витрати.

Сильна сторона вказаних методів – відносна об'єктивність оцінок, економічний підхід. Розрахувавши показник ROI, можна співставити його з дохідністю вкладень грошових коштів в альтернативні проекти, відкинувши ті, які є недоцільними.

Основним недоліком ROI и Break-even analysis є те, що вони дозволяють проводити кількісну, але не якісну оцінку ефективності витрат на персонал.

Згідно методу ключових показників ефективності витрат на персонал визначається ряд показників для яких задається конкретне значення. Такими показниками є :

- ✓ обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг на 1 гривню заробітної плати;
- ✓ приріст обсягу реалізованої продукції, робіт, послуг на 1 гривню витрат на персонал;
- ✓ відношення обсягу реалізації продукції, робіт, послуг до витрат на утримання одного працівника;
- ✓ відношення обсягу прибутку до виплати податків до витрат на утримання одного працівника;
- ✓ відношення обсягу виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг до тривалості продуктивного часу і т.д.

Система показників оцінки ефективності повинна бути сформована для кожного підприємства індивідуально, залежно від особливостей діяльності, основних цілей та вимог до ефективності в цілому.

Вагомою перевагою системи оцінки ефективності витрат на персонал є її гнучкість. За її допомогою можна прослідкувати і динаміку змін показників ефективності у часі. Крім того, отримані результати можна порівняти із статистичними даними Держкомстату, що дає можливість порівняльного аналізу з іншими підприємствами.

Однак така система має свої недоліки. Велика кількість розрізнених показників не дає можливості об'єктивно змодельовати ситуацію на підприємстві. Даний метод не дозволяє оцінити вплив кожного мотиваційного фактору на загальний результат роботи підприємства.

Метод експертних оцінок ґрунтується на оцінці ефективності певного заходу зацікавленими особами – працівниками, керівниками підприємства. Перевагою цього методу є відносна простота отримання інформації, яка збирається за допомогою анкетування чи опитування. Однак великим недоліком цього методу є його суб'єктивність, оскільки не завжди експерт може відокремити економічну ефективність певного заходу від своєї емоційної оцінки.

Кореляційно-регресивний аналіз застосовується для знаходження щільності зв'язку між факторами та результативним показником, що не перебувають у функціональному зв'язку, або іншими словами, залежність між якими випадкова. Використовуючи економіко-математичний метод множинної кореляції, визначають залежність певного узагальненого показника, що характеризує об'єкт дослідження, від зміни значень факторних ознак. Відбір цих показників для кореляційної моделі доцільно здійснювати на базі застосування аналітичних групувань, способу порівняння паралельних і динамічних рядів, лінійних графіків, а також у процесі

розв'язування завдань кореляційного аналізу на основі оцінки їхньої значущості за критерієм Стюдента.

Даний метод широко застосовується в аналізі, однак потребує паралельного використання інших методів дослідження ефективності. Як одиничний метод кореляційно-регресійний аналіз не дає змогу визначити ефективність усіх витрат на персонал в цілому, а лише відобразить силу взаємозв'язку факторних ознак і результативного показника.

Комплексним методом оцінки ефективності витрат на персонал і управління персоналом в цілому є аудит персоналу.

Цей метод є досить трудомістким і при його реалізації на підприємстві можуть використовуватися всі перераховані методи оцінки витрат на персонал.

В межах аудиту персоналу ефективність витрат оцінюється через підсумкові економічні показники (прибуток, валова і чиста виручка і т.д.) і соціальні показники. Поєднання в одному методі можливості визначення економічного і соціального ефекту є його найбільшою і суттєвою перевагою. В рамках визначення соціального ефекту використовуються такі показники як:

- ✓ результативність діяльності структурних підрозділів і окремих показників;
- ✓ задоволеність персоналу своєю роботою і приналежністю до даного підприємства;
- ✓ наявність конфліктів;
- ✓ дотримання трудової дисципліни;
- ✓ оцінка організаційної культури підприємства тощо.

Отже, наведені методи визначення ефективності витрат на персонал не дають змоги комплексно підійти до оцінки таких витрат, за їх допомогою можна визначити лише деякі параметри ефективності. Тому є доцільним, щоб кожне підприємство розробляло власну систему оцінки ефективності вкладень в персонал, опираючись на найбільш значимі для даного підприємства цілі в області роботи з персоналом.

Кропельницька С.О.
кандидат економічних наук, доцент
ПНУ ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ КЛАСТЕРА НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

В економіці одним із засобів стабільного розвитку підприємництва є впровадження кластерних виробничих систем, що останнім часом стали самостійними суб'єктами господарювання за різноманітними функціональними напрямками діяльності. Розвиток кластерних систем надає можливості використовувати типові організаційні форми господарювання.

Кластер в науковій літературі має багато визначень. На нашу думку, кластер в загальному — добровільне утворення суб'єктів господарювання, одноосібних виробників, зв'язаних технологічним ланцюжком, а також організацій сервісу та послуг: банків, приватного сектору, освітніх закладів, органів влади та суміжних, допоміжних, конструкторських, інноваційних підприємств/організацій, об'єктів інфраструктури територіально локалізованих задля створення єдиного регіонального продукту в рамках замкнутого виробничого циклу.

Управління витратами виробничої системи тісно пов'язане з управлінням її окремими бізнес-процесами (операціями), в результаті яких відбувається локалізація витрат виробництва.

Поняття бізнес-процес часто ототожнюють з поняттям функції, тому відразу їх розмежуємо. Функція – це завдання, які вирішує компанія для власного виживання і для досягнення поставлених цілей. Функція відповідає на питання що робити. Зрозуміло, що в рамках компанії можна виділити багато функцій. Так, будь-яка бізнес-система повинна володіти такими функціями як управління фінансами, виробництво, реалізація.

Бізнес-процес, у свою чергу, є реалізацією функції в часі, способом вирішення бізнес-задачі. Бізнес-процес описує те, як функція виконується, в якій послідовності і в яких варіантах, а також те, як функції взаємодіють між собою в роботі компанії. Бізнес-процес відповідає на питання як робити [1].

Отже, під бізнес-процесом в загальному розуміють сукупність різних видів діяльності, які, разом взяті, створюють результат, що має цінність для споживача, клієнта, замовника.

Практика показала, що доцільно виділяти п'ять видів бізнес-процесів, а саме:

- основні бізнес-процеси, на базі яких здійснюється виконання функцій поточної діяльності з виробництва продукції або надання послуг;
- бізнес-процеси, що забезпечують основні;
- бізнес-процеси розвитку;
- бізнес-процеси управління діяльністю;
- бізнес-процеси, що забезпечують управління.

Бізнес-процеси реалізують бізнес-функції виробничої системи [2]. Враховуючи вищевикладене, будь-яка виробнича система, зокрема кластер – це сукупність чітко визначених бізнес-процесів, метою яких є виготовлення конкурентноспроможної продукції чи надання послуг.

Питання моделювання діяльності підприємницьких структур з метою виділення ключових бізнес-процесів є головним для більшості вітчизняних фірм, що опинилися перед необхідністю реформування своєї діяльності.

Аналіз бізнес-процесів полягає в систематичному вивченні операцій, необхідних для виробництва продукції або для надання послуги. Він ідентифікує операції, що виконуються в процесі виробництва продукції, під час яких формуються витрати виробництва.

Мета функціонування кластера зводиться до забезпечення умов зростання добробуту його суб'єктів. Ефективне управління витратами, яке може здійснюватись на початковому етапі координаційним центром, сприятиме досягненню цієї мети, оскільки дає можливість:

1. Аналізувати структуру витрат та її вплив на результати діяльності суб'єктів кластера.
2. Аналізувати й оцінювати внесок кожного виду виробів народних художніх промислів (або кожного бізнесу-процесу щодо виготовлення одного виду виробу) у формування прибутку.
3. Планувати рівень витрат та операційного ризику.
4. Планувати прибуток з урахуванням можливих змін у ринковому середовищі.
5. Організувати облік витрат по кожному виробничому осередку кластера.
6. Формувати дієву систему мотивації (рівень доходу, матеріальне стимулювання) координаторів виробничих осередків до контролю та зменшення витрат.

7. Контролювати рівень витрат і вживати заходи для їх зменшення.

8. Приймати обґрунтовані управлінські рішення.

З метою прийняття ефективних управлінських рішень необхідно детально ознайомитися з особливостями функціонування об'єкта управління – кластера народних художніх промислів “Сузір'я”, основним продуктом якого є ліжник.

Перш за все, важливо знати, які конкретні види витрат пов'язані з цим виробництвом і як ними управляти. В основу формування витрат виробництва ліжника повинен бути покладений поетапний технологічний процес його виготовлення.

Сукупні витрати на виготовлення виробу, зокрема ліжника, не дають конкретної відповіді учасникам процесу його виготовлення на запитання про зароблену ними частку. Вимірником результатів діяльності, передусім, є прибуток. Водночас і собівартість, і прибуток є обов'язковими елементами ціни, тому що відшкодування витрат і отримання прибутку є невід'ємною умовою виробництва продукції. Наявність таких елементів в ціні як собівартість та прибуток обов'язкове і залежить від приналежності продукції до певного виду виробництва, її соціальної значущості, кількості господарських ланок, що беруть участь у виробництві і реалізації продукції та інших чинників.

Водночас вироби народних художніх промислів належать до таких, що шукають свого покупця не через максимізацію прибутку, а, передусім, через фактори, які додають їм цінності з погляду задоволення потреб споживача. Але цінність виробу – не тільки абстрактне поняття, яке виражається сумою споживчих якостей, властивих даному виробу. Це також відображення витрат виробництва, пов'язаних зі створенням та забезпеченням набору параметрів, звідки споживач вибирає свій індивідуальний набір, який і є цінністю, що сприймається покупцем.

Грошовим виразом вартості товару, як відомо, виступає ціна. За класичною концепцією в основі визначення ціни лежить витратний принцип, що пов'язує її величину з витратами виробництва. Тому витрати, які виступають у формі собівартості, за своїм значенням є головним елементом ціни виробів НХП.

Виробничі витрати знаходять своє відображення у виробничій собівартості, яка є грошовим (вартісним) виразом технологічного процесу.

Та, незалежно від того, на якому етапі виникають більші затрати різних видів ресурсів (матеріальних, трудових, інших), кожен з них бере участь у формуванні цінності ліжника.

Отже, технологічний процес виробництва також здійснює внесок у забезпечення цінності виробів НХП, що обумовлює необхідність управління сукупними витратами, які виражаються у ціні. Ціна встановлюється на основі вимог закону вартості, з одного боку, і еквівалентності обміну – з іншого.

Ціна в управлінні виконує такі функції: через рівень цін вирішуються протиріччя між виробником і споживачами; через рівень цін здійснюється матеріальне стимулювання випуску продукції, підвищення якості (цінності), а також розподіл доданої вартості.

Ринкові відносини змушують суб'єктів кластера зважати на ціни як показники, що забезпечують фінансову стійкість та результативність їх діяльності. І якщо ціну на ринку неможливо змінити, то на неї можна вплинути, управляючи витратами та процесом ціноутворення в цілому.

Література

1. Рубцов С.В. Уточнение понятия “бизнес-процес”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.cfin.ru](http://www.cfin.ru). – 07.09.2004. – 4 с.
2. Ивлев В., Попова Т. Концепция контроллинга и функционально-стоимостный анализ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.user.cityline.ru>. – 12.11.2004. – 6 с.

**Пилипів Н.І., д.е.н., проф.,
Івасишин М.О., аспірант
Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаніка,
м.Івано-Франківськ**

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ГАЗОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В умовах розвитку ринкових відносин функціонування газотранспортних підприємств в значній мірі залежить від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що вимагає від їх керівників запровадження нових більш досконалих методів управління, аналізу та контролю за діяльністю таких підприємств з метою підвищення обґрунтованості та оперативності прийняття управлінських рішень.

З огляду на те, що управлінський облік являє собою систему обліку, планування, контролю, аналізу даних про витрати та прийняття на цій основі менеджерам різних ієрархічних рівнів оперативних управлінських рішень, вважаємо, що саме його слід розглядати як інструмент, який є необхідним для підвищення ефективності управління діяльністю сучасного газотранспортного підприємства.

Складні умов виробничої діяльності газотранспортних підприємств, а також погіршення багатьох їх факторів породжують як проблеми управління ними, так і їх інформаційного забезпечення. Відповідно зростають нові вимоги до якості обліково-аналітичної інформації, яка необхідна для управління і прийняття як оперативних управлінських рішень, так і рішень на перспективу. Зменшенню дефіциту такої інформації сприяє розробка та впровадження управлінського обліку.

Формування великої кількості різноманітних інформаційних потоків відбувається як у межах цілого підприємства, так і в межах різних структурних підрозділів таких підприємств і характеризують їх технологічну, економічну та соціальну спрямованість.

При цьому управлінський облік витрат є дієвим засобом оцінки результатів діяльності кожного підрозділу підприємства, ефективного використання ресурсів, оперативного контролю за формуванням собівартості послуг із транспортування газу.

Саме ведення управлінського обліку дає можливість забезпечити адекватність існуючої системи обліку витрат виробничої діяльності газотранспортних підприємств із урахуванням їх специфічних особливостей інформаційним потребам менеджерів різних рівнів управління.

Загалом, будь-яке газотранспортне підприємство, характеризується як складна виробнича система, компоненти якої, у свою чергу, виступають у вигляді предметів праці, засобів праці, самої праці, які використовуються в процесі виробництва.

При побудові управлінського обліку, який входить до складу загальної системи бухгалтерського обліку, слід ураховувати специфічні особливості, пов'язані із технологією виробництва та організацією їх виробничої діяльності [1, с.8].

Однією із важливих задач, яку необхідно вирішити для удосконалення управлінського обліку, є бюджетування як процес підготовки окремих бюджетів-планів як у межах структурних підрозділів, функціональних служб, так і в цілому по підприємству. Бюджет відображає офіційне відображення планів, які наперед встановлені керівництвом для підприємства в цілому та для його структурних підрозділів.

Слід зазначити, що розроблені бюджети, в яких визначена кінцева стратегічна мета, заставляють менеджерів, визначати засоби їх досягнення. Саме тому увага керівників підрозділів має бути сконцентрована в першу чергу на прийнятті дієвих поточних управлінських рішень, що посилять виконання планових завдань у майбутньому. Це дає підстави для ствердження того, що за допомогою бюджетів здійснюється перехід від стратегічних планів до виконання поточних дій.

З метою підвищення ефективності системи бюджетів, вважаємо за необхідне, щоб вони розроблялись на всіх ієрархічних рівнях управління, при чому, щоб обов'язково були збалансовані між собою два види дій: “згоривниз” і “знизу-вгору”.

Впровадження системи бюджетування на газотранспортних підприємствах дозволяє забезпечити контроль та підвищити персональну відповідальність за раціональне використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів та оцінити очікуваний результат роботи в межах кожного окремого центру відповідальності (структурного підрозділу, виробничої служби, бригади).

Здійснюється контроль за виконанням бюджетів шляхом порівняння фактичних показників із нормативними. Як правило, у розробці нормативів у першу чергу беруть участь спеціалісти технологічних служб, які добре знають особливості виробничого процесу та використання в ньому різних видів ресурсів, а також планового відділу.

Однак, з метою підвищення ефективності системи бюджетування на газотранспортних підприємствах, система контролю за виконанням бюджетів має бути тісно пов'язана із системою матеріального стимулювання працівників.

Отже, вирішення задачі щодо ефективного впровадження системи бюджетів на газотранспортних підприємствах в межах кожного центру відповідальності сприятиме удосконаленню управлінського обліку витрат на них.

Література

1. Сопко В. В. Бухгалтерський облік капіталу підприємств (власності, пасивів) : [монографія] / В. В. Сопко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.

ПРИЗНАЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ І ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Принципи ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності зафіксовані в нормативних документах України (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності») і в Концептуальній основі складання та подання фінансових звітів, прийнятої Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, в основному однакові, однак різниця в поданні інформації в фінансовій звітності, складеній за українськими і Міжнародними стандартами, досить суттєва. Ця різниця в основному пов'язана з оцінками активів і зобов'язань та з моментом визнання доходів і витрат. Як відомо, і активи, і зобов'язання в момент визнання оцінюються за собівартістю, а на момент складання балансу їх залишки повинні переоцінюватися згідно вимог стандартів. Різниця в оцінках коригує величину капіталу (як правило, доходи і витрати, тобто прибуток або додатковий капітал). Вважається, що такий підхід до подання інформації забезпечує її достовірність, прозорість, хоча це спірне питання. [1]

Первісна оцінка активів і зобов'язань завжди підтверджена документально, а переоцінка на дату балансу відображається на підставі додаткової інформації і розрахунків, які часто бувають суб'єктивними, тому важко перевіряємими, спірними, а підтверджуючі документи (розрахунки) складаються виконавцями. Не завжди в наслідок переоцінки статей балансу на дату його складання підвищується достовірність фінансової інформації. Але виконання вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (надалі МСФЗ) необхідно для інвесторів і консультуючих їх фінансових аналітиків, тому що в фінансовій звітності за МСФЗ відображається фінансовий стан підприємства на підставі даних бухгалтерського обліку з врахуванням можливих ризиків, наприклад, зміни вартості активів, врахування синергетичного ефекту від об'єднання підприємств при складанні консолідованої звітності, використання теперішньої вартості для оцінки дебіторської і кредиторської довгострокових заборгованостей, за якими нараховуються відсотки, та інше. Досить чітко сформулював різницю між бухгалтерським обліком і МСФЗ Соколов В. Я.: «МСФО представляет собой не бухгалтерию, а микростатистику, статистику финансовой единицы – группы компаний, они не являются бухгалтерскими правилами, это статистическая отчетность, построенная путем обработки бухгалтерских данных. Предмет бухгалтерии заканчивается отчетностью, а предмет МСФО начинается с нее. Бухгалтерия изучает как наблюдать и регистрировать факты, оценивать и классифицировать, а МСФО, как их интерпретировать, сам сбор и регистрация данных – соль учета, остаются за кадром, вне интересов и зачастую вне понимания тех, кто МСФО занимается». [2]. З цього слід зробити висновок, бухгалтерський облік необхідно вести по встановлених правилах для бухгалтерського обліку, використовуючи його методи: баланс, рахунки, подвійний запис, інвентаризацію, калькулювання та інше. Результати обліку повинні узагальнюватися в формі бухгалтерського балансу, а вимоги МСФЗ слід враховувати при складанні звітності про

фінансове положення підприємства. Бухгалтерський баланс і звіт про фінансове становище це різні узагальнюючі звітні форми і не слід в бухгалтерському обліку враховувати вимоги до фінансової звітності, тому що їх врахування спотворює зміст бухгалтерського обліку: безперервна реєстрація фактів господарської діяльності на підставі внутрішніх і зовнішніх документів, а сальдо незакритих рахунків синтезується в формі бухгалтерського балансу, який не повинен коригуватися ні на додаткові факти, які стали відомими в наступних після дати балансу періодах, ні на розрахунки, такі як вплив інфляції або дисконтування.

Висновок: бухгалтерський облік повинен вестись за встановленими для бухгалтерського обліку правилами, його результат узагальнюється в формі балансу, а при складанні звіту про фінансовий стан підприємства слід виконувати вимоги МСФЗ. Різницю між даними, наведеними в бухгалтерському балансі і Звіті про фінансовий стан, слід розкривати в додатках до Звіту.

Література

1. Орлова В. К. Оцінка довгострокових дебіторської і кредиторської заборгованостей на дату балансу. Матеріали науково-практичної конференції: Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: 20-21 травня 2010р. – Умань: Видавець “Сочінський”, 2010 - ч.2. - с. 47-49.

2. Соколов В. Я. «Отличия МСФО и традиционной бухгалтерии» Материалы юбилейной международной научно-практической конференции «Счетоводство – наука, практика, независимость» 20.04.2010, университетское издательство «Стопанство», Софія, 2011. – С.54-59.

Левицька С.О., д.е.н., проф.
(Національний університет «Острозька академія»),
Осадча О.О., к.е.н.
(Національний університет водного господарства та природокористування).

ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

Постановка проблеми. Із введення в дію Податкового та Бюджетного кодексів потребують змін та доповнень зміст і характер документування операцій, явищ та процесів господарської діяльності. На даний час залишаються невирішеними цілий ряд положень методичного та організаційного характеру на макро- та мікрорівнях: не уніфіковано підходи до процесів стандартизації документування з урахуванням міжнародної практики; не відповідає потребам часу рівень автоматизації процесів документообігу; окремі визначення та методичні підходи в нормативних актах з питань документування не узгоджено між собою та ін.

Аналіз останніх досліджень на публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем документування та документообігу внесли праці відомих зарубіжних та вітчизняних учених Л. Астахова, М. Ларіна, О. Мітченко, Г. Сокової, О. Журавльова, О. Гладуна, М. Білухи, С. Рудницького, М. Кужельного та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є вивчення

концептуальних основ документообігу на підприємствах України – методичних складових первинного обліку на предмет встановлення відповідності міжнародній практиці та вимогам щодо об'єктивного, деталізованого, уніфікованого інформаційного забезпечення користувачів на макро- та мікрорівнях.

Виклад основного матеріалу. Термін «документ» багатозначний і залежить від галузі використання. На нашу думку, дане визначення характеризує документ, не виділяючи основним ні інформацію, ні матеріального носія, ні певні його функції. Найбільш точним, на нашу думку, є визначення **документа** як результату фіксування на носієві (матеріальному та/або електронному) інформації про події та явища з метою її збереження, передачі та відновлення в часі і просторі.

В одних джерелах зазначається, що за допомогою первинного документу реєструється факт господарської діяльності (ФГД), а в інших – господарська операція. Вважаємо, що дані поняття потрібно чітко розрізняти, адже **господарською операцією** є задокументований факт господарської діяльності, вартісний вимір якого в часі призводить до змін у балансі.

На нашу думку, більш повним є визначення **первинного документа** як матеріального та/або електронного носія інформації, підготовленої з дотриманням чинних вимог, про здійснений факт господарської діяльності суб'єкта.

В свою чергу, **первинний облік** - початкова стадія облікового процесу, передбачає вимірювання господарських операцій і реєстрацію їх у документах, основа синтетичного та аналітичного обліку [2].

В основі методики первинного обліку – застосування прийомів та процедур підготовки первинного документу.

Міжнародна практика документування господарської діяльності юридичних осіб має ряд особливостей в питаннях застосування мови, скорочень, у способах виправлення помилок, класифікації форм документів, наявності реквізитів, використання факсиміле та термінах зберігання.

Так, в Польщі, Росії та Франції документи складаються виключно державною мовою, в Німеччині – «живою мовою», тобто мовою, з якої легко перекласти на німецьку. Оскільки в Білорусії дві державні мови, то і документи можуть складатись двома мовами – білоруською та російською.

Використання мови в бухгалтерських документах регулюється Законом УРСР «Про мови в Українській РСР» від 28.10.1989, який був прийнятий перед здобуттям Україною незалежності, згідно якого поряд з українською мовою можуть використовуватись національна мова більшості населення тієї чи іншої місцевості, або мова, прийнята для населення даної місцевості.

В нормативно-правових актах України з питань документування не визначено можливості використання скорочень. В Франції, Росії, Білорусії - також.

Згідно § 239 Комерційного кодексу Німеччини та § 146 Податкового кодексу Німеччини скорочення дозволяються, але при умові, що зміст документу буде зрозумілий [3]. В Польщі допускається використовувати загальноприйняті скорочення [8].

Існують спірні питання щодо можливості внесення виправлень в первинні документи. Відповідно до Положення №88 у тексті та цифрових даних первинних документів, облікових реєстрів і звітів вітчизняних підприємств підчистки і необумовлені виправлення не допускаються.

В Німеччині згідно § 239 Комерційного кодексу виправлення допускаються. Але вони повинні бути зроблені таким чином, щоб можна було прочитати попередній текст [3].

В Франції згідно ст. 123-22 Податкового кодексу [5] та ст. 22 Закону «Про бухгалтерський облік» [4] виправлення в бухгалтерських документах не допускаються.

В Росії внесення виправлень в касові та банківські документи не допускається, в інші первинні облікові документи виправлення можуть вноситись лише за згодою учасників господарської операції (що має бути підтверджено підписами відповідних осіб) [6].

В Білорусії в первинних облікових документах стирати записи та здійснювати виправлення не дозволяється, внесення виправлень в касові та банківські документи не допускається [7].

В Польщі в первинних документах не допускаються підчистки та виправлення. Помилки в зовнішніх документах можна коригувати через надсилання контрагенту документу-спростування разом з відповідним обґрунтуванням [8].

В Білорусії згідно ст. 9 Закону «Про бухгалтерський облік і звітність» серед обов'язкових реквізитів первинних документів - особисті підписи посадових осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення. Відповідно, це виключає можливість використання факсиміле при оформленні первинних документів [7].

В Росії згідно ст. 160 Цивільного кодексу факсиміле допускається у випадках і в порядку, передбаченому законом, іншими правовими актами чи договором сторін. Разом з тим, в законодавстві сказано, що факсиміле не можна використовувати на дорученнях, векселях, рахунках-фактурах, банківських платіжних документах та уніфікованих документах по обліку праці [6].

Що стосується первинних документів в Україні, то в основному нормативному документі, який регламентує правила складання первинних документів – Положенні №88 (п.2.5) зазначено: «Використання при оформленні первинних документів факсимільного відтворення підпису допускається у порядку, встановленому законом, іншими актами цивільного законодавства» [1].

Використання факсиміле заборонено в наступних первинних документах: розрахункових документах при безготівкових розрахунках в національній валюті; розрахункових чеках; грошових чеках; платіжних дорученнях; платіжних дорученнях в іноземній валюті або банківських металах, заявках про купівлю або продаж іноземної валюти.

Узагальнення змін та доповнень до Положення №88 наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Рекомендації по внесенню змін та доповнень до Положення №88

Кри- терій	Чинна редакція	Пропозиції
Мова	Всі документи повинні складатись українською мовою, поряд з українською можуть використовуватись національна мова більшості населення тієї чи іншої місцевості, або мова, прийнятна для населення даної місцевості	Первинні документи повинні складатись українською мовою, а документи, складені іншою мовою, повинні мати впорядкований переклад на українську мову

Кри-терій	Чинна редакція	Пропозиції
Скорочення	Не визначено	В первинних документах допускається використання загальноприйнятих скорочень
Виправлення помилок	Підчистки і необумовлені виправлення не допускаються. Помилки в первинних документах, облікових регістрах і звітах, що створені ручним способом, виправляються коректурним способом. Закреслення здійснюється однією рисою так, щоб можна було прочитати виправлене. Виправлення помилки повинно бути обумовлено надписом “виправлено” та підтверджено підписами осіб, що підписали цей документ, із зазначенням дати виправлення.	Виправлення у зовнішніх первинних документах не допускається. У випадку виявлення помилок надсилається новий документ із супровідним листом. У внутрішніх первинних документах, що створені ручним способом, виправлення здійснюються коректурним способом, тобто неправильний текст або цифри закреслюються і над закресленим надписується правильний текст або цифри. Закреслення здійснюється таким чином, щоб можна було прочитати виправлене
Факсиміле	Використання при оформленні первинних документів факсимільного відтворення підпису допускається у порядку, встановленому законом, іншими актами цивільного законодавства	Використання факсимільного відтворення підпису при оформленні первинних документів дозволено лише його власнику у випадках, коли це прямо дозволено законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів

Висновки. Результати дослідження підтверджують необхідність активного впровадження стандартизації первинного обліку та документообігу, електронної звітності на всіх рівнях. Нормативні акти на даний час містять ряд неузгодженостей у визначенні економічного змісту основних понять документування, їх взаємозв'язку та підпорядкованості. Зазначене утруднює уніфікацію як первинних документів, так і звітних форм підприємств, створює перешкоди для успішної підприємницької діяльності в умовах реформування національної економіки.

Література

1. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0168-95>
2. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2 / за ред.. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. – 568 с.
3. Handelsgesetzbuch [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bundesrecht.juris.de/hgb/VJNR002190897.html#VJNR002190897VJNG000300306> (Комерційний кодекс Німеччини)
4. La loi comptable № 9-88 (Закон про бухгалтерський облік)
5. Code general des impots [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069577> (Податковий кодекс Франції)
6. Об утверждении форм бланков строгой отчетности: приказ Минфина РФ от 14.01.2008 № 3н [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=74810> (бланки для ломбардов)

7. Об утверждении перечня первичных учетных документов: постановление Совета министров Республики Беларусь от 24 марта 2011 г № 360 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bba-audit.by/news/88-ob-utverzhdanii-perechnja-pervichnyh-dokumentov.html>

8. Клявине Д. Архивы и информационное общество. Архивы и управление документацией // Archives in Information Society. Papers of the International Conference. - Popowo (Poland). - 2002. - P. 54-57.

Савчук Т.В.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ
Савчук І.В.
Надвірнянський коледж НТУ, м. Надвірна

КЛАСИФІКАЦІЯ Й ОБЛІК ПРИВІЛЕЙОВАНИХ АКЦІЙ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИКУПУ ЕМІТЕНТОМ

З розвитком ринкових відносин в українській економіці та вітчизняного фондового ринку в практику господарювання українських підприємств все ширше залучаються різного виду фінансові інструменти. Від правильності їх обліку залежить достовірність фінансової звітності підприємства, а отже і обґрунтованість економічних рішень користувачів цієї звітності.

Удосконаленням обліку фінансових інструментів займається багато науковців-бухгалтерів, але окремі аспекти все ще залишаються невирішеними. Одним з таких питань є облік викупних привілейованих акцій, дослідження якого і стало метою даної роботи.

Загальноприйнято вважається, що всі акції, і привілейовані в тому числі, в повинні відображатися в обліку як інструменти капіталу, але з цим не можна погодитись.

Оскільки відповідно до останніх змін, внесених до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», декларується застосування в Україні з метою ведення бухгалтерського обліку міжнародних стандартів фінансової звітності (далі МСФЗ), проаналізуємо, який порядок відповідно до цих стандартів слід застосовувати для обліку привілейованих акцій, що підлягають викупу емітентом.

Визначення фінансових інструментів і їх видів наводиться в ПСБО 13 і МСФЗ (IAS) 32 [1, п.4], [2, п.11].

Інструментом власного капіталу виступає контракт, який підтверджує право на частину в активах підприємства, що залишається після вираховання всіх його зобов'язань. Відмінностей у даному визначенні за ПСБО і МСФЗ немає.

А от щодо визначення фінансового зобов'язання – то у МСФЗ воно дещо ширше. За ПСБО 13 фінансовим є будь-яке контрактне зобов'язання: або передати грошові кошти чи інший фінансовий актив іншому підприємству; або ж обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно не вигідних умовах. Якщо ж погашення зобов'язання здійснюватиметься у інший спосіб, аніж передача певних фінансових активів (наприклад, бартерною поставкою), таке зобов'язання до фінансових не відноситиметься. МСФЗ 32 доповнює, що до фінансових зобов'язань слід відносити і ті договори, розрахунок за якими буде або може бути здійснений

шляхом передачі інструментів власного капіталу. І дане доповнення для нашого дослідження є ключовим.

Принциповою відмінністю інструменту власного капіталу є те, що такий фінансовий інструмент не спричинює у емітента зобов'язання виплачувати грошові кошти чи передавати інші види фінансових активів. Так, виплата дивідендів за простими акціями є необов'язковою і здійснюється тільки за добровільним рішенням Зборів акціонерів. Сам факт емісії простих акцій не передбачає, що у майбутньому емітент обов'язково виплачуватиме дивіденди чи викупить ці акції.

При класифікації викупних привілейованих акцій, як і будь-яких інших фінансових інструментів, потрібно пам'ятати про принцип превалювання суті на форму: при класифікації слід виходити з економічної суті фінансового інструмента, а не з його юридичної форми.

Право держателя привілейованої акції на викуп емітентом обов'язково зазначається в проспекті емісії і може задаватись у різних виглядах, наприклад, викуп здійснюється на певну дату, за зверненням держателя тощо.

Необхідною ознакою зобов'язання є наявність у підприємства зобов'язання виплатити певну суму грошових коштів або передати інші свої активи. Уникнути такого зобов'язання підприємство не може, оскільки всі чинники знаходяться поза сферою його впливу, тому важливою характеристикою зобов'язання є умова, що воно виконується на потенційно не вигідних для підприємства умовах. Дійсно, якщо за умовами випуску передбачено викуп акцій, як би не хотілось підприємству це змінити, воно змушене дотримуватись цих умов, навіть якщо умови такого викупу для підприємства не вигідні.

За ПСБО 2 зобов'язання є заборгованістю підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій, погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди, і яка відображається в балансі за умови достовірної оцінки. Як бачимо всі ці умови виконуються. Оприлюднення умов емісії є тією минулою подією, в якій підприємство погоджується взяти на себе зобов'язання в разі розповсюдження таких акцій. В тих же умовах, як правило, зазначаються і особливі характеристики такого викупу (ціна викупу), тому оцінку можна вважати достовірною. Звідси, оскільки виконуються умови визнання як зобов'язання загалом, так і фінансового його підвиду, можна стверджувати, що викупні привілейовані акції слід відображати вже з моменту випуску як фінансове зобов'язання, а не інструмент власного капіталу.

В плані рахунків окремо не виділяють такий вид фінансових зобов'язань, тому ми пропонуємо таку емісію відображати з врахуванням очікуваного терміну викупу на рахунку 55 «Інші довгострокові зобов'язання» на окремому субрахунку, наприклад, 551 «Викупні власні привілейовані акції».

Відповідно до МСФЗ 32 виплати, пов'язані з фінансовими зобов'язаннями (такі, як відсотки, дивіденди тощо) відображаються як витрати/доходи звітного періоду, а виплати за інструментами власного капіталу відображається безпосередньо як зменшення власного капіталу.

Звідси, якщо викупні привілейовані акції класифікуються як фінансове зобов'язання, то виплата дивідендів за такими акціями до моменту їх викупу повинна відображатись як витрати періоду на рахунку 952 «Інші фінансові витрати».

Наприклад, у грудні 2000 року ПАТ А емітує 1 000 шт. привілейованих акцій, номінальною вартістю 100 грн., в проспекті емісії яких передбачено,

що ПАТ їх викупить через 10 років. За цими акціями виплачуватимуться 5% фіксовані дивіденди за умови відповідного рішення про виплату дивідендів зборами акціонерів.

Випуск привілейованих акцій слід відображати наступним чином:

Дт 31 «Рахунки в банках» 100 000

Кт 551 «Викупні власні привілейовані акції» 100 000

За перший рік діяльності нараховані дивіденди за цими акціями в сумі 60 000 грн.

Дт 952 «Інші фінансові витрати» 5 000

Кт 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами» 5 000.

31.12.2010 року виділення поточної частини довгострокового фінансового зобов'язання

Дт 551 «Викупні власні привілейовані акції» 100 000

Кт 61 «Поточна частина за довгостроковими зобов'язаннями» 100 000.

Викуп привілейованих акцій емітентом:

Дт 61 «Поточна частина за довгостроковими зобов'язаннями» 100 000

Кт 672 «Розрахунки за іншими виплатами» 100 000.

Через обмеженість обсягу дослідження в даному прикладі не враховано той факт, що не обов'язково така емісія і викуп акцій емітентом проводиться за номіналом.

Таким чином, при класифікації викупних привілейованих акцій слід врахувати наступні важливі характеристики:

- чи передбачене зобов'язання або можливість викупу привілейованих акцій емітентом?

- чи відсутня у емітента можливість уникнути необхідності викупу акцій?

Якщо відповідь на обидва запитання позитивна, викупні привілейовані акції слід однозначно класифікувати як фінансове зобов'язання, а не інструмент власного капіталу, із застосуванням передбачених методик обліку для даного виду інструментів.

Уточнення класифікації викупних привілейованих акцій вплине не тільки на баланс емітента, але і на оцінку його фінансового стану, на фінансові результати у кожному звітному періоді, впродовж яких будуть перебувати в обігу такі акції, зрештою і на показники ефективності діяльності акціонерного товариства, наприклад, на величину прибутку на акцію, що, в свою чергу, дозволить покращити оцінки, що використовуватимуться при прийнятті стратегічних рішень.

Список використаної літератури:

1 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс] / М-во фінансів України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1050-01>

2 Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс] / М-во фінансів України. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Для зміцнення конкурентних позицій на ринку та довгострокового розвитку кожне підприємство повинно швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Успіх діяльності будь-якого підприємства залежить від своєчасності та правильності прийняття менеджерами рішень, які значною мірою базуються на якісній обліковій інформації, що є надзвичайно важливим для оптимізації стратегії розвитку підприємства. Концепція стратегічного управління передбачає, що кожне важливе управлінське рішення, яке має суб'єктивний та інноваційний характер, приймається на основі ґрунтовного стратегічного аналізу. Дослідженню проблеми інформаційного забезпечення, як одного із визначальних факторів впливу на процес прийняття управлінських рішень, приділяється велика увага вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами.

Аналіз проблем інформаційного забезпечення процесу стратегічного управління [1-4] свідчить про те, що найменш опрацьованими питаннями пов'язаними з практичними аспектами управлінського обліку, є питання його організації на підприємствах. Це обумовлено особливостями господарювання підприємств різних видів економічної діяльності, які впливають на облік витрат, калькулювання собівартості продукції та формування фінансових результатів. Невирішеність цих проблем вимагає використання системного і комплексного підходів до організації обліку. Системний підхід полягає у послідовному формуванні інформації управлінського обліку і передбачає, що він являється складовою загальної системи бухгалтерського обліку, яка традиційно складається з фінансового та управлінського обліку.

Фінансовий облік в силу своєї регламентованості та обмеженості національними стандартами і спрямованості на складання фінансової звітності для зовнішніх користувачів, не здатен повноцінно задовольнити усі потреби керівництва в процесі прийняття управлінських рішень. В сучасних умовах управлінський облік представляє собою складну систему інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, яка оснований на використанні різноманітних методів. В управлінському обліку відбувається інтегрування елементів методів обліку, планування, контролю, аналізу, моделювання, інформаційно-комунікаційних і регулятивних методів. Діючи системи управлінського обліку вже недостатньо відповідають потребам сучасного бізнесу, тому від їх удосконалення залежить ефективність діяльності підприємства в цілому. У своїй монографії М. Пушкар зазначає: «Стратегічний облік формує свої власні інформаційні ресурси прогнозного характеру. Інформаційні ресурси стратегічного обліку мають зв'язок з традиційним обліком, але ним не обмежуються. Зокрема, для стратегічного управління необхідні дані не лише про діяльність підприємства (внутрішнє середовище), а й про зовнішнє середовище, яке має надзвичайно важливе значення для передбачення траєкторії розвитку підприємства» [4]. Стратегічний управлінський облік покликаний бути системою обґрунтування управлінських рішень, тобто він повинен забезпечити необхідною інформацією певних менеджерів компанії, відповідальних за прийняття стратегічних управлінських рішень [5]. До об'єктів стратегічного

управлінського обліку відносять окремі види та напрями діяльності підприємства, центри відповідальності, бюджети та довгострокові плани, зовнішнє середовище.

Ефективний механізм управлінського стратегічного обліку дає можливість адаптувати стратегію підприємства до численних змін зовнішнього середовища, нових ситуацій на базі зміни стратегічної орієнтації, коригувати стратегію або відхилення у випадку несприятливих результатів. Організувати управлінський облік на кожному підприємстві необхідно з урахуванням його розміру, специфіки, виду економічної діяльності, інформаційних потреб менеджменту, стану системи бухгалтерського обліку. При цьому використовуються різні внутрішні та зовнішні потоки інформації різного змісту, які формуються бухгалтерськими службами, маркетинговими службами та відділами ризик-менеджменту.

Література

1. Друри К. Управленческий и производственный учет: учебник / К. Друри; пер. с англ. – М. ЮНИТИ – ДАНА, 2005. – 1071 с.
2. Мозенков О.В. Підвищення стратегічного управління фірмою за рахунок вдосконалення управлінського обліку / О.В. Мазенков // актуальні проблеми економіки. – 2009. - №1. – С.191-195.
3. Сльозко Т. Управлінський облік чи управлінська стратегія / Т. Сльозко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. - № 2. – С.49-53.
4. Пушкар М.С. Креативный облік (створення інформації для менеджерів): монографія / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 334 с.
5. Уорд К. Стратегический управленческий учет / К. Уорд; пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2002. – 448 с.

Федорович Р.В. к.е.н., проф.
завідувач кафедри промислового маркетингу
Фроленко Р.В., к.е.н., доц.
ТНТУ ім. І. Пулюя, м. Тернопіль

УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Призначенням інформаційної бази стратегічного управління є фіксація в документах, збір, передача, обробка, трансформація, зберігання даних про операційну, фінансову та інвестиційну діяльність підприємства.

Тому економічна інформація повинна бути корисною для потреб стратегічного управління. Збирати треба не будь-яку інформацію, а ту, яка буде необхідною для певних суб'єктів з метою вирішення конкретних аналітичних завдань, тобто вона повинна бути адресною. Витрати на її збір повинні порівнюватися з ефектом від її використання.

Формування інформаційної бази проводиться у відповідності з певними вимогами, а саме: достовірність інформації, достатність її обсягу, своєчасність передачі і представлення та естетичність.

Інформація, що використовується в стратегічному управлінні, повинна бути грамотно, охайно, привабливо відображена на матеріальних носіях. Слід зазначити, що культура складання річного звіту як джерела інформації є

неабияким способом реклами діяльності підприємства. Наскільки грамотно і охайно він складений, залежить успіх підприємства в діловому світі.

В економічній літературі відомі різні класифікаційні ознаки і види економічної інформації.

Фінансовий, управлінський, статистичний облік, звітність використовується для виявлення динаміки економічних показників і рівня використання виробничих ресурсів, вивчення фінансового стану підприємства, оцінки впливу факторів на узагальнюючі показники ефективності, вивчення причин і умов досягнутого рівня виробництва.

За місцем використання звітність умовно поділяють на внутрішню і зовнішню. На відміну від внутрішньої звітності, яку розробляють самі суб'єкти господарювання і яка використовується тільки у середині підприємства менеджерами різних рівнів, зовнішня звітність затверджується певними урядовими структурами і використовується також за межами підприємства органами державного управління (міністерствами, відомствами, органами державної статистики, фінансовими органами тощо) та іншими користувачами (акціонерами, інвесторами, контрагентами, банками). До внутрішньої звітності відносять внутрішньогосподарську (управлінську) звітність.

Система внутрішньої (управлінської) звітності є важливою складовою частиною процесу управління підприємством, тому вона повинна розроблятися з урахуванням потреб у тій, чи іншій інформації і з урахуванням можливостей використання такої інформації для прийняття управлінських рішень та впливу на об'єкт управління.

Для створення ефективної системи внутрішньої звітності необхідно вивчити та усвідомити потреби різних користувачів в інформації, без з'ясування потреб у якій та вивчення її структури неможливо удосконалити систему управлінської звітності підприємства. Вивчення інформаційних потреб працівників управлінських підрозділів дає можливість організувати інформаційний сервіс і постачати необхідну для управлінських функцій інформацію. Задоволення потреб працівників необхідною їм інформацією, цілком залежить від якості сформульованих запитів на таку інформацію. Для адекватного вираження запитів на інформаційні потреби спеціаліст повинен чітко усвідомити виробничі завдання та знати, які економічні показники потрібні для вивчення та аналізу. Як свідчить досвід, спеціалісти не завжди мають відповідні знання для того, щоб визначити потреби в інформації, а тому інформація, яку вони отримують не завжди відповідає потребі.

Одночасно з встановленням системи та форми фінансового обліку, підприємство повинно встановити всі необхідні умови щодо ведення управлінського обліку. Основною відмінністю організації управлінського обліку є те, що законодавством не встановлюється жодних обов'язкових для виконання умов. Крім того, система управлінського обліку та принципи, які використовуються при організації управлінського обліку, не повинні розкриватись у фінансових звітах підприємства. При організації управлінського обліку доцільним є поєднання документів управлінського та фінансового обліку.

Основними даними для складання внутрішньої звітності є нормативно-довідкова та фактична інформація аналітичного обліку.

Форма внутрішньої звітності повинна максимально розкривати зміст її показників та бути зрозумілою для конкретного користувача інформації - менеджера, для якого складений звіт.

Порядок складання внутрішньої звітності прямо пов'язаний зі структурою цехів, відділів і служб підприємства.

Управлінська звітність повинна охоплювати дані за період, який дозволить найбільш повно провести аналіз діяльності підприємства та спланувати його майбутню роботу. Вона повинна задовольняти потреби управлінського персоналу в інформації, чітко розмежованій за галузями діяльності та сферою компетенції та відповідальності кожного менеджера.

Різноманітність функцій, що виконуються окремими підрозділами підприємства визначає склад та зміст інформації, що включаються до внутрішньої звітності.

Форми звітів залежать від їх змісту, призначення та напрямів використання інформації. Наприклад, якщо асортимент продукції невеликий та звіт про продаж складається щоденно, в двох примірниках (перший передається керівнику, а другий - в бухгалтерію, де інформація звіту щоденно заноситься в комп'ютер і у всі накопичувальні реєстри обліку, а потім автоматично робляться бухгалтерські проведення), то його форма може бути довільною та мати будь-яке нагромадження даних - за день їх накопичується не дуже багато, і інформація стає зручною для сприйняття.

Якщо ж підприємство випускає декілька видів продукції, має багато постачальників або облік недостатньо автоматизований, то складання звітів про продаж доцільно розбити на два етапи. В цьому випадку спочатку складаються звіти про продаж за визначеною ознакою або групою ознак (наприклад, по видах продукції, місцях зберігання, покупцях тощо), а потім дані з цих довідок групуються у зведених звітах про продаж (або інформації про продаж). При цьому інформація про продаж міститься в декількох спеціалізованих звітах, наприклад, в звіті про канали збуту або звіт по групах покупців (постійні клієнти, разові покупки тощо).

Таким чином, сутність управлінської звітності визначається як інтегрована система обліку, нормування, планування, контролю і аналізу, яка систематизує інформацію для оперативних управлінських рішень і координації проблем майбутнього стратегічного розвитку підприємства.

**Гуцайлюк З.В., д.е.н., проф.
Фроленко Р.В., к.е.н., доц.
ТНЕУ, м. Тернопіль**

МІСЦЕ ТА РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ВИРОБНИЦТВОМ

В умовах формування ринкових відносин в економіці України економісти звернули увагу на відсутність не тільки загальної стратегії економічного розвитку держави, реальної програми реструктуризації виробництва з одночасним визначенням його пріоритетних напрямів, концептуальних засад податкової політики, але й на невідповідність діючої системи бухгалтерського обліку вимогам управління.

Щодо останнього, то, закономірно, виникла потреба розробки методологічних, методичних та організаційних засад системи бухгалтерського обліку, максимально адаптованої до вимог ринкового середовища.

Наступним етапом дослідження напрямків реформування діючої в умовах адміністративно-командної системи з метою її відповідності вимогам

ринкового середовища було вивчення місця, ролі та значення управлінського обліку.

Управлінський облік як система в його теперішньому вигляді з'явився лише в кінці 40 – на початку 50-х років ХХ століття, коли в країнах з розвинутою ринковою економікою бухгалтерський облік став не тільки засобом опрацювання та групування економічної інформації, яка міститься у первинних документах, але й перетворився в учасника та виконавця управлінської політики фірм [1, с. 12-13].

При цьому зазначимо, що серед переліку проблем, обговорення яких активно триває на сторінках економічної періодики, принаймні одна є надуманою. Мова про те, існує чи ні управлінський облік як такий взагалі. Але ж не можна заперечувати того, що вже давно функціонує у багатьох країнах з ринковою економікою. Більше того: за твердженнями фахівців в економічно розвинутих країнах фірми і компанії 90 % робочого часу та ресурсів у галузі бухгалтерського обліку витрачають на постановку і ведення управлінського обліку, в той час, як на традиційний фінансовий облік відводиться лише частина, яка залишається.¹ Проблема в іншому: є управлінський облік самостійною інформаційною системою чи органічно входить у загальну систему бухгалтерського обліку? Це теж тема для дискусії, хоч, як на нашу думку, логічно прийняти другий висновок, оскільки його важко уявити в діючій в Україні системі формування економічної інформації у вигляді автономної системи збору, зберігання та використання даних.

Окрім того, в економічній літературі, виданій останнім часом, активно розвивається ідея існування також інших видів обліку, які у свою чергу формують (або ж – мали б формувати) свої особливі інформаційні системи. Мова насамперед йде про вже згадувані нами так звані “прогнозний”, “стратегічний” облік.

Стосовно ймовірного визнання прогнозного управлінського обліку в якості самостійного його виду наведемо цитату з книги російських економістів О.Є. Ніколаєвої та О.В. Алексєєвої: “Не дивлячись на різнобій наведених вище визначень і думок, один момент все ж є очевидним – стратегічний управлінський облік необхідний як система, підтримуюча стратегічний менеджмент на підприємстві. Тому коротко розглянемо, що ж являє собою стратегічний менеджмент” [2, с. 28-29].

Автори колективної монографії “Сучасні проблеми розвитку системи обліку в Україні”, розкриваючи зміст питання 2.3. “Формування стратегічного обліку як системи інформаційного забезпечення стратегії розвитку підприємства”, теж мову в основному ведуть не про облік як такий, а про стратегічний менеджмент. При цьому в окремих місцях лише наголошується про потребу інформації для останнього [3, с. 170-198].

Зазначене ще раз наочно підтверджує тезу про те, що управлінський стратегічний чи прогнозний (прогностичний) облік є не чимось іншим, як стратегічним, фінансовим чи інформаційним менеджментом.

Ще однією, невирішеною в даний час проблемою, є визначення місця та ролі такої специфічної системи управління господарюючими суб'єктами як контролінг, який “...інтегруючи й направляючи діяльність усієї системи управління підприємством на досягнення поставленої мети, виконує функцію “управління управлінням” і є синтезом планування, обліку, контролю,

економічного аналізу, організації інформаційних потоків та багато іншого” [4, с. 3]. Термін “контролінг” (англ. Controlling) прийшов у російськомовне середовище з англкомовного транзитом через німецькомовне. В Європі (зокрема, у ФРН) контролінг розвивається приблизно із середини ХХ століття. Прийнято вважати, що англкомовний термін “controlling” найповніше відображає суть концепції, яка найбільше синтезує управлінський облік, планування, контроль та аналітичну роботу.

Єдиного розуміння значення терміну “контролінг” серед експертів нема. Єдність існує лише в тому, що ототожнювати контролінг з контролюванням не можна (англкомовний прикметник “to control” перекладається не тільки як “контролювати”, але як “керувати”, “регулювати”). Найбільш вузьке трактування зводиться до того, що управлінський облік, контролінг – це синоніми, при цьому перший термін (management accounting) прийшов у російськомовне бізнес-середовище з англкомовного, а другий (controlling) – з німецькомовного [5, с. 9].

Наведене підтверджують й автори колективної монографії: “Слід зазначити, що в економічній літературі склалася дивна ситуація, коли дослідження з управлінського обліку і з контролінгу ототожнюють” [3, с. 106]. Однак їх аргументація помилковості цього, як на наш погляд, явно непереконлива. При цьому зазначається: “Справді управлінський облік пов’язаний з обліком фінансових категорій (наприклад, доходів і витрат), а контролінг включає ще стратегічні методи планування, обліку й аналізу...” [3, с. 106]. Але ж це порівняння контролінгу з класичним варіантом управлінського обліку !?! А в чому тоді різниця між ним і прогностичним (стратегічним) управлінським обліком? Принаймні, виходячи з описаних нами вище суті стратегічного управлінського обліку та контролінгу, її не видно. Або ж іншими словами: вона не проявляється.

Група російських науковців теж зазначає, що “Основний елемент системи контролінгу на підприємстві – управлінський облік. Часто саме поняття контролінгу асоціюється з поняттям управлінського обліку, але це не зовсім правильно: основне завдання управлінського обліку – представлення релевантної інформації для прийняття управлінських рішень; функції контролінгу ширші, вони включають в себе не лише управлінський облік, але й планування, контроль, координацію, а також формування рекомендацій для прийняття управлінських рішень” [4, с. 44].

Наведене висловлювання, за своєю суттю, теж ставить знак рівності між прогностичним (стратегічним) управлінським обліком і контролінгом. Хоч з усього зазначеного випливає ще один висновок, суть якого полягає в тому, що контролінг не можна вважати навіть найвищою стадією обліку, оскільки це сучасна окрема, специфічна система управління господарюючими суб’єктами, яка, “...по суті справи, працює з вторинними джерелами інформації, не виходячи у ті сфери інформаційного простору, які мають суттєво великий вплив на ефективність роботи підприємства” [6, с. 8]. Тому, як на нашу думку, абсолютно правий проф. М.С. Пушкар, який при розгляді взаємозв’язку системи управління з системою обліку об’єднав контролінг і стратегічний облік в єдине ціле [7, с. 73].

Література

1. Карпова Т.П. Основы управленческого учета/ Т.П. Карпова. - М.: ИНФРА-М, 1997.- 392 с.
2. Николаева О.Е. Стратегический управленческий учет: Науч.практ.изд./ О.Е. Николаева, О.В. Алексеева. – М.: Едиториал УРСС,

2003. – 304 с.

3. Сучасні проблеми розвитку системи обліку в Україні: монографія/ За ред. докт. екон. наук, проф. М.С. Пушкаря. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 268 с.

4. Контроллинг как инструмент управления предприятием/ Под ред. Н.Г. Данилочкиной. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 279 с.

5. Концепция контроллинга: Управленческий учет. Система отчетности. Бюджетирование/ Пер. с нем. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 269 с.

6. Контроллинг в бизнесе. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.

7. Пушкарь М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти)/ М.С. Пушкарь. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 422 с.

Секція 5
Практика використання методів, технологій та інструментів стратегічного управління розвитком галузевих суспільних систем

**Горошкова Л.А., к.ф.-м.н.
ЗНУ, м.Запоріжжя**

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Дослідження циклічного характеру економіки постійно перебувають у центрі уваги економістів. Якість та адекватність тих чи інших оцінок та ступеня їх відповідності реальній економічній ситуації, впливає на обґрунтованість стратегічних рішень на макро- та мікрорівні. Універсальних економічних моделей і методів, здатних чітко визначати наближення спаду в економіці, не створено. У зв'язку з цим залишається актуальним дослідження взаємозв'язку економічних циклів на мезо- та макрорівні з метою прогнозування динаміки розвитку як на рівні національної економіки, так і на рівні її галузей.

У роботі представлені результати дослідження економічної циклічності розвитку чорної металургії України у 1991 – 2010 роках, визначений взаємозв'язок циклічності розвитку чорної металургії з сировинними складовими – залізорудною і коксохімічною промисловістю та між циклічним розвитком цих галузей і циклами в економіці України (рис. 1, 2).

Наявність таких особливостей, як середні цикли розвитку чорної металургії та забезпечуючих її галузей впродовж середнього циклу розвитку економіки України з 1994 по 2009 рік доводить необхідність вивчення економічного стану окремої галузі економіки (чорної металургії), а вже потім – на рівні національної економіки при середньо- і довгостроковому плануванні з подальшим прогнозуванням розвитку економіки країни.

Уникнути або позбавитись циклічного розвитку ні економіки взагалі, ні її галузей неможливо. Одним з елементів впливу є державне регулювання, націлене перш за все на промисловий (середній) цикл, з метою зменшення глибини циклічних криз, стабілізації темпів економічного зростання (зменшення рівня спаду виробництва та тривалості періоду кризи і депресії). Такі заходи здійснюються не тільки на рівні держави, але і на міждержавному рівні та рівні могутніх корпорацій.

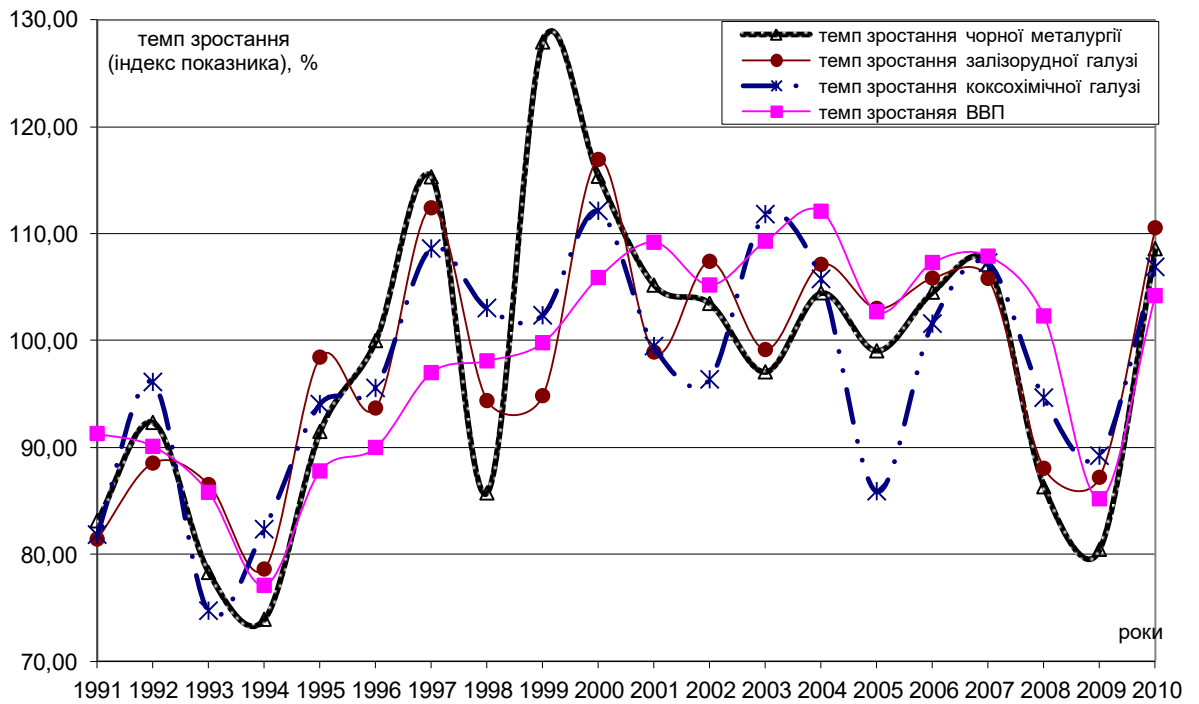

Рис. 1.- Короткі цикли розвитку чорної металургії, залізорудної та коксохімічної галузей та ВВП у 1991 – 2010 роках

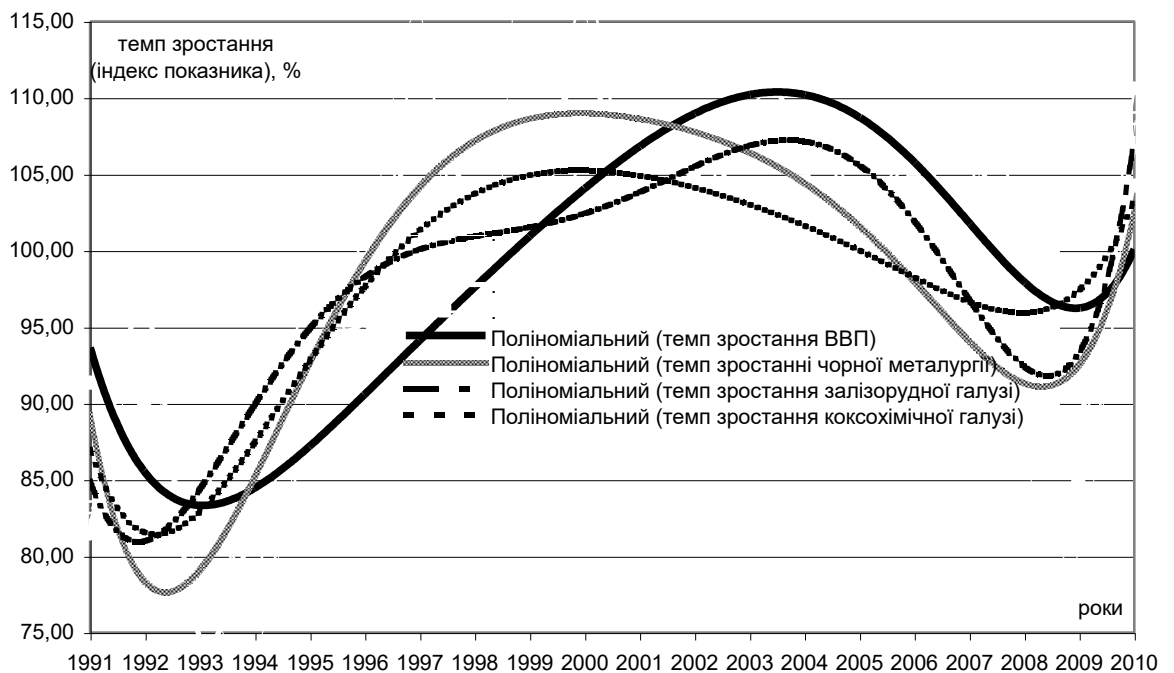

Рис. 2.- Середні цикли розвитку чорної металургії, залізорудної та коксохімічної галузей та ВВП у 1991 – 2010 роках

При дослідженні малих циклів у чорній металургії встановлено, що за рахунок використання інструментів державного регулювання можна суттєво вплинути на перебіг процесів у галузі у межах малого циклу, у т.ч. зменшити вплив негативних явищ внутрішнього та зовнішнього ринку. Показано, що

результатом податкового експерименту у гірничо-металургійному комплексі України у 1999 – 2001 роках стало пом'якшення дії кризових явищ в чорній металургії у 2001 році і відтермінувало кризу до 2003 року. На наш погляд цілком закономірним є позитивний вплив вертикально інтегрованих структур у чорній металургії України на циклічні явища в галузі і межах малого циклу.

В роботі також була досліджена багатофакторна економіко-математична модель, яка дозволила описати та, у подальшому, прогнозувати розвиток чорної металургії України на середньо- та довгострокову перспективу.

Для опису взаємозалежних процесів циклічного розвитку чорної металургії та забезпечуючи галузей – залізорудної та коксохімічної, запропонована система диференціальних рівнянь:

$$\begin{cases} \frac{dN_1}{dt} = N_1(\lambda_1 + \mu_1 N_2) \\ \frac{dN_2}{dt} = N_2(\lambda_2 + \mu_2 N_1), \end{cases} \quad (1)$$

де $\mu_1 = \frac{\alpha\beta_1}{n}$, $\mu_2 = \frac{\alpha\beta_2}{n}$, λ_1, λ_2 - коефіцієнти приросту.

Наявність взаємозв'язку галузей позначається на обсягах виробництва продукції в них і, впливає на збільшення обсягів виробництва β_1 і β_2 , що відповідають кількості взаємодій n (n – фіксоване, досить велике). Використовуючи систему рівнянь (1) знайдено залежності коефіцієнта приросту виробництва руди $\lambda_1'(t) = \varepsilon_1(t) + \gamma_1'(t) N_2(t)$, коефіцієнта приросту виробництва чорних металів від руди $\lambda_2'(t) = \varepsilon_2(t) + \gamma_2'(t) N_1(t)$, коефіцієнта приросту виробництва коксу $\lambda_1(t) = \varepsilon_1(t) + \gamma_1(t) N_2(t)$, коефіцієнта приросту виробництва чорних металів від коксу $\lambda_2(t) = \varepsilon_2(t) + \gamma_2(t) N_1(t)$ за умови взаємозв'язку галузей (рис. 3). Отримані розрахунки за ретроспективою подій у 2000 – 2008 роках показали задовільну достовірність отриманих результатів для чорної металургії та забезпечуючих галузей – залізорудної та коксохімічної.

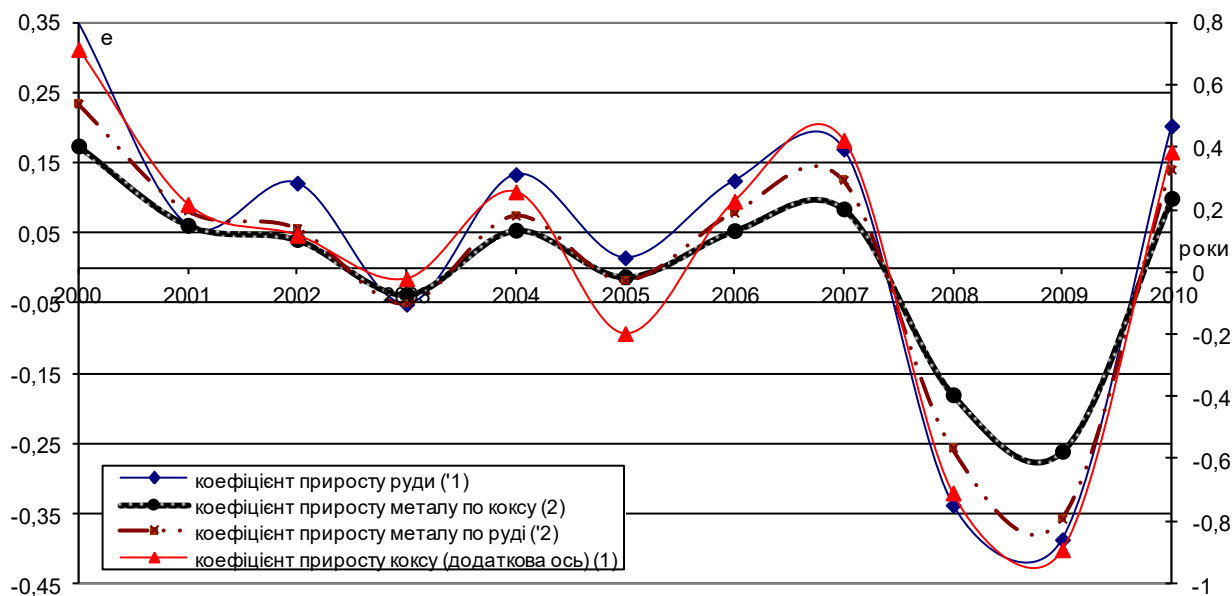

Рис. 3.- Динаміка коефіцієнтів приросту виробництва руди, коксу і чорних металів за умови взаємозв'язку галузей

Запропонована модель дозволила визначити, що тривалість циклу розвитку чорної металургії та пов'язаних з нею галузей складає 2-4 роки.

Таким чином, проведено дослідження циклічності економічного розвитку чорної металургії України та забезпечуючи галузей. Методами економіко-математичного моделювання побудована модель, що описує циклічний характер впливу залізорудної, коксохімічної промисловості на чорну металургію. Запропонована модель дозволяє визначити тривалість циклу розвитку чорної металургії і пов'язаних з нею залізорудної та коксохімічної галузі та прогнозувати їх розвиток на середньо- і довгострокову перспективу.

Гобир І.Б.,
асистент, ІФНТУНГ

НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

У літературі, як правило, розглядаються два напрями стратегії реформування природних монополій: виділення природно монопольного ядра і визначення заходів по його регулюванню. Але лише цим не може бути вичерпаний процес реформування. Ці заходи, як показує світовий досвід, мають бути доповнені ще: виробленням механізму комерціалізації і приватизації конкурентного сектора - по-перше, і зміною парадигми регулювання конкурентного сектора - по-друге.

При реалізації першого напрямку передусім ідентифікується сфера природної монополії в тій або іншій галузі, виділяється структура - носій найбільш суттєвих, специфічних для монополії, властивостей. До них (властивостей) можна віднести «класичні» властивості природної монополії: по-перше, відсутність конкуренції як умови економії від масштабів, по-друге, високі бар'єри для вступу в ринок. Постійні витрати, пов'язані із створенням подібних монопольних структур, такі високі, що функціонування дублюючих структур навряд чи доцільне і не окупається. Крім того, постійні витрати, мають бути сплачені ще до того, як почнеться виробництво. По-третє, мережевий характер організації ринку. Особливості виробничої технології полягають з тому, що вона характеризується замкнутим виробничим циклом. Це ґрунтується на єдиному технологічному середовищі і існуванні мережевих структур (трубопровідного транспорту, ліній електропередач, системи водопостачання, залізничних колій). Наявність організованої мережі вимагає диспетчеризації з єдиного центру. По-четверте, оскільки продукція природної монополії не має товарозамінників, попит на неї є нееластичним. По-п'яте, відомо, що в природній монополії робляться громадські блага, основними властивостями яких є неконкурентоспроможність і виключення. Перше з цих властивостей означає, що отримання додаткової громадської вигоди у міру збільшення кількості споживачів цього блага не вимагає додаткових витрат. Друга властивість характеризує неможливість виключення індивіда з сфери споживання громадського блага. Іншими словами - споживання громадського блага однією людиною не скорочує споживання іншим. Усі ці властивості і визначають стійкість природної монополії і складають методологічну основу для виділення природно монопольного ядра.

При реалізації другого напрямку, для виділеного природного монопольного ядра, розробляються заходи по регулюванню, роботи, що

забезпечують ефективність, і максимізацію громадської корисності від діяльності цих природних монополій. У цій сфері використовуються заходи прямого і непрямого державного втручання. Пряме регулювання включає будь-яку міру, безпосередньо спрямовану на суб'єкти природної монополії. Це може бути контроль за діями суб'єктів природних монополій, які мають своїм результатом або утиск інтересів споживачів, або стримування економічно виправданого переходу відповідного сегменту природної монополії в стан конкурентного ринку. Держава здійснює контроль за перехресним субсидуванням, дотриманням договорів між постачальниками і споживачами послуг. Воно також встановлює ціни і тарифи або їх граничні рівні виходячи з обґрунтованості витрат. Державні органи визначають споживачів, що підлягають обов'язковому обслуговуванню або встановленню мінімального їх забезпечення. Непрямі методи охоплюють усе, що впливає на економічні умови, загальні для усіх суб'єктів природних монополій.

На першому етапі визначення природно монопольного ядра проводиться інвентаризація основного виробництва, допоміжного виробництва, підрозділів, які не відносяться до основного виробництва, об'єктів соціально-культурного призначення.

Другий етап передбачає роз'єднання (відокремлення) основного виробництва підприємства природного монополіста від зайвих підрозділів, допоміжного виробництва та підрозділів, які не відносяться до основного виробництва. Відбувається відокремлення об'єктів соціально-культурного призначення.

На третьому етапі визначення природно монопольного ядра відбувається процес створення підприємства, яке відповідно до чинного законодавства відноситься до сфери діяльності природних монополій. Одночасно проводиться реструктуризація, приватизація та ліквідація відокремлених підрозділів. Об'єкти соціально-культурного призначення передаються у комунальну власність.

Успішне відокремлення природно монопольного ядра залежить від наявності єдиної методологічної бази, правильного визначення мети на всіх етапах реформування. Забезпеченню єдиного підходу до визначення природно монопольного ядра сприятиме відповідна законодавча база, направлена: на безперервність на всіх етапах реформування; підвищення інвестиційної привабливості підприємств природних монополістів; врахування галузевих особливостей здійснення приватизаційних процесів в Україні. Крім того, відокремлення природно монопольного ядра забезпечить: баланс інтересів споживачів (доступні ціни) і природних монополій (фінансові результати); виділення структури тарифів на основі принципів справедливого і ефективного розподілу витрат; стимулювання підприємств до скорочення витрат, підвищення якості продукції та ефективності інвестицій; створення умов для розвитку конкуренції.

У світовій практиці використовуються три форми державного регулювання природних монополій - структурне регулювання, регулювання поведінки і регулювання через систему стандартів. При структурному регулюванні визначається, яким компаніям надається право або на які компанії і накладається зобов'язання брати участь в певних видах діяльності. Встановлюються також потреби в створенні нових інфраструктур і розподіляються концесії. Регулювання поведінки є ціновою політикою, яка здійснюється безпосередньо, - через встановлення цін і тарифів або побічно - через податкову політику і політику субсидій. У таких питаннях, як соціальна політика, охорона довкілля, безпека, використовується

регулювання через систему стандартів. Цілями такого регулювання є економічна ефективність, надійність постачань, соціальна справедливість і охорона довкілля.

Проте, через специфічні особливості підприємств газової галузі, рекомендації не можуть бути перенесені в галузь автоматично, потрібно їх прив'язку. Це ж відноситься і до рекомендацій по перебудові організаційних структур управління.

Значення методів реформування підприємств в ринкових країнах дає можливість застосувати накопичений досвід і уникнути багатьох помилок, а також краще зрозуміти філософію бізнесу для партнерських стосунків, а також для конкурентної боротьби.

Аналіз стану вітчизняних досліджень показує, що обґрунтування напрямів реформування газорозподільних підприємств (ГРП) як господарюючих суб'єктів повинно спиратися на реальну оцінку стартових можливостей і умов функціонування організацій.

Нині з'явилися методики оцінки майнового і фінансового стану підприємств і організації, які використовуються в ринковій економіці і дозволяють визначити ринкові показники їх діяльності. Проте до теперішнього часу немає розробок і пропозиції по методиках економічного аналізу, прогнозуванні банкрутства, виявленні його прихованих форм, стосовно специфіки ГРП.

**Пермінова С.О.,
канд.пед.наук, доцент
НТУУ «КПІ», м.Київ**

ЕФЕКТИВНЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК РАЦІОНАЛЬНИЙ ШЛЯХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Специфічні умови сьогодення, які пов'язані з кризовими явищами фактично у всіх суспільних сферах, окреслили принципово новий підхід до соціально-економічного розвитку нашої країни. Курс на перехід до інноваційної економічної моделі на базі пріоритетного розвитку і широкого використання досягнень науки, техніки, новітніх технологій, входження до глобального інформаційного співтовариства, величезні масиви науково-технічних знань під впливом інноваційних механізмів стають підґрунтям нової постіндустріальної цивілізації. Це дає підстави стверджувати, що в контексті соціальних трансформацій особливої актуальності набуває теоретичне осмислення та науковий аналіз ефективності державного управління вищою освітою як відкритою системою.

Одна з головних проблем сучасної освіти в Україні пов'язана з неадекватністю її рівня, якості і змісту стратегічній спрямованості постіндустріального розвитку світової цивілізації. Суть проблеми полягає в тому, що і зміст, і можливості вітчизняної освітньої системи значно відстають від світових реалій, особливо від тенденцій дедалі ширшого використання наукоємних технологій, інформаційних ресурсів суспільства, досягнень в галузі інформатики й електроніки, комп'ютерних інформаційно-телекомунікаційних систем тощо.

В Україні, економіка якої зазнає перетворень і характеризується формуванням нових виробничих парадигм, що ґрунтуються на знаннях, їх

прикладному використанні та на обробці інформації, виникає необхідність зміцнювати й оновлювати зв'язки між вищою освітою, ринком праці та виробництвом.

З розвитком бізнесу відносини «держава-освіта-наука» доповнюються ще одним учасником, роботодавцем, в ролі якого поряд із державними підприємствами виступають бізнес-структури, підприємства недержавної власності, фірми і т.д., які відіграють сьогодні важливу і навіть визначальну роль.

Сучасна ринкова економіка припускає відмову від централізованого вирішення цілого ряду соціальних питань та перенесення їх на рівень регіонів, галузей, підприємств, головним чином, на основі переговорів між представниками роботодавців і працівників за участю представників держави як посередників і гарантів дотримання законодавства.

На рівні регіонів створюються умови для формування і розвитку інноваційних науково-освітніх бізнес-комплексів (кластерів) як найбільш ефективних структур розвитку системи «освіта-наука-виробництво». Забезпечення законодавчого підґрунтя та створення умов на регіональному рівні для утворення і розвитку подібних комплексів дозволять об'єднати зусилля всіх структур, організацій, установ в справі формування ефективного кадрового потенціалу регіону; збільшити кількість робочих місць, дозволить знизити рівень безробіття; розширить освітній, науковий та виробничий простір, забезпечуючи приплив молодих кадрів в освіту, науку і виробничу сферу, тим самим підвищуючи ефективність використання інтелектуальних, матеріальних та інформаційних ресурсів при підготовці фахівців і проведенні наукових досліджень за пріоритетними напрямками розвитку освіти, науки, культури в інтересах виробництва та соціальної сфери; створить умови для соціального партнерства у професійній підготовці кадрів [2].

Кластерний підхід має стати основою формування університетських проектів, що забезпечують інноваційний розвиток вузу як в області організації освітнього процесу та наукових досліджень, так і в плані широкого співробітництва з роботодавцями. Для вузів з високим інтелектуальним потенціалом реалізація такої співпраці можлива тільки через посилення науково-дослідної та науково-прикладної діяльності в інтересах виробництва. Становлення інноваційної освіти є найважливішим державним завданням, яке полягає в необхідності формування між вищою освітою і реальною економікою певної інформаційної системи, свого роду когнітивної інфраструктури, яка буде забезпечувати трансляцію професійно значущого знання в систему освіти.

За радянських часів держава, будучи власником інтелектуального і промислового потенціалу країни, формувала замовлення на підготовку фахівців і наукові дослідження. Ослаблення її централізованої участі в цьому процесі поставило перед вузами і виробництвом завдання посилити безпосередню взаємодію. Допомогу в налагодженні такого партнерства повинна надати держава, виключати на законодавчому рівні можливість монопольного диктату представників як роботодавців, так і працівників. Це можливо за наявності прийнятих законів і постанов, які б встановлювали загальні цілі, принципи та механізми узгодження інтересів, і при ефективному контролі за їх дотриманням, могли б розроблятися і здійснюватися найбільш прийнятні рішення щодо функціонування і взаємодоповнення економічної та соціальної сфер суспільства.

Стратегічним завданням держави у цьому напрямі є забезпечення умов для ефективного використання й адекватної оцінки висококваліфікованої

праці шляхом збереження існуючих і створення нових робочих місць, а також формування передумов для впровадження на підприємствах усіх секторів економіки серйозної, успішної й ефективної концепції підвищення якості робочої сили. Такими передумовами повинні бути стратегічна визначеність на тривалу перспективу, конкретні цілі економічної політики і підприємницької діяльності, а також оновлення виробництва з орієнтацією на науково-технічний прогрес.

Враховуючи наростаючу неузгодженість між ринком освітніх послуг та ринком праці в Україні і беручи до уваги позитивний зарубіжний досвід вирішення даних проблем, наріла необхідність прийняття відповідної програми узгодження ринку освітніх послуг і ринку праці, основною метою якої буде: консолідація зусиль органів державного управління, наймачів, установ освіти у визначенні перспективної потреби в кадрах в галузях національної економіки, постійного оновлення переліку вимог до кваліфікації та компетенцій персоналу, обсягу і структури підготовки кадрів відповідно до завдань соціально-економічного розвитку; організація більш тісної співпраці між закладами освіти та підприємствами; розвиток інституційної будови ринку праці, що забезпечує координацію між системою освіти, підвищенням кваліфікації та ефективним використанням працівників у національній економіці, сприяння працевлаштуванню та адаптації випускників закладів освіти; координація політики в галузі розвитку персоналу для ефективної інтеграції освіти в національну стратегію розвитку, забезпечення нарощування конкурентних переваг за рахунок ефективного використання трудових ресурсів і збільшення віддачі від інвестицій в людський капітал; розвиток соціального діалогу на всіх рівнях економічної системи створення стимулів для інвестування в розвиток знань, навичок та компетенцій працівників.

Стратегічною перспективою стійкого і динамічного соціально-економічного прогресу для нашої держави може стати соціально орієнтований напрямок – зміни в суспільних відносинах, що спрямовані на відтворення людського потенціалу та формування інтелектуального капіталу нації. В основі соціальної політики мають бути задекларовані людські пріоритети, чинники, що формують середовище життєдіяльності, а також нові соціальні критерії оцінки розвитку.

Тому державне управління вищою освітою має розглядатися в контексті соціально-економічного розвитку суспільства, де рівнозначними визнаються економічні і соціальні параметри, і де економічні характеристики (продуктивність, прибутковість тощо) тісно корелюються із соціальними (освіченість, знання, нові технології та ін.). Розуміння природи, і, головне, значення соціальних (передусім освітніх) параметрів має ґрунтуватися на принципово новій концепції, в якій система цілей і пріоритетів науково обґрунтовані і чітко визначені, і за відповідної логіки з них випливають цільові функції, соціальні й економічні переваги, завдання, змістовний аналіз і оцінка регульованих процесів, слідом за якими встановлюється суспільне розуміння результатів та ефектів реалізації соціальної політики.

Література

1. Алявдина З. Н. Взаимосвязь теорий науки и образования как основа концепции инновационных преобразований в экономике. /Актуальные проблемы бизнес-образования : материалы IX Международной Научно-практической конференции. – Минск : Белорусский государственный университет, 8-9 апреля 2010 г. - ст.10-12

2. Буреш О.В., Жук М.А. Формирование образовательно-научно-производственных кластеров как стратегия повышения конкурентоспособности региона /Высшее образование в России, Научно-педагогический журнал Министерства образования и науки Российской Федерации. - № 3, 2009 ст.120-125.

**Пуйда Г.В., асистент ІФНТУНГ,
м. Івано-Франківськ**

ПРОБЛЕМАТИКА ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Процес науково-технічного розвитку в останнє десятиліття стає все більш інтенсивнішим. Зачіпаючи усі сфери людського життя, є невід'ємною ланкою суспільного виробництва. Уже звичним стало порівняння рівня розвитку того чи іншого підприємства із його забезпеченістю техніко-технологічними ресурсами. Прийнято вважати, що чим кращою є забезпеченість підприємства даною групою ресурсів, тим більшими є його шанси вижити в конкурентних умовах сучасної ринкової економіки.

Саме тому постає питання оцінки технічних ресурсів підприємства з точки зору їх ролі у розвитку підприємства, його прибутковості та утримання конкурентних переваг на ринку. У цьому контексті технічні ресурси постають одним із ключових факторів успіху підприємства та вимагають більш уважного і глибокого вивчення з точки зору їх ефективності та з метою управління стратегічним розвитком підприємства.

На жаль, вивченню даної проблеми приділялося і приділяється доволі мало уваги. Серед українських та зарубіжних мислителів економічної думки приділяли увагу питанню технічних ресурсів наступні: Онищенко В.О., Монів З.О., Покропивний С.Ф., Білецький В.Г., Білоуська Я.К., Вітвіцький В.В. Особливу увагу варто звернути на працю Рубльова В.І. по загальній класифікації технічних ресурсів.

На мою думку, перш за все важливим моментом у дослідженні вищенаведеної проблеми є створення єдиної класифікації технічних ресурсів підприємств різних галузей економіки. Класифікація за різними ознаками дозволить оцінити в загальних рисах технічний рівень підприємства як внутрішнім користувачам економічної інформації з метою подальшого планування, управління та прогнозування, так і зовнішнім користувачам інформації (потенційні інвестори, партнери, тощо) з метою оцінки перспектив підприємства. Можна запропонувати класифікацію технічних ресурсів за наступними ознаками: за терміном корисного використання, за ступенем зносу, за економічною результативністю, за участю у виробничому процесі, за (первісною) вартістю, за потребами в капітальному та поточних ремонтах, за ступенем розвитку технології, які можна застосувати на певному окремому агрегаті, і особливу увагу варто приділити галузевим особливостям класифікації технічних ресурсів. З цією метою пропоную проводити класифікацію технічних ресурсів у окремій галузі за їх функціональним призначенням, за рівнем технологій, які можна застосувати, та за ступенем зносу. Таким чином, проводячи паралелі із аналогічними галузями інших країн, можна буде провести загальну оцінку технічного рівня певної галузі та відповідно окремого підприємства в галузі. Причому, на мою думку, створення бази даних, у якій буде подана така інформація, є

необхідним процесом, що буде наступним етапом в аналізі технічного рівня українських підприємств та галузей. Після статистичної обробки даних в розрізі галузі, наступним кроком має стати групування підприємств за їх технічним розвитком та виділення окремих груп в середині кожної галузі. Таким чином, у інвесторів з'явиться доволі інформативна база для аналізу своїх майбутніх капіталовкладень. Крім того, наявність такої бази даних може підвищити інтерес іноземних інвесторів, як до відкритої держави.

Другою частиною роботи над оцінкою технічного рівня українських підприємств, на мою думку, має стати створення ряду показників для оцінки даного рівня. При чому, для більшої інформативності дані показники варто згрупувати в абсолютні, відносні, якісні та інтегральні. За кожною з груп показників можна запропонувати ряд аналітичних показників для оцінки як реальної вартості наявних технічних ресурсів, рівня їх зносу, інтенсивність процесів оновлення технічної бази, так і показники так званої технічної відсталості та економічної результативності нової техніки.

Розробляючи дані показники, необхідно аналітичним методом встановити бажані їх рівні для кожної окремої галузі та, що дуже важливо, окремо для підприємств малого, середнього та великого бізнесу. Адже, не можна пропустити таку важливу особливість великого бізнесу як легке залучення фінансових ресурсів для переозброєння виробництва та високу гнучкість малих підприємств в питаннях заміни техніки чи роду діяльності.

Отже, дане питання потребує подальшого дослідження з метою не тільки розширення обсягу наукових знань, але також має велику цінність для національної економіки, адже дозволить “тверезо” оцінити перспективу розвитку як окремих підприємств, так і галузей в цілому. Крім того, дозволить залучати більшу кількість іноземних інвесторів, завдяки своєму інформативному та аналітичному навантаженню, що дозволяє частково усунути таку важливу проблему для України як низький рівень інформаційного забезпечення для зовнішніх користувачів цією інформацією.

**Кутикіна К. М. – здобувач
ВНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк**

ОЦІНКА НЕТАРИФНИХ БАР'ЄРІВ НА ЕТАПАХ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У міжнародній практиці існує проблема оцінки ступеня впливу нетарифних заходів регулювання на зовнішню торгівлю в цілому та зовнішньоекономічну діяльність кожного конкретного підприємства зокрема. Вирішення цього завдання ускладнюється тим, що інформація щодо нетарифних заходів конкретних ринків збуту у кількісних вимірниках відсутня.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств передбачає передові методи управління та оптимізації фінансових, матеріальних потоків, у тому числі і за умови мінімізації ризиків, що і призведе до максимізації прибутку від ЗЕД. Конкурентоспроможність підприємств формується в конкурентній боротьбі внаслідок вибору ними адекватної стратегії діяльності.

Можна стверджувати, що стратегія ЗЕД – це цілісна система довгострокових дій суб'єкта, спрямованих на розвиток організації, зміцнення

її позиції на зовнішніх ринках, задоволення споживачів та досягнення поставлених цілей з урахуванням конкурентних переваг та комплексу впливів зовнішніх факторів [3, 29].

“Якщо ЗЕД займає незначне місце в загальних результатах, то навряд чи доцільно витратити багато зусиль на розробку спеціальної міжнародної стратегії” [2, 103]. Перед впровадженням будь-якого плану дій, що і передбачає стратегія діяльності, необхідно проаналізувати та оцінити реальний стан, що дасть можливість спланувати майбутнє.

Виділяють декілька способів виходу на зовнішні ринки: експорт; спільна підприємницька діяльність; стратегія прямого інвестування. Що у свою чергу співпадає із стратегічними цілями матриці І. Ансофа [1].

Застосовуючи стратегію експорту, підприємство виготовляє свої товари у власній країні, пропонуючи їх на експорт. Але застосувати такий спосіб виходу на зовнішній ринок можна лише за умови адекватної оцінки усіх нетарифних обмежень зовнішнього ринку. Додаткові витрати на придбання ліцензій, додаткова сертифікація товарів значно збільшить їх ціну тим самим знизивши їх конкурентоспроможність. Не врахування умови вмісту місцевих компонентів може поставити під загрозу діяльність в цілому.

Стратегія виходу підприємства на зовнішні ринки за рахунок створення спільних підприємств ґрунтується на поєднанні його зусиль із ресурсами комерційних підприємств країни партнера з метою створення виробничих та маркетингових потужностей. Саме в умовах такої стратегії підприємство максимально мінімізує вплив нетарифних обмежень. Оскільки питання про адаптацію на зовнішньому ринку вирішуватиме іноземний партнер – суб'єкт діяльності відповідного ринку збуту.

Стратегія прямого інвестування полягає в тому, що в процесі ведення зовнішньої торгівлі, з часом підприємство засновує за кордоном власні виробничі філії для виготовлення товарів. Це можливо за умови здійснення діяльності на ринку із сприятливими умовами для імпортера або за сприяння експортерам у національній економіці. Така практика може бути застосована тими підприємствами, продукція яких користується на зовнішньому ринку постійно зростаючим попитом і там, де відсутні або представлені у невеликих кількостях конкуренти.

Основні етапи формування стратегії ЗЕД підприємства традиційна. Зрозуміло, що оцінка нетарифних бар'єрів відбуватиметься в основному на двох етапах – аналіз зовнішнього середовища та внутрішнього середовища. Підприємства оцінюватиме нетарифні заходи регулювання на потенційних ринках збуту та ті заходи, що сприятимуть та перешкоджатимуть ЗЕД у рамках національної економіки. Але саме від результатів оцінювання залежатиме і вибір стратегічних альтернатив і ймовірність реалізації самої стратегії.

Сьогодні існує потреба в постійному оперативному втручанні у прийнятій стратегічний план, шляхом оновлення інформації про впровадження нових нетарифних засобів регулювання, з метою коригування обсягів збуту продукції та підвищення її якості відповідно до міжнародних стандартів.

Нещодавні дослідження дозволили оцінити нетарифні обмеження щодо деяких груп товарів у ряді країн, що найбільш активно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Але, на думку вчених групи американських університетів, що вивчали це питання, попередні результати є необґрунтованими та опосередкованими через обмеженість інформації щодо кількісної оцінки нетарифних обмежень [4, 3].

Кількісна оцінка нетарифних бар'єрів дозволить не лише більш якісно здійснювати переговори на вищому рівні, але і ефективно впроваджувати стратегію ЗЕД кожному конкретному підприємству.

Література

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 460 с.
2. Киреев А.П. Международная экономика: учеб. пособ. [для студентов высш. учебн. заведений, обучающ. по направлению „Экономика” и спец. „Международная экономика”] в 2-х ч. / А.П. Киреев. – М.: Междунар. отношения, 1999. Ч. 1: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. – 1999. – 415 с.
3. Ліпич Л. Г. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств [монографія] / Л. Г. Ліпич, А. О. Фатенок-Ткачук. – Луцьк : РВВ „Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 220 с.
4. Estimating the price effects of non-tariff measures // Judith M. Dean, Robert M. Feinberg. – U. S International Trade Commission, American University, Georgetown University, December 2006. – 146 p.

**Подольчак Н.Ю., д.е.н., доцент,
Тимейчук А.А., аспірант
НУ «Львівська політехніка», м. Львів**

ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЙ ВЗАЄМОВІДНОСИН У СИСТЕМІ „ПІДПРИЄМНИЦТВО-ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА”

Організаційно-управлінський аспект стратегії передбачає формування конкурентоспроможних заходів, методів, способів та дій на стратегічному рівні підприємства. Тобто стратегію розглядають, з цієї позиції, як узгоджені заходи та послідовність визначених дій, які виникають із хаосу, і відповідно формування стратегії є своєрідним процесом організування та впорядкування діяльності, що вимагає дотримання такого: активне запровадження стійких культурних принципів діяльності, формування спільної команди із високим рівнем мотивованості, знаходження спільних інтересів та цілей між різними групами та командами підприємства.

Стратегія взаємовідносин «підприємство-державна податкова служба» - це сукупність взаємоузгоджених заходів та дій об'єднаних у комплексний план, спрямованих на формування тривалих, вигідних для підприємства зовнішніх відносин із податковою адміністрацією, що визначає позицію та майбутній стан підприємства по відношенню до податкової адміністрації, та передбачає розподіл ресурсів, необхідних для досягнення встановлених цілей. Особливість такої стратегії полягає в тому, що основні заходи найбільше залежатимуть від дій чи бездіяльності державної податкової адміністрації. Також ця стратегія передбачає використання усіх можливих способів встановлення та розвитку взаємовідносин підприємством із державною податковою адміністрацією для досягнення стратегічної конкурентної переваги.

За ієрархією стратегії підприємства прийнято поділяти на корпоративні, ділові, функціональні та виробничі (операційні). Оскільки дослідження присвячене проблемі формування стратегії та тактики в системі

взаємовідносин «підприємство-державна податкова служба», то цей вид стратегії доцільно віднести до функціональної стратегії підприємства (рис. 1).

Відповідно до теорії стратегічного менеджменту відповідальність за розроблення функціональної стратегії взаємовідносин у системі «підприємство-державна податкова служба» слід покласти на керівника функціонального підрозділу. Серед кандидатів на формування та реалізування такої стратегії є такі підрозділи: PR-відділ, відділ маркетингу, підрозділ стратегічного планування та аналізування, відділ фінансово-економічної безпеки, відділ податкового обліку та аналізу, відділ аудиту, бухгалтерія, адміністративний відділ тощо. Стратегія взаємовідносин повинна бути узгодженою із корпоративною стратегією підприємства, а також із іншими функціональними стратегіями, насамперед, з такими стратегіями: управління фінансами, ризик-менеджменту, управління персоналом тощо.

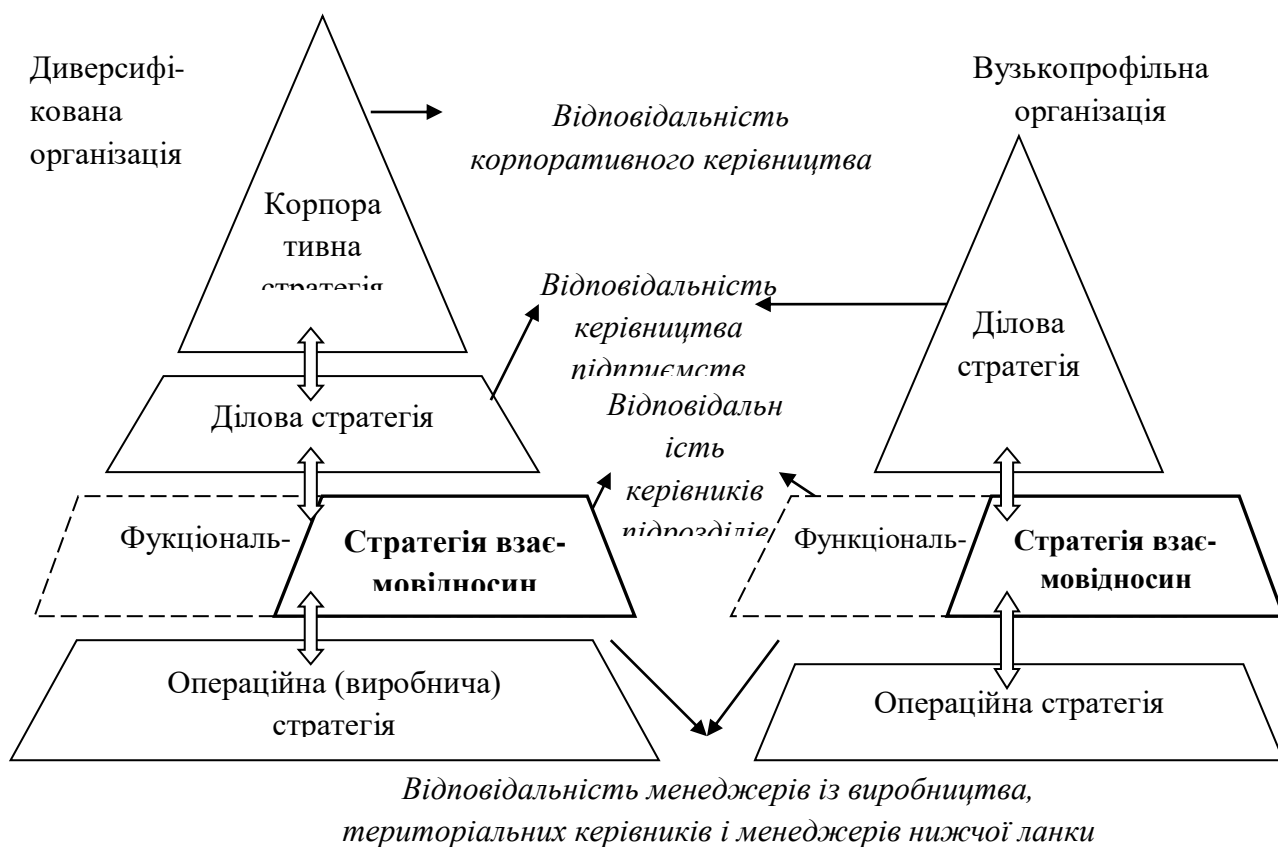

Рис. 1.- Місце стратегії взаємовідносин у системі «підприємство-державна податкова адміністрація» у ієрархії стратегій диверсифікованого та вузькопрофільного підприємства

Для малих підприємств за формування такої стратегії відповідатиме керівники підрозділів, які найчастіше зіштовхується у власній роботі із податковою адміністрацією, а саме підрозділи, які можуть підпорядкуватися головному бухгалтеру (відділ аудиту, відділ податкового обліку, бухгалтерія) або безпосередньо керівники підприємства (генеральний директор, директор з комерційних питань, заступники керівника з інших питань). Загалом на малих підприємствах недоцільно та економічно невигідно формувати окрему стратегію взаємовідносин із зовнішніми групами впливу, незалежно від

особи на яку покладено обов'язок формування такої стратегії, а доцільно її оформити як елемент або підрозділ ділової стратегії підприємства.

У ринковій економіці стратегія взаємовідносин між ринковими суб'єктами пов'язана з усіма іншими видами діяльності організації: маркетингом, фінансовою діяльністю, управління персоналом, виробництвом продукції, зовнішньоекономічною діяльністю, ризик-менеджментом тощо. Але насамперед така стратегія є взаємозалежною з багатьма чинниками зовнішнього середовища підприємства. Так політична ситуація, стабільність та форма правління значною мірою визначають вид стратегії взаємовідносин у системі «підприємство-державна податкова служба».

Загалом ефективність стратегії взаємовідносин у системі «підприємство-податкова адміністрація» залежатиме не тільки від її власного наповнення та змісту але й від того, наскільки вона органічно узгоджена і взаємопов'язана з іншими функціональними стратегіями та елементами системи менеджменту підприємства. Одним із найважливіших елементів з яким повинна бути узгоджена стратегія є тактика підприємства.

Федорак В.І., к.е.н., доц.
Інститут управління природними ресурсами
Університету економіки та права „КРОК”, м. Коломия
Даляк Н.А., асистент
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

НАПРЯМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗЕВИМ ТЕХНОЛОГІЧНИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Нерівномірний розвиток регіонів характерний для багатьох країн світу, як економічно розвинених так і країн, що розвиваються. Така нерівномірність пояснюється різним рівнем соціально-економічного розвитку країн, а також диспропорціями аграрного виробництва та високими ризиками у цій сфері економіки. Тому розробка ефективної регіональної політики та напрямів стратегічного управління технологічним розвитком, як основи економічного зростання, посідає одне з центральних місць у країнах з високорозвинутою економікою.

За останні десятиліття склалися різні підходи та напрями формування регіональної політики і стратегії управління регіональним економічним розвитком залежно від рівня економічного розвитку країни. Регіональна політика розвинутих країн спрямована, в основному, на розв'язання питань, що стосуються депресивних, слаборозвинутих, аграрних з ризикованими природними умовами, надмірною густотою населення регіонів [1,28-32].

Питання регіонального економічного розвитку знайшли своє відображення у працях науковців Бугая С.М., Кісіля М.І., Кропивка М.М., Лукінова І.І., Нижник Н.Р., Олуйка В.М., Попова С.А., Саблука П.Т., Стеченка Д.М. Разом з тим, недостатньо уваги приділено висвітленню механізмів й інструментів регіональної економічної політики з подолання галузевих диспропорцій. Тому формування регіональних програм стратегічного розвитку на основі сучасних технологій вимагають подальших досліджень.

Світова фінансова криза призвела до подальшого поглиблення нерівномірності в соціально-економічному розвитку регіонів України. За окремими показниками різниця складає десятки разів. Така тенденція

небезпечна для розвитку держави та створює додаткову суспільну напругу в окремих регіонах. Обсяг валового регіонального продукту за 2009р. сягнув таких значень в окремих областях України: Донецькій – 103739 млн. грн., Дніпропетровській – 93331 млн. грн., Харківській – 58923 млн. грн., Івано-Франківській – 17241 млн. грн., Чернівецькій – 8484 млн. грн. Співвідношення між найбільшим та найменшим значенням у Донецькій та Чернівецькій областях становить 14,5 разів, виробництво продукції сільського господарства на одну особу – 8,2 разів, середньомісячна заробітна плата – 2963 грн. та 1899 грн. відповідно [2, 6-8].

Статистичні дані свідчать, що різниця між показниками максимального і мінімального валового внутрішнього продукту по регіонах на початок 2010 року становила 11 разів, з капіталовкладень – 12,3 разів, із соціальної допомоги населенню – 4,8 разів, з рівня іноземних інвестицій – 46 разів. Водночас різниця в доходах на одну особу становить 35-45%, різниця заробітної плати в аграрному виробництві – 1,6 разів. За міжнародними стандартами ці показники не повинні перевищувати 20% [3, 176-178].

Наведені приклади засвідчують про недостатню увагу центральних та місцевих органів державного управління щодо проведення системної роботи з вирівнювання галузевих міжрегіональних диспропорцій. Пошук шляхів та механізмів для розв'язання проблем депресивних регіонів спрямовується на формування державної регіональної політики та розробки регіональних програм соціально-економічного розвитку.

За останні роки інновації, що спрямовуються на новий технологічний розвиток, в основному, впроваджуються в прибуткові рослинницькі галузі. За статистичними даними опитування респондентів у 2009 році щодо впровадження інноваційних технологій: 46,3% – застосовують нові сорти і гібриди сільськогосподарських культур, 20,9% – нові сільськогосподарські машини та механізми, 13,8% – нові системи обробітку ґрунту, 5,2% – використовують науково-обґрунтованих сівозмін. У тваринництві 52,2% досліджуваних підприємств застосовували нові породи сільськогосподарських тварин, інші ж види інновацій, зокрема високоефективні корми, нові механізми та засоби захисту рослин знаходяться майже на одному рівні – близько 16% [1,44-48;6,48-54].

Для більшості підприємств притаманним є оперативне управління з елементами стратегічного планування. Для подолання депресивності територій важливо щоб розвиток регіональної економіки відбувався з участю місцевих органів державного управління, науково-дослідних закладів, громадських організацій [4,112-116; 5,216].

Подолання істотних міжрегіональних відмінностей у соціально-економічному розвитку є довготривалим процесом, що вимагає системного підходу до здійснення структурних змін у сфері аграрного виробництва та розробки стратегічного планування на основі технологічного розвитку:

- створення сприятливих умов для технологічного розвитку сільського господарства на основі інновацій;

- побудова партнерських взаємовідносин між центральними та регіональними органами управління та встановлення солідарної відповідальності за технологічний розвиток регіонів з врахуванням розвитку аграрного сектора економіки;

- розробка регіональних програм стратегічного розвитку агропромислового комплексу з підтримання оптимальних параметрів соціально-економічного розвитку територій;

- залучення інвестиційного капіталу в аграрне виробництво для оновлення технологічного рівня виробництв та технічних засобів;
- сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, обслуговуючих кооперативів та агротехнічних підприємств у сільській місцевості;
- створення регіонального фонду розвитку депресивних територій та мобілізація фінансових ресурсів на розвиток аграрного виробництва;
- врахування стратегії розвитку окремих аграрних підприємств, що базується на управлінському інструментарії, зокрема, функціонально-вартісному аналізі технологій, технологічному прогнозуванні, виробничо-технологічному моніторингу і контролінгу;
- розробка комплексу критеріїв функціонування системи управління технологічним розвитком та стратегії технологічного розвитку підприємств аграрної сфери.

Висновки. З метою прогнозування тенденцій технологічного розвитку та розробки стратегії ефективного функціонування аграрного виробництва необхідно здійснити оцінку технологічного потенціалу галузі за вихідними для діагностики рівня технологічної конкурентоспроможності аграрного виробництва та проведення виробничо-технологічного аналізу підприємств та галузі за такими основними показниками: обсяги та динаміка виробництва; експорт-імпорт продукції та реалізація інноваційної продукції; прямі іноземні інвестиції; рівень інноваційної активності підприємств; використання ліцензій та патентів; рівень розвитку технологічної інфраструктури, інформаційне забезпечення; природоохоронна діяльність, умови праці та професійний рівень праці.

Література

1. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України: монографія / Н.М.Сіренко. – Миколаїв.: Знання-Прес, – 2010. – 416 с.
2. Експрес-випуск Держкомстату України. [www. business.if.ua](http://www.business.if.ua). Бізнес-аналітика.
3. Гудзинський О.Д. Інноваційний менеджмент стратегічного розвитку підприємств. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – С.176—178.
4. Федулова Л.І. Сучасні концепції менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 536 с.
5. Гончарук Ю.О. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю// Актуальні проблеми економіки 2008. – №2 – 232с.
6. Максимчук М.І. Європейський досвід інституційного забезпечення регіонального розвитку та його адаптація в Україні // Регіональна економіка. – 2009, №3 с. 213-219.
7. Долішній М.І. Організаційно-економічні напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти // Регіональна економіка. - 2010. - № 1. - С. 48-54.

Ларікова Л.Ф. к.е.н., доцент,
СНУ ім. В. Даля, м. Луганськ
Сурженко Л.О. к.е.н., доцент,
ЛНУ ім. Т. Шевченка, м. Луганськ

ВИКОРИСТАННЯ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ

Складовою частиною процесу управління, що спрямована на пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності швейної продукції є маржинальний аналіз. Використання маржинального аналізу дає можливість вирішувати різні завдання, які дозволяють ухвалювати оптимальні управлінські рішення по розробці асортименту швейної продукції і виробленню стратегії підприємства.

В економічній літературі велика увага приділяється фінансовому аналізу, методологія якого розроблена достатньо повно [3]. Але цей аналіз проводиться за даними фінансової звітності, коли господарчі процеси вже завершені і нема можливості вплинути на результати діяльності. Стратегічний аналіз [1,2] направлений на дослідження зовнішнього середовища діяльності підприємства.

Для обґрунтування управлінських рішень за обсягами виробництва, асортиментом продукції, прогнозу економічних показників розвитку підприємства необхідний інший підхід до вибору аналітичних процедур, а саме маржинальний аналіз, який дозволяє виявити перспективи розвитку параметрів виробництва і попиту.

Маржинальний аналіз дозволяє розрахувати такі обсяги виробництва, при яких виробництво є рентабельним і фінансово стійким. Розрахунки проведені за даними ВАТ «Глорія Джинс», яке не має постійних інвестицій проводилися виходячи з наявних виробничих потужностей і матеріально-фінансових ресурсів підприємства.

ВАТ «Глорія Джинс» випускає значний асортимент верхнього одягу і керівництву постійно потрібна інформація про прибутковість кожного виду продукції. Цю інформацію надає маржинальний аналіз.

Маржинальний аналіз дає можливість вирішити декілька завдань, а саме:

- розрахувати доход на одиницю продукції, як у вартісних показниках, так і у відсотках;
- визначити операційний прибуток на весь випуск і одиницю продукції;
- виявити беззбиткові об'єми виробництва фірми в натуральних і вартісних показниках;
- розрахувати цільові об'єми реалізації, які відповідають існуючому рівню змінних і постійних витрат;
- обчислити величину запасу безпеки;
- визначити критичний рівень постійних витрат, критичну ціну реалізації при заданому об'ємі виробництва і реалізації продукції та рівних витратах;
- розподілити витрати залежно від їх поведінки при зміні об'ємів виробництва.

Аналіз, заснований на точності розподілу витрат на постійні і змінні частини впливає на результати діяльності підприємства. Щоб забезпечити такий розподіл витрат безпосередньо в ході їх виникнення, фірма

використовує облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції за системою обмеження (змінних) витрат.

Ця система передбачає, що прямі витрати відразу відносять на певний вид продукції і зростання обсягу виробництва веде до їх збільшення і навпаки. Тому ці витрати є змінними. Непрямі витрати на собівартість продукції не відносять. Застосування саме цієї системи зумовлене тим, що вона не вимагає відособлення виробничого обліку від фінансового обліку.

Таким чином, використання даних маржинального аналізу дозволяє розрахувати такі об'єми виробництва, при яких виробництво є рентабельним і фінансово стійким. Застосування методики маржинального аналізу дає можливість підприємству визначити оптимальні співвідношення між об'ємами виробництва і витратами підприємства, що дозволяють йому стабільно отримувати прибуток. Подальший аналіз прибутку дає можливість встановити, на якому етапі спеціалізація розвивається до такого ступеня, що виробництво з різним асортиментом продукції перетворюється на різні види бізнесу, для яких необхідна різна конкурентна стратегія.

Література

1. Головка Т. В. Стратегічний аналіз : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни [студ. спец. 8106 «Облік і аудит підприємств діяльн.»] / Головка Т. В., Сагова С. В.; за ред. М. В. Кужельного. – К. : КНЕУ, 2002. – 198 с.

2. Гуцайлюк З. Прогнозний (стратегічний) облік і сучасні проблеми теорії бухгалтерського обліку / Гуцайлюк З. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. - № 2. – С. 14-19. правлінський облік : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. М. Добровський, Л. В. Гнилицька, Р. С. Коршикова; ред. В. М. Добровський. – К. : КНЕУ, 2003. – 235 с.

3. Учет и анализ эффективности производства / под ред. А.Ф. Аксененко. – М. : Финансы и статистика, 1986. – 276 с.

**Кінаш І.П. к.е.н. доц.
ІФНТУНГ м. Івано-Франківськ**

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ІННОВАІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ШЛЯХ ДО ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Парадигма інноваційного розвитку будь-якої країни передбачає будівництво оптимальної моделі кооперації вищих навчальних закладів, наукових установ і підприємств, вироблення алгоритму їх інтеграції та партнерства. Це зумовлено перш за все загостренням конкуренції на світових ринках товарів і послуг, посиленням боротьби за інтелектуальні ресурси, розгорнутої в останні роки, так званим полюванням за золотими головами.

Проблема відтворення висококваліфікованих кадрів, які відповідають вимогам інноваційної економіки, виходить на перший план. У розвинутих країнах світу великі корпорації вкладають значні ресурси у підготовку спеціалістів відповідної кількості та якості, формують систему державного приватного партнерства у сфері вищої освіти, сприяють формуванню симбіозу вищої освіти, науки і бізнесу. Останній фактор забезпечує підготовку перспективних спеціалістів. В умовах соціально-політичних, економічних і технологічних трансформацій від успішного розв'язання освітніх проблем залежить у кінцевому рахунку те, якою структурно

динамічною і конкурентоспроможною буде та чи інша національна економіка. Світова практика свідчить, що лише грамотний, який базується на наукових методах, менеджмент може забезпечити інноватизацію економіки.

Серйозна увага цим питанням приділяється ЮНЕСКО. Нині вона реалізує глобальну програму «Освіта для сталого розвитку (2005—2014 рр.)». У Європі здійснюється масштабна структурна реформа вищої школи – так званий Болонський процес. Аналогічна реформа нині здійснюється і в Україні. Нині в Україні функціонує 350 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. Даний показник практично незмінний з 2006 н. р. Матеріали досліджень вказують на те, що спостерігається тенденція зменшення мережі вищих навчальних закладів як державної, так і приватної форми власності. В Україні до 2007/08н.р. спостерігалось динамічне зростання кількості студентів на 10 тис. населення. А з 2008/09н.р. – зменшення цього показника по ВНЗ усіх форм власності [1].

Сьогодні перед вищою освітою стоїть завдання вдосконалювати навчальний процес таким чином, щоб його рівень відповідав міжнародним стандартам якості, тобто щоб наші вищі навчальні заклади отримали міжнародну акредитацію, а дипломи про вищу освіту українських вищих навчальних закладів визнавались у світі.

А для цього необхідно інтегрувати освіту і науку, зміцнити матеріально-технічну базу і модернізувати навчальний процес, активно впроваджувати у ВНЗ інноваційні програми, розширювати мережу дослідницьких університетів. Саме такий підхід забезпечить конкурентоспроможність вітчизняної науки і випускників вищих навчальних закладів. Цьому має сприяти активне залучення роботодавців до розробки освітніх стандартів. Знання практичних вимог, які висуваються до професії, дозволяє ВНЗ точніше визначити ступінь підготовки майбутнього працівника, що потрібен роботодавцям, і коригувати при необхідності державні освітні стандарти. Система вузівського навчання в нашій державі ще залишається відірваною від світової освітньої системи і навіть від антропології інформаційного суспільства і людини. Стало очевидним, що традиційна система освіти перестала справлятися зі своїми завданнями. Назріла необхідність навчатися протягом усього життя.

Одним із напрямів досягнення цього є цільова підготовка спеціалістів, яка:

- готує кадри для конкретного підприємства і заданої якості, встановленої не лише державними освітніми стандартами, але і додатковими вимогами до рівня підготовки з боку підприємства;
- дозволяє скоротити період адаптації молодого спеціаліста до умов і змісту професійної діяльності шляхом інтеграції частини навчального процесу в поточну діяльність підприємства-замовника. Період адаптації у цьому випадку (частково чи повністю) збігається з періодом вивчення спеціальних дисциплін і дисциплін спеціалізації за програмою, підготовки курсових проектів і роботи над дипломними проектами;
- гарантує працевлаштування молодих спеціалістів після завершення навчання на взаємоузгоджених умовах професійної діяльності;
- може залучати ресурси підприємств до розвитку матеріально-технічної бази ВНЗ;
- забезпечує гнучке реагування ВНЗ на потреби підприємства, зокрема формування спектра спеціалізованої підготовки та організацію безперервної післяуніверситетської освіти;
- надає можливість підприємствам впливати на зміст програм вищої

професійної освіти.

У зв'язку з тим, що нинішня вища школа ще не відповідає вимогам економіки, необхідно визначити перш за все ті університети, які вже сьогодні є конкурентоспроможними, створити сприятливі умови для їх розвитку.

У контексті вимог безперервної освіти, інноваційного підходу вкрай важливим є забезпечення поєднання у рамках вищої школи освіти та науки. Нині в Україні налічується 81,2 тис. кандидатів і 13,9 тис. докторів наук. Їх підготовку забезпечують 525 навчальних і наукових закладів, що мають аспірантуру і 256 - докторантуру, і ці цифри швидко зростають [2].

Якщо у перспективі в Україні має утворитися інноваційна модель економічного розвитку, то необхідно активно розвивати технопарки. Світовий досвід показує, що всі наукові парки, незважаючи на окремі відмінності їх організаційної структури, методів створення, наукової спрямованості, мають спільну ознаку — наявність у своєму складі університету чи іншого вищого навчального закладу, який виконує роль наукового ядра, забезпечує генерацію нових прогресивних ідей, готує фахівців для інноваційних підприємств, здійснює науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Адже оновлення культури, економіки, створення матеріальних і духовних цінностей, адекватних реаліям ХХІ століття, зумовлює потребу в якісно новому працівнику, готовому до активного пошуку свого місця в соціально-професійній структурі суспільства. Іншими словами, вища освіта має стати складовою інноваційного розвитку. А для цього в університетах, згідно з вимогами Болонської декларації, необхідно органічно поєднати освіту та науку. Адже на сьогодні у наших ВНЗ, на відміну від західних, не ведуться глибокі фундаментальні та прикладні дослідження.

При вищих навчальних закладах необхідно створювати потужні наукові центри, оснащені сучасним науковим обладнанням, що використовується як у дослідницькій, так і в навчальній діяльності. В цьому аспекті заслуговує на увагу об'єднання інститутів академічної та галузевої наук з провідними вищими навчальними закладами, створення потужних науково-освітніх асоціацій. Це могло б позитивно позначитись і на відродженні науки, яка за останні 1,5 десятка років втратила дві третини свого потенціалу. Скажімо, сучасний рівень наукового потенціалу НАН України становить лише третину від рівня 1990 р.

Створення таких об'єднань дозволить більш активно залучати до науки молодь, поліпшивши тим самим, вікову структуру наукових кадрів, активізувати творчу віддачу академічної, галузевої та вузівської науки; наблизити освіту та науку до реальних потреб економіки; поліпшити кадрове забезпечення вищих навчальних закладів, зокрема приватних, де практично відсутня і кадрова, і наукова складові для здійснення навчального процесу.

Перспективним напрямом розвитку вищої освіти в Україні є університетські комплекси. Вони можуть функціонувати як на галузевому, так і регіональному рівнях. Створення таких центрів посилить їх науковий потенціал, навчальну складову, підвищить їх економічну ефективність за рахунок об'єднання та професійного управління. Університетські комплекси можуть функціонувати на основі організаційної, навчально-методичної, наукової та інформаційної взаємодії між усіма елементами, що увійшли до складу структури.

Як відомо, в світі діє три типи університетських комплексів:

1. Університетський комплекс, що включає університет (єдина юридична особа), створений шляхом інтеграції різних освітніх, наукових,

конструкторських, технологічних, виробничих, інноваційних, соціальних та інших закладів й організацій як структурних підрозділів університетів. Структурними підрозділами можуть бути заклади, яким надано повноваження юридичної особи (за договором). Вхідження освітніх, наукових, конструкторських, технологічних, виробничих, соціальних та інших закладів й організацій до складу університетського комплексу в якості структурних підрозділів здійснюється за рішенням уряду.

2. Університетський комплекс (регіональний, міжрегіональний, галузевий) як асоціація освітніх, наукових, інноваційних, виробничих, соціальних та інших закладів й організацій різного профілю, відомчої приналежності та форм власності; є некомерційною організацією з правами юридичної особи. Університетський комплекс-асоціація створюється її членами шляхом узгодження з регіональними органами управління в добровільному порядку. Члени асоціації зберігають самостійність і права юридичної особи. Можливе передавання членами асоціації частини своїх повноважень університетському комплексу з дозволу відповідних регіональних і місцевих органів влади, в підпорядкуванні яких вони перебувають. При цьому ліцензія і свідоцтво про державну акредитацію видаються вищому навчальному закладу — члену асоціації за рішенням Ради асоціації.

3. Асоціація — університетський освітній комплекс, що не має статусу юридичної особи, в якому університет відіграє роль центру навчально-методичного забезпечення освітніх закладів, що реалізують програми різних рівнів незалежно від профілю, відомчої підпорядкованості та форм власності. Всі освітні заклади та організації, які входять до складу освітнього університетського комплексу, зберігають свою самостійність і статус юридичної особи. Їх відносини з університетом здійснюються на основі договорів про спільну діяльність.

Переваги університетських комплексів полягають у тому, що в них можна успішно вирішувати завдання підготовки кадрів і виконувати масштабні наукові проекти. Прикладом такого об'єднання можуть служити дослідницькі університети, створені в країнах ЄС. Інтелектуальний потенціал цих університетів стає вирішальним фактором розвитку європейської економіки. Для спільної діяльності провідних освітян, дослідників, інноваційного бізнесу з участю: найталановитішої молоді створюється Європейський інститут технологій (ЄІТ), місією якого є сприяння зростанню інновацій у трикутнику знань "освіта—дослідження—інновації"

Підвищенню конкурентоспроможності вищих навчальних закладів сприяє активне міжнародне співробітництво ВНЗ, вхідження України в якості асоційованого члена до міжнародних консорціумів. Це дає можливість вузам адаптуватися до провідної інноваційної практики.

Досвід Японії, країн Західної Європи та інших свідчить, що конкуренція вищих навчальних закладів за кращих студентів — це і конкуренція за кращих професорів. Відомо, що сьогодні практично відсутня реальна конкуренція між викладачами у вітчизняних вищих навчальних закладах. Не відбулось змін і між викладачем та студентом, ролі останніх в організації навчального процесу. Крім того, "наука викладачів", в більшій мірі, залишається відірваною від "науки дослідників". Тож не дивно, що викладання тих чи інших дисциплін у вищій школі здійснюється у відриві від сучасних проблем пізнання — власне методологічних, соціальних, культурних, моральних.. У ВНЗ значна частина студентів не переживає ціннісного пафосу пізнання і не проявляє зацікавленості, сприйнятливості до теоретичної постановки питань.

Резюмуючи викладене, можна зауважити, що саме інноваційні напрямки розвитку вищої освіти є шляхом до її реформування. А це передбачає постійне вдосконалення навчальних програм і методів навчання.

Література

1. <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: [стат. зб.]- К.:Державний комітет статистики України. - 2010.-360с.

Сидоренко Н. С.,
Науково-дослідний центр продуктивності
агропромислового комплексу НДІ «Укragenпромпродуктивність»

ПРО СТРАТЕГІЧНУ ДОЦІЛЬНІСТЬ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПРИКАРПАТТЯ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙ МОДИФІКАЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

Стратегічне управління, як одна з невід'ємних функцій будь-якого субекта господарювання (для прикладу, агропромислового підприємства), покликане забезпечити збереження і розвиток цієї системи в процесі реалізації його цільової функції – стійкого економічного розвитку і зростання добробуту власників (співвласників) і працівників.

При цьому, неперервну роботу з інноваційного удосконалення процесів управління організаційними утвореннями у всіх сферах їх діяльності слід вважати одним із самих пріоритетних і важливих завдань органів управління підприємствами - однієї із складових процесу їх постійної адаптації до швидкозмінних умов і нових вимог зі сторони ринкового конкурентного оточення.

Єдиним засобом забезпечення постійної адаптації підприємства до змінних умов внутрішнього середовища та зовнішнього оточення є ініціація та мотивація динамічного інноваційного процесу – генерування і впровадження інноваційних ідей в усіх підсистемах і в першу чергу в управлінні. Відсутність або ж пасивне протікання цього процесу не тільки обумовлюватиме неефективне функціонування а й збільшуватиме вплив непрогнозованих випадкових чинників, нарощуючи рівень ентропії, та спричинятиме деструктивні зміни і згубні наслідки, які з часом призводять до повної втрати доцільності подальшого функціонування, банкрутства та ліквідації будь-якого господарюючого суб'єкта .

Таким чином, виживання і самозбереження агропромислового підприємства в ринковому оточенні, орган управління його діяльністю повинен активно нарощувати негативну ентропію (негентропію).

Враховуючи те, що орган управління агропідприємством розробляє і встановлює певний порядок організації взаємодії її складових елементів (розробляючи стратегії, програми, плани, завдання), неважко прийти до висновку, що від організації його діяльності, вірного визначення і встановлення цілей, зміст і мотивів діяльності кожної із її його ланок в значній мірі будуть залежати кінцеві результати функціонування підприємства, а пріоритетне впровадження організаційно-управлінських та техніко-технологічних інновацій приносить багато значиміші і масштабніші ефекти.є

Носіями і генераторами будь-яких інноваційних ідей виступають люди – кадрове наповнення підприємства. Тривалу відсутність інноваційних продуктів і відповідних змін в будь-якій сфері ділової активності, в тому числі в сфері управління, не можна пояснити нічим іншим як відсутністю у членів того чи іншого колективу (включаючи функціонерів системи управління) мотивів для прояву притаманного кожному з них інтелектуального потенціалу (ІІ), тобто – неналежним використанням керівництвом наявного в його розпорядженні самого цінного виду із відомих ресурсних запасів – людського капіталу.

Отже, в зв'язку з тим, що будь-яке рішення про необхідність і доцільність інноватизації організаційних, юридичних, фінансових, технологічних, технічних і т. д. умов діяльності підприємства за будь-яким напрямком є в першу чергу управлінською дією і управлінським результатом, комплекс таких рішень при його відповідному оформленні і легітимізації переростає в усвідомлену програму діяльності – стратегію розвитку підприємства. В свою чергу, активне програмування стратегії розвитку і наполеглива праця всього колективу над реалізацією запрограмованої стратегії з адекватним нарощуванням рівня негентропії, обумовить зменшення впливу випадкових чинників та відновить доцільність існування підприємства.

Таким чином, пріоритетність використання управлінських інновацій у вирішенні долі будь-якого підприємства не викликає сумніву. Найбільш ефективними і необхідними в умовах ринкової економіки слід вважати генерування і впровадження організаційно-управлінських інновацій, які передують і мотивують появу всіх інших – технічних, технологічних, організаційних і т. д.

Враховуючи існування двох можливих варіантів інноватизації існуючих підприємств, а саме модернізації (осучаснення) та модифікації (видозмінення), для використання в агропромисловому комплексі України слід рекомендувати до використання інновації радикального, модифікаційного характеру з використанням для їх впровадження відомих технологій управління змінами. Інновації ж модернізуючого типу слід рекомендувати для використання в якості допоміжних, еволюційних змін поступової адаптації до вимог оточення. В доповіді на прикладі статистичних даних і фактологічного матеріалу про роботу підприємств агропромислового комплексу Прикарпаття демонструється доцільність і необхідність активного включення останнього в реалізацію «Програми розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності області до 2015 року», затвердженої рішенням Івано-Франківської обласної ради п'ятого демократичного скликання від 05.06.2009 року №803-30/2009 за розділом «Харчова і переробна промисловість, розвиток біологічного землеробства та переробки екологічно чистих продуктів».

При цьому, однак, слід усвідомити необхідність актуалізації цього документу шляхом врахування релевантних положень Програми економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та «Угоди щодо регіонального розвитку Івано-Франківської області між Кабінетом міністрів України та Івано-Франківською обласною радою» від 06.10.2010.

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

У сучасній світовій економіці безперечно значну роль відіграє така її галузь, як туризм. Він є сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення національного та місцевих бюджетів, виконуючи при цьому економічну, соціально-культурну, політичну, рекреаційну, виховну та екологічну функції. Але на сьогоднішній день розвиток цієї галузі економіки пов'язаний з рядом екологічних проблем, які потребують негайної уваги та пошуку шляхів їх вирішення. Одним з шляхів їх вирішення є стійкий напрямок розвитку туристичної діяльності. Сфера туризму в Україні є невід'ємною складовою світового туристичного бізнесу. Державою проголошено туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки і культури, визначено основні цілі державного регулювання та пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму.

В Україні туризм має потужний потенціал. Але його економічна віддача поки що незначна. Розвиток сфери туризму гальмується недосконалістю нормативно-правової бази, а також методичної, організаційної, юридичної та інформаційної підтримки суб'єктів підприємництва в сфері туризму та курортів; недостатньою ефективністю механізмів державного регулювання та управління підприємствами у сфері туризму і курортів; незначними обсягами інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази туристичної інфраструктури; неефективністю використання рекреаційних ресурсів. Визначаючи наявність значного рекреаційно-туристичного потенціалу в Україні та наявність всіх ознак самостійної галузі національної економіки, актуальною є постановка питання про необхідність вироблення чіткої державної політики в сфері і впровадження дійових механізмів її реалізації.

Регулювання розвитку туристичної індустрії на державному рівні необхідне з метою:

- збільшення валового національного доходу від рекреаційно-туристичної діяльності;
- захисту споживача туристичних послуг;
- організація рекреаційно-туристичної діяльності у цивілізованих рамках;
- збереження і охорона рекреаційно-туристичних ресурсів.

Збільшення валового національного доходу за рахунок туризму регулюється податковим законодавством України, яке повинно передбачати відповідні важелі заохочення розвитку туристичної індустрії.

Поповнення місцевих бюджетів за рахунок рекреаційно-туристичної діяльності досягається додатковими місцевими податками, зборами і платежами в межах діючого законодавства (туристичний податок, курортний та готельний збори тощо).

Для отримання максимальної вигоди від туризму кожна держава розробляє туристичну політику, яка є одним з видів соціально-економічної політики держави.

Таким чином, туристична політика держави - це сукупність форм, методів та напрямків впливу держави на функціонування туристичної індустрії для досягнення конкретних цілей збереження та розвитку соціально-економічного комплексу. До основних напрямків туристичної політики України відносяться:

- захист прав подорожуючих;
- захист інтересів виробників вітчизняного туристичного продукту;
- всіляка підтримка внутрішнього та в'їзного туризму, що може проявлятися у формі:

- а) прямих інвестицій у формування туристичної інфраструктури,
- б) наукового та рекламно-інформаційного забезпечення просування національного туристичного продукту на світовому ринку,

- в) податкових та митних пільг, стимулюючих надходження інвестицій.

Державна туристична політика базується на відповідній стратегії і тактиці.

Туристична стратегія - це розробка загальної концепції розвитку і цільових програм, для реалізації яких необхідний час і значні фінансові ресурси.

Туристична тактика - це конкретні дії і прийоми досягнення поставленої мети у конкретно визначених умовах.

Основна мета державної туристичної полягає у створенні сучасної високоефективної і конкурентоспроможної туристичної індустрії, яка забезпечить широкі можливості для обслуговування українських та зарубіжних громадян, а також значний вклад у розвиток соціальної економіки. Для практичної реалізації цієї цілі пропонується перелік заходів (туристична тактика), до яких можна віднести: створення нормативно-правової бази розвитку туризму, що відповідає міжнародній практиці; формування економічних механізмів стимулювання розвитку іноземного та внутрішнього туризму і залучення інвестицій у цю галузь; введення жорсткої системи сертифікації і ліцензування туристичної діяльності тощо. Таким чином, кожна держава, яка розвиває туризм, намагається досягти від його функціонування максимальної економічної ефективності. Економічна ефективність туризму - це отримання економічного ефекту від організації туристичної діяльності у масштабі держави, туристичного обслуговування населення регіону, виробничо-обслуговуючого функціонування туристичної індустрії.

Процес державного регулювання сфери туризму потребує здійснення комплексу організаційних, економічних, фінансових, управлінських та інших заходів як складових ефективно реалізації державної політики. Враховуючи зазначене, державне регулювання сфери туризму можна розглядати через дію основних механізмів регулювання на всіх рівнях управління, до переліку яких авторами віднесено: регламентуючий, організаційний, контролюючий, коригуючий, соціальний, стимулюючий.

Узагальнюючи вищесказане, слід відзначити, що метою розвитку туризму в Україні є створення продукту, конкурентоспроможного на світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини.

Література

1. Александрова А.Ю. Международный туризм. М., 2001
2. Бабарицька В. Розвиток міжнародного туризму в умовах глобалізації суспільно-економічних процесів // Україна та глобальні процеси: географічний вимір. - К.; Луцьк, 2000. - Т. 1. - С. 347-351.
3. Виноградська А. Розвиток українського туристичного бізнесу // Економіка. Фінанси. Право. - 2000. - № 5. - С. 13-18.

4. Державна програма розвитку туризму в Україні до 2010 року (проект). – Київ. – “КІТЕП”. – 2001. – С. 103.
5. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. – К. – “Вища школа”, 2000. – 222 с.

**Савченко О.І., к.е.н, доц.,
Нестеренко Р.О., старший викладач
НТУ «ХП», Харків**

НЕОБХІДНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРИ ОЦІНЮВАННЯ КЛІЄНТСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ

Економіка знань прискорює розвиток нових теорій менеджменту і нових напрямів їх використання, що призводить до пошуку нових моделей стратегічного маркетингу. Зміни, властиві постмодерністським концепціям управління, приводять до необхідності розуміння особливої ролі людини, її індивідуальності і потреб. Досить часто компанії не можуть отримати конкурентні переваги лише за рахунок комплексу маркетингу, в цьому випадку конкурують вже не стільки компанії виробники, скільки системи взаємодії в цілому.

Ідеальним показником дійсної оцінки клієнта є його довгострокова вартість очікуваний прибуток від майбутніх операцій з клієнтом, проте, прибуток від операцій з клієнтом визначається не обов'язково лише майбутніми покупками, які той зробить. Клієнти приносять компанії і іншу вигоду: вони можуть порекомендувати вашу компанію тим, хто ще не користується її продуктами, а також допомогти при розробці нових товарів або послуг.

Парадигма маркетингу стосунків направлена на формування і збереження довгострокових, прибуткових стосунків зі всіма учасниками ринку. Результатом є досягнення лояльності, що призводить до забезпечення довгострокової користі. У той же час, функцією маркетингу стосунків є не утримати всіх клієнтів, але зробити кожну операцію з клієнтом прибутковою. Саме це дає новий погляд на формування клієнтського капіталу та приводить до необхідності пошуку нових підходів до його оцінки.

Стандарти і принципи оцінювання — важливий інструмент підвищення об'єктивності, збільшення ефективності процесу. Об'єктивна система стандартів і принципів вносить значний вклад на підтримку якості і культури оцінювання. У цій статті розглядається критичний аналіз традиційних методів оцінки споживача, розкривається нова теоретична модель і її розвиток.

Ряд авторів [1-3] визначають цінність споживача як оцінку кожного клієнта і відносять його до певної групи залежно від додаткової вартості, яку він створює для компанії. Відношення між покупцем і продавцем мають бути прибутковими, тому споживачі спочатку повинні оцінюватися, враховуючи цінність, яку вони створюють для компанії, і тільки потім можуть застосовуватися маркетингові інструменти для визначення напряму споживчої поведінки.

Концепції маркетингу, що домінували декілька останніх десятиліть, такі як інтерактивний маркетинг, маркетинг баз даних, прямий маркетинг і маркетинг знань можуть бути визначені як дії, направлені на довгострокові і

прибуткові стосунки з клієнтами, партнерами, постачальниками і іншими учасниками ринку.

Ключовий чинник - це зв'язок між маркетингом стосунків і інформаційними і комунікаційними технологіями. Фактори, які породжуються такими процесами, містять в собі концептуальну і технологічну трансформацію моделей маркетингу не лише для збереження індивідуального підходу до процесу маркетингу в комплексному оточенні знань, але і для забезпечення довгострокових, стабільних і прибуткових стосунків між покупцем і продавцем.

Визначення традиційних технік оцінювання цінності споживача сприяють тому, що з'являються нові підходи до критеріїв і методів оцінки, зростає ефективність їх практичного використання. Основними аргументами, що обумовлюють доцільність питання з визначення і менеджменту цінності споживача, є:

- можливість диференціації споживачів залежно від цінності, яку вони створюють;
- можливість визначити, для яких споживачів повинні застосовуватися активні дії, а для яких реактивні;
- можливість оцінювати діяльність компанії і приймати заходи для її поліпшення.

Диференціація споживачів залежно від їх цінності дає можливість застосовувати різні маркетингові тактики і дозволяє ідентифікувати тих споживачів, з якими повинні розвиватися стосунки з особливою відповідальністю і без великих інвестицій. Визначення і менеджмент цінності споживача дозволяє досягти основних цілей компанії через діяльність маркетингу, а саме зменшити поточні витрати, збільшити прибуток і приймати економічно обґрунтовані рішення.

Оцінка індексів задоволеності і лояльності споживача стають найважливішими критеріями. Концепція лояльності стає особливо доречною в контексті маркетингу стосунків, оскільки лояльність клієнта забезпечує стабільність стосунків між продавцем і покупцем, які можуть бути виражені за допомогою кількісних індикаторів. Для встановлення довгострокових стосунків з клієнтами, забезпечуючи лояльність, необхідно створити фінансові можливості, оскільки створення стосунків, перш за все, відноситься до мети здобуття постійного і довгострокового прибутку. Це може бути досягнуто шляхом підрахунку цінності компанії створюваною споживачами і здійснення різних інвестицій для їх утримання що реалізуються шляхом маркетингових кампаній.

Метою маркетингу стосунків є координація потенціалу компанії для потреб і цінностей кінцевого споживача. В разі досягнення цієї мети, шляхом максимально індивідуалізованого задоволення потреб забезпечується вища цінність споживача.

Цінність, яку для компанії формує клієнт, може бути виражена як за допомогою кількісних, так і якісних критеріїв. Більше 30 років в маркетингу відомими є моделі RFM, FRAC і CLV, які все ще можуть використовуватися в сучасному маркетингу [4], але можливість їх використання для оцінки цінності, що створена споживачем в парадигмі маркетингу стосунків, обмежена.

У статті пропонується, що у моделі визначення компанією оцінки споживача необхідно використовувати змінні, як зважені, арифметично-середні всіх значень змінних, остаточні значення яких округляються до цілих.

Можна сказати, що створена теоретична модель дає сенс і характеристики стосунків маркетингу, поняття товарних стосунків як багатовимірного феномену для визначення користі, яку визначають змінні, що описують економічну вигоду від обміну. Дослідження доводять, що існуюча теоретична модель може бути використана в практиці для визначення результатів обміну як ознаки характерних стосунків.

Розкрита теоретична модель допомагає не лише оцінити стосунки між компанією і клієнтом, але і виміряти економічну і соціо-емоційну користь обміну, що отримує компанія.

Теоретична модель модифікує парадигму оцінки цінності клієнта для компанії, інтерпретацію властивостей стосунків, які генерують економічну цінність для компанії.

Література

1. Augustinaitis, A. (2002), Knowledge marketing: A postmodern approach. *Ekonomika*. Vol. 59, стор. 119-130.
2. Esse, T. (2003). Securing the value of consumer value management. *Journal of Revenue and Pricing management*, Vol. 2, p. 166-171.
3. Gummesson, E. (2004), Return on Realationships (ROR): the Value of Relationship Marketing and CRM in Business-to-Business context. *Journal of Business and Industrial Marketing*. Vol. 19, Issue 2 p.136-148.
4. Rytel, T., (2009), Consumer Valuation Model in the Context of Relationship Marketing. *Ekonomika*. Vol. 87, 7-26 p.

Степанюк Г.С., асистент
Кушлик О.Ю., к.е.н.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

РЕІНЖИНІРИНГ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ НАФТОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В контексті стратегічного менеджменту основою екологічно-орієнтованого розвитку нафтогазової галузі є ринкова орієнтація суб'єктів господарювання з врахуванням зміни вимог до асортименту та якості продукції, соціальних і екологічних умов. Більшість об'єктів нафтогазової галузі, зокрема нафтовидобувні підприємства потребують розроблення стратегій розвитку, що направлені на створення високоефективного виробництва, яке відповідає сучасним світовим стандартам промислової і екологічної безпеки на основі новітніх технологій та сучасного устаткування.

У зв'язку з цим, питання сталого розвитку нафтовидобувних підприємств в умовах динамічності кон'юнктури світового енергетичного ринку, природного виснаження діючих родовищ, значного зносу основних засобів, дефіциту інвестицій потребує обґрунтування ефективних методів управління, в основі яких лежать найсучасніші концепції стратегічного управління [2]. Одним з цих методів є реінжиніринг бізнес-процесів [1], що забезпечує революційний тип організаційного розвитку. На думку авторів цієї технології, яка успішно пройшла підтвердження практикою, її використання в управлінні підприємствами спричиняє значні зміни в різних сферах діяльності організації – організаційній, виробничій, мотиваційній, управлінській.

Результати дослідження практики впровадження реінжинірингу бізнес-процесів на українських підприємствах [3] показали, що таку управлінську технологію використовують 28% вітчизняних компаній, в той час як у зарубіжних компаніях – близько 69%.

Розроблення стратегії розвитку нафтовидобувних підприємств повинно здійснюватися в напрямку приросту розвіданих запасів нафти і газу, збільшення частки високопродуктивних запасів і частки видобування нафти на нових родовищах з більш низькими виробничими і транспортними витратами та впровадження сучасних методів інтенсифікації нафтовидобування. У формуванні стратегічного набору розвитку таких підприємств особливу увагу слід приділяти розробці екологічної субстратегії (стратегії управління навколишнім середовищем), яка включає таку послідовність дій: встановлення стратегічних цілей управління навколишнім середовищем, формування системи взаємозв'язків з навколишнім середовищем та розробку системи інформаційної підтримки управління навколишнім середовищем.

Тому в умовах реформування нафтовидобувних підприємств найбільш ефективним методом є різновид базової управлінської технології реінжинірингу – еколого-економічний реінжиніринг [4]. Його особливість виражається в перепроєктуванні, у першу чергу, техногенно небезпечних виробничих процесів, зменшенні матеріало- та енергомісткості нафтовидобувних підприємств, підвищенні їхньої екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності як необхідної умови переходу до стійкого еколого-економічного розвитку.

Першочерговим завданням проведення процедури еколого-економічного реінжинірингу буде складання поточних виробничих процесів (“старих” процесів) та формування процесів оновленого екологічно орієнтованого, функціонуючого з врахуванням принципів сталого розвитку підприємства. Екологічна складова реінжинірингу спрямована на проблемні місця в технологічній схемі виробництва (місця утворення небезпечних відходів, викидів і скидів у довкілля, небезпеку експлуатації обладнання та ін.), економічна складова – на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Питання економічної доцільності еколого-економічного реінжинірингу повинне вирішуватись в процесі комплексної оцінки рівня техногенної безпеки підприємства та загального стану існуючого управління виробництвом, а також під час проведення ранжування стратегічних цілей і задач, які виникають на різних етапах функціонування господарюючого суб'єкта.

Результатом реінжинірингових заходів для нафтовидобувних підприємств стане: формування майбутнього образу об'єктів реформування, побудова нових виробничих процесів і їх впровадження, розроблення ефективного механізму управління такими підприємствами. З огляду на актуальність вирішення питань охорони навколишнього природного середовища для нафтовидобувних підприємств необхідно розробити низку заходів та технічних проєктів еколого-економічного реінжинірингу в напрямку зниження техногенного навантаження виробництва на довкілля, раціонального використання природних ресурсів та зменшення екологічних витрат. В підсистемах економіка і екологія технологічних систем та екологія місцевості пріоритетним є ремонт і заміна критично зношених ділянок нафтопроводів і водопроводів, ліквідація аварійних свердловин, впровадження нових технологій збільшення нафтовилучення, а також енерго- та ресурсозберігаючих технологій, а саме: технології обробки неоднорідних

за проникністю продуктивних нафтоносних пластів; технології збільшення відбору нафти з неоднорідних за проникністю пластів з використанням для впливу на пласти потужних акустичних полів; технології інтенсифікації притоку нафти до свердловин за допомогою здійснення кислотного гідророзриву пласта; впровадження автоматизованої системи контролю та обліку енергоресурсів.

Отже, впровадження еколого-економічного реінжинірингу виробничих процесів як технології реалізації стратегії нафтовидобувних підприємств сприятиме підвищенню ефективності управління останніми і забезпечить значні зміни у веденні бізнесу нафтогазових компаній. Але для того щоб запропоновані напрямки реінжинірингу були проведені успішно, необхідно створити відповідне сприятливе середовище на підприємстві, щоб перепроєктовані виробничі процеси не були відторгнені і нові системи управління прижилися, а також удосконалити на основі концепції еколого-економічного реінжинірингу механізм управління нафтовидобувними підприємствами.

Література

1. Hammer M., Champy J. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. – New York: Harper Business, 1993. – 223 p.

2. Кушлик О.Ю., Степанюк Г.С. Стратегічний аспект в управлінні підприємств нафтогазового комплексу // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. – 2010. – №1(1). – С. 53-55.

3. Верба А.В., Гребешкова О.М. Аналітична оцінка управлінських технологій розвитку українських підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №5 (107). – С. 52-59.

4. Степанюк Г.С. Еколого-економічний реінжиніринг техногенно небезпечних підприємств як інструмент реалізації стратегії регіонального розвитку // Моделювання регіональної економіки: Зб. наук. праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – №2(14). – С. 123-129.

**Афонькін С.О.,
Івано-Франківський НТУ нафти і газу**

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЕКТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТУ

Впровадження енергоменеджменту на підприємстві тісно пов'язане з вирішення низки складних інформаційних задач, що, фактично, підкреслює інформаційну природу управлінської діяльності і зумовлює потребу постійної еволюції інформаційних систем предметної сфери. Оскільки енергоменеджмент орієнтований переважно на довгостроковий ефект, проектування інформаційної системи повинно проводитися з точки зору перспективності, стратегічно.

Проектування інформаційної системи енергоменеджменту (ІСЕМ) пов'язано з базовими принципами побудови системи енергоменеджменту, які регламентовано стандартами EN 16001 та ISO 50001, а також ДСТУ 4472–2005 "Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту". В даному контексті, стандарти наголошують на необхідність стратегічного позиціонування ініціативи енергоменеджменту та залучення вищого

керівництва [1,2,3]. У працях [4, 5] запропоновані концептуальні засади побудови інформаційної бази системи енергоменеджменту та розкрито принципи недоліки існуючих на вітчизняному ринку рішень, одним з яких є низький рівень інтегративності по відношенню до загальної інформаційної системи підприємства, що перешкоджає його стратегічному позиціонуванню та активізації інтелектуального потенціалу в напрямку розвитку довгострокової енергоефективності. З іншого боку, інформаційні потоки енергоменеджменту, при системній реалізації на підприємстві, будуть розгорнуті в контексті формальної чи неформальної інформаційної стратегії підприємства. В свою чергу, інформаційна стратегія підприємства повинна підпорядковуватися бізнес-стратегії [6].

Лейтмотивом впровадження енергоменеджменту, часто у вигляді окремих, несистематизованих ініціатив, виступає можливість заощаджувати кошти, проте, джерелом інформації про потенційну ефективність заходів зазвичай є спланована PR-кампанія виробників енергозберігаючих рішень та аутсорсерів [5]. За таких умов, підприємства перебувають в інформаційному полі типу "Архімедового гвинта", створеного для втягування їх у енергозберігаючі проекти сумнівної ефективності.

Уникнення необдуманих рішень та раціональне управління енергозбереження загалом, може бути забезпечене стратегічним підходом до впровадження енергоменеджменту. Розробка стратегій повинна ґрунтуватися на стратегічній інформації [7]. Таким чином, як у рамках стратегії розвитку підприємства повинна виокремлюватися субстратегія енергозбереження, так і в рамках інформаційної стратегії необхідно виділити субстратегію інформаційної системи енергоменеджменту.

Стратегічний підхід до енергоменеджменту, на відміну від підходу "за потребою", передбачає принципово інший шлях розвитку енергоменеджменту, за якого увага до енергозбереження не припиняється з досягненням перших позитивних результатів, а отже і вдається уникнути циклічного повторення енергетичних проблеми [9]. Інформаційна система енергоменеджменту в його стратегічній реалізації потребує інформаційної системи, яка задовольнятиме специфічне коло управлінських потреб (рисунк 1).

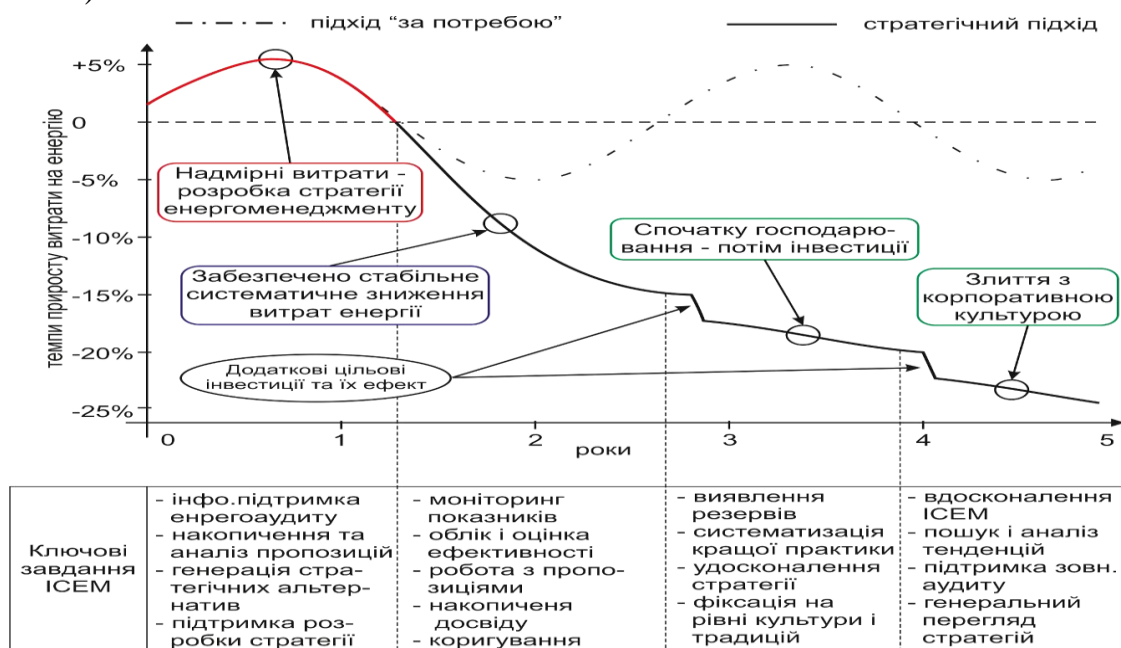

Рис. 1.– Стратегічний підхід до енергоменеджменту та особливості функціонування релевантної ІСЕМ

Таким чином, інформаційна субстратегія, повинна передбачати поступовий розвиток ІСЕМ, завдяки чому можливо уникнути надмірних початкових інвестицій та забезпечити максимальну адаптацію ІСЕМ до умов конкретного підприємства. Ключовою властивістю, яка повинна бути присутня у ІСЕМ стратегічного рівня стає модульність.

В контексті впровадження енергоменеджменту на стратегічному рівні, тобто у відповідності до передових світових стандартів, окрім релевантності, надійності та гнучкості інформаційного забезпечення, як вже було зазначено, варто звернути увагу на здатність інформаційної системи:

1 чинити опір зовнішнім інформаційним атакам: присутність механізму захисту від нав'язування підприємству рішень сумнівної ефективності, рівно як і від впливу на стратегію "синтетичних" трендів;

2 забезпечувати цілісність даних: як здатність до самоперевірки та захисту від неавторизованого доступу, що особливо актуально, наприклад, у випадку впровадження системи преміювання за результатами;

3 ефективно візуалізовувати показники, залежності та результати, що відіграє значну роль в діалозі "людина-машина" на етапі аудиту, розробки стратегій та ключових управлінських рішень;

4 розвиватися та функціонувати не лише в цілях обліку, контролю та підтримки прийняття рішень, а й в цілях мотивації та участі в маркетинговій діяльності підприємства, забезпечуючи цим інтеграцію енергозбереження в корпоративну культуру та використання інформації про досягнення в сфері енергоменеджменту у конкурентній боротьбі.

Враховуючи масштаби та складність викликів зовнішнього середовища, справдження енергоменеджменту та його інформаційної системи повинно відбуватися за стратегічним підходом, із урахуванням представлених аспектів та ключових вимог. Спроектвана з урахуванням вказаних аспектів ІСЕМ виступає не лиш в ролі забезпечуючої системи обліку, а й в якості комплексної системи підтримки прийняття рішень та стратегічного управління енерговикористанням.

Література

1. Європейський стандарт EN 16001. Система енергоменеджменту – вимоги та рекомендації для впровадження ICS 27.010.

2. Міжнародний стандарт ISO 50001. Система енергоменеджменту (ТС 242).

3. ДСТУ 4472–2005 Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Загальні вимоги. / В.П. Розен, І.О. Соколовська, О.І. Соловей, І.В. та ін. – К.: Держспоживстандарт України, 2005.

4. Цюцюра С. В. Інформаційна база системи енергетичного менеджменту промислового підприємства / С. В. Цюцюра, В. О. Аніщенко, Н. В. Ткаленко // [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/urss/2010_2/63-67Anishenko.pdf

5. Устенко А. О., Афонькін С. О. Розробка інформаційної системи енергетичного менеджменту малих виробничих підприємств / А. О. Устенко, С. О. Афонькін // «Інформаційні аспекти еволюційного розвитку економіки України в контексті світових тенденцій» : Збірник матеріалів і науко.-практ. семінару під заг. ред. Сохацької О. М., Ріппа С. П. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – 143 с.

6. Гребешков О.М. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА –

[Електронний ресурс]/Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=414>

7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління / З. С. Шершньова. – Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.

8. Козленко Л. Проектирование информационных систем / Л. Козленко // Стратегічні аспекти[Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.management.com.ua/ims/ims031.html>

9. Schepp Craig, Nicol John, Schutt Preston. Practical energy management (PEM) in Wisconsin [Текст] // [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.cee1.org/cee/mtg/108mtg/files/Tuesday/Energy%20Management/EMScheppNicolSchutt.pdf>

Серединська І. В.
аспірант ТНТУ м. Тернопіль

ОСНОВНІ ПІХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Центральною складовою вартісної концепції управління підприємством є визначення вартості об'єкта оцінки. Неможна управляти тим, чого не можна ідентифікувати і виміряти. Результати досліджень в цій сфері дають можливість стверджувати, що в кожному випадку поняття «вартості» є різною, має певну специфіку. Так, у випадках відчуження майна і передачі прав власності користуються ринковою вартістю; підставою для сплати податків на майно (землю, автомобілі та ін.) слугує податкова вартість; для відображення майна в балансі користуються балансовою, переоціненою і залишковою вартістю; розрізняють вартість підприємства як майнового комплексу, вартість підприємства в дії (бізнесу) та ліквідаційну вартість; залежно від ситуації розраховують інвестиційну, споживчу, страхову та утилізаційну вартість; порядок оцінки веде до існування вартості відтворення і заміщення.

В рамках вартісно-орієнтованого управління вартість підприємства пов'язують з «ринковою вартістю акцій», «ринковою вартістю підприємства», «ліквідаційною вартістю підприємства», «ринковою вартістю власного капіталу», «вартістю акціонерного капіталу».

Добробут власників підприємств складається двох частин: поточні доходи (дивіденди) і доходи від капіталізації вартості підприємства. Розмір дивідендів залежить від обсягу продажу, витрат, прибутку, а ріст вартості акцій, бізнесу нічим не обмежений. У зв'язку з цим, виникла ідея цілеспрямованого впливу на показник капіталізації (вартість акцій) та ринкову вартість бізнесу. Друге джерело доходів, як вважає У. Уолш [12] є основним, тому під вартістю підприємства він розуміє його ринкову капіталізацію, тобто сукупний курс звичайних акцій. Так, наприклад, одним із найбагатших людей світу є Білл Гейтс, співвласник компанії «Майкрософт». Однак, за всю свою багаторічну історію «Майкрософт» ні разу не виплачував дивіденди.

Р. Брейлі, С.Майерс [2], Ю. Брігхем, М. Ерхарт [3] розуміють під вартістю підприємства його справедливую ринкову ціну. І. Бланк, окреслюючи основну мету менеджменту, вказує, що вона «одержує конкретний вираз у забезпеченні максимізації ринкової вартості підприємства» [4]. Г.Б. Клейнер зазначає, що величина і динаміка

капіталізованої вартості фірми в ринковій економіці досить тісно корелює зі зміною ринкової вартості діючого бізнесу [9]. Разом з тим, в останні десятиліття на світових фінансових ринках сформувалася тенденція до випереджаючого перевищення ринкових оцінок компаній у порівнянні з їхніми реальними активами, яка виступила одним з ключових факторів сучасної світової фінансової кризи.

П. Ю. Старюк ототожнює вартість підприємства з його ліквідаційною вартістю [10]. Він вказує, що основним завданням ефективного власника повинно стати створення ліквідної вартості компанії (вартості, яка визнана ринком і в будь-який момент може бути конвертована в гроші шляхом продажу частини чи всієї компанії), а також створення системи стратегічного управління вартістю компанії з метою її максимізації. Саме такий підхід, на його думку, орієнтований на створення вартості бізнесу, може забезпечити не тільки значні конкурентні переваги для самої компанії, але і найбільш прогресивним способом забезпечить максимальне благополуччя акціонерів компанії і її конвертованість в грошові кошти.

Ряд фахівців визначають вартість підприємства як ринкову вартість власного капіталу. Серед таких можна виділити О.Мендрула [7], Дж.Сінкі-молодшого [11].

А.Раппапорт під вартістю фірми (бізнесу) (firm value) розуміє її “корпоративну вартість” (corporate value), визначаючи її як вартість зобов’язань та вартість власного капіталу. При цьому вартість власного капіталу підприємства ним трактується як “вартість акціонерів” (shareholder value) [13]. Так само трактують вартість підприємства А. Дамодаран [6], Д. Л. Волков [5]. Зокрема, Д.Ю. Бобошко [1] відмічає, що під вартістю в даному випадку слід розуміти не вартість компанії, а «акціонерну вартість», тобто доходи акціонерів. Таким чином, в основі даної концепції лежить постулат: вартість підприємства визначається майбутніми грошовими доходами її власників, а нова вартість створюється лише тоді, коли отримана віддача від інвестованого капіталу перевищує його затрати.

Саме на такий цільовий орієнтир управління вказує німецький науковець Х. Дігтер [8]. Він зазначає, якщо з вартості сукупного капіталу відняти вартість позиченого, тобто витрати пов’язані з його залученням, то отримана величина буде характеризувати вартість власного капіталу (або акціонерного капіталу) підприємства. Власне вона може слугувати цільовим показником для акціонерів, як інвесторів, так і для керівників підприємства. При цьому вартість сукупного капіталу розраховують як різницю між дисконтованими

(за ставкою, що відображає середньозважену вартість капіталу) надходження і виплатами грошових засобів, які утворюються в результаті господарської діяльності підприємства за період. Після вирахування із вартості власного капіталу дивідендів, вартість капіталу приймає форму чистої (залишкової вартості) підприємства. Якщо цей показник більше нуля, це свідчить, що майбутні результати діяльності здатні задовільними лише договірні зобов’язання перед акціонерами і кредиторами; якщо дорівнює нулю – те, що частина прибутку після виконання мінімальних зобов’язань залишається в розпорядженні підприємства – і відбувається ріст вартості. Якщо чиста вартість капіталу менше нуля, це означає, що результат майбутньої діяльності не дозволяє задовольнити навіть мінімальні грошові вимоги інвесторів і інших зацікавлених осіб – відбувається зменшення вартості.

Література

1. Бобошко Д. Ю. Проблемы применения концепции управления на основе стоимости в российском бизнесе: Материалы международной заочной научно-практической конференции «Актуальные проблемы современного менеджмента. 15 июня 2010г. [Электронный ресурс] / Д. Ю. Бобошко // НП «Сибирская ассоциация консультантов. - Режим доступа : <http://sibac.info/files/>
2. [2010_06_15_Manag/Sekciya%201/Boboshko.pdf](http://2010.06.15.Manag/Sekciya%201/Boboshko.pdf)
3. Брейлі Р. Принципы корпоративних финансов / Р. Брейлі, С. Майерс.- М.: ЗАО Олимп-Бизнес, 2007. - 1008с..
4. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхем, М. Ерхарт. - СПб: - Питер, 2007.-
5. Бланк И. А. Управление денежными потоками / И. А. Бланк. – К. : Ника–Центр «Эльга», 2002. – 736 с.
6. Волков Д.Л. Модели фундаментальной стоимости собственного капитала компаний: проблема совместимости / Волков Д.Л.- Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2004.- Вып.3 (№24). – С.3-36.- (Сер 8)
7. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов / Дамодаран А.; пер. с англ. – [2-е изд., исправ.].- М.: Альпина Бизнес Букс, 2005.-1341 с.
8. Мендрул О.Г. Управління вартістю підприємства : [монографія/ О. Г. Мендрул. - К.: КНЕУ, 2002.-272 с
9. Пик. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга: Пер. с нем. / [Хан Дитгер и др.]; авторы предисловия и научные редакторы Л. Г. Головач, М. Л. Лукашевич, А. А. Турчак. - Москва: Финансы и статистика, 2005. – 915 с.
10. Стратегии бизнеса: аналитический справочник / Под ред. Г.Б. Клейнера. - М.: «КОНСЭКО», 1998. - С.102.
11. Старюк П.Ю. Управление стоимостью компании как основная задача корпоративного управления [Электронный ресурс] / П.Ю. Старюк // Электронный журнал «Корпоративные финансы» -2007. -№ 2. – С.5-16.- Режим доступа до журн. http://www.ecsocman.edu.ru/data/870/245/1217/staruk_5-16.pdf
12. Синки Дж.мл. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Синки мл.; пер. с англ. под. ред. Р.Я Левиты, Б.С.Пинскера. – М.: Catallaxy, 1994.- 820 с.
13. Уолш К. Ключевые показатели менеджмента: как сравнивать и контролировать данные, определяющие стоимость компании / К. Уолш; пер с англ.- 2-е изд.-М.: Дело, 2001. – 360с
14. Rappaport A. Creating shareholder value :guide for managers and investors/ [Электронный ресурс] / А. Rappaport // Rev.and updated ed. New York: Free Press,1998. - 205 p Режим доступа: <http://books.google.com/books?hl=ru&id=bc0PjplGR5gC&q=http%3A%2F%2Fwww.getcited.org%2Fpub%2F100252406#v=onepage&q=http%3A%2F%2Fwww.getcited.org%2Fpub%2F100252406&f=false>

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ В СФЕРІ ЛІСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Для підвищення ефективності ведення лісового господарства необхідна ціла система заходів, побудованої на ретельних інституційних змінах. Бажано з'ясувати не лише, як і які інститути регулюють реальну поведінку економічних суб'єктів-лісокористувачів на даній території, але і спрогнозувати їх реакцію на нововведення.

Цілі, що переслідуються державою при проведенні лісової політики, можуть бути найрізноманітнішими. В області лісокористування – це стимулювання лісозаготівель або їх скорочення, в області лісовідновлення, охорони і захисту лісів – виділення цільових засобів на реалізацію загальнодержавних програм, тощо.

Такий спектр цілей можна об'єднати в дві групи: 1) по відновленню, охороні і захисту лісів; 2) пов'язані з використанням лісових ресурсів (користуванням лісами).

Саме на їх основі стає можливим формування стратегічних програм розвитку лісового комплексу на регіональному і місцевому рівнях, формування і ухвалення на законодавчому рівні узгоджених між собою нормативно-правових актів у сфері промислової, фінансової, зовнішньоекономічної і інвестиційної політики.

Головною ціллю національної лісової політики повинно бути досягнення стійкого розвитку лісового господарства і ефективної діяльності всіх галузей лісового сектора, що забезпечить зростання національної економіки, через призму: розмежування повноважень в управлінні лісами між різними рівнями державної влади; вдосконалення організації лісокористування на основі розвитку ринкових схем; вдосконалення економічних відносин між власниками лісу і лісокористувачами; вдосконалення охорони і захисту лісового фонду.

Структурні перетворення в лісопромисловому комплексі.

Державне управління лісами вимагає чіткішого розмежування повноважень виконавчої влади між всіма рівнями державної вертикалі, з метою отримання балансу їх інтересів. При цьому за центром слід зберегти формування державної лісової політики, комплексних державних програм і законів, що забезпечують стійкий розвиток єдиного лісового сектора країни, і здійснення державного контролю за їх виконанням.

При формуванні організаційних структур в лісовому секторі на державному і регіональному рівнях держава забезпечує єдність процесів лісокористування і виконання лісокористувачами господарських функцій, що орендують ділянки лісового фонду на довгий час (лісовирощування, здійснення рубок проміжного користування, будівництво лісовозних доріг і формування соціальної інфраструктури). При цьому контрольні функції повинні залишатися за державою.

Для формування ефективного конкурентного середовища в лісопромисловому комплексі потрібна підтримка розвитку малого і середнього бізнесу. В цілях створення сприятливого інвестиційного і підприємницького клімату, забезпечення залучення інвестицій для модернізації лісопромислового виробництва і будівництва нових підприємств необхідне вдосконалення податкового і корпоративного права.

Передбачається вдосконалення економічних відносин між власниками лісу і лісокористувачами. Одним з головних напрямів стійкого управління лісами є переведення лісового господарства на повне самофінансування і відповідно забезпечення для держави, як власника лісів, збільшення чистого лісового доходу. Це здійснюватиметься на основі рентного підходу, що враховує якість ресурсів, їх місце розташування і умови заготівлі і виробництва з них кінцевих продуктів споживання.

При формуванні витрат на ведення лісового господарства, в цілях збалансованості доходів і витрат, необхідно орієнтуватися на відповідні статті доходів від стягування лісового податку і платежів за користування лісовим фондом, а також враховувати надходження засобів від стягування митних зборів на лісопродукцію, що є невід'ємною частиною лісової ренти і орендної плати за використання лісового фонду в цілях, не пов'язаних з веденням лісового господарства і лісокористуванням.

Таке формування платежів дозволить перерозподілити надприбутки лісокористувачів на користь держави, в повному обсязі фінансувати витрати на відтворення лісів та інші лісогосподарські заходи.

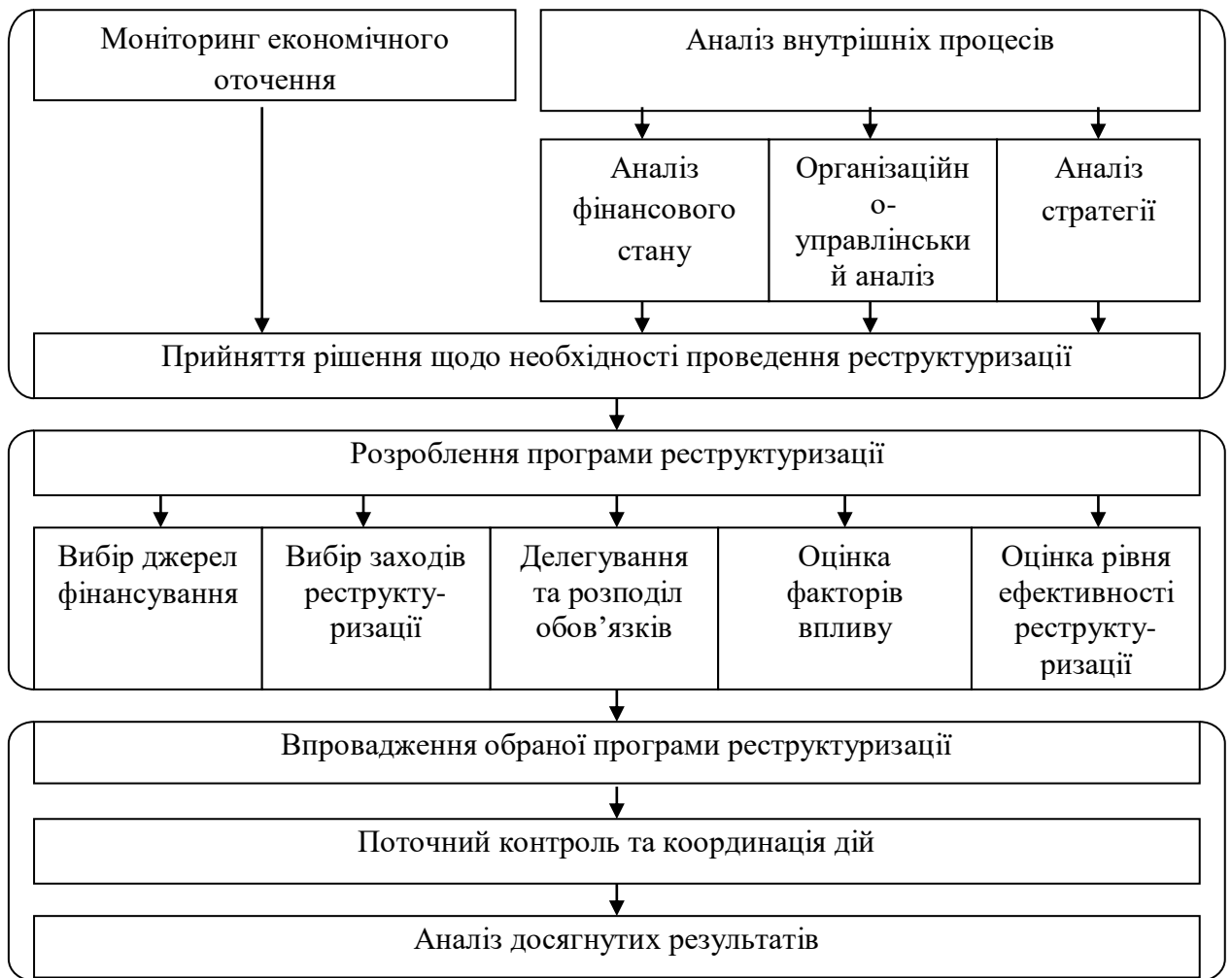
Для підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності в лісопромисловому комплексі передбачається підсилити державне регулювання лісового експорту методами, що використовуються в світовій практиці і в країнах з ринковими відносинами.

Винник Т.М., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, обліку і контролю
Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя
Павликівська О.І., к.е.н., доцент
Завідувач кафедри фінансів, обліку і контролю
Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Реструктуризацію розглядають або у контексті антикризового управління, метою якого є покращення результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, або як елемент звичайного (ефективного) управління, де менеджмент фірми здійснює перманентний моніторинг як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Реалізація процесу реструктуризації охоплює три адитивних етапи – аналітичний, організаційний та імплементаційний (рис.1).

Роль аналітичного етапу полягає у збиранні, аналізуванні та систематизації інформації для прийняття рішення щодо необхідності реструктуризації. На ньому виявляються негативні тенденції у господарській діяльності підприємства шляхом аналізу фінансового стану підприємства, організаційно-управлінського аналізу й аналізу стратегії підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Система індикаторів для внутрішнього аналізу

Вид аналізу 1	Напрямки аналізу 2	Індикатори 3
Аналіз фінансового стану	Аналіз ліквідності	Ліквідність балансу, ліквідність активів, ліквідність підприємства, платоспроможність підприємства
	Аналіз ділової активності	Аналіз оборотності, аналіз стійкості економічного зростання
	Аналіз майна	Експрес-аналіз, аналіз структури активів
	Аналіз капіталу	Аналіз структури власного та позикового капіталу
	Аналіз фінансової стійкості	Розрахунок абсолютних (тип фінансової стійкості) та відносних (коефіцієнти капіталізації та покриття) показників фінансової стійкості
	Аналіз рентабельності	Аналіз фінансових результатів, аналіз рентабельності

1	2	3
Організаційно-управлінський аналіз	Аналіз організаційної структури	Дослідження наявних організаційно-структурних одиниць і взаємозв'язків
	Аналіз процесів управління	Ідентифікація, моделювання і аналіз процесів
	Аналіз структури інформації	Аналіз і структуризація інформації
	Аналіз організаційної культури	Дослідження внутрігосподарських звичаїв, суспільних цінностей, традицій
Аналіз стратегії компанії	Аналіз конкурентоздатності підприємства	Метод GAP, метод LOTS, метод PIMS
	Аналіз поточної стратегії	Концепція «ланцюжка цінностей» М. Портера модель GE/McKinsey, ADL/LC

На жаль, керівники підприємств на практиці запропонованими методами, зокрема стратегічним та організаційно-управлінським аналізом, зазвичай, не оперують, натомість, їх висновки базуються на основі власних спостережень і виступають як експертні дані.

Інтроспекція діяльності підприємства, окрім внутрішнього аналізу підприємства, передбачає моніторинг економічного оточення, основними методами якого є:

- аналіз сильних і слабких сторін підприємства у взаємодії із загрозами та можливостями зовнішнього оточення – SWOT-аналіз;
- аналіз стратегічної позиції підприємства – розміщення ресурсів на окремих ринках – наявних і потенційних, їх взаємозв'язок між собою та зовнішнім оточенням;
- аналіз сегментів ринку – визначення структури, характеристик та дискретних груп споживачів (сегментів);
- аналіз конкуренції – виявлення існуючих та латентних конкурентів, наявність товарів-замінників;
- позиційний аналіз – оцінювання позиції, що в даний момент займає підприємство та його продукція відносно інших підприємств, їх продукції і, що найважливіше, споживачів.

Такий моніторинг передбачає створення, насамперед, відділів стратегічного маркетингу, які, на жаль, на більшості будівельних підприємств відсутні. Натомість їх функції, на окремих будівельних підприємствах виконують відділи інженерної підготовки або квартирні відділи, чи штатний маркетолог, дані яких, досить часто, є суб'єктивними і неповними. Неспеціалізовані структурні одиниці, а тим більше окремі працівники, неспроможні проводити повноцінні маркетингові дослідження, тому визначають, зазвичай, лише зміну попиту на продукцію будівництва чи, у кращому випадку, констатують тенденції розвитку будівельного ринку. Саме із цієї причини більшість будівельників не встигли переорієнтуватись на виконання індивідуальних замовлень та будівництво дерев'яних котеджів і будинків котеджного типу, так званих таун-хаузів (за твердженнями експертів на сьогоднішній день ринок котеджної нерухомості активно розвивається, при чому пріоритетними є проекти економ-класу), не освоїли вчасно каркасно-монолітне, каркасно-збірне, панельне та блок-модульне будівництво, «сендвіч»-панелі – доступні та дешеві технології будівництва.

ВНУТРІШНІЙ МАРКЕТИНГ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Успішний розвиток підприємства в сучасних умовах господарювання забезпечує персонал компанії як найцінніший інтелектуальний капітал. У зв'язку із цим застосування концепції внутрішнього маркетингу в діяльності підприємств стає ключовою.

Внутрішній маркетинг – це один із сучасних аспектів управління, де кожний працівник є внутрішнім споживачем, на задоволення інтересів якого повинна орієнтуватися організація. При використанні внутрішнього маркетингу відбувається систематична оптимізація внутрішньофірмових процесів засобами маркетингового і кадрового менеджменту, яка веде до перетворення маркетингу в філософію підприємства завдяки одночасній орієнтації на клієнта і персонал, що забезпечує досягнення ринкових цілей. З метою ефективного управління підприємством внутрішній маркетинг спрямований на підвищення продуктивності праці та збільшення прибутковості за рахунок внутрішнього потенціалу самої компанії.

Сьогодні розроблено кілька підходів до трактування суті внутрішнього маркетингу, а саме: задоволення потреб працівника, орієнтація на споживача, і реалізація стратегії управління [4]. Слід зазначити, що концепції внутрішнього маркетингу не суперечать, а доповнюють одна одну.

Згідно першого підходу, внутрішній маркетинг - це відношення до персоналу фірми як до споживачів і забезпечення їх продуктом, який задовольняє їхні потреби. Суть внутрішнього маркетингу полягає в тому, що відношення компанії і працівників будується на тих же засадах, що відношення компанії із споживачами.

У контексті другого підходу внутрішній маркетинг розглядається як задоволення потреб споживачів через роботу з персоналом, а саме діяльність, направлена на стимулювання працівників підприємства до високого рівня обслуговування клієнтів. Орієнтація на споживача – один із основних принципів сучасного бізнесу й одна з головних умов досягнення конкурентноздатності [2].

Великого значення у процесі реалізації стратегії управління набуває внутрішній маркетинг як інструмент для реалізації стратегії шляхом формування єдиних цінностей у працівників (третій підхід). Мета внутрішнього маркетингу – створення передумови для формування цілісності організації, групування воедино різних підрозділів для забезпечення ефективної реалізації загальної стратегії компанії [1].

Управління, яке орієнтоване на клієнта, тримає в центрі корпоративні цілі та діяльність компанії. Керівники, які не задумуються про професійні або особисті взаємовідносини всередині колективу, ризикують загальмувати розвиток своєї компанії. Для того, щоб працівники компанії були зацікавлені в розвитку підприємства, необхідно, щоб діяльність компанії була направлена на розвиток працівників. Для цього керівництво повинно розглядати працівників як своїх внутрішніх клієнтів і організувати роботу своїх відділів так, щоб всі працівники були взаємопов'язані та направляли свою діяльність для загального покращення функціонування підприємства. Кожен працівник повинен мати набір індивідуальних цілей, пов'язаних із загальною метою компанії.

Згідно цього підходу можна виділити основні завдання внутрішнього маркетингу [3]:

- організація процесу внутрішнього маркетингу як засобу для впровадження стратегії;
- спрямування маркетингових зусиль не лише на впровадження стратегічних змін, але й на подолання міжфункціональних бар'єрів;
- поширення функцій відділу маркетингу крізь всю організацію;
- формування відповідної корпоративної культури
- визначення і впровадження корпоративних цінностей;
- мотивація і розвиток персоналу.

Практика показує, що внутрішній маркетинг, так само як і більшість інших функцій підприємства (фінанси, маркетинг, логістики і т.д.), для отримання максимального ефекту потребує процесного підходу, який базується на концепції загального управління якістю (TQM – Total Quality Management) та участі в розробці і реалізації запланованих програм спеціалістів практично всіх підрозділів.

Успішне функціонування внутрішнього маркетингу залежить від усвідомлення кожним співробітником власних функцій у процесі постановки і подальшого здійснення внутрішнього маркетингу, тому підприємство мусить постійно докладати зусилля для покращення внутрішньокорпоративного клімату в організації та професійної узгодженості між різними відділами, активізувати творчий та інноваційний потенціал.

Ключовими факторами успіху концепції внутрішнього маркетингу, яка має на меті реалізацію стратегічних планів є вірне визначення учасників процесу створення продукту, стратегічна мета компанії та роль внутрішнього маркетингу в діяльності підприємства.

Таким чином, внутрішній маркетинг – це складова частина загальної стратегії підприємства, фактор формування конкурентної переваги, а також необхідний елемент мотивації персоналу. Внутрішній маркетинг спрямований допомагати компанії в реалізації власної стратегії, та для її ефективності долати внутрішні конфлікти та покращувати внутрішнє середовище.

Література

1. Бусень А.С. Організація внутрішнього маркетингу на підприємстві / А.С. Бусень. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://viem.edu.ua/konf_V4_1/art.php?id=0109

2. Зеркалий Н.Г. Оценка эффективности маркетинга персонала / Н.Г. Зеркалий // Проблемы современной экономики. – 2009. - №2(30). - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2664>

3. Окунева О.В. Аналіз моделей внутрішнього маркетингу / О.В. Окунева // Формування ринкової економіки. – 2010. - №24. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/handle/2010/396>

4. Чабан Ю.М. Формування концепції внутрішнього маркетингу в контексті японської філософії / Ю.М. Чабан. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://kpi.ua/files/uajc-info-08-12.pdf>

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ КАПІТАЛУ БРЕНДУ ЗА КОМПОНЕНТАМИ ІДЕНТИЧНОСТІ БРЕНДУ

Бренд – це складне системне поняття, що володіє реальною цінністю для його власників, а капіталізація такої цінності стає предметом управління. Для того, щоб здійснити оцінку його вартості, вимірювання потрібно проводити комплексно, вивчаючи спочатку цінність, яка створюється його компонентами, та обчислювати грошову вартість бренду.

Бренд «формується» у свідомості споживача, отже, тут зароджуються і джерела його капіталу. Компоненти, які створюють цінність бренду для фірми, в дзеркальному відображенні є компонентами, які мають цінність для споживача і, таким чином, роблять його прихильним до бренду. Часто зміст бренду у сприйнятті споживачів може відрізнитися від змісту, закладеного його розробниками. Зміст бренду, який повинен бути сприйнятий потенційними споживачами, визначається нами як ідентичність бренду. Для фірми важливо оцінити споживче сприйняття бренду (проаналізувати вплив компонентів його ідентичності на споживчі враження від контакту з продуктом), щоб досягати максимального співпадання запланованого і сприйнятого змісту бренду. На жаль, здійснити це складно, оскільки часто споживачі діють, керуючись інтуїцією і загальними абстрактними уявленнями про марку, тому важко зрозуміти мотиви їхньої поведінки. Проте існує ряд методів вивчення свідомості споживачів, які дають можливість умовно розділити уявлення споживачів і вивчити виділені елементи більш детально.

Отже, розглянемо, як можна оцінити споживчий капітал бренду за компонентами його ідентичності (табл. 1).

Таблиця 1

Методика вимірювання цінності, що створюється компонентами ідентичності бренду

<i>Компоненти ідентичності бренду</i>	<i>Інструменти аналізу, які найчастіше використовуються</i>
1) АСОЦІАЦІЇ	- формування довільних асоціацій - розгорнуті запитання - шкали - проективні методики (тест Роршаха, заповнення рамок, порівняння) - карти брендового сприйняття
2) ІМІДЖ	- проективні методики (підбір картинок, побудова колажів) - модель Brand Asset Valuator - спільний аналіз
3) ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ	- проективні методики (персоніфікація бренду) - шкала індивідуальності бренду (BPS – «Велика п'ятірка») - метод Brand Relationship Quality
4) ПОЗИЦІЯ	- бренд-меппінг (польовий, радіальний) - аналіз суб'єктивної класифікації брендів - карта візуального сприйняття рішення товарів
5) СПРИЙНЯТА ЯКІСТЬ	- метод шкал - методика EquiTrend

6) ЦІННІСТЬ	<ul style="list-style-type: none"> - карти визначення номінальної цінності - матриця розгортання якісних функцій - модель очікуваної цінності бренду - тестування сприйняття і впізнавання атрибутів марки - тестування легкості пригадування марки (самостійного і пригадування з підказкою) - тестування лояльності до бренду - тестування можливості заміни бренду
7) ЯДРО	<ul style="list-style-type: none"> - контент-аналіз - фонетичний аналіз - психосемантика

Таким чином, незважаючи на те, що бренд існує тільки у свідомості споживачів, він володіє цілком матеріальною цінністю і є засобом отримання додаткового прибутку, причому часто капітал бренду становить найбільшу частину всіх корпоративних активів. Він дає змогу сформувати систему довгострокових конкурентних переваг компанії і зберегти більшість прихильників бренду при зміні зовнішніх факторів.

Джерела капіталу бренду зароджуються у свідомості споживача. Зміст бренду, який повинен бути сприйнятий потенційними споживачами, визначається як ідентичність бренду. Існує ряд методів, які дають змогу проаналізувати вплив компонентів його ідентичності на споживчі враження від контакту з продуктом, щоб досягати максимального співпадання запланованого і сприйнятого змісту бренду.

Література

1. Брендінг в управленні маркетингової активністю / [Моисеева Н. К., Рюмин М. Ю., Слушаенко М. В., Будник А. В.]; под ред. проф. Н. К. Моисеевой. – М. : Омега-Л, 2003. – 410 с.
2. Малинка О. Я. Управління капіталом бренду : монографія / О. Я. Малинка. – Івано-Франківськ : Факел, 2009. – 204 с.
3. Keller K.L. Branding and Brand Equity / Keller K.L. – Marketing Science Institute: Cambridge, Massachusetts, 2002. – 86 p.

**Ящерицина Н. І.,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу**

СУТНІСТЬ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ПОСЛУГ

При визначенні поняття „інфраструктура” слід, перш за все, виявити його місце в системі категорій, що виражають виробничо-економічні відносини. Саме такий підхід, як нам здається, може забезпечити системне уявлення про сутність та роль інфраструктури, що має як матеріально-речову форму, так і, що дуже важливо, – формує певні економічні відносини між господарюючими суб’єктами сфери виробництва та обігу товарів і послуг. Мають рацію, на наш погляд, А. С. Новосолов, Федько В.П. і Федько Н.Г., які відзначають, що ці два аспекти інфраструктури повинні розглядатися як дві сторони єдиного поняття, явища [1, с. 55].

Інфраструктура споживчого ринку має ряд специфічних особливостей, що відрізняють її від інших видів інфраструктури. І основна з них – обслуговування, головним чином, сфери обігу товарів і послуг.

Характерні особливості цієї інфраструктури, закономірності її становлення і розвитку визначаються специфікою сфери обігу товарів і послуг, самого споживчого ринку та його складових елементів – продовольчого ринку, ринку непродовольчих товарів, ринку послуг і ринку особистого нерухомого майна.

Слід зазначити, що одним з найважливіших відмітних властивостей інфраструктури споживчого ринку виступає її структурний зміст – набір взаємопов'язаних елементів, які в сукупності формують інфраструктурну систему споживчого ринку.

Інфраструктурна система споживчого ринку включає в себе велику кількість елементів, які тісно пов'язані між собою і в сукупності відіграють важливу роль в економіці. У літературі наводиться різна класифікація складових інфраструктурної системи споживчого ринку [2, с. 25-26]. Тільки в роботах Федько В. П., Федько Н.Г. систематизовані 23 погляди на цю проблему [3, с. 185-187]. Усі ці автори виходять із різних критеріїв віднесення підприємств і організацій до інфраструктурної системи споживчого ринку відповідно до поставлених цілей і завдань досліджень, що проводяться. З нашої точки зору, інфраструктурна система споживчого ринку складається з наступних елементів:

- торгові підприємства та організації;
- складське господарство;
- комерційно-посередницькі організації;
- організації з надання послуг;
- транспортне обслуговування;
- фінансово-кредитні організації;
- інформаційні організації;
- нормативно-правове забезпечення – юридичні організації.

У процесі формування оптимальної дієвої інфраструктури споживчого ринку велике значення має поєднання державного і ринкового механізмів регулювання.

Метою активної участі державних органів у формуванні інфраструктури споживчого ринку є створення відповідних умов, що забезпечують нормальне функціонування споживчого ринку. Форми і механізми державного регулювання процесу формування інфраструктури споживчого ринку носять динамічний і досить гнучкий характер, їх реалізація здійснюється відповідними державними органами (законодавчими, виконавчими, контролюючими та ін).

Таким чином, інфраструктура ринку, – це економічна категорія, що характеризує відносини з приводу виробництва і надання послуг, спрямованих на створення умов для ефективного функціонування господарюючих суб'єктів у системі „виробництво-споживання”. Основним об'єктом, що визначає її функціональне призначення, є сфера руху товарів і послуг. Відповідно, структуру утримання інфраструктури регіонального споживчого ринку можна представити у вигляді таких великих взаємопов'язаних блоків, як торгово-посередницький, інформаційний, виробничий, економіко-правовий та фінансово-кредитний.

Література

1. Федько В.П. Инфраструктура товарного рынка. / Н.Г. Федько – Ростов н/Д: Феникс, 2000 – 201с.

2. Федько В.П. Финансовые, экономические, инвестиционные, страховые, банковские, брокерские, биржевые термины. [электронный ресурс] Статьи с примерами и пояснениями. – Режим доступа: <http://www.m3m.ru/dictionary>

3. Савощенко А. С. Инфраструктура товарного рынка: Навч. посіб. / А. С. Савощенко – К.: КНЕУ, 2005. – 336 с.

А.О. Устенко, к.е.н., доц., проф. кафедри менеджменту і адміністрування

І.І. Недільська, ас. кафедри організації праці і виробництва

**О.Я. Малинка, к.е.н., доц. кафедри менеджменту і адміністрування
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

ІНФОРМАЦІЙНА СТРУКТУРИЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Якість розробки стратегічних рішень визначається інформаційним забезпеченням. Головна модель стратегічного рішення складається з структурних та процесуальних компонентів.

Модель рішення може бути чітко (сильно) структурована і слабо структурована.

Модель прийняття стратегічного рішення з чітко структурованою інформатизацією має наступний вигляд (рис. 1).

Оптимальне стратегічне рішення характеризується вибором з декількох наявних альтернатив (A_1, A_2, \dots, A_n). Кожна з цих альтернатив формується з конформацій даних (D_1, D_2, \dots, D_d). З масиву даних менеджер повинен визначити релевантну інформацію, яка буде слугувати основою його знань і навичок. Конформація даних формується певним набором (K_{ad}), на які впливають можливі ризики (R), виклики зовнішнього середовища ($ЗС$), які слід оцінити суб'єкту управління ($СУ$), що приймає оптимальну альтернативу (A_{opt}) за вибраним критерієм (K_{opt}) в контексті стратегічної мети (Z_{opt}).

Стратегічні рішення зі слабкою структурою можуть бути представлені наступним чином (рис. 2).

Як бачимо з рисунка 2, найперше має значення особа менеджера, його сприйняття і розуміння управлінської ситуації. Прийняте таким чином рішення може мати зворотній вплив на $ЗС$ і на особу, яка таке рішення приймає (відповідальність, набуття досвіду, лідерство тощо). Такий менеджер повинен визначатись високим рівнем конкретних знань (теорії, закони, закономірності, методи, принципи, підходи, концепції тощо).

Чим вища інформаційна структуризація, тим вища якість стратегічних розробок, як інструмента зв'язку $ЗС$ і $ВС$. Саме тому більш правильним є прийняття стратегічного рішення на основі чітко структурованої інформатизації, оскільки це дає можливість обрати більш ефективнішу стратегію.

Рис. 1.- Стратегічне рішення з чітко структурованою інформатизацією

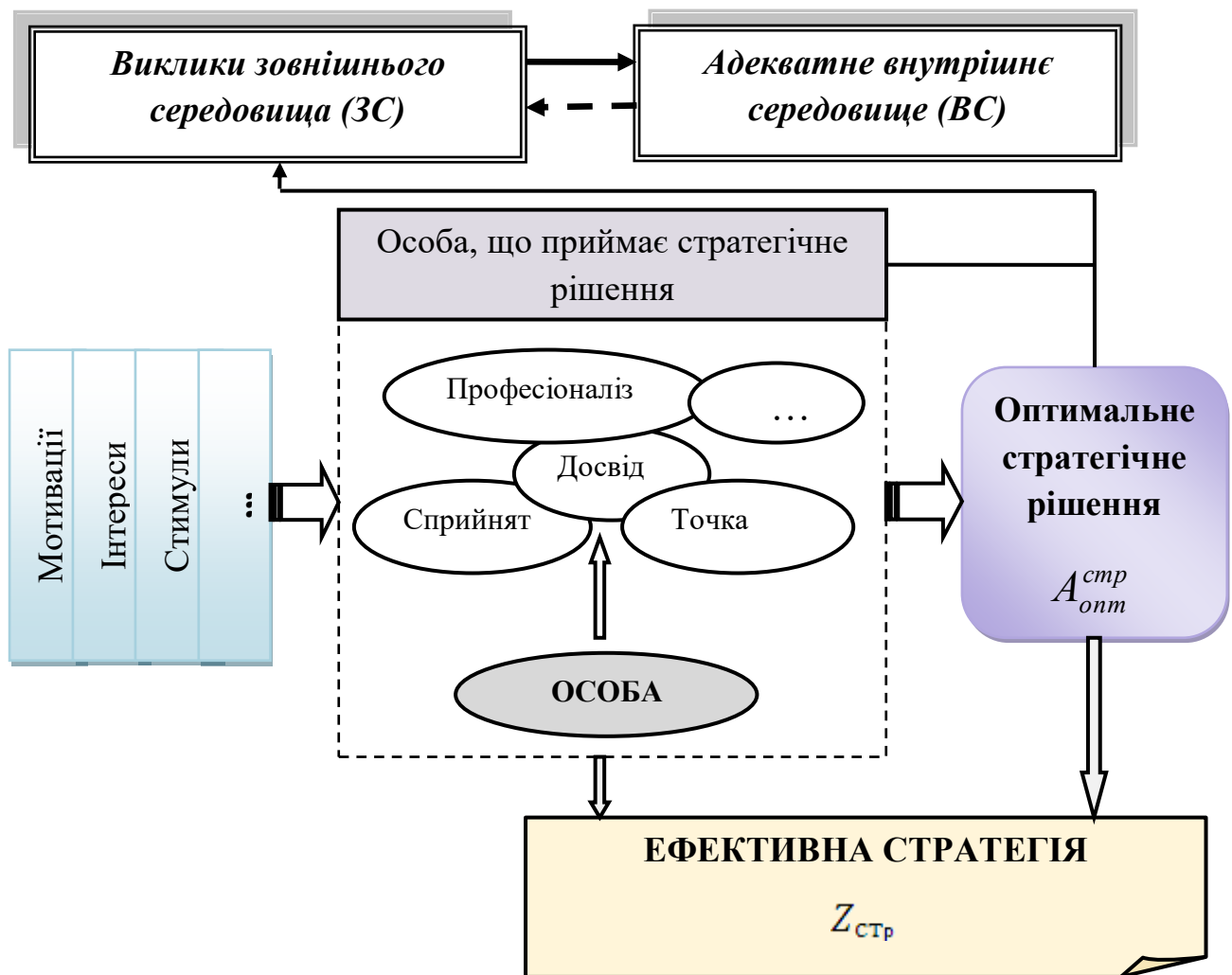

Рис. 2. Стратегічне рішення зі слабкою структурованою інформатизацією

Література

1. Андрусяк П. В. Інформаційне забезпечення створення та реалізації маркетингової стратегії і організація стратегічних PR-кампаній / [П. В. Андрусяк, Н. В. Гасюк, С. В. Мар'єнко та ін.] // Стратегічний маркетинг пріоритетних напрямків розвитку Івано-Франківщини (організаційно-методичні засади) : науково-практичний посібник : стаття. – Івано-Франківськ : АЕРІФ. – 2006. – С. 77–86.
2. Устенко А. О. Інформатизація управління виробничими процесами / А. О. Устенко. – Івано-Франківськ : Факел, 2011. – 220 с.

Секція 6

Практика використання методів, технологій та інструментів стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем

Сич О. М.,
к. іст. н., Івано-Франківська обласна рада

ІНТЕЛЕКТОІНТЕГРУЮЧА РОЛЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ В ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ, ТЕХНОЛОГІЧНИМ І СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ОБЛАСТІ

Процесу управління стратегічним розвитком будь-якого об'єкту передують тривала і кропітка аналітична та підготовча робота з встановлення мети, пріоритетів, цілей і завдань цього розвитку, результатом якої стає дуже конкретний і важливий документ – інтелектуальна продукція спільних зусиль багатьох людей, який отримує назву «Стратегія» тільки після його легітимізації представницьким органом відповідного рівня.

Документ «Стратегія економічного і соціального розвитку Івано-Франківської області до 2011 року» був розглянутий і затверджений рішенням десятої сесії Івано-Франківської обласної ради четвертого демократичного скликання від 12.03.2004 №330-10/2004.

Необхідність актуалізації і гармонізації у 2006 році діючої в області стратегії розвитку з Державною стратегією регіонального розвитку обумовило появу в області модернізованого і модифікованого документу «Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року», затвердженого рішенням дев'ятої сесії обласної ради п'ятого демократичного скликання від 20.02.2007 року № 214-9/2007, а також нового документу «Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року», затвердженого рішенням обласної ради цього ж скликання № 215-9/2007 від 20.02.2007.

В зв'язку з цим слід наголосити на тому, що в процесі підготовки цих документів до розгляду на сесіях обласної ради шляхом розгляду і аналізу останніх на профільних комісіях з внесенням депутатами пропозицій щодо необхідних і доцільних змін та поправок, депутатському корпусу була надана можливість досить потужного впливу на зміст і якість цих документів. Таким чином, інтегрований інтелектуальний потенціал учасників розробки цих документів (фахівців ОДА, групи наукового супроводу, науковців і наукових рад університетів, залучених представників громадських, професійних і політичних організацій, учасників громадських слухань і конференцій тощо) отримував потужну інтелектуальну підтримку депутатського корпусу.

Виходячи з того, що технології стратегічного планування і управління у всьому світі виступають одним із основних інструментів розвитку місцевого самоврядування і активно освоюються на всіх рівнях цієї ієрархічної структури в області, з кожним роком депутатський досвід роботи із подібними документами стратегічного характеру зростає, приносить нові пропозиції і рішення щодо удосконалення процесів і процедур їх практичної реалізації через різноманітні ідеї, програми і проекти. Як один із позитивних прикладів вважаю за цілком доцільне привести ініціативу обласної ради

щодо ініціювання розробки, прийняття і реалізації такого важливого документу як «Програма розвитку місцевого самоврядування в Івано-Франківській області на 2011-2015 роки», затверджений рішенням Івано-Франківської обласної ради шостого демократичного скликання від 04.01.2011 № 40-2/2011 [1].

Метою цієї Програми є:

- зміцнення засад громадянського суспільства, розвиток демократії;
- удосконалення правових засад місцевого самоврядування;
- зміцнення матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування;
- поліпшення умов для забезпечення життєдіяльності та соціального захисту населення, надання йому соціальних послуг на належному рівні;
- розвиток ініціативи населення у вирішенні питань місцевого значення;
- реалізація невідкладних і перспективних заходів щодо розвитку комунальних засобів масової інформації.

Основними ж завданнями, які повинні бути досягнутими в процес реалізації Програми, є наступні:

- сприяння формуванню самодостатніх і економічно незалежних територіальних громад;
- удосконалення механізмів управління об'єктами комунальної власності та спільної власності територіальних громад;
- надання науково-методичної допомоги органам місцевого самоврядування;
- підвищення професійного рівня посадових осіб органів місцевого самоврядування, забезпечення підготовки кадрів для цих органів;
- проведення просвітницької діяльності з питань розвитку місцевого самоврядування в Україні та розв'язання проблем у цій сфері;
- поліпшення взаємодії асоціацій та інших об'єднань органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади;
- проведення наукових досліджень з проблемних питань місцевого самоврядування;
- створення належних умов для реалізації територіальними громадами та органами місцевого самоврядування прав та повноважень, визначених Конституцією та законами України;
- залучення громадських організацій, наукових установ, вчених, жителів сіл, селищ, міст до процесів розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- вивчення, аналіз, узагальнення і впровадження кращого вітчизняного та міжнародного досвіду у сфері розвитку місцевого самоврядування;
- підготовка пропозицій і рекомендацій щодо розвитку місцевого самоврядування в Україні та розв'язання актуальних проблем у цій сфері та ін. [2].

В якості основного інструменту досягнення мети і поставлених завдань Програми запропоноване і прийняте сесією «Положення про обласний конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування», а також створено Фонд, Рада, Дирекція та Експертна комісія конкурсу [3].

Потенціал впливу реалізації вказаної «Програми» на загальний соціально-економічний стан територіальних громад області є дуже високим. Адже більшість із завдань, поставлених до вирішення в названому документі, за висновками експертів прямим чином сприяють ефективній реалізації завдань стратегічного розвитку області [4, 5, 6], а потужний мотиваційний імпульс до спільного використання інтелектуального потенціалу членів територіальних громад всіх рівнів для креативного вирішення існуючих проблем згідно [7] забезпечить інтелектоінтегруюча позиція обласної ради.

Література

1. Рішення Івано-Франківської обласної ради шостого демократичного скликання «Про програму розвитку місцевого самоврядування в Івано-Франківській області на 2011-2015 роки» від 04.01.2011 № 40-2/2011 [Електронний ресурс] Івано-Франківська обласна рада. – Режим доступу : http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Rishennja/06_02/40-2.pdf
2. «Програма розвитку місцевого самоврядування в Івано-Франківській області на 2011-2015 роки». – Додаток 1 до рішення обласної ради від 04.01.2011. № 40-2/2011 [Електронний ресурс] Івано-Франківська обласна рада. – Режим доступу : <http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Programi/40-2.pdf>
3. «Положення про обласний конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування». - Додаток 2 до рішення обласної ради від 04.01.2011. № 40-2/2011 [Електронний ресурс] Івано-Франківська обласна рада. – Режим доступу : <http://www.orada.if.ua/fileadmin/documents/Programi/40-2.pdf>
4. Петренко В. Прокопенко О. Ефективність роботи органів місцевого самоврядування сільських громад / В. Петренко, О. Прокопенко // “Аспекти самоврядування”, - 2006 р. - №5(37). - С. 36-39.
5. Волошинський Б. І. Щодо необхідності підготовки голів сільських і селищних рад області до використання технологій стратегічного планування / Б. І. Волошинський, О. Ю. Прокопенко, В. П. Петренко // Матеріали І-ї обласної наук.-практ. інтернет-конференції «Стратегія економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року». – Івано-Франківськ: Вид-во ІФНТУНГ “Факел”. – 2007. – С. 29-30.
6. Прокопенко О. Ю. Стратегічний розвиток адміністративних одиниць / О. Ю. Прокопенко, В. П. Петренко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Стратегії розвитку регіонів: методологія розробки, механізми реалізації : зб. наук. пр. / НАН України.. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: Є. І. Бойко (відп. ред.). – Львів: 2008. – Випуск 2 (70) – 2008. – С. 145-159.
7. Петренко В. П. Роль і місце інтелектоінтегруючих управлінських технологій в стратегічному розвитку територіально-адміністративних одиниць // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. (Збірник наукових праць). Випуск 5 (XLIX) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів: 2004. - С. 60-70.

Шевченко О.В.,
завідувач сектору стратегій регіонального розвитку
відділу регіонального розвитку
Національного інституту стратегічних досліджень, м. Київ
кандидат економічних наук, доцент

ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У період подолання наслідків соціально-економічної кризи 2008-2009 років зростає значення різних інструментів управління економікою, і в тому числі – управління регіональним розвитком. Зважаючи на особливості процесів відтворення на регіональному рівні, на неможливість застосування суто економічних, ринкових інструментів впливу (зокрема, вбудованих

стабілізаторів на кшталт ставки оподаткування доходів фізичних осіб), або їх обмежений вплив, на циклічність економічного розвитку на регіональному рівні, зростає актуальність адміністративно-правових важелів впливу на перебігу подій у регіональних господарських комплексах. І серед них вагоме значення займають інструменти стратегічного управління, планування та прогнозування.

Як визначено законодавством, державне прогнозування економічного і соціального розвитку – це науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів [1].

На рівні окремих територій середньострокове планування та прогнозування розвитку регіонів в Україні визначається такими документами: на загальнодержавному рівні – Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 р. (2006 р.), а на рівні окремих регіонів – стратегіями соціально-економічного розвитку регіонів на період до 2015 чи 2020 року, затвердженими відповідними рішеннями обласних рад. Стратегія соціально-економічного розвитку регіону визначає цільові індикатори, пріоритети діяльності регіонів. На її основі мають будуватися програми розвитку регіонів на поточний рік та галузеві програми. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів повинна підпорядковувати всі інші цілі. Тобто, стратегічне планування – це комплекс заходів, що формує базис для впорядкування механізмів планування розвитку регіональних господарських систем.

Короткострокове планування визначається такими документами, як місцевий бюджет та програми соціально-економічного розвитку регіонів. Короткострокові (річні) програми розвитку регіонів мають відповідати середньостроковій стратегії і забезпечувати досягнення цілей – як тих, що визначені у стратегіях, так і тих, що загалом сприяють досягненню параметрів стабільного розвитку регіональної суспільної системи.

Для успішного виконання регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку регіону проводиться робота з розвитку промислового комплексу, сільського господарства, стимулюється розвиток підприємництва, збільшується кількість робочих місць, докладаються зусилля щодо зменшення заборгованості з виплати заробітної плати, збільшуються надходження до бюджету. Щорічні оперативні цілі і завдання регіону спрямовуються на відновлення економічного зростання, забезпечення якісного і безпечного середовища життя людей.

Однак стан виконання програм дозволяє говорити про низку проблем, які заважають їх успішній реалізації, і про необхідність вироблення шляхів їх вирішення. Серед таких проблем слід відзначити наступні:

- не всіх запланованих у програмі показників вдається досягнути не тільки через об'єктивні причини, але і внаслідок неузгодженості дій структурних підрозділів органів влади;
- програми часто формуються на основі врахування власних локальних інтересів, не враховуються загальнодержавні потреби, відсутні чітко встановлені стратегічні та середньострокові пріоритети та завдання розвитку;

- іноді необхідна координація між виконавчою і представницькою владою перетворюється на конфронтацію між ними і стає перешкодою на шляху до виконання програми;

- програми мають різноспрямовані цілі, що призводить до неефективного відбору інвестиційних проектів на її виконання та розпорошення обмежених ресурсів. Відсутній достатній обсяг фінансових ресурсів, необхідних для термінового розв'язання комплексу існуючих проблем, на реалізацію великих інфраструктурних проектів, проектів з енергозбереження. Часто відбувається фінансування численних, не завжди узгоджених між собою, заходів різноманітних цільових програм без отримання суттєвого економічного та соціального ефекту;

- відбір інвестиційних проектів на виконання програми в окремих випадках здійснюється упереджено, суб'єктивно.

Тому на практиці постає мета забезпечити досяжність визначених цілей стратегічного розвитку регіонів. Стратегічне планування та прогнозування розвитку регіонів повинно мати на меті узгодження різнопланових цілей, що визначені у них, приведення всіх стратегічних документів до єдиного стандарту. Воно повинно будуватися на принципах єдності підходів, врахування всіх складових, що визначають специфіку розвитку регіону. Необхідно забезпечити зв'язок між цільовими орієнтирами програм та витратами, що закладаються у бюджети – державний та місцевий.

Успішність виконання програми, забезпечення досягання цілей залежить не тільки від поточної економічної ситуації, але і від правильності означення цілей та шляхів їх досягнення, а також постійного моніторингу виконання завдань програми. Серед заходів, що сприятимуть досягненню цілей короткострокового планування, можемо визначити наступні:

1. Систематичний моніторинг результатів виконання програми, розгляд ходу виконання програми на засіданнях колегії адміністрації та ухвалення розпоряджень голів адміністрацій.

2. Узгодження регіональних програм не тільки із регіональними стратегіями до 2015 чи 2020 року, але і з основними положеннями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року; Програми економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада» та Основними напрямками бюджетної політики на відповідний рік. В основах бюджетної політики на 2012 рік зазначено забезпечення поступового переходу до середньострокового бюджетування на основі програмно-цільового методу формування бюджету і до середньострокового планування соціально-економічного розвитку регіонів. Тому органи влади та органи місцевого самоврядування і при формуванні бюджету, і при складанні програм соціально-економічного розвитку регіонів мають орієнтуватися на поступовий перехід до механізмів середньострокового бюджетного планування. При цьому у програмах слід визначати показники розвитку регіонів, у т.ч. виконання бюджету, з урахуванням довготривалості реалізації інвестиційних проектів, що забезпечують виконання цієї програми. Доцільно також запроваджувати механізми фінансової (бюджетної) кооперації на рівні регіонів.

3. Об'єднання зусиль обласних державних адміністрації та обласних рад щодо прийняття заходів із забезпечення умов для сталого розвитку регіонів.

4. Концентрація ресурсів на вирішенні ключових проблем розвитку місцевості, реалізації перспективних проектів, виконання яких призведе до

реформування економічної сфери, продовження інноваційних перетворень, покращання добробуту громадян.

5. Відбір інвестиційних проектів на виконання програми з урахуванням їх регіонального і загальнодержавного значення, соціальної та економічної ефективності, термінів реалізації, способу впливу на довкілля.

6. Подальша розробка та ухвалення закону про державне стратегічне планування.

За допомогою таких заходів можливо досягати цілей стратегічного управління: забезпеченість цілеспрямованості розвитку, узгодження програм розвитку регіонів із стратегією регіонального розвитку, ефективно та цільове витрачання коштів, узгодження загальнонаціональних та регіональних стратегій розвитку, а також забезпечення ефективної спеціалізації регіонів, підвищення ступеня їх конкурентоспроможності, зростання ефективності використання потенціалу розвитку регіонів.

Література

1. Про державне прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку України. Закон України від 20 березня 2003 р. №1602-III.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

Тараєвська Л.С. к.е.н., доцент,
Петрина М.Ю. к.е.н., доцент,
ІФНТУНГ, м.Івано – Франківськ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЗАЙНЯТОСТІ

Стратегічною метою розвитку Карпатського регіону згідно зі Стратегією економічного та соціального розвитку територій є стійкий ріст добробуту населення на основі раціонального використання наявного ресурсного потенціалу, створення регіональної високоефективної, соціально орієнтованої ринкової економічної системи, сприятливих умов для підприємницької діяльності, збереження навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки.

Для того, щоб оцінити потенціал розвитку Карпатського регіону доцільно провести загальний аналіз наявних природних ресурсів, структури економіки та дослідити основні галузі, які становлять значну частку у обсязі реалізації продукції.

Розташування та наявність природних ресурсів характеризують цей регіон як такий, що має значний промисловий та природно-ресурсний потенціал, охоплює чотири області і займає 9,3% загальної площі України. Місце областей регіону в економіці України наведено в таблиці 1.

У територіальному поділі праці області регіону характеризуються переважно індустріально – аграрною та аграрною спеціалізацією. У промисловості зайнятість значної частини населення забезпечується підприємствами машинобудування, електроенергетики, паливної, хімічної та нафтохімічної, лісової, деревообробної та целюлозно-паперової, легкої та харчової галузей. Однак, якщо у господарських комплексах цих областей ще десять років тому переважали індустріальні робочі місця, то через їх ліквідацію сьогодні, домінують робочі місця аграрного профілю. Саме тому,

частка зайнятих у сільському господарстві більш ніж у тричі є вищою, аніж працюючих у промисловості. Для сільського населення України традиційно властиве найбільш розвинене особисте присадибне господарство. Однак, ознаки трудодепресивності характерні як у промисловому, так і аграрному секторах економіки.

Традиційно Карпатський регіон, зокрема Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області, спеціалізуються на курортному обслуговуванні. Питома вага зайнятих у сфері обслуговування цих регіонів вища, ніж у середньому по Україні. Проте, рекреаційний комплекс, як і природно – ресурсний потенціал Українських Карпат використовується не надто ефективно.

Слід зазначити, що даний регіон має відносну збалансовану вікову структуру, значні трудові ресурси як у міській так і в сільській місцевостях. Збереження у віковій структурі значної частки населення працездатного віку в умовах нестачі робочих місць та зростання чисельності працюючих пенсіонерів негативно впливає на забезпечення зайнятості. Для областей регіону характерний низький його рівень, саме тому населення є досить мобільним, менш вимогливими на ринку праці і легше адаптуються до змін економічної ситуації. У таких умовах значна частина працездатного населення активно освоює ринки праці сусідніх країн або має дохід від ведення дрібнооптової торгівлі та надання відповідних послуг завдяки використанню прикордонного розташування території проживання.

Таблиця 1 – Питома вага областей Карпатського регіону в основних показниках соціально – економічного розвитку України, 2010 р.*

Показник	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Чернівецька
Територія	2,1	2,3	3,6	1,3
Кількість населення	2,7	3	5,5	2
Валовий регіональний продукт	1,39	1,88	3,75	0,93
Індекс промислової продукції, % до попереднього року	51	77	80	75
Індекс продукції с/г	93,7	82,1	73,9	78,1
Інвестиції в основний капітал	4,6	7,5	8	8,7
Доходи населення	1,86	2,34	4,96	1,36
Зайнятість населення, % до населення у віці 15-70 р.	56,9	51,9	57,2	56,5
Безробіття населення (за методологією МОП)	9,9	9,0	8,5	9,4
Кількість зареєстрованих громадян не зайнятих трудовою діяльністю, тис.осіб	13,1	17,3	26,3	10,5
Потреба п-ства у працівниках на заміщення вільних р.м., тис.осіб	0,7	0,2	1,2	0,4
Навантаження на одне вільне р.м, вакансію, осіб	19	86	22	26
Рівень зареєстрованого безробіття,%	1,7	2,1	1,7	1,9

* Розраховано за матеріалами Державного комітету статистики України [Текст],[Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]

На основі програмних завдань щодо подальшого соціально – економічного розвитку Карпатського регіону та результатів досліджень проведених вченими Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України можна визначити такі напрями регулювання ринку праці:

- розвиток туристично-рекреаційного комплексу, перетворення регіону в розвинутий туристичний центр України, створення конкурентоспроможних туристичних продуктів;

- ефективне оздоровлення і поступова зміна структури промислового виробництва, створення нових робочих місць та модернізація існуючих на підприємствах сільськогосподарського машинобудування, автомобільного, електронного, електротехнічного виробництв з використанням сучасних технологій;

- розвиток сировинної бази для видобувної і переробної промисловості при забезпеченні раціонального природокористування;

- створення передумов постійної зайнятості населення переважно у сферах високотехнологічних виробництв, створення продуктів інтелектуальної власності, надання інформаційних послуг, обслуговування;

- управлінсько-організаційне, технічне і технологічне переозброєння та модернізація підприємств на основі останніх досягнень світового досвіду і вітчизняної науки з орієнтацією на збільшення частки інтелекто- та інформаційномістких виробництв і зменшення енерго-, матеріало- та трудомістких процесів;

- сприяння формуванню якісного складу робочої сили через розвиток раціональної системи професійно-кваліфікаційної підготовки і перепідготовки кадрів з орієнтацією її на потреби господарських структур регіону;

- розширення інвестиційних, виробничих, торгових, науково-технічних та освітніх зв'язків з іноземними партнерами, збільшення експорту продукції, робіт і послуг;

- розвиток регіонального споживчого ринку для забезпечення населення продуктами харчування, товарами масового споживання, платними послугами;

- розвиток технічної, виробничої, ринкової і соціальної інфраструктури, насамперед у гірських населених пунктах та потенційно депресивних територіях;

- відновлення та розвиток художніх промислів і народних ремесел, рекреації та «зеленого» туризму в сільській місцевості;

- активний розвиток прикордонної торгівлі і співробітництва.

Вербовська Л.С.
асистент кафедри МіА
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Євроінтеграційні орієнтири України зумовлюють необхідність інтенсивного розвитку прикордонних територій, а саме такої інституції як єврорегіон, з огляду на активізацію транскордонного співробітництва, та метою всестороннього розвитку регіонів задля підвищення їх конкурентоспроможності саме на локальному рівні.

Єврорегіони як форма прикордонного співробітництва мали б сприяти не тільки посиленню, але й поглибленню добросусідських відносин між державами-сусідами, бути своєрідним інструментом інтеграції України в європейське співтовариство в рамках транскордонних зв'язків та співробітництва. Розвиток транскордонного співробітництва в формі єврорегіонів стає «мостом» між сусідами, елементом міжнародних, культурних та економічних зв'язків, «рушійною силою» та інструментом інтеграції.

Головною метою діяльності єврорегіонального співробітництва на прикордонних територіях є: зростання життєвого рівня населення шляхом посилення економічної потужності прикордонних територій через створення транскордонного інтегрованого економічного регіону, зміцнення економічного потенціалу та зниження рівня бідності і безробіття, розвиток добросусідських відносин. Все це можна здійснити через: корпорації економічного розвитку прикордонних територій; розвиток економічної кооперації; кластери; корпоративні інноваційні центри; розбудову інфраструктури; охорону довкілля; комунальний та регіональний розвиток; розвиток туризму; підвищення рівня регіональної самоідентичності; впровадження євроінтеграційних ідей через стратегічний план розвитку єврорегіонів.

Хоча українська участь у єврорегіонах поки що дуже незначна, все ж перспективи залучення українських регіонів у європейські процеси не можна відкидати. Сьогодні існує багато праць, у яких йдеться про те, що зі вступом до ЄС наших сусідів по кордону мало б бути пом'якшення негативних наслідків для України. Після розширення ЄС мали б більш «стрімко» розвиватися єврорегіони, але, на превеликий жаль, цього не сталося. Спробуємо сконцентрувати свою увагу на ролі і місці стратегії розвитку єврорегіонів у формуванні і утвердженні співробітництва, що має незаперечне стратегічне значення для України, а особливо для прикордонних територій. Діяльність єврорегіонів повинна підпорядковуватись державній стратегії регіонального розвитку, яка є узгодженою з пріоритетами європейської інтеграції України.

Для розвитку єврорегіонів необхідна основна умова, - це реалізації стратегії розвитку транскордонного співробітництва, яка повинна стати концепцією соціально-економічного та інноваційного розвитку транскордонного регіону, при цьому концепція також повинна враховувати сильні і слабкі сторони транскордонного регіону та принципові стратегії розвитку суміжних регіонів сусідньої держави. До основних стратегічних напрямків необхідно віднести: розвиток прикордонної та комунікаційної інфраструктури; розвиток соціально-економічної, науково-інноваційної кооперації та інфраструктури оточення бізнесу; підвищення рівня конкурентоздатності промислової продукції; реалізацію природоохоронних програм; просторовий розвиток; комунальний та регіональний розвиток; розвиток співробітництва у сфері освіти та культури; охорону здоров'я; розвиток туризму та рекреації; впровадження євроінтеграційної ідеї; покращення інформаційного забезпечення розвитку транскордонної співпраці.

При розробці регіональної стратегії розвитку прикордонних територій необхідно залучати і використовувати ресурси «акторів суспільства» як інтелектуальну складову. Через співпрацю реалізовується економічний, політичний і соціальний добробут громади прикордонної території.

Отже, основою регіональної стратегії розвитку прикордонної території

має бути політика транскордонного співробітництва із використанням інституції «Єврорегіон».

Миронова І.В.
ІФНТУНГ, м.Івано-Франківськ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК ПЕРЕДУМОВИ СТРАТЕГІЇ ЙОГО КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження інновацій в сучасних умовах господарювання визначена необхідністю врахування того, що розвиток господарських процесів в Україні пов'язаний з глобальними тенденціями, зокрема, інноваційного розвитку, глобальної конкурентоспроможності. Все це вимагає відповідного підприємницького середовища, здатного пристосовуватись до динамічних змін. Інновації є одним із чинників, що дозволяє робити це з найкращим результатом за рахунок врахування пріоритетів розвитку держави і регіонів, створення необхідних умов їх забезпечення – реформування відносин власності і системи управління в інноваційній сфері, стимулювання розвитку підприємництва, перехід до ринкового механізму регулювання економічних відносин тощо.

Індикатором, який характеризує рівень продуктивності економіки країни із врахуванням чинника інновацій є індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI). Сучасний стан інноваційного розвитку в Україні відобразився на позиціях України у рейтингу конкурентної економіки Всесвітнього економічного форуму за 2009-2010 роки 89 місцем серед 139 країн проти 82 місця серед 133 країн у цьому ж рейтингу за 2009-2008 роки [1]. Аналіз економічного розвитку країн-лідерів показує, що можливість входження у першу десятку забезпечило їм своєчасне залучення в економіку саме інноваційного чинника. Відставання за основними параметрами конкурентоспроможності країни та необхідність кардинальних змін в економіці визначають потребу у виявленні додаткових можливостей економічного зростання для випередження рівня розвитку на основі врахування наявних для цього можливостей із виявлення та вдосконалення інноваційного потенціалу як на рівні окремих підприємств, регіонів, так і країни в цілому.

За результатами підрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності України за 2010-2011 роки за факторами інноваційного розвитку країна погіршила свій рейтинг з 66-го на 80-е місце. На думку фахівців, "нині подолати фатальне відставання України необхідно шляхом оптимального підвищення темпів розвитку із впровадженням структурних зрушень у напрямі інновацій"[2,с.253]. Можливості, тривалість, конкретні шляхи переходу національної економіки до інноваційної моделі розвитку залежить від наявного у країні інноваційного потенціалу. Під інноваційним потенціалом розглядають мережу наукових організацій, насиченість економіки науковими кадрами та освіченість робочої сили, обсяги фінансування наукової і науково-технічної діяльності, рівень інноваційної активності промислових підприємств та динаміку виробництва інноваційної продукції, наявність платоспроможного попиту на інноваційну продукцію [3]. Вчені наголошують, що переведення економіки на інноваційний тип повинен починатись з первинної корпоративної ланки (підприємств), однак

при умові сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату на макро- і регіональних рівнях [4,с.128].

Слід зазначити, що сильними сторонами конкурентоспроможності України на даний час залишається саме чинник високої здатності до інновацій (37 місце), якість науково-дослідних установ (68 місце), наявність вчених та інженерів (53 місце) [1]. Визначення потенційних можливостей для підтримання інноваційного розвитку країни можливе через розгляд інноваційної складової розвитку окремих регіонів.

Виходячи із поданого визначення інноваційного потенціалу, можна виділити два основних параметри, що його характеризують та оцінюють, а саме - здатність, як ресурсне забезпечення інноваційних змін і готовність як можливість їх здійснення. Здатність — це наявність і збалансованість структури інноваційного потенціалу через систему ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. Ресурсна складова охоплює висококваліфікованих спеціалістів-учених, розробників - інженерів, інноваторів, системних організаторів, винахідників та наявність матеріально-технічної бази — устаткування, обладнання, інформаційно-комунікаційних систем, забезпеченість необхідними матеріалами, обладнанням; забезпеченість науковою інформацією й інформацією про інновації та інноваційну діяльність у країні і за кордоном. Так, здатність інноваційного потенціалу можна охарактеризувати за такими показниками як кадрове забезпечення інноваційних процесів; кількість і структура виконаних наукових та науково-технічних робіт, зокрема частка фундаментальних досліджень, оскільки саме фундаментальні дослідження є основою інноваційного розвитку, рушійною силою прогресу й запорукою технологічного лідерства держави у певній галузі; показники діяльності підприємств та організацій щодо створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності; новаторська активність працівників тощо.

У формуванні інноваційного потенціалу готовність розглядають як критерій можливості регіону реалізувати інноваційні ресурси через достатність потенціалу та спроможність його ефективно використовувати. Він може бути визначеним за допомогою низки параметрів, які відображають ступінь розвитку НДДКР та інших напрямів діяльності підприємств, що створюють і впроваджують нововведення. Готовність до формування і використання інноваційного потенціалу суттєво залежить від інституційного забезпечення інноваційної сфери. Необхідною умовою готовності регіону до активізації інноваційної діяльності є удосконалення інноваційної інфраструктури відповідно до Програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009 - 2013 роки [5].

Особливої уваги заслуговує питання фінансування інноваційного розвитку регіону. Високотехнологічні і наукомісткі галузі в Україні не володіють необхідними фінансовими ресурсами для інноваційного розвитку, що посилює спеціалізацію України на сировині і товарах з низьким рівнем переробки. В умовах вкрай незадовільного бюджетного фінансування інноваційної діяльності цікавим та корисним є аналіз зарубіжного досвіду у цій сфері. У світовій практиці державна підтримка інноваційної сфери здійснюється шляхом прямого і непрямого регулюванням, зокрема: прямі методи регулювання, що здійснюються переважно у двох формах - адміністративно-відомчій і програмно-цільовій; непрямі – за рахунок податкових форм непрямих методів стимулювання інноваційної діяльності, які реалізуються, здебільшого, у вигляді податкового кредиту, податкових канікул та податкових знижок.

Розглядаючи можливі шляхи та напрями поліпшення інноваційного потенціалу регіону актуальним є твердження про те, що "інноваційна сфера стає міждисциплінарною сферою, яка опікується повним життєвим циклом конкурентоспроможного високотехнологічного товару і, отже, є дотичною до усіх сфер людського буття та діяльності: освіти, здоров'я, торгівлі, інтелектуальної власності, трансферу технологій, досліджень, фінансів, обміну інформацією" [6], тому формування інноваційного потенціалу регіону, а отже і його конкурентний статус залежить від виваженої довгострокової та соціально відповідальної державної політики щодо розвитку інноваційної сфери.

Література

1. The global Competitiveness Index Analyzer. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gcr.weforum.org/gcr09>
2. Геооекономічні сценарії розвитку і Україна: Монографія / М.З.Згуровський, Ю.М.Пахомов, А.С.Філіпенко та інші. – К.: ВЦ "Академія", 2010 - С.7.
3. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації. Аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона, № 7, 2004. – С.2-25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uceps.org>
4. Гончарова Н.П. Инновационный тип развития как фактор сбалансированности экономики / Гончарова Н.П. // Наук. зб. / Ред. О.П. Степанов. - К.: КНЕУ. Вип. 1 (8). - 2002. - С.128.
5. Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009 - 2013 роки // Постанова Кабінету міністрів України від 14 травня 2008 р. N 447. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP080447.html
6. Хименко О. Ефективна реалізація інноваційного потенціалу України – шлях до інтеграції у світову економіку. / Хименко О. // Матеріали науково-практичної конференції "Стан та перспективи розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>

**Васильченко Г.В., к.е.н., доцент
Кулик Т.П.
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА СТРАТЕГІЙ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Феномен явища «місцевий економічний розвиток» виник в наслідок процесів глобалізації, які стають головними чинниками в майбутньому розвитку світової економіки. Глобалізація передбачає розширення розмірів та форм міжнародних економічних зв'язків, відкриває доступ до великого капіталу та ресурсів, технологій та ринків, приводить до поглиблення взаємозалежності між територіями в різних країнах світу. Глобалізація створює нові можливості для зростання економіки та ефективності бізнесу, але не забезпечує рівність результатів для всіх однаково. Внаслідок високої мобільності ресурсів (особливо фінансових, інформаційних та людських)

вона впливає на формування потужних потоків ресурсів, що легко перетікають з однієї території в іншу, впливаючи позитивно на розвиток в місцях локалізації і, тим самим, поглиблюючи диспропорції в розвитку територій. Сили розпорошення та сили концентрації діють у світовій економіці одночасно, тому глобалізація і локалізація діють одночасно і мають синхронну дію [3, 4]. Зміст та напрямки цих сил здатні змінюватись в часі залежно від сприятливості ділового клімату, лібералізації ринку, науково технічного прогресу, економічної політики та очікуваних перспектив в тій чи іншій місцевості.

Функція будь якого економічного простору не залишається незмінною. Протягом останніх років темпи та обсяги її динамізму збільшились. Привабливість території, як місця розташування певного виду господарської діяльності, зростає або знижується. Вона залежить від сприятливості ділового та підприємницького клімату, що визначається правовими чинниками (регуляторні акти, дозвільні процедури, законодавство, безпека), технологічними (транспорт, дороги, виробництво, комунальна інфраструктура, зв'язок, телекомунікації, дослідження, наука), комерційними (мережі збуту, індивідуалізація, реагування, розташування, вартість), соціокультурними (ставлення, поведінка, традиції соціальні норми). Саме глобалізація послужила рушійною силою потоку прямих іноземних інвестицій, які почали локалізувались у економічно вигідних місцевостях, що отримали статус конкурентоздатних територій. Загалом, території, окремі міста конкурують між собою на міжнародному ринку, опираючись на власні ресурси. і тут вони мають шанси на успіх тоді, коли їх діяльність є представлена стратегією місцевого економічного розвитку, направленою на залучення ресурсів взагалі і прямих іноземних інвестицій, зокрема.

Процеси глобалізації економіки, нові технології вимагають пошуку та використання нових інструментів та методів підтримки постійного, прогнозованого місцевого економічного розвитку. В умовах глобальної ринкової економіки окремі населені пункти виступають як окремі ринки. Тому місцеві громади на базі людських, інтелектуальних, інституційних, інфраструктурних, фізичних та природних ресурсів місцевості повинні будувати самоокупну економічну систему [1,с.51, с.75]. Використовуючи існуючі ресурси, громади мусять створювати, «виховані ресурси» та «брендові атракції», які нададуть їм можливість формувати позиціонування себе по відношенню до інших і мати певні конкурентні переваги у залученні високопродуктивних іноземних інвестицій, що забезпечують створення інноваційних підприємств, формування високої доданої вартості, експортне спрямування, навички професійного менеджменту, поліпшення інфраструктури, інтеграцію у світову економіку тощо. Території, що мають чітку позицію. щодо прийому тих чи інших інвесторів, тобто власну Стратегію економічного розвитку (залучення інвестицій) саме такі результати і отримують.

Можливість розробляти власні стратегії місцевого економічного розвитку задекларована в нормативно правовому полі України . Дієвість таких стратегії розвитку територіальних громад у великій мірі залежить від способу її розробки. В практиці виділяється п'ять методів розробки стратегічних планів економічного розвитку територій і найбільш ефективним серед них (висновок з досліджень) є метод довготривалого трьохстороннього партнерства [2,3], що дозволяє поєднати три різні середовища, які формують місцеву територіальною громаду. Найчастіше це представники місцевої влади і пов'язаних з ними установ, представники місцевого

підприємницького середовища, а також представники місцевої громадськості. Зміст та порядок кроків поетапного прийняття рішень з розробки стратегічного плану представлений матрицею процесу і детально описаний автором у статті [4]. Вдало складений стратегічний план допомагає території досягнути конкурентних переваг.

Таким чином, стратегічне планування місцевого економічного розвитку, з цілями по залученню потужних інвестиційних ресурсів, є складним інструментом впливу на економічне майбутнє громади. Воно потребує чіткого алгоритму та певного набору високоякісних ресурсів, політичної волі та знань місцевої влади, готовності та розуміння громади. При розробці стратегічного плану переглядаються існуючі умови, аналізуються сили, які впливають на місцеву економіку, розробляються конкретні заходи, яких треба вжити, щоб вплинути на місцеву економіку, збільшити ресурс місцевої громади і створити механізм його мультиплікаційного зростання.

Література

1. Блейклі Е.Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Вид 2-е/Пер. з англ. Львів. 2002 – 416 с.

2. Г.В. Васильченко, І.Т. Зварич, Т.П. Кулик, Л.С. Вербовська З досвіду використання технологій стратегічного управління економічним розвитком територіальних громад в Україні // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Збірник наукових праць Випуск 5 – Інноваційно-інвестиційне забезпечення стратегії розвитку регіону. Львів, 2006р., С. 3.

3. Васильченко Г.В. Теоретичні аспекти ефективних стратегій місцевого розвитку //Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Чернівці: Книги-XXI, 2009. – Вип. III: Економічні науки. – С. 138-152.

4. Васильченко Г.В.Актуальні питання розробки стратегій місцевого розвитку // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Плай, 2009.—№3(13). С.112-121.

**Іванова М.О.
ІФНТУНГ м.Івано-Франківськ**

СТРАТЕГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Перспективні напрямки соціально-економічного розвитку регіонів України мають враховувати сучасні, світові тенденції економічного розвитку країн. Країни з високим економічним розвитком та країни , що динамічно розвиваються такі, як Сінгапур, Південна Корея та Індія одним із ключових факторів економічного зростання та конкурентоздатності країни вважають розвиток людського капіталу. Його значення в умовах розвитку сучасних технологій та техніки, глобалізації світової економіки на макро, мезо та мікро рівнях, безперервно зростає. Саме людина(індивід), з її накопченими знаннями та кваліфікацією, є носієм нових новацій . В Японія та США темпи інвестицій в людський капітал випереджають темпи інвестицій в фізичний капітал.

Інноваційний шлях розвитку економіки, який обрала Україна, вимагає значних інвестицій в розвиток людського капіталу.

До інвестицій в людський капітал, можна віднести:

- інвестиції в освіту ;
- інвестиції на охорону здоров'я;
- надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури і спорту.

І хоча частка інвестицій в людський капітал в Україні (рис.1) в період з 2004 – 2010 роки має тенденцію до зростання, вона лишається все ще надто малою.

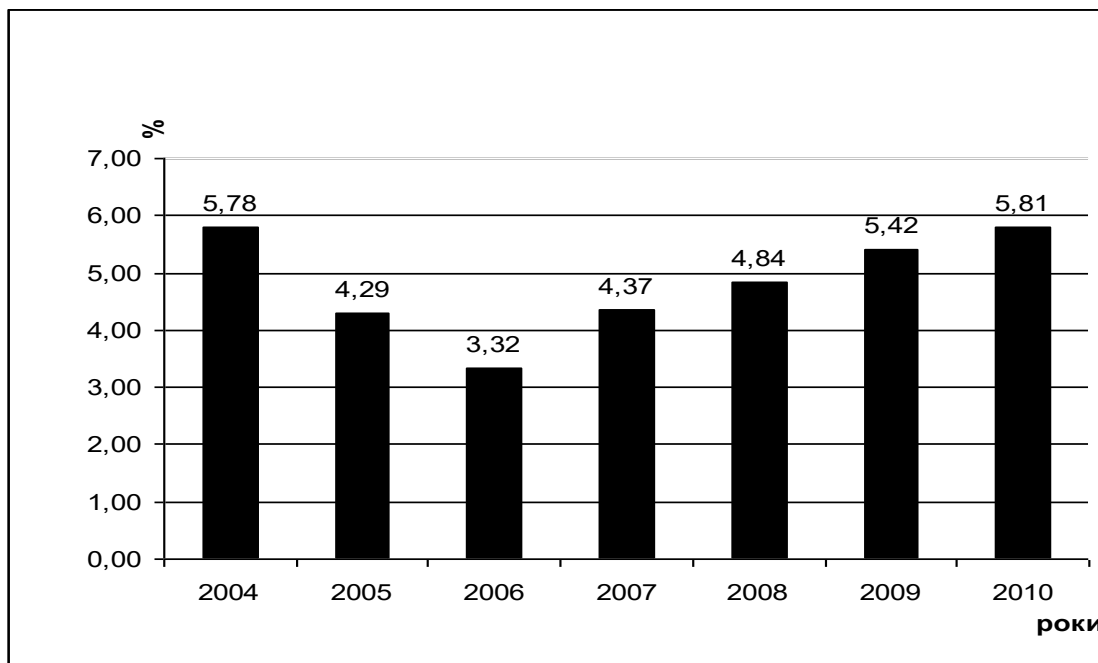

Рис.1 – Динаміка питомої ваги в людській капітал в Україні

В країнах з високим економічним розвитком питома вага інвестицій в людський капітал складає 20-25 %.

Особливу увагу заслуговує розвиток людського капіталу на регіональному рівні, це пов'язано з міграційними процесами (значний відтік працездатного населення з територій депресивних регіонів) та с питаннями зниження рівня безробіття. Нові теорії сталого розвитку людства і концепції національного багатства, які запропоновані фахівцями ООН, базуються на визначенні людини рушійною силою суспільного розвитку за рахунок накопичення і використання продуктивних сил і знань, що передаються від покоління до покоління.[2 с2].

На регіональному рівні спостерігається тісна залежність між рівнем безробіття та часткою інвестицій в людський капітал, так Тернопільська та Чернігівська області, які мають одні із самих високих рівнів безробіття в 2010 році – 11,3% та 11,2% відповідно, мають питому вагу інвестицій в людський капітал нижче середнього рівня по Україні – 2,4 % та 3,5 % відповідно, тоді, як області з одним із самих нижчих рівнем безробіття: Одеська – 6,6 %. Авто-номна Республіка Крим –6,8 % та м. Київ – 6,2 % мають значно вищу питому вагу інвестицій в людський капітал від середньо українського – 9 %, 9,4% та 9,2 % відповідно.

В Івано – Франківській області приділяється значна увага розвитку людського капіталу. На базі Івано –Франківського Національного технічного університету нафти і газу працює інститут післядипломної освіти, де люди з вищою освітою можуть здобути другу вищу освіту за сучасними спеціальностями, підвищити свій кваліфікаційний рівень, для безробітних працюють курси з бухгалтерського обліку. Але не зважаючи на те , що частка

інвестицій в людський капітал в 2010 році по Івано –Франківській області збільшилась, картини чіткої тенденції збільшення питомої ваги інвестицій в людський капітал не спостерігається.(табл.1)

Таблиця 1- Динаміка рівня безробіття та питомої ваги інвестицій в людський капітал по Івано –Франківській області 2007 – 2010 рр.

Назва показника	роки			
	2007	2008	2009	2010
Рівень безробіття %	8,0	7,9	9,0	8,2
Питома вага інвестицій в людський капітал %	8,9	6,2	6,2	8,9

При оцінці ефективності інвестицій в людський капітал оцінюються збільшення доходів, як самого працівника, так і підприємства за рахунок збільшення продуктивності праці. На наш погляд, це вузький підхід. Необхідно оцінювати і такі параметри, як зменшення криміногенної ситуації і витрат пов'язаних з нею, зменшення витрат пов'язаних з тимчасовою втратою працездатності і т.п. Не треба забувати і про доходи отриманні в результаті впровадження інновацій, які є результатом інтелектуальної праці та соціальні ефекти.

Отже підсумовуючи все вище сказане можна зробити висновок : для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності економіки України необхідні великі інвестиції в людський капітал. Чим вищий освітній, інтелектуальний та культурний рівень буде мати кожна людина, тим вищий інтелектуальний і культурний рівень всього суспільства тим вищі темпи економічного розвитку.

Література

- 1.Г.Зозуля Управління людським капіталом підприємства. – [Елек-тронний ресурс]/Г.Зозуля. – Режим доступу: http://confiapv.at.ua/publ/konf_24_25_cherven_2010/3_upravlinnja_ljudskim_kapitalom_pidpriemstva/2-1-0-72 – Заголовок з екрану
- 2.Шумахов Р. В. Человеческий капитал как фактор экономического роста. – [Елек-тронний ресурс]/Шумахов Р. В. – Режим доступу: <http://www.jurnal.org/articles/2009/ekon8.html> Заголовок з екрану.

Мельничук І.В.
асистент кафедри економіки підприємства
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЮ ПИТНОЮ ВОДОЮ НАСЕЛЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНЕ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО_КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ВЕЛИКОГО МІСТА

Забезпечення питною водою населення України для багатьох регіонів країни є однією з пріоритетних проблем , розв'язання якої необхідно для збереження здоров'я, поліпшення умов діяльності і підвищення рівня життя населення. Проблеми забезпечення населення великих міст України якісною питною водою є стратегічним завданням розвитку житлово-комунального

господарства (ЖКГ), оскільки ця галузь не може існувати і функціонувати без води та цілодобове забезпечення населення району якісною питною водою в межах нормативів питного водопостачання.

Якість води безпосередньо впливає на стан здоров'я населення і кардинально визначає ступінь екологічної та епідеміологічної безпеки цілих регіонів. Забруднення водних об'єктів - джерел питного водопостачання за недостатньої ефективності роботи водопровідних очисних споруд тягне за собою погіршення якості питної води та створює серйозну небезпеку для здоров'я населення в багатьох регіонах України, обумовлює високий рівень захворюваності кишковими інфекціями, гепатитом, збільшує ризик впливу на організм людини канцерогенних і мутагенних факторів. Відставання України від розвинутих країн по середній тривалості життя та висока смертність певною мірою пов'язано із споживанням недоброякісної питної води.

Сучасний незадовільний стан водних об'єктів показує, що проблеми у сфері охорони вод від забруднення та виснаження не тільки не були вирішені, а й значно загострилися, особливо в останні роки [1]. На вирішення даної проблеми ВР України було у 2005 р. прийнято Закону України «Про Загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2006-2020 роки» [1], а згодом Указом Президента України від 08.09.2010 р. № 895 [2] в одному з проектів в рамках регіонального пріоритету «Нова якість життя», прийнято проект «Якісна вода» - це програма забезпечення населення України якісною питною водою.

На сьогоднішній день фінансово-економічний стан підприємств ЖКГ є незадовільним, знос основних фондів перевищує 40%, і від цих факторів залежить стабільність та якість послуг ЖКГ, які отримують споживачі. На виконання стратегічного завдання по забезпеченню питною водою підприємствам питного водопостачання та водовідведення необхідно:

- здійснити заходи щодо економії питної води та зниження енергоємності її виробництва;

- створити сприятливі умови для залучення інвестиційних ресурсів з метою технічного переоснащення систем питного водопостачання та водовідведення;

- здійснити заходи з дослідження і охорони джерел питного водопостачання (інвентаризація та екологічна оцінка стану поверхневих і підземних джерел, розроблення прогнозів їх якості;

- розпочати реалізацію пілотних проектів з основних напрямів реформування і розвитку підприємств питного водопостачання та водовідведення[1].

Фінансування заходів згідно Закону [1] буде здійснюватись за рахунок бюджетних коштів державного і місцевого рівнів, коштів підприємств водопостачання і водовідведення, а також інших джерел надходження.

Одним із заходів спрямованих на забезпечення якісною питною водою населення є реалізація пілотних проектів по використанню колективних установок доочищення води для питних потреб у місцях її безпосереднього споживання.

Такий проект почали провадити в м.Івано-Франківську. На даний час це пілотні комерційні проекти. Він полягає у створенні бюветів активованої води з встановленими колективними установками доочищення водопровідної води (БАВ), що вирішать проблеми з якісною питною водою жителів мікрорайонів міста, де проживає велика кількість населення. У трьох попередньо визначених мікрорайонах міста на базі ЦТП, ведеться будівництво БАВ, що дозволить: доочищувати воду; здійснювати розлив

води як в бутлі 18,9 л., так і в тару споживачів; автоматизувати режим роботи установки і контролю за споживанням питної води. Технологічне обладнання постачає київська фірма “Юр-Аква”. Постачальником води згідно даного проекту є підприємство ЖКГ КП “Водокотехпром”. Каналізаційна система і система водопостачання є в доброму стані, тому функціонування БАВ не призведе до погіршення їх роботи чи збоїв. Даний проект за масштабом є невеликим. Він є вузькопрофільним. Проте в перспективі при співпраці державної влади і місцевої, а також підприємств ЖКГ, а саме підприємств водопостачання і водовідведення за рахунок залучення коштів інвесторів, бюджетних, є розширення його масштабів. Це можна буде здійснити шляхом будівництва БАВ в усіх районах міста, доставку води до населених пунктів, встановлення систем її очистки у новозбудованих будинках і котеджах, у дошкільних закладах, школах, підприємствах, в усьому житловому фонді.

Реалізацію заходів по покращенню якості питної води в рамках даного проекту планується здійснити в 2 етапи:

I етап. Забезпечення житлового фонду якісною питною водою. Це можна буде здійснити за допомогою залучення приватних інвестицій, а також фінансів державного і місцевого бюджетів. Часовий горизонт будівництва усіх БАВ згідно державного проекту “Нове життя” в рамках Указу Президента [2] - 6 років. З 2012 року передбачається залучення державних коштів із співфінансуванням з міського бюджету на II етапі передбачено встановлення систем очистки в існуючих будинках з облаштуванням пунктів розливу, а також будівництво в багатопверхових будинках, школах, лікарнях, дошкільних закладах додаткової внутрішньо-будинкової мережі для подачі води підвищеної якості (“третій кран”).

Отже, реалізація таких проектів на місцевому рівні є безперечно великим кроком в досягненні поставленого стратегічного завдання по забезпеченню якісною питною водою мешканців окремих населених пунктів, так і держави в цілому. Забезпечення населення великого міста високоякісною питною водою і доступність цієї послуги для всіх верств населення є одним із основних принципів державної політики реформування ЖКГ.

Література

1. Закон України “ Про Загальнодержавну програму "Питна вода України" на 2006-2020 роки” від 3 березня 2005 р. N 2455-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2005.- N 15.- ст.243

2. Указ Президента України “Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку” від 08.09.2010 р. № 895// Офіційний вісник Президента України від 21.09.2010 - 2010 р. - № 26, ст. 15.

**Сочавська А. Є., аспірант
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ ПРОБЛЕМАМИ РЕГІОНАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ (НА ПРКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Так як проблеми сталого розвитку національної економіки у сучасних умовах стають критично важливими як на рівні стратегічних пріоритетів

держави, так і на рівні управління регіонами, є очевидним, що регіональні суспільні системи (РСС), виступаючи основою формування суспільних систем вищих рівнів, відіграють важливу роль в стабільному цивілізаційному розвитку. Серед цілого розмаїття регіональних суспільних систем варто виділити регіональні екологічні системи – регіональні екогенологічні системи, регіональні природоохоронні системи, регіональні соціоприродні системи [8]. Адже саме екологічнобезпечний розвиток є запорукою подальшого сталого розвитку національної економіки на сучасному етапі цивілізаційного поступу.

Значний внесок у розвиток досліджень екологічних аспектів у державному управлінні зробили такі українські вчені як: О. Лазор [6], О. Веклич [2], Л. Мельник [7], В. Кравців [5], та ін. Однак в Україні питання державного управління у галузі екології та природних ресурсів залишається ще недостатньо дослідженим. Управління в екологічній сфері країни виходить із того, що внаслідок нестабільної соціально – економічної ситуації спостерігається погіршення екологічного стану на місцевому регіональному та національному рівнях. [4] Екологічну ситуацію в Івано-Франківській області, як і в цілому в Україні також не можна вважати задовільною. На даний час, Івано-Франківщина залишається проблемним регіоном з точки зору забезпечення сталого розвитку, бо на її території концентровані енерго- і екологоемні виробництва, що формує значні ризики в сфері екологічної безпеки.

Однією з важливих екологічних проблем є забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, ґрунтів. Значний вплив на стан атмосферного повітря мають майже понад 200 тис. одиниць автотранспорту, обсяг викидів якими в атмосферу досяг 57,3 тис. тонн шкідливих речовин (зменшення цього впливу можливе шляхом удосконалення схем руху, облаштування майданчиків для паркування автомобілів, покращення якості палива, а також доріг). [9]

Гострою залишається проблема забруднення природних вод. Згідно статистичних даних, обсяг забруднюючих речовин внаслідок їх скидання із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти у 2009 році становив 50, 927 тис. т, що на 45 % менше, ніж у 2008 році, що є безперечно позитивним явищем, однак у цьому ж таки році скинуто на 34,5 % більше забруднюючих речовин з перевищенням нормативів граничнодопустимого скидання, що є вище, ніж у попередньому році. [3] Основними забруднювачами поверхневих водних об'єктів області залишаються: ТзОВ „Уніплит”, КП „Івано-Франківськводо-екотехпром”, ДП „Калійний завод”, ВАТ „Нафтохімік Прикарпаття” та ін.

Ще однією проблемою є накопичення промислових та побутових відходів. Така ситуація обумовлена відсутністю налагодженої системи утилізації промислових відходів, роздільного сортування і збирання твердих побутових відходів і пакувальної тари як вторинної сировини, а також недостатньою увагою до цієї проблеми органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, низьким рівнем екологічної культури населення області. [9]

Значні деструктивні впливи на сталий розвиток Івано-Франківщини мають природні стихійні явища. Із усіх природних стихійних і техногенних явищ найбільшої шкоди (збитків) населенню і господарському комплексу завдають паводки, рідше повені. Тому одним із державних пріоритетів регіонального розвитку Івано-Франківської області є протипаводковий захист [1].

Враховуючи наведені дані можна стверджувати, що державне управління у сфері вирішення екологічних проблем повинно бути спрямоване на використання нових методів і технологій управління процесами трансформації РСС Івано-Франківщини, упередження розвитку негативних явищ, пов'язаних із антропогенно-технологічним впливом і проявами стихій з урахуванням економічних можливостей держави. Державне управління природокористуванням і охороною довкілля в Івано-Франківській області у 2009 році базувалось як на основних принципах державного управління у цілому (плановість, компетентність, законність, участь громадськості) так і на специфічних принципах властивих природокористуванню (науковість, компетентність, платність спеціального природокористування та ін).

Отже, проведений аналіз стану навколишнього середовища в Івано-Франківській області свідчить про значне антропогенно – техногенне навантаження на навколишнє природне середовище, хоча й спостерігається тенденція до його зменшення. Вирішення існуючих проблем можливе лише за умови постійної уваги і належного рівня державного управління в регіоні, що в свою чергу приведе до сталого розвитку регіональних суспільних систем в цілому. Тому дуже важливо застосовувати всі можливі засоби та методи підвищення ефективності державного управління. З метою найбільш ефективного державного управління у сфері вирішення екологічних проблем РСС необхідно вдосконалити структуру економічного механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Стратегічним завданням є налаштування населення і урядовців на цілковиту підтримку ідеї сталого розвитку, для того щоб вони щиро прагнули необхідних суспільству екологічно орієнтованих трансформацій, добре усвідомлювати їх доцільність, корисність і глобальну значимість. На регіональному рівні важливо скоординувати дії служб, які функціонують у сфері природоохорони, створити єдину раціональну систему інформаційного забезпечення, систему контролю, аналізу та експертизи, дотримуватись відповідних міжнародних та державних стандартів. Однак, для цього необхідна наявність елементарних знань і вмінь для управління цими процесами і, тим більше, відповідного рівня мотиваційного, фінансового, організаційного, інтелектуального та інших видів ресурсного забезпечення. Тільки тоді ми зможемо бути впевненими в гармонійному розвитку РСС, зокрема системи “господарство-природа-людина”, а це в свою чергу дозволить розвивати соціально-економічну розбудову території в екологічно допустимих межах, забезпечуючи екологічно безпечний розвиток національної економіки в цілому.

Література

1. Адаменко О. М. Паводкова небезпека, можливість передбачення та подолання її катастрофічних наслідків на Прикарпатті / О. М. Адаменко, М. В. Палійчук // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2009. - №1(19). – С. 5-15.
2. Веклич. О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання / О. Веклич // Економіка України. – 2003р. – № 10 - С .62-70
3. Івано – Франківська регіональна доповідь 2009 рік. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ecology.if.ua/nacdop.html>
4. Іванюта П. В. Державне регулювання еколого-техногенною безпекою України/П. В. Іванюта// Державне управління: удосконалення та розвиток – 2010 р. - № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=164>

5. Кравців В.С. Стратегія раціонального використання природно-ресурсного потенціалу в регіоні: екологічні пріоритети /В. С. Кравців // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. (Збірник наук. праць). Вип. 4 (36). – Рівне, 2006. – С. 325-330.

6. Лазор О.Я. Використання європейського досвіду для вдосконалення екологічної політики в Україні / О. Я. Лазор // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали наук.-практ. конф. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – С. 596-599.

7. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: Підручник. — 3-тє вид., випр. і допов. — /Л. Г. Мельник – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 367 с.

8. Регіональні суспільні системи. Монографія. / Відп. ред. Л. К. Семів // Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007. – 496 с.

9. Статистична інформація. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.if.ukrtel.net/>

Куценко Н.А., к.е.н.
Східноукраїнський національний університет імені В.Дала
м. Луганськ

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РЕГІОНУ

Для обґрунтованого визначення пріоритетів розвитку інтеграційних зв'язків регіону необхідна оцінка умов і особливостей його соціально-економічного розвитку, а також врахування факторів, які впливають на тенденції формування даної регіональної економічної системи. Збалансоване вирішення питань стосовно розвитку інтеграційних зв'язків повинне виходити з макро- і мікроекономічних інтересів держави і перспектив інтеграції регіону.

Необхідно правильно визначити галузеві пріоритети усередині галузей, вибрати пріоритетні підприємства і на цій основі послідовно проводити політику формування профілю міжнародної спеціалізації регіону, розраховану на використання власних можливостей і можливостей міжнародного розподілу праці як для оптимального задоволення потреб регіону, так і для селективного розвитку експортних виробництв [1].

Слід зазначити, що в цілях забезпечення стійкого розвитку інтеграційних зв'язків регіону необхідно всемірно сприяти створенню орієнтованих на експорт промислових виробництв; прийняти серію заходів по захисту вітчизняного товаровиробника; підтримувати підприємства-товаровиробники продукції високого ступеня переробки, товарів народного споживання; сприяти просуванню високоякісної, конкурентоздатної продукції регіону на зовнішні ринки. Реалізація поставлених цілей припускає при цьому активну участь органів управління в розвитку інтеграційних зв'язків регіону, тісну координацію зусиль державних, міжрегіональних, обласних і місцевих управлінських структур.

Отже, необхідна розробка концептуального підходу, який містить в собі систему пріоритетів, направлених на рішення стратегічної задачі додання роботі по систематизації і подальшому розвитку інтеграційних зв'язків регіону нового імпульсу, виведення її на якісно новий рівень, такий, що

відповідає потребам сучасної економіки, розвитку регіонального господарства і соціальної сфери, шляхом підключення потенціалу регіону до створення ефективної системи інтеграційної взаємодії державних, суспільних структур і господарюючих суб'єктів з регіонами як ближнього, так і далекого зарубіжжя. Формуванню концептуального підходу повинна передувати розробка відповідної стратегії розвитку інтеграційних зв'язків регіону. .

Перша модель вибору стратегії - це збереження сформованої в попередні десятиліття системи розподілу праці між територіями, управлінських взаємин «центр-регіон», орієнтація на державні програми і централізовані джерела фінансування. Аналіз показує, що використання даної моделі вибору стратегії не дозволяє сформувати в регіоні конкурентоздатне виробництво, що володіє внутрішніми джерелами інвестування. Орієнтація на державні інвестиційні джерела неминуче приведе до того, що в найближчі 3-5 років базові галузі не зможуть провести оновлення основного капіталу, технологічну модернізацію і позбавляться всіх абсолютних і відносних конкурентних переваг.

Друга модель вибору стратегії - це переорієнтація товаровиробників на місцеві ринки і інвестиції. Привабливість даної моделі для місцевих органів влади і підприємців полягає в тому, що при ній досягається абсолютна автономна самостійність у розподілі ресурсів. Дана модель забезпечує більш високу збалансованість галузей, насамперед зайнятих імпортозаміщенням, як за рахунок досягнення поточної рівноваги між попитом та пропозицією на ринку товарів і послуг регіону, так і шляхом встановлення рівноважного регіонального рівня рентабельності між галузями. Разом з тим навіть при створенні на регіональному рівні розвинених ринкових структур, переорієнтація на місцевий ринок неминуче приведе до зниження обсягів виробництва і інвестиційної активності.

Дана модель вибору стратегії об'єктивно ставить території у жорсткі конкурентні відносини, позбавляє можливості внутрірегіонального співробітництва і робить неможливим формування інтеграційних економічних зв'язків між різними його територіями.

Третя модель вибору стратегії найбільш приваблива з погляду перспективності, спрямована на ефективне включення регіону в систему світогосподарських зв'язків. Сучасний регіональний розвиток все більше поєднує в собі два рівнобіжних і взаємозалежних процеси: конкуренції і співробітництва регіонів, припускаючи розвиток інтеграційних зв'язків з країнами ближнього і дальнього зарубіжжя. Чим більше регіон використовує потенціал міжнародного розподілу праці, тим вище темпи його економічного зростання. Дана модель передбачає концентрацію зусиль на розвитку експортоорієнтованих галузей. Причому основною задачею стає підвищення частки готових товарів, машин і устаткування в експорті, підвищення ефективності і захисту нових галузей з використанням всього спектру тарифних і нетарифних інструментів торгової політики, вироблених у світовій практиці. Інтеграція регіонів країни у світову економіку ефективна в тому випадку, коли вітчизняні товаровиробники здатні пропонувати на зарубіжних ринках конкурентоздатну продукцію високого ступеня обробки або з великою часткою доданої вартості [2].

В умовах посилюваної на світовому ринку конкуренції успішна стратегія розвитку інтеграційних зв'язків повинна бути сформована на основі визначення перспективних напрямів спеціалізації регіону у змінюваних економічних умовах. Зокрема, мова йде про визначення пріоритетів розвитку експортного комплексу регіону, секторів економіки, орієнтованих переважно

на внутрішній ринок і частки ринку споживчих і промислових товарів, яка може бути сформована за рахунок імпорту.

Рішення цієї задачі дозволить сконцентрувати наявні і приваблювані ресурси на ключових напрямках розвитку господарського комплексу регіону, у тому числі - його зовнішньоекономічної складової і забезпечить стійкий і ефективний розвиток економічної системи регіону у структурі світогосподарських зв'язків. Одним з головних завдань України в розвитку інтеграційних зв'язків повинно стати розширення експортної бази, орієнтованої на ринки сусідніх країн, налагодження з ними виробничо-коопераційних зв'язків і науково-технічної співпраці.

Виходячи з цього, сьогодні першочерговою задачею у сфері інтеграційного розвитку регіону стає забезпечення умов для концентрації обмежених ресурсів на ретельно відібраних напрямках, що дозволяють регіону в одних галузях зберегти лідируючі позиції, а в інших - створити передумови для економічного зростання. У зв'язку з цим з метою забезпечення довгострокового і стабільного соціально-економічного розвитку регіону як суб'єкта міжнародного розподілу праці в основу розробки концепції посилення економічної інтеграції регіону повинний бути покладений аналіз факторів конкурентоспроможності як на галузевому, так і на регіональному рівні

Таким чином, перспективи подальшого розвитку та вдосконалення інтеграційних зв'язків як на рівні регіону, та і України у цілому пов'язані з проведенням єдиної політики держави у напрямку інтеграції, реалізацією її економічних інтересів і безпеки, проникненням та зміцненням позицій національного товаровиробника на зовнішніх ринках товарів та послуг, посиленням конкурентоспроможності української продукції, збільшенням її експорту, надходжень іноземних інвестицій, здійсненням контролю за надходженням в Україну валютних цінностей, захистом прав і законних інтересів України, вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарської діяльності, а розвиток інтеграційних відносин регіону буде створювати сприятливі умови для розвитку інвестиційного клімату з участю регіональних та місцевих органів влади.

Література

1. Василенко В.Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы: монография / В.Н. Василенко, О.Ю. Агафоненко, В.Е. Будяков; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363 с.

2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.

**Зелінська Г.О., к.е.н., доцент
ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ**

СИСТЕМА ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ У ВЗАЄМОДІЇ З ВИРІШЕННЯМ ПИТАНЬ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Сучасна освітня система не може якісно функціонувати без належної системи менеджменту та без фінансової підтримки держави. Саме таку підтримку освітня система нашої області отримує завдяки функціонуванню

Програми розвитку освіти Івано-Франківщини на 2008-2015 роки, яка затверджена рішенням сесії Івано-Франківської обласної ради від 28.03.2008 року №516-20/2008. Вона базується на сучасних теоретичних положеннях та концепціях новітньої вітчизняної й зарубіжної педагогіки, в її основі – визнання пріоритетної ролі особистості та забезпечення її індивідуальних освітніх потреб.

Регіональна Програма розвитку освіти передбачає розв'язання таких проблем:

- оновлення змісту освіти;
- оптимізації мережі навчальних закладів;
- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання;
- вдосконалення управління освітою;
- кадрового та матеріального забезпечення;
- соціального захисту педагогічних працівників;
- забезпечення реальних умов для рівного доступу до якісної освіти.

Функціонування ефективної системи формування регіонального освітнього менеджменту передбачає пріоритетні завдання функціонування та розвитку освітньої системи в області через:

- формування оптимальної мережі дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних закладів з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації в районі;

- розвиток навчальних закладів;

- забезпечення європейського рівня якості й доступності освіти;

- зміцнення демократичних засад в освіті, посилення державно-громадського характеру управління освітою;

- завершення комп'ютеризації загальноосвітніх шкіл, забезпечення їх телекомунікаційними засобами виходу до світової інформаційної мережі Інтернет;

- запровадження педагогічних інновацій, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, електронних посібників;

- розвиток профільності навчання, утворення закладів освіти нового типу;

- створення умов для розвитку обдарованих дітей і молоді;

- підтримка дітей і молоді з особливими потребами;

- формування здорового способу життя, розвиток дитячого і юнацького спорту і туризму;

- докорінне поліпшення виховної роботи з дітьми, учнівською молоддю на основі традицій і звичаїв українського народу;

- розширення мережі дошкільних навчальних закладів, у першу чергу, охоплення всіх дітей п'ятирічного віку суспільними навчанням і вихованням;

- збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів, розв'язання проблеми їх фінансування і матеріально-технічного забезпечення;

- створення районної системи моніторингу якості освіти;

- удосконалення механізму прогнозування та задоволення потреб району в педагогічних кадрах;

- розв'язання проблем соціального захисту педагогічних працівників та утвердження їх високого статусу серед громадян;

- оновлення змісту та підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних працівників;

- модернізація матеріально-технічної бази навчальних закладів.

На реалізацію Програми розвитку освіти Івано-Франківщини на 2008-2015 роки з обласного бюджету за період 2008-2011 роки виділено понад 51 млн. гривень. Нажаль, суми коштів передбачених на виконання Програми щорічно зменшуються. Так, у 2011 році передбачено освоєння коштів на суму 10950,0 тис. гривень, що на 5099,3 тис. гривень менше, ніж у 2008 році. Програма складається з 14 підпрограм, кожна з яких охоплює стратегічні напрямки розвитку освіти.

Так, підпрограма **"Обдаровані діти"** в цьому році передбачає 447,6 тисяч гривень.

Особливістю підпрограми **"Розвитку позашкільних навчальних закладів"** є зміцнення матеріально-технічної бази позашкільних закладів, збереження та відновлення мережі, їх навчально-методичне забезпечення.

Вагомим внеском у зміцнення професійно-технічної освіти в області є реалізація підпрограми **"Розвиток професійно-технічної освіти на 2008-2015 роки"** Програми розвитку освіти Івано-Франківщини на 2008-2015 роки. Так, за три останні роки на цю мету з обласного бюджету виділено більше 3 млн. грн. В поточному році передбачено 600,0 тисяч гривень, що менше, ніж у минулому – на 330 тис. гривень.

Завдяки реалізації підпрограми **"Комп'ютеризація та інформатизація загальної середньої освіти"** та субвенції з державного бюджету за останні роки вдалося 100% забезпечити ЗОШ I-III ступенів навчально-комп'ютерними комплексами (НКК) з розрахунку 20 учнів на комп'ютер (що відповідає встановленим МО і НМ та С нормативам).

Особливістю Програми розвитку освіти Івано-Франківщини на 2008-2015 роки в цілому є врахування реальних фінансових можливостей, раціональне й ефективне використання бюджетних асигнувань, залучення до реалізації її окремих заходів коштів спонсорів, меценатів, фондів, інвестицій, надання додаткових освітніх послуг населенню за принципом "Громада для школи, школа для громади".

Диверсифікація джерел фінансування галузі розширює доступ громадян до освіти, зменшує навантаження на обласний бюджет, сприяє забезпеченню освіти фінансовими та матеріальними ресурсами. Не дивлячись на це недофінансування освітньої Програми та зменшення реально отриманих коштів з боку держави не дає підстави сподіватися на формування в регіоні ефективної системи освітнього менеджменту.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що стан та розвиток системи регіонального освітнього менеджменту залежить не тільки від ефективності функціонування соціально-економічної системи регіону, наповнення його відповідним інтелектуальним та людським капіталами, але й ефективного організаційно-фінансового механізму реалізації регіональних програм, спрямованих на інноваційний розвиток економіки знань.

Література

1. Гаврилук В.М. Проблеми фінансування освіти в Україні / В.Гаврилук // Освіта України, 2011. - №21. - С.3.
2. Зимовець В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку економіки // Економіка України.-2003.-№11.-С.9-17.
3. Кичко І.І. Фінансування освіти в умовах формування соціально-орієнтованої економіки / І.Кичко // Фінанси України, 2009. - №1. - С.53-55.
4. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область [Текст] / ред. рада вид.: В.Г. Кремень, Б.К. Остафійчук, В.І.Кононенко. – К. : Знання України, 2010. – 335 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ СИСТЕМИ МІКРОФІНАНСУВАННЯ

Запорукою активного ділового і соціального життя в розвинених ринкових країнах є розвинута кредитна система, основне місце в якій належить комерційним банкам. Однак існують такі клієнти, як суб'єкти малого бізнесу, виробники сільськогосподарської продукції, які не можуть скористатися звичайними банківськими послугами. Банки не мають зацікавленості в останніх через малі обсяги діяльності, недостатнє забезпечення кредиту обов'язковою заставою, яка повинна бути в двічі більшою за позику. Звичайно, що такого майна у людиней з невисоким рівнем доходів часто взагалі немає.

За статистикою комерційних банків, практично всі вони кредитують малий бізнес. Проте, на практиці їм вигідніше надавати позики постійним клієнтам, представникам великого бізнесу. Це пояснюється тим, що тут менше ризику і більше вигоди.

Відповідно і досвід останніх років у розвинутих країнах засвідчив, що організація бізнесу кредитування малих підприємств є менш ризиковою справою, ніж великих. За даними ЄБРР, 98% малі підприємства-позичальники повертають кредити повністю та в строк. Програми мікрокредитування малих підприємств засвідчили свою життєвість та безумовну корисність [1].

Саме тому система мікрофінансування, основним елементом якої є мікрокредитування, дозволяє вирішити одну із головних проблем розвитку підприємництва й започаткування власної справи, отримання освіти, економічної самореалізації – нестачу коштів. Тому можна стверджувати, що система мікрофінансування є підтримкою розвитку малих підприємств, шляхом створення їм належних умов та стартового капіталу.

На даний час мікрофінансування є новою і поки ще недостатньо нерозвиненою фінансовою технологією, яка набуває широкого застосування й має неабиякі переваги і є важливим напрямком економічної політики в більшості розвинутих країн світу.

Наприклад, США з метою підтримки і підвищення ефективності свого ринку фінансових послуг навіть вдаються до використання кращого досвіду мікрофінансування країн, що розвиваються.

В умовах відсутності розвинутого ринку праці та систем соціального захисту дедалі більше зростає необхідність надання фінансових послуг для початку ведення бізнесу бідним людям, які не мають засобів до існування та поліпшення умов свого життя власними силами. Це обумовлюється тим, що в світі їхня чисельність зростає, тому підприємницька діяльність є для них єдиним джерелом доходу та єдиним засобом існування.

Однак проблеми розвитку системи мікрокредитування в Україні і досі залишається невирішеними, оскільки їх специфіка вимагає зовсім іншого підходу до механізму надання кредиту. До них відносять:

- відсутність чітко сформульованої державної політики щодо розуміння владними структурами ролі малих підприємств у економічному середовищі;
- недосконалість законодавства, що породжує невизначеність у плані

законності надання мікрокредитів небанківськими структурами;

- несприятливий податковий режим у відношенні до кредиторів та позичальників.

Українське законодавство не визначає однозначно, що мікрокредитування є некомерційною діяльністю. Тому податкові органи трактують надання кредитів як комерційну діяльність, що тягне за собою сплату податку на відсотковий дохід. У випадку отримання мікрофінансовими організаціями статусу комерційної, вони матимуть можливість залучати приватний капітал. Тому, на думку автора, такі організації, що не займаються депозитною діяльністю, треба взагалі звільнити від необхідності її ліцензування незалежно від їх юридичної форми.

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою доводить, що одним із найбільш ефективних шляхів сприяння розвитку приватних організацій з мікрофінансування в Україні може бути спільно розроблений та розвинений за рахунок однієї або декількох організацій-донорів механізм фінансування шляхом випуску боргових зобов'язань чи акцій. Безумовно, що це вимагає розробки відповідного фінансового механізму та інституціональних умов.

У системі мікрофінансування можна виділити такі форми їх організацій: організації мікрокредитування, кредитні спілки, сільськогосподарські кооперативи, державні (регіональні) фонди підтримки малого та середнього бізнесу, комерційні банки (у рідких випадках).

Для ефективного функціонування в Україні системи надання мікрофінансових послуг малим підприємствам, яка розвивається дуже повільно, необхідне вирішення таких завдань:

- стимулювання банків та небанківських фінансових установ (зокрема, кредитних спілок, товариств взаємного кредитування і т.д.) до розширення мікрокредитування суб'єктам малого підприємництва та громадянам, більшість з яких не має доступу до кредитних ресурсів комерційних банків через відсутність кредитної історії і достатньої застави, а також вдосконалення законодавчого забезпечення їх діяльності;

- створення сприятливих умов для громадян і суб'єктів малого підприємництва в отриманні мікрокредитів, у тому числі за рахунок спрощення порядку їх надання, зменшення відсоткових ставок, збільшення строків користування;

- вдосконалення механізму державної підтримки суб'єктів малого підприємництва в отриманні кредитів та розробку національної програми мікрофінансування;

- налагодження системи інформаційно-освітнього забезпечення представників малих підприємств та індивідуальних підприємців у сфері кредитування, що допоможе їм набути досвіду використання позикових засобів, нарощування кредитної історії і зробить їх потенційними клієнтами комерційних банків;

- нормативного врегулювання відносин між банківськими та небанківськими фінансовими установами та їх клієнтами;

- створення умов для розвитку небанківських фінансових установ;

- удосконалення нормативно-правового регулювання процедур кредитування банківськими і небанківськими фінансовими установами;

- вивчення і адаптації в Україні кращого світового досвіду у сфері мікрокредитування[2].

В основі державної політики у сфері мікрофінансування мають бути такі принципи:

1. Розвиток системи мікрофінансування призведе до створення робочих місць

- та підтримки малого підприємництва.
2. Створення однакових умов для небанківських постачальників фінансових послуг, а також на забезпечення чесної конкуренції між ними.
 3. Використання небанківськими фінансовими організаціями методів кредитування на власний вибір за умови, що послуги дозволені законом та відповідають інтересам клієнтів.
 4. Встановлення організаціями, що займаються мікрофінансуванням, самостійно ставки позичкового відсотку, що дає їм можливість працювати стабільно, розширювати свої операції та підтримувати реальну вартість свого капіталу.
 5. Не втручання уряду в діяльність мікрофінансових інститутів. Кредитні операції повинні проводитися без будь-яких пільг щодо окремих клієнтів.

Отже, роль держави тут повинна проявлятися, передусім, у законодавчому регулюванні відносин між позичальниками та кредиторами, стимулюванні приватного (комерційного) кредитування та в захисті прав учасників мікрокредитування.

З огляду на те, що мікрофінансування вважається у світі загальноновизнаним найбільш ефективним методом боротьби з соціальною бідністю, забезпечення зайнятості населення, створення нових робочих місць можна стверджувати про соціально-економічну значимість його для суспільного розвитку будь-якої країни і, в тому числі, для України.

Література

1. Фінансово-кредитні механізми підтримки малих і середніх підприємств в Україні: поточна ситуація, проблеми, рекомендації [Електронний ресурс] / Український незалежний центр політичних досліджень. – Режим доступу: [=3412](#)
2. [=3412](#)
3. Де взяти стартовий капітал для власного бізнесу [Електронний ресурс] / Прибалтійська фінансова група. – Режим доступу: http://pribaltiyskaya.net/de_vzyati.php С. 414-415. __

Христина Брода,
Івано-Франківський НТУ нафти і газу
Богдан Білик,
Начальник управління
економічного та інтеграційного розвитку виконавчого комітету
Івано-Франківської міської ради

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Першим практичним українським досвідом впровадження стратегічного управління у практику місцевого самоврядування став досвід м. Івано-Франківська, стратегічний план розвитку якого розробляла Агенція Економічного Розвитку Івано-Франківщини спільно з Канадсько-українським бізнес-центром та за фінансування Канадської агенції міжнародного розвитку.

При безпосередній участі місцевої влади в 1999 році була ініційована розробка документа “Стратегічний план економічного розвитку міста Івано-Франківська” і створена перша в області (та і в Україні) робоча група із стратегічного планування. Завдячуючи цій ініціативі і роботі членів групи

був розроблений перший в історії України стратегічний план економічного розвитку муніципального утворення, який формувався за участю “місцевої влади, громадських організацій, науковців та бізнесменів при підтримці громади міста”. З 12 членів робочої групи 5 представляли органи місцевої влади (42%), 4 представляли інтереси бізнесу (34%) і решта 3 (24%) - громаду міста (наука, культура, громадські організації).

Робочою групою м. Івано-Франківська були максимально інтегровані інтелектуальні ресурси громади міста шляхом вивчення, узагальнення і врахування думок та позицій найрізноманітніших категорій населення щодо майбутніх соціально-економічних перетворень. Для цього були використані технології масового анкетування, SWOT-аналізу, організації і проведення “фокусних груп” і “круглих столів” для фахівців, а також “громадських слухань” для пересічних громадян.

Концентрація інтелектуальних зусиль членів робочої групи, а також цільове використання останніми інтелектуальних ресурсів жителів міста призвело до створення нового на той час інтелектуального продукту – документа “Стратегічний план економічного розвитку міста Івано-Франківська”, затвердженого і рекомендованого до виконання рішенням сесії міської ради від 27.12.1999 р.. Легітимізація цього документа сесією міської ради перетворила його в інтелектуальну власність громади міста, використання якої дозволило за підсумками 2004 року зайняти почесне III місце в рейтингу міст України в категорії “великі міста” (від 100 до 500 тис. мешканців) та XII – по всій сукупності міст України.

Починаючи з 2002 року у місті почали динамічно нарощуватися темпи розвитку практично всіх галузей народного господарства, в тому числі і малий та середній бізнес. Розвиток економіки, як і соціальної сфери міста, вимагав нових пріоритетів і нового стратегічного бачення. Тому у 2005 році лідери громади міста прийняли рішення про потребу нового стратегічного плану економічного розвитку.

Саме в цей час в Україні за фінансової підтримки Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) почав працювати проект «Економічний розвиток міст» (EPM). І в першу «хвилю» співпраці міст-партнерів з проектом EPM для отримання методологічної та практичної допомоги ввійшло місто Івано-Франківськ.

Комітетом з управління реалізацією плану (КУРП), куди ввійшли працівники виконавчого комітету міської ради, керівники промислових підприємств, банків, комунальних підприємств, бізнесових структур, науковці, радники та консультанти проекту EPM, був розроблений новий варіант Стратегічного плану економічного розвитку на 2005-2010 роки, адаптований до ринкової економіки та євроінтеграційних процесів українського суспільства.

Результатом спільних зусиль міської влади, бізнесових структур, громадськості міста в реалізації стратегічного економічного розвитку стало те, що Івано-Франківськ в 2007р. ввійшов в десятку найкращих міст України серед 50 міст (за висновком Держкомітету статистики України), а також став найкомфортнішим містом серед 50 міст України (за результатами досліджень, проведених журналом "Фокус"), в 2009 році зайняв перше місце в категорії міст від 150 до 250 тисяч населення та вже другий рік поспіль третє місце в рейтингу найкращих міст серед 55 міст України після таких великих міст як Харків і Київ.

Реалізація даного стратегічного плану дозволила місту укласти міжнародні відносини і, вже сьогодні має документально оформлені

поріднені зв'язки з 20 містами зарубіжжя. В період з 2005 по липень 2010 року було підписано 12 угод про співпрацю. Серед поріднених міст Івано-Франківська міста Румунії, Угорщини, Польщі, Литви, Латвії, Білорусії, Росії. Загалом партнерські зв'язки місто підтримує з понад 30 містами іноземних держав.

У 2005 місто внесене до Списку членів Міжнародного форуму історичних центрів, до якого входить 25 європейських міст, Івано-Франківськ є членом Асоціації поріднених міст з центром в місті Бая Марє (Румунія), членом Асоціації міст України, яка підтримує тісні зв'язки з Радою європейських міст та регіонів, Міжнародною спілкою громад та Організацією міст-побратимів. Згідно Ольбартської Хартії Івано-Франківськ є членом мережі міст сталого розвитку України.

Івано-Франківськ став одним із трьох українських міст, що удостоєні високих нагород – Європейського диплому та Почесного прапора Ради Європи. Подано заявку на отримання чергової нагороди – Почесного знака. Найвищою нагородою ПАРЄ є Європейський приз.

Позитивні зміни в економіці міста, досягнуті протягом останніх років, підтверджено також рейтинговими агентствами, а саме: Рейтинговим агентством "Кредит-рейтинг" підтверджено кредитні рейтинги міста Івано-Франківська за національною шкалою на рівні uaBBB+ з прогнозом "стабільний", що характеризує достатню кредитоспроможність міста, порівняно з іншими українськими позичальниками. Міжнародним рейтинговим агентством "Standard & Poor's" підвищено рейтинг по борговому зобов'язанню по міжнародній шкалі "B-" з прогнозом із "Стабільний" на «Позитивний».

Основні стратегічні напрямки економічного розвитку міста, які були визначені в Стратегічному плані:

1. Розвиток бізнесу:

Перспективним є промисловий потенціал міста, в якому функціонує 536 промислових підприємств, з яких понад 50 – великих. За останні роки спостерігається позитивна динаміка збільшення обсягів реалізованої продукції від 619 млн.грн. в 2005 році до 3 млрд.грн. в 2010 році. Навіть фінансово-економічна криза, що почалася наприкінці 2008 року і призвела до зменшення попиту на продукцію, нестачі обігових коштів, обмеженої можливості користування кредитними ресурсами як виробників, так і споживачів їхніх виробів, суттєво не вплинула на зменшення обсягу реалізації продукції ні в 2009 році, а ні в 2010 році.

Одним із пріоритетних шляхів розвитку промислових підприємств є залучення іноземних та вітчизняних інвестицій в економіку міста, створення необхідних умов для приходу стратегічного інвестора, активізація інноваційної діяльності. З цією метою наприкінці 2005 року з ініціативи міської влади створено зону інвестиційного розвитку на базі Хриплинського промвузла. Наразі тут успішно реалізують інвестиційні проекти і розбудовуються такі відомі зарубіжні компанії, як «Електролюкс»з виробництва автоматичних пральних машин, та американська "Tuso Electronics" (ТзОВ "Тайко Електронікс Юкрейн Лімітед", виробництво електрокабельної продукції).

Сьогодні в економіку міста вкладено 232, 6 млн.дол.США. Якщо у 2005 році в економіку міста поступило 3,9 млн.дол.США, то у I півріччі 2011 року вже поступило 132,5 млн.дол.США. Іноземні інвестиції вкладено у 202 промислові підприємства містаю

Для успішного функціонування суб'єктів бізнесу в місті сформована та продовжує розвиватися інфраструктура підтримки та розвитку підприємництва. В місті кількість діючих малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення становить 148 одиниць, що є одним із найвищих показників по Україні.

В числі перших в Україні у 2005 році відкрито Дозвільний центр, успішний досвід роботи якого запозичений іншими містами.

Для забезпечення ефективних способів взаємодії і партнерства між муніципалітетом, мешканцями міста та приватним сектором у виконавчому комітеті міської ради впроваджено систему управління якістю ISO 9001:2000, розроблено концепцію функціонування Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП). У місті, за організаційної підтримки виконавчого комітету, успішно реалізуються проекти міжнародної технічної допомоги, що впроваджуються за сприяння та фінансової підтримки відомих міжнародних донорських організацій: USAID, ЄС, ПРООН тощо.

У червні 2008 року сесією Івано-Франківської міської ради, а перед тим сесіями сільських рад, затверджено Стратегічний план розвитку сіл, що входять до Івано-Франківської міської ради, до 2012 року.

На базі даного Стратегічного плану були розроблені і реалізуються Програма економічного і соціального розвитку міста на 2011 р., Програма розвитку туристичної інфраструктури міста на 2007-2011 рр., Комплексна програма розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2012 рр., Програма підтримки малого підприємництва в місті на 2011-2012 рр., Програма енергозбереження та енергоефективності міста на 2010-2013 рр., Комплексна програма розвитку міжнародного співробітництва, європейської інтеграції та залучення міжнародної технічної допомоги на 2011-2013 рр.

2. Розвиток людських ресурсів:

За рахунок позитивних зрушень у розвитку реального сектора економіки міста за 5 років майже в 3 рази збільшився середньомісячний розмір заробітної плати штатних працівників, зайнятих в економіці міста, стабілізувалась ситуація на ринку праці: рівень зареєстрованого безробіття знизився з 1,51% у 2005р. до 1,01% – у 2007р. і навіть під впливом світової фінансово-економічної кризи рівень його суттєво не збільшився – всього 1,33% у 2009 році, а вже станом на 01.07.2010р. – 0,99%.

Активно працює спеціалізована служба "Молодіжне агентство зайнятості". Успішно реалізується проект "Молодь і влада".

Міська влада тісно співпрацює з міським локальним комітетом "АІЕСЕК", молодіжним громадським центром "Еталон" у впровадженні програм, спрямованих на розвиток молодіжного підприємництва.

3. Комунальна інфраструктура:

В 2009р. підписано Договір між ДМП "Івано-Франківськтеплокомун-енерго" та Європейським Банком Реконструкції та Розвитку про отримання кредиту в сумі 11,7 млн.євро та гранту від SIDA (Швеція), в сумі 50 млн. шведських крон для реалізації проекту модернізації системи централізованого тепlopостачання від 4 котелень міста.

Для реалізації проекту „Розвиток міської інфраструктури” КП “Івано-Франківськводокотехпром” отримано кредит Світового банку у розмірі 7,2 млн. дол. США.

Місто Івано-Франківськ приймає участь у реалізації проекту українсько-німецького технічного співробітництва GTZ «Енергоефективність у будівлях». Одним з головних пріоритетів цього проекту є покращення

енергетичної ефективності в будівлях муніципалітету через розробку плану та стратегії для їхнього впровадження в місті.

Місто включено в пілотний проект "Реформа міського теплозабезпечення", який започатковано Агентством США з міжнародного розвитку. В рамках проекту розроблено «Муніципальний енергетичний план міста Івано-Франківська на 2011-2015 роки».

Івано-Франківськ - перше місто в Україні, що стало членом Асоціації європейських муніципалітетів "Energie-cities".

І як продовження традицій новий інтелектуальний продукт "**Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку міста на 2011-2015 роки**", був затверджений рішенням сесії Івано-Франківської міської ради від 02.06.2011 р..

Література

1. ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОФІЛЬ міста Івано-Франківська (Матеріали до Стратегічного плану розвитку міста Івано-Франківська) 2011-2015 рр.)

2. Карий О. І. Стратегічне планування розвитку міста.– Львів: ЗУКЦ, 2007.–317 с.

3. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку. Затверджені Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 липня 2002 р. № 224.

4. Минцберг Г., Куинн Дж. Б., Гошал С. Стратегический процесс. Пер. с англ. Серия "Теория и практика менеджмента".- Санкт-Петербург: Питер, 2001.-688 с.

5. Пархоменко В., Прошко В., Мавко П. Стратегічне планування розвитку громади. Практичний посібник. – Львів: В-во «СПОЛОМ», 2002 — 159 с.

6. Стратегічний план економічного розвитку місті Івано-Франківська (2005 р.).

Галушак І.Є.
ПНУ ім.В.Стефаніка

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ЦІЛЬ ЙОГО РОЗВИТКУ

Процеси глобалізації і регіоналізації, з одного боку, і обмеженість чинників економічного розвитку (інвестицій, кваліфікованої робочої сили і інших), з другого боку, об'єктивно породжують конкуренцію між регіонами за створення сприятливих умов ведення бізнесу і проживання населення. Інвестиції у виробництво і трудові ресурси закономірно слідує в найпривабливіші, конкурентоздатні регіони як місця функціонування бізнесу, роботи і життя людей.

З підвищенням рівня і якості життя людей зростає значення не тільки економічних, але і соціальних, екологічних та інших аспектів конкурентоспроможності регіонів. Люди вибирають місця навчання, лікування, відпочинку, проживання по всьому світу залежно від співвідношення «ціна/якість». Доступність послуг розширює сферу конкуренції регіонів за межі тільки економічного простору.

В цих умовах саме конкурентоспроможність стає головним результатом інноваційного розвитку економіки і однією з основних цілей стратегії

розвитку країни, регіону, організації.

Конкурентоспроможність формується на декількох рівнях: товару - фірми - регіону - галузі - країни. Укрупнено вона може розглядатися на трьох рівнях:

- на макрорівні - конкурентоспроможність країни і її підсистем (регіонів, галузей);
- на мезорівні - конкурентоспроможність регіону і його підсистем, розгалуженої компанії і її підсистем;
- на мікрорівні - конкурентоспроможність регіональних сегментів глобальних і національних ринків, регіональних ринків, фірм, товарів і послуг у вигляді співвідношення ціни і якості.

Динамічна зміна зовнішнього середовища регіонів об'єктивно приводить до необхідності забезпечення не тільки функціонування всіх підсистем регіону, але і їх розвитку. Управління розвитком регіону – це тип управління, який направлений на досягнення стратегічних цілей, адаптацію регіону до зовнішнього середовища, що змінюється, і зміну цього середовища, забезпечення формування і реалізації його конкурентних переваг, тобто є по суті стратегічним управлінням соціально-економічним розвитком регіону. Таким чином, формування конкурентоспроможності регіону може здійснюватися в системі стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіону, що комплексно враховує й інші аспекти розвитку: політичні, екологічні, культурні тощо.

Порівняльний аналіз підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону показує відсутність повноти і єдності у визначенні поняття конкурентоспроможності регіону, переважання оціночних аспектів вивчення конкурентоспроможності над змістовними. Дослідження не спираються на базове поняття «регіон» і не охоплюють різні функції цього територіального утворення: економічну, соціальну та інші.

При системному підході до конкурентоспроможності регіону можна виділити декілька напрямів її вивчення: 1) результатний (розглядає результати функціонування регіону по його конкурентоспроможності); 2) факторний (розглядає джерела розвитку регіону і створення його конкурентоспроможності); 3) процесний (враховує умови відтворення населення, виробництва товарів і послуг, регіонального потенціалу та інші). Ці напрями впливають з місії і функції регіону, які складають основу визначення поняття «регіон».

Виходячи з системного підходу до дослідження регіону, можна запропонувати наступне загальне визначення конкурентоспроможності регіону.

Конкурентоспроможність регіону – це властивість регіону як економічної системи функціонувати і розвиватися в ринковому середовищі, ефективно забезпечувати процеси відтворення людини, благ і регіонального потенціалу, яка може вивчатися в різних аспектах і на різних рівнях.

В результатному аспекті конкурентоспроможність будь-якого об'єкту, включаючи регіон і його складові елементи, означає здатність виконувати свої функції (призначення, місію) з необхідною якістю і вартістю в умовах конкурентного ринку, тобто здатність ефективно функціонувати на ринку, в зовнішньому середовищі.

Конкурентоспроможність регіону залежить від її складових: конкурентоспроможності населення (трудових ресурсів, громадянського суспільства), конкурентоспроможності бізнесу (економіки, ділової конкурентоспроможності), конкурентоспроможності органів управління, а

також конкурентоспроможності інфраструктури, інститутів, безпеки і екології регіону. Таким чином, конкурентоспроможність регіону в цілому інтегрує конкурентоспроможності утворюючих регіональну систему елементів: соціальну, економічну, управлінську, інституційну, безпеки, екологічну конкурентоспроможності регіону.

Регіон займає середнє положення (мезорівень) в ієрархії економічних систем і поєднує властивості макросистеми, мезосистеми і мікросистеми. Тому конкурентоспроможність регіону може досліджуватися на макрорівні, мезо-рівні і мікрорівні.

Конкурентоспроможність регіону – це обумовлений економічними, соціальними, політичними, екологічними та іншими чинниками стан регіону і його окремих підсистем, галузей, товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), що адекватно характеризують такий стан і його динаміку.

Це поняття включає різні рівні конкурентоспроможності регіону: макро-, мезо- і мікрорівень. На макрорівні конкурентоспроможність регіону розглядається в цілому за територіальним утворенням (інтегрована конкурентоспроможність) або за її складовими (економічна конкурентоспроможність, соціальна, управлінська та інші) і може використовуватися для міжрегіональних зіставлень як усередині країни, так і з іншими країнами. На мезорівні конкурентоспроможність регіону аналізується за її внутрішньорегіональними складовими: територіальними комплексами, секторами економіки, галузями. На мікрорівні конкурентоспроможність регіону досліджується за конкретними типами і сегментами ринків, за окремими товаровиробниками і групами товарів, за внутрігалузевими утвореннями. На мікрорівні економічна конкурентоспроможність регіону – це, перш за все, здатність регіональних виробників продавати свої товари, збільшувати або зберігати частки на внутрішніх і зовнішніх ринках, достатні для розширення і розвитку компаній, для зростання рівня життя в регіоні, для підтримки сильної і ефективної держави.

Найважливішою умовою стійкого розвитку конкурентних позицій регіону є регулююча роль держави. Основними функціями державних органів влади в області формування конкурентних переваг регіону повинні бути такі:

- організація і стимулювання досліджень в області підвищення конкурентоспроможності регіону;
- забезпечення активного пошуку нових форм правового регулювання умов, сприяючих формуванню і розвитку конкурентної переваги, вдосконаленню податкового, митного та інших видів державного регулювання економіки;
- проведення структурної політики і державної селективної підтримки конкурентоздатних виробництв;
- сприяння інтеграції і кооперації виробничих структур по технологічному ланцюжку, по ланцюжку цінностей тощо.

Таким чином, регіон став суб'єктом економічного розвитку, що формує образ свого майбутнього (цілі) і шляху його (їх) досягнення (стратегії). Середнє положення регіону в ієрархії економічних систем об'єктивно визначає необхідність формування регіональних цілей трьох рівнів: макроекономічних як підсистеми національної економіки, мезоекономічних як регіональної системи, мікроекономічних в розрізі складових його елементів, що вимагає поєднання ієрархічних і партнерських принципів

формування цілей. Внаслідок цього методичний підхід до формування стратегічних цілей повинен забезпечити створення багаторівневої системи цілей регіону, сформованої в двох взаємозв'язаних процесах: управлінському і організаційному, що реалізують відповідно ієрархію вертикалі влади і самоорганізацію суспільства.

Зварич О. І.,
здобувач Прикарпатського НУ
ім. В. Стефаника

РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Стратегічною метою сучасного суспільства є забезпечення достойного рівня життя на основі досягнення стабільних і високих темпів соціально-економічного розвитку, що неможливо без нарощування інвестиційних ресурсів, постійного збільшення частки капітальних вкладень у ВВП, поліпшення структури інвестиційних джерел та оптимізації напрямків їх використання [1].

Успішна реалізація цих завдань узалежнена від державної інвестиційної політики, фундаментом здійснення якої є макроекономічна стабільність, що розглядається визначальною умовою акумулювання внутрішніх та зовнішніх ресурсів шляхом підвищення довіри інвесторів до економічної політики та зменшення рівня ризику інвестування. При цьому важливо враховувати принципову різницю між державними та приватними інвестиціями. Ефективна інвестиційна політика передбачає використання державних інвестицій передусім як засобу створення первинних умов для залучення приватних і в їх числі іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних галузей економіки. Особлива увага надається інвестиційним проектам зі змішаними інвестиціями – з використанням їх державної частки як гарантій цільового спрямування інвестиційних ресурсів.

В сучасних умовах вітчизняна економіка загалом та інвестиційна сфера зокрема значною мірою зазнають все більшого впливу ринкових чинників. Однак це не включає необхідності участі держави у цих процесах. По-перше. Залишаються значними частина державного сектора в економіці України і питома вага перерозподілу національного доходу через державний бюджет. Крім того, в умовах економічної кризи товаровиробники не можуть самостійно без різних форм державної підтримки здійснювати інвестування в масштабах, необхідних для структурних змін і технічного переобладнання виробництва. До того ж, держава є суб'єктом ринкових відносин, що визначає певну відповідальність її органів за належну організацію інвестиційних процесів. При цьому в ринковій економіці вирішальною умовою розвитку і забезпечення життєдіяльності суб'єктів господарювання є ефективність вкладення капіталу в той чи інший інвестиційний проект.

Водночас, не зважаючи на те, що державне регулювання інвестиційного розвитку приватизованих підприємств порівняно з державним сектором має певні відмінності, усі суб'єкти господарювання незалежно від форм їх власності функціонують у загальній інвестиційній сфері і певному інвестиційному кліматі, який створюється, насамперед, шляхом законодавчого (нормативно-правового) забезпечення, організаційних заходів щодо гарантування і страхування ризиків, прямого і опосередкованого

державного фінансування інвестиційних програм. Досвід переконує, що в умовах ринкової економіки докорінно змінюється роль держави, з'являються нові підходи та напрямки її впливу на інвестиційні процеси, назріває необхідність застосування новітніх методів державного регулювання інвестиційної діяльності.

Загалом схема такого регулювання передбачає:

- визнання об'єктів і суб'єктів вітчизняного та іноземного інвестування;
- встановлення фінансових джерел, а також видів цінних паперів, за допомогою яких можуть здійснюватись інвестиції;
- управління діяльністю фондових бірж і фінансових посередників на ринку інвестиційних ресурсів.

Інтенсивність інвестиційного процесу має підтримуватись на такому рівні, за якого реальною є структурна перебудова вітчизняного господарського комплексу загалом та його регіональних складових зокрема. Враховуючи суттєві міжгалузеві та міжрегіональні диспропорції [2], зношеність основних засобів у промисловості та сільському господарстві, потребу у орієнтуванні економіки на попит споживача очевидно є необхідність високої інтенсивності інвестиційних процесів. Принциповим тут є розуміння, притаманне кризовим явищам, що відносно зниження рівня інвестиційних вкладень у жодному разі не може перевищувати скорочення обсягів виробництва. Обов'язковою умовою вирішення цих проблем є оздоровлення фінансово-банківської сфери, її перебудови та переорієнтації на обслуговування реального сектора економіки.

У зв'язку з цим держава і надалі не повинна залишатись осторонь від проблеми боргових зобов'язань між суб'єктами господарювання України. Значні обсяги кредиторської та дебіторської заборгованості негативно впливають на інвестиційні процеси, оскільки за таких обставин вільні позичкові кошти, які доцільно було б спрямувати на інвестування, використовується на поповнення обігових коштів підприємства. Як це не прикро, але в українській економіці практично перестав виконувати функцію формування капіталу банківський кредит. Без вирішення цього принципового питання годі сподіватись на успіх. Тому державна політика у цьому напрямку передбачає ряд заходів щодо здешевлення кредитів, які надаватимуть вітчизняні комерційні банки на реалізацію інвестиційних проектів, передбачених у Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2012 рік, схваленій Верховною Радою України у першому читанні 22 вересня 2011 року [3]. Це тривала і клопітка робота, якій передуює вирішення низки непростих проблем.

Значний потенціал інвестиційних ресурсів мають домашні господарства. Одним із найневідкладніших завдань інвестиційної політики є зміцнення довіри населення до вітчизняних кредитно-фінансових установ шляхом гарантування повного збереження коштів та одержання сталого відсоткового прибутку. Тут намітились позитивні тенденції, для закріплення та розвитку яких будуть вживатись додаткові заходи. Адже зазначене джерело інвестиційних ресурсів в країнах з розвинутою ринковою економікою займає значну питому вагу. Ефективне його використання є суттєвим показником сприятливого інвестиційного клімату.

Важливим елементом державного впливу на процеси інвестування є співвідношення попиту і пропозиції на інвестиційні ресурси. Тому регулювання інвестиційної сфери ґрунтується на побудові відповідної законодавчо-нормативної бази та її вдосконаленні на підставі виявлених закономірностей і тенденцій розвитку інвестиційних процесів.

Основним документом для здійснення інвестування, особливо вітчизняними інвесторами, є Закон України «Про інвестиційну діяльність» [4]. Він визначає поняття інвестицій, види цінностей, які до них належать, суть і форми інвестиційної діяльності тощо. Відповідно до його положень та на виконання статті 1 Указу Президента України від 12. 07. 2001 року № 512 «Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» Кабінет Міністрів України постановою від 28. 12. 2001 року № 1801 затвердив Програму розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 роки, а від 02. 02. 2011 року № 389 – Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, яка виконуватиметься у 2011 – 2015 роках. При цьому 21. 07. 2011 року Кабінет Міністрів України вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» (щодо приведення у відповідність термінології), у якому пропонується розширити поняття державного інвестування, включивши до нього державну підтримку реалізації інвестиційних проектів, міститься ціла низка інших визначень і процедур щодо інвестиційної діяльності, котра (за текстом цього законопроекту) «забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей» [5].

Принципово важливою складовою державного регулювання інвестиційної діяльності є законодавче забезпечення процесу залучення іноземних інвестицій. Зокрема, Законом України «Про режим іноземного інвестування» [6] для іноземних інвесторів встановлено рівні умови діяльності з вітчизняними. Хоч іноземне інвестування не зможе повною мірою задовольнити вітчизняних інвестиційних потреб, важливість позитивної динаміки його розвитку неможливо переоцінити. Це пов'язано низкою таких принципово важливих аспектів. По-перше, Україна однозначно визначилась щодо інтеграції в Європейське співтовариство. Незважаючи на те, що цим намірам узвичаєно передують відповідні політичні заяви, реальна готовність держави до незворотності інтеграційних процесів буде визначатись рівнем економічної взаємодії з іноземними партнерами. По-друге, необхідно визнати, що рівень управління вітчизняними підприємствами все ще не відповідає потребам і реаліям сьогодення. Суттєве покращання стану справ на цьому напрямку можливе саме за допомогою іноземних інвесторів. По-третє, залучення іноземного капіталу стимулює інтеграцію суб'єктів господарювання в систему міжнародного поділу праці. Це підтверджують показники зовнішньоекономічної діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.

Доцільність іноземного інвестування можна обґрунтувати й іншими аргументами. Однак, як вже зазначалось, найважливіший напрям державного регулювання – створення найсприятливіших умов для залучення передусім вітчизняних інвестицій із різних джерел і активне стимулювання внутрішнього інвестування за рахунок власних коштів. Значна частина таких інвестицій спрямовується на відтворення спожитого основного капіталу. Головна роль тут належить фонду амортизаційних відрахувань, засадничі принципи формування якого згідно з нормативними актами Уряду постійно змінювались, амортизація не завжди використовувалась за призначенням. Основний напрям державного впливу полягає тут у гарантуванні для підприємств усіх форм власності неможливості вилучення цих відрахувань до бюджету чи інших фондів без згоди власника. Важливим аспектом державної політики у цій сфері є також виведення з-під амортизаційних відрахувань соціальної сфери. Це важливо як для державних, так і, особливо,

для приватизованих підприємств. Адже на їх балансі все ще утримується значна кількість об'єктів соціального призначення, відрахування на утримання яких лягають на собівартість та ціну продукції. При цьому з урахуванням Податкового кодексу України більшість із зазначених проблем знайшла своє належне врегулювання, що актуалізує завдання стабілізації цього процесу та його подальшого вдосконалення [7].

В обставинах, що склалися, необхідні жорсткі інструменти переведення в інвестиції реального сектора економіки значної частини резервів, накопичених у фінансовій сфері. Такими інструментами мають стати інвестиційні банки чи банки розвитку, а головною формою їх діяльності – довготерміновий кредит. Такі фінансові установи зможуть реально залучати капітали у виробництво за допомогою такого інструменту, як цінні папери.

Ключовою проблемою інвестиційної політики є припинення відпливу і включення до відкритого обороту вивезених та тіньових національних капіталів. І принциповим чинником її розв'язання є довіра власників до влади. На цьому напрямку роботи на сьогодні більше витрат, ніж успіхів, але ця гостра проблема має знайти своє належне вирішення вже найближчим часом.

Дуже важливо, щоб державна підтримка інвестиційних процесів була спрямована на розвиток високоефективних сегментів та галузей економіки. Світовий досвід переконливо засвідчує, що швидкий розвиток багатьох країн (зокрема, Південно-Східної Азії) пояснюється саме ефективною промисловою політикою. Основною її метою стало створення конкурентоспроможних комплексів, які зацікавили б потенційних інвесторів і були зорієнтовані на збут продукції, завоювання та утримання нових ринків. Важливим завданням держави та каталізатором прискорення притоку капіталу є створення надійної страхової системи, забезпечення її виходу на міжнародні страхові ринки, залучення великих страхових компаній до страхування та перестрахування інвестиційних ризиків комерційного та некомерційного характеру. Без цього суттєво поживавити процес залучення інвестицій, особливо іноземних, практично неможливо. А для цього необхідно забезпечити й належну підготовку відповідних висококваліфікованих кадрів.

Ефективним інструментом державного регулювання має стати система лізингу машин і обладнання, вітчизняні умови якого зробили б цей спосіб залучення капіталу більш вигідним, ніж банківські кредити.

Багато належить зробити також у впорядкуванні системи функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку, правове регулювання яких вимагає подальшого вдосконалення. Необхідно вжити низку дієвих заходів для того, щоб цей процес був прозорим і базувався на чітких критеріях, зрозумілих для потенційних його учасників. При цьому державна підтримка інвестиційних процесів структурної перебудови регіональних економічних систем у контексті подальшого розвитку національної економіки України, серед яких:

- ресурсозбереження шляхом комплексного використання сировини;
- виробництво обладнання на машинобудівних підприємствах для впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- завершення конверсії у високотехнологічному секторі колишнього ВПК та досягнення належної конкурентоздатності на світовому ринку;
- розвиток сільськогосподарської переробної промисловості та інфраструктури сільського господарства;

- зміна матеріальної бази галузей соціальної інфраструктури, зокрема, за рахунок поширення малокапіталомістких видів послуг тощо.

Необхідно максимально спростити схему проходження інвестиційного проекту. Адже від одного лише переліку установ, які його погоджують, у інвестора можуть опуститись руки. Доцільно, щоб інвестор при реалізації проекту мав справу з одним представником місцевої влади. Саме він мав би забезпечити необхідні дозволи для реалізації проекту, як це вже увійшло у практику реалізації транскордонних проектів, що реалізується в Україні із залученням технологічної допомоги Європейського Союзу.

Проблема, як є предметом цього дослідження, багатоаспектна. Тут можна висвітлювати багато інших заходів, які вживає держава з метою регулювання інвестиційної діяльності. Ми не акцентували увагу на такому важливому напрямку державного впливу на інноваційну діяльність, як фіскальна і монетарна політика. Не розглядали низку суттєвих макроекономічних важелів, зокрема, як політика валютного курсу, збільшення грошової маси, протекціонізму у торгівлі та багато інших.

Багатовекторність розглянутої проблеми зумовлює складність її вирішення і вимагає послідовної та копіткої роботи усіх, хто так чи інакше причетний до процесу регулювання інвестиційної діяльності у державі.

Література

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – С. 27 – 32, 56 – 65.

2. Зварич І. Т., Васильченко І. В. Деформації в розміщенні продуктивних сил регіонів та їх вплив на стратегічний розвиток економіки України / Зварич І. Т., Васильченко І. В. // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Стратегічне планування регіонального розвитку (Збірник наукових праць). Вип. 5 (XLIX) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Редкол.: відп. ред. акад. НАН України М. І. Долішній. – Львів, 2004. – С. 234 – 242.

3. Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2012 рік. Проект [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=219-2011-%F0>.

4. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18. 09. 1991 року № 1560-ХІІ [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12&print=1>.

5. Закони України «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність». Проект [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=40964.

6. Про режим іноземного інвестування Закон України від 19. 03. 1996 року № 93/96 [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=55-93>.

7. Податковий кодекс України. Закон України від 02. 12. 2010 року № 2755 - VI [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу: <http://zakon>

Савків У.С.

МЕХАНІЗМ ВИБОРУ ОЦІНОЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ.

Системний підхід до оцінки стійкості розвитку регіональної системи (РС) можна розглядати як логічний метод зведення складної проблеми до простого результату, який може бути використаний «особою, що ухвалює рішення» (ОПР) для досягнення поставленої мети.

Оцінці ефективності від підвищення сталого розвитку повинен передувати етап вибору глобального критерію, що визначає ідеологію сталого розвитку регіональної системи і позицію учасників оцінки. Важливо визначити, яка ідея лежить в основі соціо- природної взаємодії: збереження первісного стану природної й соціально-економічної системи за рахунок мобілізації механізмів гомеостазу або її по можливості контрольована зміна до величини порога стійкості. Сучасним умовам відповідає другий, динамічний розв'язок, хоча йому властивий більший ризик. Воно спрямоване на екологізацію розвитку соціально-економічної системи і активну соціалізацію природи.

Загальна схема процесу оцінки ефективності від підвищення стійкості регіональної системи за рахунок економічних і економіко-технологічних чинників представлена на рис. 1.

Необхідно відзначити, що особа, яка ухвалює рішення на основі кількісних і якісних (експертних) оцінок повинна вибрати найбільш прийнятні чинники стійкості.

Найважливішою проблемою при оцінці ефективності підвищення стійкості розвитку регіональної системи є визначення системи показників - індикаторів, які відображають рівень і стану цього процесу.

Контроль над досягненням цілей сталого розвитку, керування цим процесом, оцінка ефективності задіяних засобів і рівня досягнення поставлених цілей вимагають розробки відповідних критеріїв і показників - індикаторів сталого розвитку. Комплекс таких індикаторів відіграє значну роль в описі (діагностиці) стану системи «природа - економіка - населення» і відкриває можливості корекції цього стану на основі розробки програм.

Розробка індикаторів сталого розвитку ще далека від вирішення, хоча уже запропоновані індикаторів для систем різних масштабів: глобального, регіонального, національного, локального, галузевого, навіть для окремих населених пунктів і підприємств. Поки всі ці розробки носять попередній характер. Характерні два напрямки проведених робіт: з однієї сторони, запропоновані часткові і спеціальні індикатори, а з іншої сторони, робляться спроби пошуку інтегральних індикаторів і навіть єдиного індикатору.

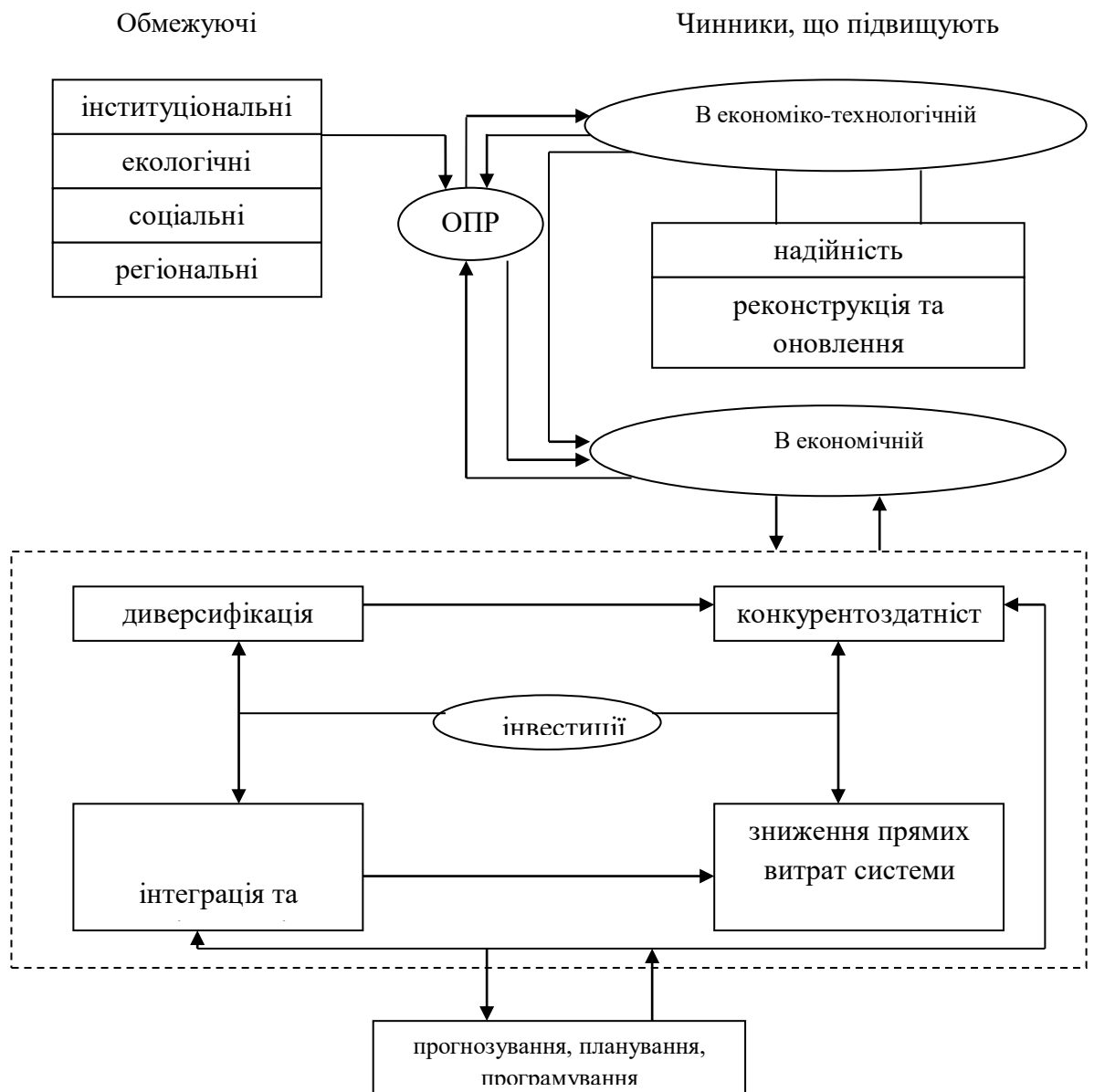

Рис. 1.- Схема системної оцінки ефективності чинників, які визначають підвищення стійкості регіональної системи

В практиці існує система індикаторів, яка розділена на наступні групи:

- індикатори соціальних аспектів сталого розвитку
- індикатори економічних аспектів сталого розвитку;
- індикатори екологічних аспектів сталого розвитку (включаючи характеристики води, землі, атмосфери, тощо);
- індикатори інституціональних аспектів сталого розвитку (програмування й планування політики, наукові розробки, міжнародні правові інструменти, інформаційне забезпечення, тощо).

У той же час, економічні, соціальні й інституціональні індикатори мають хаотичний характер і повинні бути зорієнтовані на певну мету, що відрізняється від цілей екологічних індикаторів.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДІАГНОСТИКИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Управління конкурентоспроможністю підприємств вимагає системного підходу до функціонування всіх елементів процесу управління, що є сукупністю функцій, спрямованих на ефективне та результативне використання ресурсів для досягнення певних організаційних цілей [1], застосування сучасних концепцій менеджменту, які ґрунтуються на використанні взаємодії процесійного, системного і ситуаційного підходів, що зумовлює характер зв'язку окремого підприємства з зовнішнім середовищем.

Необхідність системного дослідження факторів, що впливають на процес управління і забезпечення конкурентоспроможності підприємства вимагає використання сучасних підходів до вибору, аналізу, оцінки та прогнозу динаміки показників його діяльності.

Система діагностики дає можливість сформулювати та дослідити фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на підприємство, проаналізувати вже існуючі фактори успіху, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства, виділити найбільш значущі ланцюги взаємодії підприємства та зовнішнього середовища, спрогнозувати зміни та вчасно адаптуватися до них.

Система – це впорядкована множина структурно взаємопов'язаних і функціонально взаємозалежних елементів.

Економічна діагностика підприємства – це оцінка економічних показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив його розвитку і наслідків ухвалення поточних управлінських рішень [2]. Ряд авторів пов'язує діагностику із визначенням стану зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства [3]. В [4] процес діагностики передбачає три стадії – збір інформації про теперішній стан організації, аналіз та оцінку зібраної інформації та прогнозування майбутнього стану організації.

Система діагностики конкурентоспроможності підприємства це - процес збору, аналізу, оцінки даних про стан внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, формування показників-індикаторів, що забезпечують його пріоритетне становище на ринку відносно підприємств-конкурентів та прогноз майбутніх змін з метою ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства.

Формування системи діагностики передбачає забезпечення виконання певної процедури:

- визначення цілей діагностики підприємства;
- вибір виду діагностики конкурентоспроможності залежно від бази порівняння:
 - ретроспективну – реальні показники порівнюють з базовими;
 - нормативну – порівнюються реальні показники з нормативами;
 - конкурентну (міжсуб'єктну) – порівняння проводиться відносно конкурента, або групи конкурентів;
 - збір інформації про ринок, конкурентів, внутрішнє середовище підприємства;
 - вибір конкурентів як об'єктів-аналогів;

- формування системи показників, для проведення діагностики;
- формування параметрів для оцінки стану об'єкта;
- вибір методів діагностики;
- збір та обробка релевантної інформації;
- зіставлення показників, що характеризують діяльність підприємства, із нормативними значеннями (наприклад, середньо галузевими, базовими (попередніх років), показниками конкурентів);
- фіксація відхилень;
- висновки про нинішній стан об'єкта;
- прогноз змін об'єкта у майбутньому;
- прийняття управлінських рішень.

Процес діагностики повинен супроводжуватися формуванням та постійним поповненням інформаційної бази на підприємстві. Залежно від методів отримання інформації розрізняють наступні її форми:

- аналітичну (безконтактні методи досліджень на основі маркетингової та статистичної інформації);
- експертну (контактні методи досліджень – експертні опитування);
- імітаційна (модельна) (методи імітаційного моделювання).

Розуміння поняття системи діагностики конкурентоспроможності, правильний вибір факторів, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства, вміння вибрати і застосувати методи діагностики конкурентоспроможності, вміння оцінити здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища дають можливість суб'єктам ринку забезпечити ефективну діяльність підприємства та реалізувати стратегічні цілі.

Література

- 1.Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник / Наук. ред. В.Яцура, Д.Олесевич. – Львів: БаК,2001. – 624 с.
- 2.Гетьман О.О., Шаповал В.М.Економічна діагностика: Навч.пос. – Київ, Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
- 3.Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч.пос. - Київ, Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
- 4.Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: Навч. Посіб. – К.: Знання, 2006. – 366 с.

Підп. до друку Формат ...x..../.....
Папір друк. Офс. друк. Ум. друк. арк. 0,93.
Тираж 200 пр. Зам. №_____

Віддруковано з готового оригінал-макета в ПП Курилюк В.Д.
м. Івано-Франківськ, вул. Вовчинецька 227
Свідоцтво про державну реєстрацію серії ВОО №454464
тел. (03422) 6-59-64
